

שבוע פרשת חוקת

(29 June – 5 July 08)

כ"ז סיון – ב' תמוז ה'תשס"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קז

זה המומדר נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאים היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַּי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר:
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמַּעֲרֹב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן בְּדֶרֶךְ עֵיר מוֹשֶׁב
 לֹא מִצָּאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם
 מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשֶׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֶקָה וְנֶפֶשׁ רָעֵבָה מִלֵּא־טוֹב: י יֵשְׁבִי חֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עָנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלִיוֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לָבָם
 כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזָר: יג וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: יד וַיֹּצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּן: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דִּלְתוֹת
 נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹזַל גִּדָּע: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַּעֲנוּ: יח כֹּל־אֲכַל תִּתְעַב
 נַפְשָׁם וַיִּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּרוּ
 זִכְרֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹדְדֵי הַיָּם בִּאֲנִיּוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בְּמִים רַבִּים: כד הִמָּה
 רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעְרָה וְתִרְוָמָם גָּלְיוּ: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בָּרָעָה תִתְמוּגֵג: כז יִחוּגּוּ וַיִּנּוּעוּ בַּשָּׁפוֹר וְכֹל־חֲכֻמָּתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיֹּצִיאֵם: כט יִקָּם סַעְרָה לְדִמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מַחֲזוֹ חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיִּרְוּמוּהוּ בְּקֹהֶל עָם וּבְמוֹשֶׁב זִקְנִים יִהְלֹכוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצָּאֵי מַיִם
 לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פָּרִי לְמִלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲנָם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצָּאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיְכַוְּנוּ עִיר מוֹשֶׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִּרְמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֱמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצָר רָעָה
 וַיִּגְזֹן: מ שִׁפְדוּ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתֵהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כָּצָאן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכֹל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהֶם: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְּבוּנֵנוּ

חֲסִדֵּי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֲוִירָה הִנָּבֵל וְכָזֹר
 אֶעֱוִירָה שָׁחַר: ד אֹדֶךָ בְּעַמִּים ו יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלִאֲמִים: ה כִּי־גָדַל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדֶּךָ
 וְעַד־שָׁחֲקִים אֲמַתְּךָ: ו רִוְמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים ו דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלֶּקָה שְׂכָם וְעַמְּךָ סִבּוֹת אֲמַדְךָ:
 ט לִי גִלְעָד ו לִי מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב ו סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָמוֹם
 אֲשֶׁלֶּיךָ נַעֲלִי עָלַי פְּלִשְׁתִּי אֲתִרוּעֶע: יא מִי וְכִלְנִי עִיר מִבְּצָר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדָמוֹם:
 יב הֲלֹא־אֱלֹהִים זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבָּאוֹתֵינוּ: יג הִבַּהֲלָנוּ עֲזֶרְתָּ מִצָּר וְשׂוֹא תִשׁוּעַת
 אָדָם: יד בְּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חִיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

בחסות

לוי שִׁי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

מפתח כללי

- (א) מזמורי תהלים ק"ז ק"ח..... ב
- (ב) מאמר ד"ה זאת חוקת התורה גו' ש"פ חוקת-בלק י"ב תמוז, ה'תשכ"ט..... ה
- (ג) שיחת ש"פ חוקת, ט' תמוז ה'שי"ת..... טז
- (ד) לקוטי שיחות פרשת חוקת (בלה"ק)..... כ
- (ה) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת חוקת..... כו
- (ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת חוקת..... לג
- (ז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... לה

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדויקים (קאפח):

- (ח) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת חוקת..... לז
- (ט) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת חוקת..... נח
- (י) – ספר המצוות לשבוע פרשת חוקת..... סה
- (יא) נביאים וכתובים יהושע פרק יד, דברי הימים-א פרק יב..... עד
- (יב) מסכת סוטה עם ביאורים מדף לו עד דף מב..... עח

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- (ג) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן..... קט
- (יד) שולחן ערוך הלכות ברכות השחר - אדמו"ר הזקן..... קי
- (טו) תורה אור - ד"ה בחודש השלישי - אדמו"ר הזקן..... קיא
- (טז) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי..... קיב
- (יז) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"..... קיג
- (יח) המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש..... קטו
- (יט) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב..... קטז
- (כ) ספר המאמרים תר"ץ - אדמו"ר מוהרי"צ..... קיז
- (כא) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ..... קיח
- (כב) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ..... קכ
- (כג) ביאורים לפרקי אבות פרק ד משנה ו..... קכה
- (כד) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת חוקת..... קכו
- (כה) לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת..... קמג

בס"ד. ש"פ חוקת-בלק, י"ב תמוז ה'תשכ"ט*

וידבר ה' אל משה גו' זאת חוקת התורה גו' ויקחו אליך פרה אדומה גו'¹, ופירש רש"י ויקחו אליך, לעולם היא נקראת על שמך, פרה שעשה משה במדבר. וצריך להבין, הרי רק פרה הראשונה עשה משה, ולמה נקראות כל הפרות (שמונת הפרות שעשו אח"כ, וגם פרה העשירית שיעשה מלך המשיח²) על שמו של משה. ולהוסיף, דע"פ הידוע³ ששמו של כל דבר אשר יקראו לו מורה על ענינו ותוכנו, מובן, דזה שכל הפרות נקראות על שמו של משה הוא לפי שזה (השייכות למשה) הוא ענינם ותוכנם. ועפ"ז צריך להבין עוד יותר זה שהפרות נקראות על שם משה, הרי עשיית הפרות הייתה ע"י הכהנים⁴ [וגם פרה הראשונה נעשתה ע"י אלעזר הכהן⁵, ופירוש פרה שעשה משה הוא לכאורה רק שנעשתה ע"פ הוראתו וציוויו⁶], ומהי שייכותן למשה, ועד שנקראות על שמו.

(ב) והענין הוא, דאיתא בלקו"ת⁷, דהטעם על זה שבפרה אדומה נאמר זאת חוקת התורה, הוא, לפי שמצות פרה אדומה היא כללות התורה. ולכן, כמו שהתורה נקראת על שמו של משה כמ"ש⁸ זכרו תורת משה עבדי⁹, כן גם פרה אדומה, שהיא כללות התורה, נקראת על שמו של משה¹⁰. ולכאורה יש להוסיף, דמ"ש בלקו"ת שמצות פרה אדומה היא כללות התורה, הכוונה היא בעיקר למצוות התורה [כמובן מהביאור בלקו"ת שם¹¹, דזה שמצות פרה אדומה היא כללות התורה הוא כי יסוד כל המצוות הוא רצוא ושוב, ופרה אדומה הו"ע רצוא ושוב]. ועפ"ז כללות מצוות התורה שייכות למשה.

ויש לבאר זה ע"פ מ"ש בתניא¹² דהטעם על זה שציוה משה רבינו לדור שנכנסו לארץ לקרות ק"ש פעמיים בכל יום לקבל מלכות שמים במס"נ (אף שהבטיח להם פחדכם ומוראכם יתן ה' וגו'¹³) הוא מפני שקיום התומ"צ תלוי בזכירת ענין המס"נ. ויש לומר, דזה שמשה דוקא ציוה זה לדור שנכנסו לארץ הוא, כי מס"נ הו"ע הביטול, וכיון שהאדם הוא מציאות (היפך ענין הביטול), לכן, בכדי שענין המס"נ יהי אצלו בגילוי [ובאופן שיהי קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא ימיש מזכרונו¹⁴], צריך לזה נתינת כח מיוחדת. והנתינת כח הוא ע"י משה, כי משה הו"ע הביטול, ונחנו מה¹⁵. ולכן ע"י שמשה

להיות ע"י כהן), אלא שתיעשה ע"פ הציווי שלו.

(7) ריש פרשתנו (נו, א).

(8) מלאכי ג, כב.

(9) שבת פט, א.

(10) ראה עד"ז כלי יקר כאן.

(11) נו, ב ואילך.

(12) ספכ"ה.

(13) עקב יא, כה.

(14) לשון אדה"ז בתניא שם.

(15) בשלח טז, ח.

(*) יצא לאור בקונטרס חג הגאולה י"ב"ג תמוז – תנש"א, "לקראת חג הגאולה י"ב"ג תמוז . . י"א תמוז, ה'תנש"א".

(1) פרשתנו (חוקת) יט, א"ב.

(2) רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג.

(3) שעהיו"א פ"א. וראה בארוכה תשובות וביאורים (קה"ת

תשל"ד) סימן א (נדפס באגרות-קודש ח"א ס"ע רפח ואילך).

(4) רמב"ם הל' פרה אדומה פ"א הי"א.

(5) פרשתנו יט, ג.

(6) ע"ד פרה העשירית שיעשה מלך המשיח, שהפירוש

(בפשוטות) הוא לא שמשיח עצמו יעשה (כי עשיית הפרה צריכה

ציוה¹⁶ לדור שנכנסו לארץ לקבל עליהם (פעמיים בכל יום) מלכות שמים במס"נ, עי"ז ניתן להם הכח לזכור תמיד ענין המס"נ שלהם. וזהו לעולם היא נקראת על שמך, כי קיום התורה ומצוותי [דפרה אדומה היא כללות התומ"צ] תלוי בזכירת ענין המס"נ, והכח לזכור תמיד ענין המס"נ הוא ע"י משה, וע"י האתפשוטות דמשה שבכל דור¹⁷, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בעל השמחה והגאולה. ויש לומר, דע"י שעבודתו של נשיא דורנו בכל משך שלוש שנים שנות נשיאותו¹⁸ היתה במס"נ בגילוי, לכן הנתינת כח על זכירת המס"נ מאתפשוטות דמשה שבדורנו הוא בגילוי עוד יותר.

ולהוסיף, דמהביאורים בזה שמצות פרה אדומה היא כללות כל התורה [שלכן נאמר בה זאת חוקת התורה], הוא¹⁹, כי היסוד דכל המצוות הוא שהם חוקה. היינו שהמצוות הם רצון העליון שלמעלה מהשכל, ולכן, גם קיומם צריך להיות בדרך קבלת עול, חוקה²⁰ חקתי גזירה גזרתי. ועפ"ז יובן עוד יותר²¹ זה שפרה אדומה נקראת על שמו של משה, כי בכדי שקיום כל המצוות (הגם שיש עליהם טעם²²) יהי' באופן דזאת חוקת התורה הוא ע"י שהתורה (ומצותי), גם לאחר שנתלבשה בחכמה ושכל, נקראת על שמו של משה, שענינו הוא ביטול, תורת משה עבדי, ועי"ז ישנה הנתינת כח לכל אחד מישראל (ע"י בחינת משה שבו²³) שקיום המצוות שלו יהי' בביטול דקבלת עול, כקיום מצות פרה אדומה, זאת חוקת התורה.

ג) והנה איתא במדרש²⁴ עה"פ ויקחו אליך פרה אדומה, א"ל הקב"ה למשה, לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחר חוקה. וצריך להבין דכיון שמשה השיג הטעם דכל המצוות, גם הטעם דמצות פרה אדומה, איך נמשך על ידו הנתינת כח לקיום המצוות באופן דחוקה חקתי גזירה גזרתי. ולכאורה הי' אפשר לבאר ע"פ מ"ש במק"א²⁵, שבכל מצוה ישנם שני הענינים דחוקים ומשפטים. כי כל המצוות (גם המצוות דעדות ומשפטים שיש עליהם

למשה הוא מצד ענין המס"נ, אין זה נוגע להמצוות עצמם, כי זה שקיום התומ"צ תלוי בזכירת ענין המס"נ הוא "כי בזה יוכל לעמוד נגד יצור" (תניא ספכ"ה), משא"כ זה שקיום המצוות צ"ל (בקב"צ) מפני הציווי הו"ע שנוגע לקיום המצוות עצמם. ויתירה מזה יש לומר להביאור דלקמן, שהשייכות דמצוות למשה היא לא רק בנוגע לקיום המצוות אלא גם בנוגע המצוות עצמם. דזה שגם לאחר שהמצוות (רצונו ית') נמשכו בתורה (חכמה) נרגש שהם רצון שלמעלה מהחכמה, הוא, כי החכמה (תורה) שבה נמשך הרצון דמצוות היא תורת משה עבדי. (22) גם המצוות דחוקים. שהרי אינם היפך השכל לגמרי כפרה אדומה (ראה סה"מ תרכ"ט ע' רלו [בהוצאת תשנ"ב ע' רנח] ובכ"מ), ובערך החוקה דפרה אדומה – גם המצוות דחוקים הם מובנים קצת.

(23) תניא רפמ"ב.

(24) במדב"ר פרשתנו פי"ט, ו. תנחומא פרשתנו ח.

(25) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' נו (וראה גם שם ע' כ). ח"ד

ע' ריט.

(16) ע"פ מ"ש בפנים יומתק לשון אדה"ז בתניא שם "למה ציוה משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ כו'" – ולכאורה הול"ל "למה נצטוו הדור שנכנסו לארץ כו'", ומה נוגע בזה שהציווי הי' ע"י משה רבינו ושהציווי נאמר במשנה תורה? וע"פ מ"ש בפנים יש לומר שבזה מרמז שהכח על זכירת המס"נ הוא ממש. ובכדי להדגיש זה עוד יותר מוסיף "במשנה תורה" – שמשנה תורה אמר משה לא רק בתור שליח אלא מפי עצמו (מגילה לא, ב וראה פרש"י שם), היינו שזה נתעצם בהשגתו (ראה לקו"ת שה"ש כ, ג). (17) תקו"ז תס"ט (קיב א. קיד, א). (18) ב' ניסן תר"פ – י"ד שבט ה'ש"ת. וראה לקו"ש ח"ח ע' 303 ואילך.

(19) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1056. ובכ"מ.

(20) תנחומא פרשתנו ג. שם ח. במדב"ר ריש פרשתנו. ועוד.

(21) היתרון בהביאור דלקמן הוא, כי מזה שפרה אדומה (שהוא כללות התורה) נקראת על שמו של משה, משמע, שהמצוות עצמם שייכים למשה, ולפי הביאור דלעיל שהשייכות

טעם) הם רצונו ית', ורצון הוא למעלה מטעם, למעלה גם מהטעמים שבחכמתו ית', ולאחרי שהרצון דמצוות (גם המצוות דחוקים, ואפילו מצות פרה אדומה) נמשך ונתלבש בחכמה (דתורה), ניתוסף בהם טעם. והחילוק שבין המצוות דעדות ומשפטים להמצוות דחוקים הוא, שבהמצוות דעדות ומשפטים, הטעמים שבחכמתו ית' נמשכו ונתלבשו בשכל הנבראים ועד בשכל אנושי, ובהמצוות דחוקים, הטעמים שלהם לא נתלבשו (כ"כ) בשכל הנבראים. והטעם דמצות פרה אדומה הוא בחכמתו ית' (חכמה דאצילות) ולא נמשך כלל בשכל הנבראים. [וזה שמשה השיג טעם פרה הוא לפי שגם בהיותו למטה הי' בחינת חכמה דאצילות בגילוי²⁶].

וזהו שבכל המצוות ישנם שני הענינים דחוקים ומשפטים, שמצד הרצון דמצוות – כל המצוות הם חוקים, וקיומם צריך להיות בדרך קבלת עול, חוקה חקקתי גזירה גזרתי. ומצד הענין דטעמי המצוות – כל המצוות הם משפטים, וקיומם צריך להיות (גם) מצד הטעם. וע"י שמשה ידע הטעם דמצות פרה, קיים גם מצוה זו מצד הטעם [משא"כ בכל אחד, קיום מצות פרה אדומה מצד הטעם הוא²⁷ זה שמתבונן שגם מצוה זו יש לה טעם]. ועפ"ז יובן בפשטות שגם אצל משה לא הי' חסר ח"ו קיום המצוות באופן דחוקה חקקתי גזירה גזרתי, כי ענין זה שבקיום המצוות הוא מצד הרצון דמצוות. אבל ביאור זה צריך לביאור נוסף, כי היתרון דמצות פרה אדומה לגבי כל המצוות הוא, שבכל המצוות, הטעם שבהם מעלים על הרצון, ובמצות פרה אדומה שאין עלי' טעם (בשכל האדם) הרצון הוא בגילוי [ופירוש זאת חוקת התורה הוא שכל מצוות התורה הם חוקה כמו פרה אדומה]. ומזה שנאמר ויקחו אליך, דהפרה נקראת על שמו של משה, משמע, דענין המיוחד שבמצות פרה אדומה, שהחוקה שבה (רצון למעלה מטעם) הוא בגילוי, הוא גם לגבי משה, ולכאורה, כיון שמשה ידע טעם פרה, מהו החילוק לגבי משה בין מצות פרה אדומה לכל המצוות. (ד) ויובן זה בהקדים מ"ש²⁸ תפלה למשה. ואיתא בזהר²⁹ שתפלה למשה היא תפלת עשיר³⁰. ולהעיר ממ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל הגאולה בשיחתו הידועה³¹ שהמזמור תפלה למשה שייך להגאולה ד"ט כסלו [כידוע שאדמו"ר הזקן הי' אומר בכל יום שיעור תהלים כמו שנחלק לימי החודש³², וכיון שהמזמור תפלה למשה הוא התחלת שיעור תהלים החדשי דיום הי"ט לחודש, הרי אמר ביום גאולתו (י"ט כסלו) מזמור זה], דמזה מובן, שמזמור זה שייך גם להגאולה ד"ב וי"ג תמוז, הגאולה דנשיא דורנו ממלא מקומו של בעל הגאולה ד"ט כסלו. [ובפרט בשנה זו³³, שבי"ב תמוז, יום ההולדת דבעל הגאולה,

(26) ראה לקו"ת נצבים מט, ב. ובכ"מ.

(27) ראה עד"ז סה"מ מלוקט ח"ד שם.

(28) תהלים צדי"ק, א*.

(29) ראה זח"א קסח, ב.

(30) ראה גם נדרים לח, א שמשה הי' עשיר.

(31) דליל כ' כסלו תרצ"ד (לקו"ד כרך א צז, א ואילך).

(32) לקו"ד שם. וכן נהגו הנשיאים שלאחריו, ממלאי מקומו –

מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר, נדפס ב"קובץ מכתבים" שבסו"ס תהלים

אהל יוסף יצחק (ע' 200). אגרות-קודש שלו ח"ג ע' תעג ואילך.

(33) תשכ"ט, שנת אמירת מאמר זה.

(* ע"פ המנהג לומר בכל יום הקאפיטל תהלים המתאים לשנות חייו (מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר, נדפס ב"קובץ מכתבים" שבסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק (ע' 214). אגרות-קודש שלו ח"א ע' לא. ח"י ע' נג. וראה גם מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שמא. סה"מ י"א ניסן ע' 1 ואילך) – התחילו ב"א ניסן שנה זו (תנשא – שנת הדפסת המאמר) אמירת מזמור צדי"ק שבתהלים. המו"ל.

הוא התחלת שנת הצדי"ק דבעל הגאולה, ובו מתחילים לומר מזמור צדי"ק שבתהלים הוא המזמור תפלה למשה]. והנה ענינו ותוכנו דמזמור זה הוא תפלה למשה [דהענינים הבאים בהמשך המזמור (לאחרי התיבות תפלה למשה איש האלקים) הם הענינים שמשה אמרם בתפלתו (ענינים פרטיים)], אבל ענינו הכללי דהמזמור [שהוא גם שמו דהמזמור] הוא תפלה למשה], דתפלה למשה היא תפלת עשיר (כנ"ל). ומזה מובן, שהשייכות דהמזמור להגאולה די"ט כסלו ודי"ב תמוז היא בעיקר מצד ענינו דכללות המזמור – תפלה למשה, תפלת עשיר, כדלקמן סעיף יג.

(ה) **ויובן** זה בהקדים הדיוק דאדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע במאמרו ד"ה תפלה למשה³⁴, הרי ענין התפלה הוא שמתפלל להקב"ה שימלא את מחסורו³⁵, וכיון שהעשיר אינו חסר שום דבר, מהו"ע תפלת עשיר. ויש לומר, שדיוק זה הוא (בעיקר) בנוגע לתפלת משה. דבעשיר בכלל יש לומר שהתפלה שלו היא שהקב"ה ימלא את מחסורו הרוחני. משא"כ במשה שגם בהיותו למטה האיר בו בגילוי המקור שלו כמו שהוא באצילות, ועד שאין מחיצה והפסק ביניהם, משה משה לא פסיק טעמא³⁶, הרי מובן, דזה שמשה הי' עשיר בגשמיות הוא לפי שהי' עשיר ברוחניות, היינו שגם ברוחניות לא הי' חסר שום דבר, גם לא חסרון שבדוגמת סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, ולכן מדייק בהמאמר מהו"ע תפלת עשיר.

וממשיך בהמאמר³⁷, דענין העשיר הוא לא רק שאינו חסר שום דבר אלא שהוא מושפע בריבוי השפע. וכמאמר רז"ל³⁸ עה"פ³⁹ די מחסורו אשר יחסר לו, די מחסורו ואי אתה מצווה לעשרו. וכיון שבדי מחסורו אשר יחסר לו נכלל גם החסרון דסוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, ואעפ"כ אמרו ואי אתה מצווה לעשרו, הרי מובן, שגם כשיש לו כל צרכיו (כולל גם סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו), אינו (עדיין) עשיר, כי ענין העשיר הוא (דלא רק שיש לו כל צרכיו, אלא) שהוא מושפע בריבוי השפע. וע"פ מ"ש לעיל דזה שמשה הי' עשיר בגשמיות הוא לפי שהי' עשיר ברוחניות, מובן, דנוסף לזה שבמשה לא הי' שום חסרון ח"ו (גם לא חסרון שבדוגמת סוס לרכוב עליו וכו'), כי האירו בו בגילוי כל הגילויים השייכים לעולמות, הנכללים בשני הענינים דממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, שהגילוי דענינים אלה הוא מילוי החסרון [דאור הממלא, כיון שהוא מקור לעולמות, לכן, כשאור זה אינו בגילוי בעולם, העולם הוא חסר ממש. ואור הסובב, שהוא למעלה ממקור לעולמות ורק שייך לעולמות, לכן, כשאינו מתגלה בעולם אור זה, החסרון דעולם הוא דוגמת החסרון דסוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו. וכמאמר רז"ל⁴⁰ עה"פ⁴¹ ויכל אלקים ביום השביעי מה הי' העולם חסר מנוחה בא שבת בא מנוחה, מנוחה היא בחינת

(37) סה"מ תר"ס ס"ע נג ואילך.

(38) כתובות סז, ב.

(39) ראה טו, ח.

(40) פרש"י עה"פ בראשית ב, ב. פרש"י ד"ה ויכל – מגילה

ט, א (וראה ב"ר פ"י, ט). תוד"ה חצבה – סנהדרין לח, א.

(41) בראשית שם.

(34) דשנת תר"ס – נדפס בסה"מ תר"ס ע' מט ואילך. וראה

בארוכה ד"ה זה די"ג תמוז שנה זו (תשכ"ט) – סה"מ מלוקט ח"ה ע' ריז ואילך.

(35) ראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב.

(36) זח"ג (באדר) קלה, א. וראה תו"א משפטים עה, ג.

המשך תרס"ו ע' רטז. ובכ"מ.

סובב שלמעלה מהאור המתלבש בעולם, ואעפ"כ כשלא הי' גילוי זה בעולם, הי' העולם חסר, אלא שחסרון זה הוא לא שהי' חסר איזה פרט בהעולם עצמו, כי כל הפרטים דהעולם נתהוו ע"י מלאכת הבריאה (אור המתלבש בעולם) שנשלמה לפני שבת, וזה שהעולם הי' חסר מנוחה הוא דוגמת החסרון דסוס לרכוב עליו (שאינן זה דבר הכרחי לצורך קיום חיותו), וכשבא שבת ונמשך ונתגלה אור הסובב, נתמלא גם חסרון זה. וענין העשירות דמשה הוא, דנוסף על זה שהאירו בו בגילוי הגילויים דממלא וסובב, האיר אצלו בגילוי גם הגילוי דאוא"ס שלמעלה משייכות לעולמות. וכמבואר בהמאמר⁴², דזה שמשה נקרא עשיר הוא לפי שמשה הוא בחינת דעת עליון. ומהמעלות שבדעת עליון על דעת תחתון הוא, שדעת תחתון מקבל מחיצוניות הכתר, אריך – סובב, ודעת עליון מקבל מפנימיות הכתר, עתיק – אוא"ס שלמעלה מגדר עולמות. ועפ"ז צריך להבין עוד יותר הענין דתפלה למשה, תפלת עשיר, הרי ענין התפלה הוא שהקב"ה ימלא את מחסורו, וכיון שמשה הי' עשיר הן בגשמיות והן ברוחניות, הרי לא רק שלא הי' חסר (בפועל) שום דבר אלא שלא הי' שייך אצלו ענין החסרון⁴³, ומהו"ע התפלה שלו.

(ו) ונקודת הביאור בזה (בהמאמר⁴⁴), דתפלת עשיר היא לא בשביל עצמו אלא בשביל כנסת ישראל. כדאיתא במדרש⁴⁵ עה"פ תפלה למשה, משל למה הדבר דומה לשלשה שבאו ליטול כו' מאת המלך כו' בא השלישי, אמר לו המלך מה אתה מבקש, אמר לו, איני מבקש על עצמי דבר, אלא מדינה פלונית היא חרבה והיא שלך, גזור שתיבנה כו', כך משה לא ביקש לעצמו אלא בשביל ישראל. ולכאורה, ביאור זה צריך לביאור נוסף. דלפי הנ"ל התפלה שהעשיר מתפלל (בשביל אחרים) אינה שייכת להעשירות שלו [דזה שהוא מתפלל בשביל אחרים הוא מפני שהוא רוצה בטובתם], ופירוש תפלת עשיר (בפשטות) הוא שהתפלה שלו היא מפני שהוא עשיר⁴⁶.

ויובן זה ע"פ המבואר בהמאמר⁴⁴ דכנסת ישראל היא בחינת מלכות, ובקשת משה עבור כנסת ישראל היתה (בשביל ישראל כפשוטם, וגם) בשביל ספירת המלכות. ולכן⁴⁷ אומר במדרש שבקשת משה עבור כנסת ישראל היא ע"ד הבקשה מדינה פלונית כו', דמדינה היא מלכות, והיא חריבה הוא החסרון שנעשה במלכות (ענין מיעוט הירח), והבקשה גזור שתיבנה היא שיומשך גילוי עצמות אוא"ס במלכות שע"ז תיבנה בבחינת בנין עדי עד. דכשנתמלא החסרון דמלכות ע"י שנמשך בה הגילוי ששייך למלכות, שאז היא מתעלית להדרגא כמו שהיתה קודם שנסתלק ונחסר ממנה האור, אזי אפשר שהאור שנמשך בה יסתלק עוד פעם, ובכדי שהבנין שלה יהי' בבחינת בנין עדי עד (שאינן שייך שתיחרב ח"ו) הוא ע"י שנמשך בה גילוי עצמות אוא"ס שלמעלה מהאור השייך לעולמות (מלכות), דבאור זה אין שייך צמצום וסילוק. וזהו שתפלת משה נקראת תפלת עשיר דפירוש תפלת עשיר הוא שהתפלה שלו היא מפני שהוא עשיר (כנ"ל), כי זה שמשה התפלל

(42) סה"מ תר"ס ע' נח. וראה שם ע' נג.

(43) ראה בארוכה ד"ה תפלה למשה שבהערה 34.

(44) שם ע' נח.

(45) שוחר טוב ויל"ש עה"פ. מדרש תהלים באבער שם.

(46) בדוגמת תפלת עני, שהתפלה שלו היא מפני שהוא עני.

(47) סה"מ תר"ס שם ע' סב.

שיומשך במלכות גילוי עצמות אוא"ס (שעי"ז דוקא תיבנה בבחינת בנין עדי עד) הוא מפני שהי' עשיר, בחינת דעת עליון שמקבל מעתיק, עצמות אוא"ס שלמעלה מגדר עולמות.

ז) וצריך להבין, דלפי הנ"ל [שתפלתו של משה שיומשך עצמות אוא"ס במלכות הוא מפני שמה הוא דעת עליון ולכן ביכלתו להמשיך אור זה במלכות], המשכת הגילוי במלכות ע"י משה הוא (לכאורה) בדרך מלמעלה למטה⁴⁸. ומהו"ע תפלה למשה (תפלת עשיר), דתפלה היא מלמטה למעלה. ויש לומר הביאור בזה, דכשהמשכה במלכות היא בדרך מלמעלה למטה, אזי, גם כשהגילוי הוא עצמות אוא"ס שלמעלה מענין הצמצום, דבכללות הוא בחינת עצם האור שלא נגע בו הצמצום, מ"מ, כיון דזה שאין שייך שיסתלק האור מהמלכות הוא מפני שהאור הוא למעלה מענין הצמצום, הרי בנוגע להמלכות, אין זה אמיתית הענין דבנין עדי עד, מכיון שמצד המלכות אפשר שיסתלק ממנה האור. ואמיתית הענין דבנין עדי עד הוא כשהמשכת גילוי זה במלכות הוא (לא רק מצד למעלה אלא גם) מצד המלכות⁴⁹. וזהו תפלה למשה, דתפלה היא עבודת הנבראים, ולכן ההמשכה שע"י תפלה היא באופן ששייכת להמטה עצמו, להנבראים וכן לספירת המלכות שורש הנבראים. אלא שההמשכה שע"י תפלה בכלל, כיון שתפלה היא עבודת הנבראים, לכן ההמשכה שע"י זה היא המשכה ששייכת לעולמות⁵⁰, ובהמשכה שע"י תפלה למשה, שתי המעלות. המשכת עצמות אוא"ס שלמעלה משייכות לעולמות, ואעפ"כ ההמשכה היא נמשכת במלכות ובאופן שהיא שייכת להמלכות עצמה.

ח) ובעומק יותר יש לומר, שהיתרון בההמשכה שע"י תפלת משה לגבי ההמשכה בדרך מלמעלה למטה, הוא לא רק באופן ההמשכה (שההמשכה שע"י תפלת משה שייכת יותר להמטה, כנ"ל) אלא גם בההמשכה עצמה. והענין הוא, דהטעם על זה שכל מה שנברא בששת ימי בראשית צריך תיקון⁵¹, הוא, כי כוונת הבריאה היא בשביל עבודת האדם, ולכן נברא העולם באופן שתיקונו יהי' ע"י עבודת האדם, שע"י נעשה האדם שותף להקב"ה במעשה בראשית⁵². וזהו גם הטעם על זה שהתהוות העולמות מהמלכות היתה ע"י הצמצום שנחסר האור מבחינת המלכות [וכמ"ש⁵³ את עשית את השמים גו', את חסר ה', דזה שהמלכות נעשית מקור להוות את העולמות (עשית את השמים גו') הוא ע"י שנחסרו ממנה ה' פרצופים, את חסר ה'⁵⁴. וי"ל דהחסרון שהי' בהמלכות שממנה נברא העולם הוא השורש והסיבה להחסרון דהעולם, דכל מה שנברא בששת ימי בראשית צריך תיקון], הוא בכדי שמילוי החסרון דהמלכות יהי' ע"י עבודת האדם. ולהוסיף, דהגם

לעולם, למלאות בקשת המתפלל.

51) ב"ר פ"א, ו.

52) ראה שבת קיט, ריש ע"ב.

53) נחמ"י ט, ו.

54) המאמר ד"ה תפלה למשה תר"ס בא בהמשך להמאמר

ד"ה הקול קול יעקב תר"ס ושם (ע' מה ואילך) מבואר ענין את

חסר ה'. וראה גם סה"מ מלוקט ח"ג ע' רכב, ובהנסמן שם.

48) וראה בסה"מ תר"ס שם ע' סב – דתפלה למשה היא ע"ד

תורה.

49) ועפ"ז יומתק שההקדמה להבקשה "גזור שתיבנה" היא

"והיא שלך", "היינו שבשרשה היא בבחינת פנימיות ועצמות

א"ס" (סה"מ תר"ס שם) – די"ל, דכיון ש"היא שלך" לכן

ההמשכה במלכות (גזור שתיבנה) תהי' מצד ענינה דהמלכות.

50) דהגם שע"י התפלה נמשך רצון חדש (שלמעלה

מהשתלשלות) – הרי גם הרצון חדש הוא בנוגע ענין השייך

שהצמצום הי' רק בהאור השייך לעולמות, באור הגבול (שורש הממלא) וגם באור הבל"ג (שורש הסובב), [אלא שפעולת הצמצום באור הגבול הוא⁵⁵ בהאור עצמו, שנעשה בו ירידה והגבלה ועד שנעשה מקור להוות את העולמות, ופעולת הצמצום באור הבל"ג הוא רק⁵⁵ שלא יאיר במקום החלל⁵⁶. דזהו שבעיגול הגדול (אור הבל"ג) נגע בו הצמצום, דענין נגיעת הצמצום הוא שהאור יהי' רק שם (בהעיגול) ולא יתגלה לחוץ⁵⁷] אבל בעצם האור לא הי' הצמצום כלל, היינו שהצמצום גם לא נגע בו [שלכן, מצד אור זה אפשר להיות הגילוי גם בעולמות], מ"מ, כיון שהכוונה בכל הגילויים (גם בהגילוי דעצם האור שלמעלה מגדר עולמות, למעלה גם מ(השורש ד) סובב כל עלמין) הוא בשביל ישראל, לכן, גם המשכת אור זה היא ע"י עבודת האדם.

(ט) ועפ"ז יש לבאר מ"ש בהמאמר⁵⁸ דבהגילויים שלמעלה יש ג' מדריגות בכללות. ממלא כל עלמין, סובב כל עלמין ועצמות אוא"ס שלמעלה מממלא וסובב. ובג' מדריגות אלה הם ג' האהבות שבפסוק⁵⁹ ואהבת, בכל לבבך, בכל נפשך ובכל מאדך. האהבה דבכל לבבך היא בבחינת ממלא כל עלמין, דכיון שהחיות דבחי' ממכ"ע הוא מלוּבש בהנבראים בפנימיותם, לכן, ע"י ההתבוננות נרגש חיות זה גם בנפש הבהמית, והאהבה היא בכל לבבך בשני יצריך⁶⁰. האהבה דבכל נפשך היא בבחינת סוכ"ע, דכיון שאור הסובב הוא למעלה מהתלבשות בעולמות, לכן, ע"י שנרגש בו ההפלאה דאוא"ס (סובב), אהבתו את הוי' היא באופן דמסירת נפש [בכל נפשך, אפילו נוטל את נפשך⁶⁰], שרוצה לצאת ממציאותו וליכלל באוא"ס. ואהבה זו היא רק בנפש האלקית. כי ההשגה [באופן דהכרה והרגשה, שאז דוקא מביאה ההשגה לאהבה] בהפלאה דאוא"ס יכולה להיות רק בנפש האלקית, ששרשה הוא בשם הוי'⁶¹, סובב. והאהבה דבכל מאדך היא בעצמות אוא"ס שלמעלה גם מסובב. כי אמיתית הבל"ג הוא בעצמות אוא"ס (משא"כ אור הסובב יש בו איזה ציור והגבלה), ולכן, האהבה שע"י גילוי עצמות אוא"ס היא בכל מאדך, בלי גבול. ולאחרי שמבאר השייכות דג' האהבות לג' מדריגות הנ"ל, מסיים, דמזה מובן ענינם של ג' המדריגות, דממלא הוא מתלבש בעולמות, וסובב הוא למעלה מהתלבשות אבל שייך לעולמות, ועצמות אוא"ס אינו בגדר עולמות.

וצריך להבין, דלכאורה, הביאור בהשייכות דג' האהבות לג' המדריגות דלמעלה הוא לאחרי הבנת הענינים דג' המדריגות, ומהמשך הענינים בהמאמר משמע דענין זה [שג' מדריגות אלה הם ג' האהבות] מוסיף ביאור בג' המדריגות. ויש לומר מהביאורים בזה, דהטעם על זה שישנם למעלה ג' מדריגות שבהם נכללים כל הגילויים, הוא, כי כל

ובכ"מ.

57) ראה סה"מ תרמ"ג ע' פ. המשך תרס"ו ע' קצד"ה. ובכ"מ.

58) סה"מ תר"ס שם ע' נד ואילך.

59) ואתחנן ו, ה.

60) ברכות נד, א במשנה. ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ.

61) אגה"ת פ"ד (צד, א).

55) ואולי יש לומר שב"את עשית את השמים" דוגמת שני ענינים אלה: חסר ה', שנחסרו מהמלכות ה' פרצופים – הוא שנסתלקו מהמלכות (אבל לא נעשה שינויים בהם עצמם); ועי"ז ירדה המלכות ונעשית מקור להוות העולמות, "עשית את השמים גו'".

56) ראה בארוכה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקכו ואילך.

הגילויים דלמעלה הם בשביל עבודת האדם, וכיון שבאהבת ה' [שהיא עיקר העבודה, דלית פולחנא כפולחנא דרחימותא⁶²] ישנם ג' האהבות, בכל לבבך בכל נפשך ובכל מאדך, לכן כללות כל הגילויים דלמעלה נחלקים לג' מדריגות (ממלא וסובב ואוא"ס שלמעלה מסובב) שבהתאם לג' אהבות הנ"ל. וכיון שהבנת ענין על בוריו הוא ע"י שמבארים אותו מיסודו ושרשו, לכן, התחלת הביאור (בהמאמר) של ג' המדריגות דלמעלה הוא איך שבהם הם ג' האהבות, כי זהו השורש והסיבה לזה שנמשכו ג' המדריגות.

יו"ד) ויש לומר, דהטעם בפנימיות הענינים על זה שהמשכת וגילוי ג' הענינים דממלא וסובב ועצמות אוא"ס הוא ע"י ג' האהבות דבכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, הוא, כי הכוונה בכל הגילויים היא בכדי שעל ידם תהי' אח"כ בריאת העולם, ולכן, כמו שבריאת העולם היתה באופן שכל הענינים שבו⁶³ יתקנו ע"י עבודת האדם, בכדי שע"י זה יהי' האדם שותף להקב"ה במעשה בראשית, עד"ז הוא בנוגע להגילויים דלמעלה, שהתהוותם (המשכתם) היתה באופן שהגילוי שלהם⁶⁴ יהי' ע"י עבודת האדם, בכדי שהשופות של האדם להקב"ה במעשה בראשית תהי' לא רק בהעולם עצמו אלא גם בהגילויים דלמעלה שעל ידם היתה בריאת העולם. וכיון שעיקר עבודת האדם הוא אהבת ה' דלית פולחנא כפולחנא דרחימותא (כנ"ל), לכן, הגילוי דג' המדריגות הנ"ל (שבהם נכללים כל הענינים דלמעלה), הוא ע"י ג' האהבות דבכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. וע"י שהענינים דלמעלה נמשכים ומתגלים ע"י עבודת האדם, נעשה בהם עלי' למעלה יותר מכמו שהם מצד עצמם⁶⁵.

וזוהו תפלה למשה, דהמשכת הגילוי דעצמות אוא"ס שלמעלה מסובב שהמשיך משה במלכות היתה ע"י תפלה דוקא, הגם דכיון שמשה הוא דעת עליון שמקבל מעתיק (עצמות אוא"ס שלמעלה מסובב) הי' ביכלתו להמשיך במלכות אור זה בדרך מלמעלה למטה, כי ע"י שהמשכת האור היא ע"י תפלה, עבודת האדם (בדרך מלמטה למעלה), נשלמת הכוונה שבשבילה נאצל האור, וע"י נעשה בו עלי' ומיתוסף בהבל"ג שלו. שהבל"ג שבו הוא לא רק כמו שהוא מצד עצמו, עצם האור שאין שייך בו צמצום וסילוק, אלא (גם) כמו שהוא מצד העצמות. ולכן, בנין המלכות שנעשה ע"י האור כמו שנמשך ע"י תפלת משה הוא בנין עדי עד.

יא) וצריך ביאור, דהעילוי שנעשה בהגילויים דלמעלה ע"י עבודת האדם הוא (בעיקר⁶⁶) כשההמשכה והגילוי שלהם היא ע"י עבודת האדם, וכיון דזה שע"י תפלת משה היתה ההמשכה והגילוי הוא רק בנוגע כנסת ישראל (כנסת ישראל כפשוטו, וגם ספירת

דבברים גשמיים ע"י שמביאים תועלת לעבודת ה' (ומכש"כ כשמקיימים בהם מצוה). ויש לומר, דהעלי' בהענינים דלמעלה ע"י שנמשכים ע"י עבודת האדם היא באופן נעלה יותר, מכיון שעבודת האדם היא בנוגע להמשכת הענינים עצמם (ולא רק שהאדם משתמש בהם לעבודת ה').
66) ראה הערה הקודמת.

62) ראה זהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א. וראה לקו"ת שלח מב, ג.
63) וכלשון המדרש שבהערה 51 כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריך תיקון.
64) שהוא ה"תיקון" שלהם.
65) ראה עד"ז לקו"ד כרך ב שג, א"ב, שע"י מחשבת האדם בהענינים דלמעלה, נעשה בהם עלי' בדוגמת העלי' שנעשית

המלכות), אבל בנוגע למשה אין שייך לכאורה לומר שההמשכה והגילוי היתה ע"י תפלתו, שהרי משה הוא עשיר, דענין העשיר הוא שמאירים אצלו בגילוי כל הגילויים ואפילו הגילוי דעצמות אוא"ס שלמעלה משייכות לעולמות, ועפ"ז, העלי' וההוספה שנעשית בהאור ע"י תפלת משה היא לכאורה רק לגבי אחרים ולא לגבי משה עצמו. ויש לומר הביאור בזה, דכיון שמה הוא רוען של ישראל, לכן, כשחסר איזה ענין בכנסת ישראל, הוא כמו שחסר הענין גם אצלו, דנוסף לזה שהצער שלו על זה שחסר לישראל הי' צער גדול ביותר כאילו שהוא עצמו הי' החסר, הנה גם החסרון דישראל הי' החסרון שלו⁶⁷. כי משה וישראל הם חד, ובלשון רש"י⁶⁸ שמה הוא ישראל וישראל הם משה. ולכן, הגם שמה הי' עשיר והאירו בו כל הגילויים, מ"מ, כיון שישראל היו חסרים הגילוי, ורק ע"י עבודה (תפלתו של משה) נתחדש הגילוי לגבם – גם לגבי משה נתחדש הגילוי ע"י תפלתו. וולהוסיף, דזה שמה הוא רוען של ישראל, זהו ענינו העיקרי. וכל המעלות שלו, כולל זה שהי' עשיר גם ברוחניות, בחינת דעת עליון שמקבל מעתיק, הם טפלים, בחינת חיצוניות, לגבי זה שהי' רוען של ישראל⁶⁹. ועפ"ז יובן יותר שגם לגבי משה נתחדש הגילוי ע"י תפלה, הגם שמצד העשירות שלו (בחינת דעת עליון) האירו אצלו גם לפנ"ז כל הגילויים, כי זה שהאירו אצלו כל הגילויים גם לפנ"ז מצד העשירות שלו הוא בחינת החיצוניות שבו. אבל בנוגע להפנימיות שלו, זה שהוא רוען של ישראל, נתחדש הגילוי ע"י תפלה. ולכן העילוי שנעשה בהגילויים דלמעלה ע"י שנמשכו ע"י עבודה (תפלה), הוא גם בנוגע משה.

(יב) וכמו כן הוא באתפשטותא דמשה שבכל דור, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר בעל הגאולה, שענינו העיקרי והפנימי הוא זה שהוא רוען של ישראל, והענינים דישראל הם ענינו דהנשיא. ועפ"ז יש לבאר העילוי שנתחדש בהגאולה די"ט כסלו ובהגאולה די"ב תמוז ע"י המאסר, שהוא כיתרון האור מן החושך, דלכאורה, כיון שבנוגע להנשיאים לא שייך לומר שבהיותם במאסר הי' לגבם איזה ענין של חושך, נוכחובן גם מהשיחה הידועה דבעל הגאולה⁷⁰ בנוגע להמאסר של אדמו"ר הזקן שהמאסר הי' בהסכמתו, דמזה מובן, שלגבם ההעלמות וההסתרים דהמאסר הם רק בחיצוניות], איך נעשה עי"ז יתרון האור. וי"ל מהביאורים בזה, דכיון שעיקר ענינם של הנשיאים הוא זה שהם רועי ישראל ונשיאי ישראל, לכן, ההעלם וההסתר דהמאסר שהי' בנוגע לישראל הוא העלם והסתר גם לגבי הנשיאים. ולכן, בהגאולה מהמאסר, כשהחושך נהפך לאור, נעשה יתרון האור.

(יג) והנה נתבאר לעיל (סעיף ד) שהשייכות דהגאולה די"ט כסלו ודי"ב תמוז להמזמור תפלה למשה הוא (הן להענינים הפרטיים שנאמרו בהמזמור ומכש"כ) לענינו ותוכנו דכללות המזמור – תפלה למשה, תפלת עשיר. וע"פ המובא לעיל מהמאמר דענין

התורה כולה" (תשא לב, לב. פרש"י שם) – כי אפילו תורה, אף שמה נתן נפשו על התורה (מכילתא לבשלח טז, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ), אינה הפנימיות דמשה, כישראל. וראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 175 ואילך.

70) לקו"ד ח"א לו, סע"ב ואילך.

67) וזה שתפלת משה נקראת תפלת עשיר – אף שהחסרון דכנס"י (שעל זה התפלל) הוא (כמו) החסרון שלו – ראה ד"ה תפלה למשה תשכ"ט הנ"ל סעיף ט (שם ח"ה ע' רכח-ט).

68) פרשתנו (חוקת) כא, כא.

69) ולכן אמר "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת – מכל

העשירות הוא גילוי עצמות אוא"ס שלמעלה מסובב [והשייכות דתפלת עשיר (מדינה פלונית כו' גזור שתיבנה) לעשירות היא כי בכדי שבנין המלכות (המדינה) יהי' בבחינת בנין עדי עד הוא ע"י שנמשך בה גילוי עצמות אוא"ס], יש לומר, דיתרון האור שנעשה בהגאולה די"ט כסלו ודי"ב תמוז הוא המשכת גילוי עצמות אוא"ס שלמעלה מממלא וסובב.

ויש לומר, דזהו שהגאולה (די"ט כסלו ודי"ב תמוז) היתה נס גלוי שלמעלה מהטבע, ואעפ"כ הי' הנס מלוכש בטבע, והגם שהנס נתלבש בטבע הי' זה באופן שהטבע לא העלים והסתיר על הנס, ועד שראו כל אפסי ארץ שזהו נס גלוי, כי שורש הטבע הוא משם אלקים, ממלא, ושורש הנסים הוא משם הוי', סובב, וכיון שבהגאולה הי' הגילוי דעצמות אוא"ס שלמעלה מסובב וממלא, הכולל ומחבר את שניהם, לכן היתה הגאולה באופן שהנס והטבע נתחברו יחד, יחוד הוי' ואלקים.

ויש לומר, שהגילוי דאוא"ס שלמעלה מסובב וממלא בהחיבור דנס (ששרשו מסובב) וטבע (ששרשו מממלא) הוא רק שנרגש בהם ענין שלמעלה משניהם, שע"ז הם מתחברים. אבל זה שהטבע עצמו הי' אז באופן שלא העלים והסתיר על הנס, ועד שגם המנגדים [שנשארו אז בתקפם] ומ"מ הוכרחו לסייע [וע"י התוקף שלהם] בהשחרור והגאולה, הוא ע"י שבהמלכות עצמה (שורש הנבראים) נתגלה שרשה האמיתי. ועפ"ז יובן עוד יותר הקשר והשייכות דהגאולה להמזמור תפלה למשה, תפלת עשיר, דענין תפלת עשיר הוא מדינה פלונית כו' גזור שתיבנה, המשכת גילוי עצמות אוא"ס במלכות.

ולהוסיף, שע"י החיבור דנס וטבע שהי' בהגאולה, ניתן הכח לכל ההולכים באורחותיו של בעל הגאולה, שהאמונה שלמעלה מהשכל (נס) תומשך גם בשכל (טבע), ושהשכל לא יעלים ויסתיר על האמונה. ועד"ז הוא בנוגע להענין דיפוצו מעינותיך חוצה [שהותחל בהגאולה די"ט כסלו⁷¹, וניתוסף עוד יותר בהגאולה די"ב תמוז] שע"י החיבור דנס וטבע שהי' בהגאולה ניתן הכח להפיץ המעיינות דפנימיות התורה (שלמעלה מהעולם, נס) חוצה, ובאופן שגם כשהם נמצאים חוצה נראה בגלוי שהם המעיינות דפנימיות התורה. וזה שגם כשהם נמצאים חוצה הם באופן שרואים בגלוי שהם מעיינות, הוא לא רק מפני שהמעיינות הם בגילוי אלא גם מפני שהחוצה נעשה באופן שאינו מעלים ומסתיר על המעיינות, ויתירה מזו, שהוא כלי להמעיינות. וזה נעשה הכנה קרובה לקיום היעוד ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדו כי פי הוי' דיבר⁷², שהבשר יראה אלקות (לא רק מצד הגילוי דכבוד הוי', אלא גם) מצד הבשר עצמו.

(ד) וזהו וידבר ה' אל משה גו' דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה גו', דזה שהפרה נקראת על שמו של משה – הגם שענין המיוחד שבמצות פרה אדומה הוא שהחוקה שבה (רצון שלמעלה מחכמה) הוא בגילוי, וכיון שמשה ידע טעם פרה הרי לגבי אין חילוק בין מצות פרה אדומה לכל המצוות – כי ע"י שמצות פרה אדומה היא חוקה לגבי ישראל, היא חוקה גם לגבי משה. וזהו דבר אל בני ישראל ויקחו אליך גו',

(72) ישע"י מ, ה. וראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' נ ובהערות שם.

(71) ספר השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

דע"י דבר אל בני ישראל – עי"ז הוא ויקחו אליך, הענין דזאת חוקת התורה בנוגע למשה. אלא שענין זה (שמישראל נמשך למשה) הוא בנוגע להמצוה עצמה, דזה שהיא חוקה (בלי טעם) הוא בעיקר בישראל. אבל בנוגע לקיום המצוה, בכדי שישראל יוכלו לקיים המצוה דפרה אדומה ועד"ז כל המצוות בביטול דקבלת עול (באופן דחוקה חקקתי גזירה גזרתי), הנתינת כח על זה הוא ממש, שענינו הוא ביטול, ונחנו מה. ויש לומר, דע"י שמשה ידע טעם פרה, והביטול דקבלת עול נמשך גם בההשגה שלו, ניתן הכח לכל אחד מישראל שהאמונה והקבלת עול יונח (זאל זיך אפלייגן) גם בהשכל שלו.

ויש לומר, דזהו שארז"ל חוקה⁷³ חקקתי גזירה גזרתי ואין לך רשות להרהר אחרי⁷³, שהקבלת עול שלו היא באופן שלא רק שהוא מקיים בפועל ציווי הקב"ה (גם כשאינו מבין), אלא שאינו מהרהר כלל, כי גם בשכלו מונח הענין דקבלת עול. ויש לקשר זה עם מאמר המדרש⁷⁴ שפרה אדומה רומזת על הגלויות, פרה זו מצרים אדומה זו בבל תמימה זו מדי אשר אין בה מום זה יון, כי ע"י זה שהשכל הוא באופן שמונח אצלו הענין דקבלת עול שלמעלה מהשכל, הוא הכנה קרובה לגאולה העתידה, שהגילוי אלקות בעולם יהי גם מצד העולם. וזוהי השייכות דזאת חוקת התורה לשריפת הפרה, דע"י שהקבלת עול הוא באופן שאינו מהרהר, כי גם בשכלו מונח הענין דקבלת עול, נעשה שריפת (הפרה שרומזת על) הגלות, כפתגם הידוע דבעל הגאולה⁷⁵, והולכים כולנו יחד עם נשיאנו בעל הגאולה בראשנו להגאולה האמיתית והשלימה בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(73) פרש"י ריש פרשתנו, מיומא סז, ב.

(74) יל"ש פרשתנו רמז תשנט.

(75) אגרות-קודש שלו ח"ו ע' שעב. "היום יום" בתחלתו.

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח תמוז, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

. . . במ"ש ושואל לקבל הסבר אודות המקווה ממנו בפעולות בהחזקת היהדות והפצתה והפצת

המעיינות ביחוד.

אינו מובן מהו ההסבר הנדרש, שהרי יושב הוא בעיה"ק ירושלים ת"ו אשר מעלה נוספת בקדושתה, ומזה תוצאה מובנת, שגם בקדושת האדם צ"ל הוספה, שהרי אתדל"ת נדרש מתאים לאתעדל"ע, והוספת הקדושה הוא ע"י עניני התורה והמצוה ופנימיותם, שזהו ענין המעיינות, ובוזה הענין דואהבת לרעך כמוך, ז.א. שלא רק עינו טובה בשלו אלא גם בשל אחרים, והרי בכמה שטחים הכרחית עבודת הפצה האמורה, ובדואי שעל כאו"א החיוב בזה, שמזה מובן שלכאו"א ניתנה האפשרות ואין הדבר תלוי אלא ברצונו, וק"ל.

בברכה לבשו"י בכל הנ"ל.

בס"ד. שיחת ש"פ חוקת*, ט' תמוז ה'שי"ת.

בלתי מוגה

א. אודות יום השבת איתא בזהר¹ ש"מיני' מתברכין כולהו יומין", היינו, שכל ימי השבוע שלאחרי השבת מקבלים ברכה וחיות מיום השבת שלפניהם.

וזהו אחד הטעמים להמנהג שהחתן עולה לתורה לפני החתונה (לא ביום הקריאה הסמוך לחתונה, אלא) ביום השבת דוקא² – כיון שיום השבת כולל את כל ימי השבוע שמתברכין מיני'.

ובעמדנו ביום השבת שלפני י"ב-י"ג תמוז, שמיני' מתברך י"ב-י"ג תמוז, ובמילא שייך כבר לי"ב-י"ג תמוז – מתאים להתחיל בדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ מחג הגאולה י"ב-י"ג תמוז דאשתקד, ולבאר הקשר והשייכות ליום הש"ק שלפניו, פרשת חוקת (וגם בקשר לעלי' לתורה ביום הש"ק זה, בפרשה זו).

ב. בשיחת י"ג תמוז אשתקד³ דיבר כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לענין החיים – חיים ארוכים, חיים אמיתיים, חיים בלי הפסק (חיים נצחיים), וביאר הענין בעבודה, שנוסף לכך שכל אחד הוא חי בעצמו, ה"ה גם מחי' אחרים ("ניט נאָר וואָס מען לעבט אַליין, נאָר מען באַלעבט אויך אַנדערע"), ומסיים: "חיים אמיתיים איז קדושה, און קדושה איז אין סוף".

ובהקדמה – שכיון שכל ענין הוא בהשגחה פרטית נכידוע תורת הבעש"ט⁴ שהקב"ה מוציא רוח מאוצרותיו כדי לגלגל עלה או קש כו', היינו, שהשגחה פרטית היא גם על דצ"ח, ובודאי על מין המדבר, ומכ"ש בישראל שהם עטרת תפארת של כללות הבריאה⁵, ועאכ"כ בנשיא ישראל שבו תלויים כל הענינים, כמ"ש בפירוש רש"י בפרשת השבוע⁶ ש"הנשיא הוא הכל", הרי, דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בענין חיים נצחיים שנאמרו בי"ב-י"ג תמוז תש"ט דוקא (ולא בשנים שלפנ"ז, תש"ח או תש"ז) – לפני הסתלקותו ביו"ד שבט תש"י – הם בודאי בהשגחה פרטית.

– כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר⁷, שבאמירת המאמר בראש השנה תרפ"ז, לפני המאסר, "האָט זיך אים גערעדט" (נתדבר מאליו) אודות תורת הבעש"ט שהשגחה פרטית היא גם על כל פרט ופרט דדצ"ח, מבלי שידע בעצמו סיבת הדיבור בזה (כיון שענין זה לא הי' שייך לתוכן המאמר), והוסיף, שלולי זאת ("ווען ער וואָלט דאָס ניט רעדן") אינו יודע אם הי' יכול לסבול ולעבור את המאסר.

ועד"ז י"ל בנדוד"ד: בחג הגאולה האחרון בחיים חיותו בעלמא דין הוצרך כ"ק מו"ח אדמו"ר להבהיר ("באַוואָרענען") ולומר שעניני קדושה נצחיים הם, והוסיף לפרש בפרטיות (שלא יהי' מקום לטעות בכוונתו) הענין דחיים ארוכים, חיים אמיתיים שאין להם הפסק, כדי שלא נחשוב כפי שנראה בעיני בשר ח"ו (שהרי מציאות כזו אינה שייכת כלל בקדושה), אלא נדע שגם לאחר ההסתלקות ישנו ענין החיים ללא הפסק, חיים נצחיים, אצל נשיא הדור, ועל ידו נמשך חיים נצחיים לכל הדור, ולכן, גם עכשיו יכול וצריך כאו"א (לא רק לחיות בעצמו, אלא גם) להחיות אחרים בעניני קדושה⁸.

ג. וע"פ האמור שכל הענינים הם בהשגחה פרטית – יש לבאר הרמז על ענין זה בפרשת השבוע⁹: בפרשת השבוע מדובר אודות פרה אדומה, שעל ידה נעשית הטהרה מטומאה הכי חמורה, טומאת מת, ש"נתכרכמו פניו של משה" כיון ש"לא הי' יודע במה תהא טהרתו"¹⁰, עד שאמר לו הקב"ה "זאת חוקת התורה גו' ויקחו אליך פרה אדומה וגו'".

וענינו בעבודה הרוחנית – שטומאת מת (העדר החיות) מורה על מעמד ומצב שנתעלם הדביקות בה' מקור החיים, כמ"ש¹¹ "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", והטהרה ממעמד ומצב זה (לפעול גילוי החיות

(* על ה"אויפרופעניש" של החתן הת' חיים חאַנאָוויטש.

(1 ח"ב סג, ב. פח, א.

(2 ראה גם סה"מ קונטרסים ח"א יט, סע"ב.

(3 בתחלתה – נדפסה בקונטרס יב"ג תמוז שנה זו (סה"מ תש"י ע' 262). ולאח"ז בסה"ש תש"ט ע' 333.

(4 ראה תור שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.

(5 ראה שיחת פורים תש"ד ס"ט – נדפסה בקונטרס פורים שנה זו (סה"מ תש"י ע' 141), ולאח"ז בסה"ש תש"ד ע' 70.

(6 כא, כא.

(7 נעתק ברשימת המאסר (לקו"ד ח"ד תרכו, ב) בהערה. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 157 ואילך.

(8 ראה גם שיחת י"ב תמוז ס"ד (תורת מנחם ה'שי"ת ע' 130).

(9 מכאן עד סוף ס"ה הוגה (בקיצור) ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ד ס"ע 1057 ואילך (בשילוב שיחת ש"פ חו"ב תש"ב). במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(10 במדב"ר פי"ט, ד. תנחומא פרשתנו ו.

(11 ואתחנן ד, ד. וראה אבות דר"ע ספ"ד.

ע"י דביקותו בה' הו"ע של "חוקה", "זאת חוקת התורה", ונעשית בכחו של משה דוקא, כמ"ש¹² "ויקחו אליך פרה אדומה", "לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר", היינו, שבכחו של משה ליקח פרה אדומה – פרה גשמית כפשוטה, ונוסף לכך, גם (פרה) אדומה, שמורה על הגבורות, תוקף החמימות ("קאץ") בגשמיות וחומריות – ולא רק להעלות ה"פרה אדומה" עצמה, אלא עוד זאת, שבכחו של משה לעשות מהפרה אדומה אפר שעל ידו תהי' הטהרה מטומאה הכי חמורה.

והנה, אפר הפרה שעשה משה נחלק לג' חלקים: חלק א', ליטול ממנו בני העיירות וכל הצריכים לטהרה. חלק ב', כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה, וחלק ג', נתון למשמרת¹³. כלומר, שהטהרה דטמא מת היא לא רק מאפר הפרה שעשה משה, אלא גם מאפר פרות אחרות (תשע פרות) שנעשו לאחר זמנו של משה, אבל, לעשיית הפרות האחרות הוצרכו לאפר הפרה שעשה משה, שממנה מקדשין כהנים גדולים לעשיית פרות אחרות, ועד שגם לעשיית פרה העשירית ע"י המלך המשיח¹⁴, יצטרכו לקדש מאפר הפרה שעשה משה, שקיים לעולם¹⁵.

וענינו בעבודה – שפעולתו של משה (כולל גם אתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא¹⁶) לגלות החיות והדביקות בה' אצל כאו"א מישראל (גם זה שנמצא במעמד ומצב דטמא מת), הולכת ונמשכת גם בכל הדורות שלאח"ז, ע"ז שהעוסקים בכך (כהנים גדולים שעושים פרות אחרות) חדורים בכחו של משה (שמקדשין באפר הפרה שעשה משה).

ד. ויש להוסיף בזה – ע"פ מ"ש באגה"ק¹⁷ (בשם התיקונים¹⁸) "על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים ריבוא נשמות, כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים ריבוא כוכבים": השמש, נמצא ומאיר גם בשעות הלילה – בחציו השני של כדור הארץ (מתחת לארץ), ולא עוד אלא שגם בחצי הכדור שאינו נמצא בו בלילה, ה"ה מאיר גם בו ע"י ששים ריבוא כוכבים, שגם אור הכוכבים הוא אור השמש שמאיר עתה ע"י הכוכבים, כלומר, לא רק שבשעות היום קיבלו הכוכבים אור השמש, ועתה (בשעות הלילה) מאירים מעצמם, אלא שגם האור שמאירים הכוכבים בשעות הלילה הוא אור השמש.

ודוגמתו בנמשל, בנוגע למשה רבינו, ואתפשטותא דמשה שבכל דרא, עד למשה שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר – שגם עתה נמצא ומאיר כמו קודם (כמו השמש שנמצא ומאיר גם בשעות הלילה), ואילו היינו הולכים יחד עמו היינו רואים שמאיר בכל התוקף כמו קודם (ואדרבה, באופן נעלה יותר), אלא, כיון שנתעלה למעלה בעילוי אחר עילוי, ואנו (לא הלכנו עמו, אלא) נשארו במקומנו, לכן אינו נראה לנו בעיני בשר (כמו שבליילה לא רואים את השמש), ואעפ"כ, גם במצב זה מתפשט אורו לכל בני"ש שכללותם ששים ריבוא נשמות, ועל ידם מאיר בכל העולם (כמו שהשמש מאיר מתחת לארץ לששים ריבוא כוכבים, כאמור, שאור השמש עצמו מאיר באמצעות הכוכבים).

[ואף שאין אנו מרגישים התפשטות אורו – כבר נתבאר לעיל¹⁹ פתגם כ"ק אדנ"ע שמחשבת הסוס אודות התבן אינה מבטלת את מציאות המלאכים!...].

וענין זה משתקף גם בנגלה דתורה (ככל הענינים שבפנימיות התורה) – בנוגע לטהרת טמא מת ע"י אפר פרה אדומה – שע"י אפר הפרה שעשה משה מקדשין לעשות פרות אחרות, היינו, שגם כשאין אפשרות להזות מאפר הפרה שעשה משה בעצמו, כי אם, מאפר פרות אחרות שנעשו לאח"ז, הרי, גם האפר דפרות אחרות נעשה ע"ז שמקדשין מהאפר שעשה משה, בכחו של משה דוקא.

ה. עפ"ז יש לבאר השייכות לדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחה הנ"ל ע"ד ענין החיים, "ניט נאָר וואָס מען לעבט אַליין, נאָר מען באַלעבט אויך אַנדערע":

כשפוגשים יהודי שנמצא במעמד ומצב דטומאת מת, שלא רואים בו חיות דקדושה – חייבים לטהרו, להחיותו בחיות דקדושה, ודבר זה הוא בכחו וביכולתו (ובמילא גם חובתו) של כאו"א, כיון שמשה רבינו (משה שבדורנו) נתן ונותן לו מאפר הפרה שלו ("משה רבינו האָט דיר געגעבן און גיט דיר פון דעם אפר פון זיין פרה"), ובמילא, פעולתו היא בכחו של משה – "לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה".

(17) ביאור לסי' ז"ך בסופו.

(18) ראה זח"ג רעג, א. וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א

בהערות ותיקונים לאגה"ק שם.

(19) שיחת ש"פ שלח ס"ו (תו"מ שם ע' 108). וש"נ.

(12) ריש פרשתנו ובפרש"י.

(13) פרש"י פרשתנו יט, ט.

(14) רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג.

(15) ראה לקו"ש חל"ג ע' 127 ואילך. וש"נ.

(16) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

ויש להוסיף ביאור בדיוק לשון רש"י "פרה שעשה משה במדבר" – דלכאורה, מאי קמ"ל, הרי, הכל יודעים שמה הי' במדבר, ובודאי שגם הפרה עשה שם – שבזה מלמדנו שגם אצל יהודי שנמצא במקום ודרגא של מדבר, "נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים"²⁰, יכולים לפעול ענין הטהרה, ועד כדי כך, שהפרה שעשה משה, שממנה מקדשין הכהנים לעשיית כל הפרות שלאח"ז, היתה במדבר דוקא, שבו מודגש הצורך בענין הטהרה, משא"כ בירושלים, שאין מלינים בה את המת²¹, ועד"ז בארץ ישראל בכללותה (ובפרט ע"פ מארז"ל²² עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל), אלא בחוץ לארץ דוקא, שהיא בבחינת "מדבר" ביחס לארץ ישראל וירושלים.

זאת ועוד:

נוסף לכך שע"י אפר הפרה שעשה משה נעשית הטהרה שלו, צריכים לפעול עליו שהוא בעצמו יוכל לשרוף פרה ולעשות ממנה אפר לטהר אחרים, שיהי' בעצמו משפיע על אחרים להחיותם בעניני קדושה, "טופח על מנת להטפוח"²³.

וגם ענין זה נעשה בכחו של משה דוקא – שחלק מאפר הפרה שעשה משה, כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה, שמקדשין את עושה הפרה באפר הפרה הראשונה שעשה משה, ודוגמתו בעבודה, שגם המשך פעולתו לטהר אחרים (לאחרי שנעשה טהור בעצמו) הוא בכחו של משה.

אמנם, כיון שמצד גודל הטרדה בהפעולה על הזולת ("יענעם באלעבן"), לטהרו, ועד לעשותו טופח על מנת להטפוח, יתכן שישכח על עצמו – יש צורך להזהיר גם בנוגע לעבודת עצמו ("אליין לעבן"), וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁴ "וועגן זיך אליין דארף מען אויך ניט פארגעסן".

וגם ענין זה מרומז באפר הפרה שעשה משה – שחלק ממנו הי' נתון "למשמרת", ללמדך, שנוסף על הפעולה עם הזולת בחלק האפר שבו מטהרים את הטמאים, וממנו מקדשין לפרות אחרות, ישנו גם חלק שנתון למשמרת, שבזה מרומזת העבודה עם עצמו.

ו. וההוראה מזה – שצריכים להתעסק בהשפעה על הזולת, "ניט נאָר וואָס מען לעבט אליין, נאָר מען באַלעבט אויך אַנדערע", וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמשך שיחה הנ"ל²⁵ שכאמ"א יכול להשפיע על שנים שלשה מנינים מבני"!

[כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה לא' מהמסובים ואמר לו:]

כאשר יש למישהו כח בהשפעה על הזולת, צריך לידע שכח זה ניתן לו לצורך השפעה בעניני קדושה. – גם כאשר הזולת שמושפע ממנו חושב אודות ענין אחר שיכול לקבל ממנו, צריך לנצל עובדת היותו מושפע ממנו כדי להשפיע עליו בעניני קדושה.

– בודאי לא יקפיד אם אספר אודות פעולתו הראשונה בעסקנות ציבורית (לפני שהגיע למעמדו ומצבו כיום ששמו הולך לפניו), שהיתה בעניני חסידות:

הי' זה בזמן שכ"ק מו"ח אדמו"ר דר בווארשא, ונסע מביתו למשך כמה שבועות. באותו זמן נמצאו כמה חסידים שהעתיקו מפתח למגירה שבה היו מונחים הכתבים, ומצאו אחד שהי' מוכן ליקח עבורם הכתבים על מנת להעתיקם, ונתנו להנ"ל להעתיק את הכתבים.

זו היתה פעולתו הראשונה בעסקנות ציבורית – שבזכותה נשארה העתקה מכונ"כ כתבים שנשרפו (ל"ע) לאחר זמן.

– פעם²⁶ נשרפו הרבה כתבים אצל הצ"צ, וכשהתברר לו שאין בידי החסידים העתקות, נענה ואמר: "געוואָלד", מדוע לא גנבתם את הכתבים (להעתיקם), אילו גנבתם, הייתי גם אני נהנה מכך! ...

(24) ראה שיחת פורים תש"ד סט"ז – קונטרס פורים שנה זו

(20) עקב ח, טו.

(סח"מ תש"י ע' 145). ולאח"ז בסה"ש תש"ד ע' 74.

(21) ב"ק פב, ב.

(25) שיחת י"ג תמוז תש"ט סי"ד – קונטרס יב"ג תמוז שנה זו

(22) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ר פ' שבת ור"ח. י"ל ישעי'

(סח"מ שם ע' 264). ולאח"ז בסה"ש תש"ט ע' 335.

רמז תקג.

(26) ראה אגרות קודש אדמו"ר מהור"צ ח"ב ע' שכג.

(23) לשון חז"ל – ברכות כה, רע"ב. ועוד.

עליו לזכור איפוא שפעולתו הראשונה בעסקנות ציבורית היתה בעניני חסידות, ובהתאם לכך, צריך להשתדל לנצל את כח ההשפעה על הזולת בשביל עניני קדושה.

ז. ויש להוסיף, שהאמור לעיל (ע"ד המשכת חיות נצחית בעניני קדושה) קשור גם עם העלי' לתורה דהחתן בשבת שלפני החתונה:

עלי' לתורה ענינה המשכת תוספת חיות נצחית דקדושה (נוסף על הקדושה שנמשכת מלמעלה מצד ענינו של יום השבת ש"מקדשא וקיימא"²⁷) – כמודגש בנוסח הברכה שלאחרי העלי' לתורה: "וחיי עולם נטע בתוכנו", עיי' ש"נתן לנו תורת אמת", כי, חיים אמיתיים בלי הפסק ("חיי עולם") הם מצד קדושה ("תורת אמת") שהיא איך-סוף. ולכן, העלי' לתורה בשבת שלפני החתונה היא נתינת-כח להחתונה – שתהי' באופן ד"בנין עדי עד"²⁸, דור ישרים יבורך, בנים ובני בנים עוסקים בתומ"צ²⁹, כידוע³⁰ שעיי' נתגלה כח האיך-סוף שבנבראים.

ונתינת כח מיוחדת אצל מי שזוכה לעלות לתורה בחדר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ שבו התפלל ולמד, ובו התקשר עם בחי' היחידה דכו"כ מישאל שקיבל ל"יחידות"³¹ – שעיי' ניתוסף עוד יותר בהענין ד"חיי עולם נטע בתוכנו", חיים אמיתיים בלי הפסק, להיותם חדורים בקדושה שהיא איך-סוף.

*

ח. אודות הגאולה די"ב תמוז – כותב כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו הידוע³²: "לא אותי בלבד גאל הקב"ה בי"ב תמוז, כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הק', שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה". גאולה – אינה שייכת ללא הקדמת מאסר תחילה, וכיון שכ"ק מו"ח אדמו"ר כותב שהגאולה היא לכלל ישראל, עכצ"ל, שגם המאסר הו"ע כללי שהי' אצל כלל ישראל.

וכוונת המאסר וגאולה – לא רק שיתבטל המצב הבלתי-רצוי דהמאסר, ויהיה כמו קודם המאסר (דא"כ מהי התועלת בהמאסר והגאולה), אלא שעיי' יתוסף עילוי גדול יותר לגבי המעמד ומצב שהי' קודם המאסר.

וע"ד המבואר בדרושי חסידות³³ בענין כוונת הצמצום בשביל הגילוי, שאין זה בשביל גילוי האור שהי' מאיר לפני הצמצום, דא"כ מהי התועלת דהצמצום, אלא בשביל גילוי אור נעלה יותר שהמשכתו ע"י העבודה שלאחרי הצמצום דוקא, ולולי הצמצום לא הי' יכול להאיר כלל.

וכמו כן בענין שבירת הכלים וחטא עה"ד – שדוקא ע"י עבודת הבירורים שלאח"ז ממשיכים תוספת אור כו'. ודוגמתו בעבודה – בענין התשובה, שנוסף על תיקון הענינים הבלתי-רצויים באופן שלא נשאר רושם כלל, ניתוסף עילוי גדול יותר לגבי המעמד ומצב שלפנ"ז, עד כדי כך, שמקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם³⁴.

ועד"ז בנוגע להמאסר והגאולה:

ובהקדמה – שבודאי גם קודם המאסר הי' מעמד ומצב נעלה בעניני העבודה (אף שעדיין יש צורך לברר ולזכך את הענינים שנעשו עם פניות כו', או להשלים את הענינים שלא נעשו עדיין), ולכן היו כל ישראל ראויים להשפעת ריבוי טובה, ואין מקום לענין של יסורים (מאסר),

– וכמבואר בתו"א³⁵ בנוגע לכללות הענין דיסורי עוה"ז ש"לא מחמת עונש אינו ראוי לישב בשלות עוה"ז, שהרי מצינו בנבוכדנצר³⁶ בשביל שהלך ג' פסיעות לכבוד השי"ת פסקו לו מלוכה על כל העולם ולזרעו אחריו עד ג' דורות, ואין לך אדם מישאל שלא כיבד המקום בכך, וכל טוב עוה"ז כדאי הוא לו" –

ואעפ"כ, לאחר המאסר והגאולה צ"ל כללות העבודה (נוסף על בירור וזיכוך הענינים שנעשו עם פניות כו', או השלמת הענינים שלא נעשו עדיין) באופן נעלה יותר, ועד לעילוי שבאיך-ערוך.

(32) אגרות-קודש שלו ח"ב ע' פ. וש"נ.

(33) ראה המשך תרס"ו בתחלתו. ובכ"מ.

(34) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(35) מקץ לא, ג.

(36) סנהדרין צו, א.

(27) ביצה יז, א.

(28) ראה לקו"ת פקודי ד, ד ואילך. ובכ"מ.

(29) ראה סה"מ קונטרסים ח"א כא, ב.

(30) ראה לקו"ת שה"ש לט, ד. ואילך. סה"מ תרנ"ז ע' קעו

ואילך. ועוד.

(31) ראה סה"מ מלוקט ח"ו ע' לח.

לקוטי שיחות פרשת חקת כרך ח

מתורגם ללשון הקודש

(א) בפרשות הקודמות אומר רש"י "יצר הרע", ואילו בפסוק כאן – "שטן"; (ב) שם הוא משתמש בביטוי "משיבין"⁶ או "מקנטר"⁷, ואילו בפסוק כאן – "מונין". (ג) במקום הביטוי "אי אתם רשאים להפטר"⁸ המופיע לפני כן, אומר רש"י כאן "אין לך רשות להרהר אחריה"?

(ג) מתשובת רש"י "לפיכך כתב בה חקה", מוכח כדלעיל, שהקושי הוא רק לגבי ייתור המילה "חקת" בפסוק כאן, ואילו לגבי המלים "זאת התורה" אין קושי, כי ביטוי זה מופיע במקומות רבים⁹. מדוע אפוא מצטט רש"י מן הפסוק את המלים "זאת חקת התורה"?

ב.

שני סוגי חוקים

ההסבר לכך הוא:

מלשון הפסוק "זאת חקת התורה" נראה, שרק הפרה האדומה היא החקה, היחידה, של התורה¹⁰. ולכאורה, יש חוקים נוספים, כדברי רש"י לפני כן², שגם "אכילת חזיר ולבישת שעטנז" (והוא אף מוסיף¹¹ "וכיוצא בהם") הם חוקים? הכרחי אפוא לומר, ש"חקה" כפי שמשמעותה כאן – יש רק אחת, פרה אדומה. כלומר, יש שני סוגי חוקים: (א) אלו שבאופן כללי מובנים על-פי השכל, אך יש בהם שאלות וקשיים מסויימים שאינם מיושבים על-פי השכל. (ב) אלו שאינם הגיוניים כלל. לכן נאמר כאן "זאת חקת התורה", כי הפרה האדומה היא אכן החוקה היחידה בתורה כולה¹², בסוג זה שאינו מתקבל כלל על-פי השכל¹³.

לכן, כאשר רש"י מציין בחומש ויקרא¹⁴ דוגמאות של חוקים, הוא מזכיר "אכילת חזיר ולבישת שעטנז וטהרת

א.

"זאת חקת התורה"

בתחילת הפרשה מצטט רש"י מן הפסוק את המלים "זאת חקת התורה", ומפרש על כך: "לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת (לכם)¹ ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה, גזירה היא מלפני אין לך רשות להרהר אחריה".

יש להבין:

(א) מדברי רש"י "לפיכך כתב בה חקה" מובן, שרש"י אינו מתכוון לבאר את משמעות המילה "חקת", שהרי רש"י כבר ביאר מילה זו לפני כן במקומות רבים². ואין לומר, שכיון שהפירוש למילה מופיע בחומשים קודמים יש צורך לכתוב אותו שוב, שהרי בחומש במדבר עצמו כבר מופיעה לפני כן³ המילה "חקה" ורש"י אינו מפרשה שם. מכך מובן, שרש"י מסתמך על כך שהתלמיד לא שכח את משמעות המילה "חקה" מחומש אחד לאחר⁴,

אלא כוונת רש"י היא לבאר את ייתור המילה "חקת": הרי אפשר היה לכתוב רק "זאת התורה"⁵, ומדוע "כתב בה חקה"?

ולפי זה אין מובן: כיון שמשמעות המילה "חקה" כבר ידועה לתלמיד, צריך היה רש"י לציין כאן בקצרה "לפי שאין בה טעם לפיכך כתב בה חקה...", כדי ליישב את הקושי של תוספת המילה "חקת". לשם מה הוא מאריך בדבריו "שהשטן ואומות העולם וכו'" – דברים שכבר נאמרו, לכאורה, לפני כן בפירושו, ומספר פעמים?

(ב) שאלה זו אף מתחזקת, כיון שבפירוש רש"י בפסוק כאן יש הבדלי ניסוח לעומת פירושו בפרשות הקודמות:

משא"כ הדינים שלפנ"ו. שלכן חלקן בב' אמירות. (ובהלכה י"ל, שנפק"מ למאן דרריש טעמי דקרא).
הפירוש ב"זאת חקת התורה" דפ' מטות (לא, כא) – ראה לקושי ש"ח ע' 183-4 ובהערה 9 שם.
(11) כפ' בשלח שם.
(12) ולכן מפרש רש"י (בשלח שם, כה) ש"חק" הוא פרה אדומה (ראה שיחת ש"פ ואתחנן תשכ"ח בארוכה).
(13) שלכן אמר שלמה "על כל אלה עמדתי ופרשה של פרה אדומה.. אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (במדבר פ"ט, ג. תנחומא פרשתנו ו. וראה רש"י קהלת ז, כג"כה).
(14) אחרי שם. משא"כ בבשלח (שם, כו) וכבהערה 16.
כפ' תולדות שם אינו מונה פרה אדומה ולא טהרת מי טהא. והטעם – מובן בפשטות, כי אי"ז שייך ל"וישמור גר" דאברהם.

(1) גירסא זו נעתקה בד"ה הוי' לי בעחרי תרפ"ז (נעתק לקמן סעיף ח').
(2) ראה תולדות כו, ה. בשלח טו, כו. אחרי יח, ד. וראה גם קדושים יט, יט.
(3) בהעלותך ט – ג, יב, יד. שלח טו, טו.
(4) ומה שהוזהק לפרש בבשלח שם – מובן ע"פ מ"ש לקמן הערה 16;
כפ' אחרי – נתבאר בשיחת ש"פ אחרי תשכ"ז.
(5) וכמו בפרשתנו יט, יד. ובכ"מ (ראה הערה 9).
(6) תולדות שם. אחרי שם.
(7) בשלח שם. – הטעם לזה, ראה לקמן הערה 32.
(8) אחרי שם.
(9) צו ז, לו. מצורע יד, נד. וגם בפרשתנו יט, יד.
(10) ולכן לא הוזהק רש"י לפרש מ"ש "זאת חקת הפסח" (בא יב, מג), כי פירוש "זאת חקת הפסח" בדרך הפשט (משא"כ במדרש – ראה שמו"ר פ"ט, ב) היא, ש"זאת" – הדינים שנאמרו לאח"ז "כל בן נכר גוי", הם "חקת הפסח",

בסגן²⁷, (ב) "וזהו אל נכח פני אהל מועד"²⁸, (ג) "קראה הכתוב חטאת, לומר שהיא נקדשים"²⁹.

לפיכך יוצא, שפרה אדומה אינה מובנת כלל בהגיון. ולכן אין היא נכללת ב"חוקתי" בלשון רבים, שבהם הכוונה לחוקים שיש בהם משהו המובן בשכל.

ג.

טענת היצר הרע - על חוקים שיש בהם קצת טעם
לפי זה מובן, מדוע מתבטא רש"י בקשר לחוקה שבפסוק שלנו במלים "שטן", "מונין" ו"אין לך רשות להרהר אחריה" – ולא "יצר הרע", "משיבים" ו"אי אתם רשאים להפטר", כפי שהוא מתבטא בחוקים מהסוג האחר:

מובן בפשטות, גם ל"בן חמש (למקרא)", ששכל האדם אינו כלל כשכלו של הקדוש-ברוך-הוא. לכן, כאשר מדובר במצוה שאינה מובנת כלל בהגיון האנושי, אין היצר הרע יכול לטעון, שמכך שהמצוה אינה מובנת בשכל האדם, מוכח, שהיא אינה ח"ו מאת הקדוש-ברוך-הוא. שהרי איפכא מסתברא: מדוע יש לחשוב, שהאדם מסוגל להבין את הציוויים של הקדוש-ברוך-הוא?

על מצוות אלו אשר יש להן מקום בשכל האדם, אך עם זאת יש בהן קשיים, יכולים היצר הרע ואומות העולם לטעון – "משיבין" – ו"להוכיח" שהן אינן מפי הקדוש-ברוך-הוא ח"ו³⁰, כי כיצד ייתכן שהקדוש-ברוך-הוא קבע ציוויים באופן "מוזר" כזה, שהשכל האנושי מסוגל להבינם³¹, אבל יחד עם זאת מתעוררות אצלו שאלות עליהם. ולכן, הם טוענים, אין היהודי צריך לקיימם – "להפטר".

מי חטאת", ואינו מזכיר פרה אדומה¹⁵, כי החוק של פרה אדומה הוא מסוג שונה לחלוטין¹⁶:

"טהרת מי חטאת", שלאחר עשיית הפרה, מובנת בכללותה בשכל האדם: כשם שלגבי טהרה על ידי טבילה במקוה אין אנו מוצאים שרש"י מגדיר אותה במקום כלשהו כ"חקה", כי לפי הפשט¹⁷, יש מקום הגיוני להסביר, שבכוחם של מים, מי מקוה, לטהר גם לכלוך רוחני, טומאה, וכך אפשרי הסבר שכלי גם לגבי טהרה באמצעות "מי חטאת". הפלא והשוני בטהרת מי חטאת הוא רק בפרט¹⁸, שהם מטהרים על ידי התזת כמה טיפות ממי החטאת¹⁹, ואילו בטיבילה במקוה יש לטבול את כל הגוף במים.

וכיון שטהרת מי חטאת בכללותה מתקבלת בהגיון, אין היא שונה מהחוקים האחרים, ונכללת ב"חוקתי" בלשון רבים, כשבמובן זה הכוונה היא לחוקים מסוג שאינו מופרך לגמרי מהבנה שכלית.

אבל "פרה אדומה", עשיית הפרה, הוא ענין שאינו הגיוני כלל: אין היא נחשבת לקרבן, כי (א) אין מקריבים ממנה דבר על המזבח²⁰, (ב) עשיית הפרה בכלל²¹ פרטיה צריכה להיות דוקא "חוץ לשלש מחנות"²² – להיפך מהקרבנות, שמקומם דוקא "בפנים". כמו כן אין היא דומה ל"שעיר המשתלח"²³ – בנוסף לכך שתחילת הכנת השעיר היא בפנים, דבר המובן על פי שכל²⁴, שעל ידי שליחת השעיר "אל ארץ גזירה" נשלחים גם "כל עוונותם" בכך ש"ונשא השעיר עליו"²⁵. וכן, הפרה האדומה שייכת ל"ה"²⁶, להיפך מן השעיר המשתלח, ולכן (א) מצותה

(15) וכן גם ביומא (סו, ב) לא חשיב פרה אדומה (וראה חדא"ג מהרש"א שם). וראה לקמן הערה 33.
(16) ומה שבפ' בשלח שם מפרש "פרה אדומה" – אף שנאמר "כל חוקיך" (לשון רבים) וקאי על סוג החוקים שבכללותם הם בגדר השכל (שלכן מונה שם רש"י "לבישת כלאים ואכילת חזיר") – כי מכיון שבפסוק שלפניו נאמר "חקי" וקאי אפרה אדומה (ראה לעיל הערה 12), מסתבר ש"כל חוקיך" שבפסוק הבא אחריו, כולל (לא רק כל החוקים שבסוג הא' – שגם ע"ז שייך "כל" (במכ"ש) מבעלותו ט, ג. יב) – כ"א) גם פרה אדומה.
ומה שרש"י אינו מונה שם גם טהרת מי חטאת (כבפ' אחרי, י"ל שב"פרה אדומה" שכותב שם, כולל גם טהרת מי חטאת.
(17) משא"כ בדרך ההלכה (רמב"ם סוף הל' מקואות).
(18) אבל מה שמטמאה את הטהורים ומטהרת את הטמאים (ראה במדב"ר שם, ה. תנחומא שם ז) – מובן גם בשכל. כי [נוסף למ"ש החינוך (מצוה שצו) דוגמא לזה "כמה תרופות בעשבי האדמה ובאילנות... מלאים סגולות בהפכים יקררו החמים ויחממו הקרים כו" וצד"ז כתב גם הבמ"ה לרש"י עה"פ (וגם ה"בן חמש (למקרא) ידע מזה)] מפורש בפרש"י (פרשתנו – ספי"ט) "וכשם שהעגל מטמא כל העוסקין בו כך פרה מטמאה... וכשם שנטהרו באפרו... כך ולקחו לטמא" (ואף שפי' זה הוא "מ"א העתקתי מיסודו של ר"מ הדרשן" – מכיון שרש"י מעתיקו בפ' עה"ת מוכח ששייך גם לדרך הפשט, היינו לשכל הפשוט).
(19) להעיר במדב"ר שם, ח ותנחומא שם ח: מזין עליו ב' גו' טיפין ואתם

אומרים לו טהרה.
(20) ראה פרשתנו יט, ה.
(21) משא"כ שעיר המשתלח. וראה לקמן.
(22) רש"י שם, ג. וראה גם חינוך שם: התימה הגדול בה מהיותה נעשית מחוץ למחנה שלא כדרך שאר הקרבנות. וראה הערות שלאח"ז.
(23) ברמב"ן כאן (ובארוכה יותר – בפ' אחרי טז, ט) שענינה דומה לענין שעיר המשתלח. אבל בפשטות ה"ה שייכת להו", כדלקמן בפנים. וכ"ה גם ע"פ דא"ח (ראה אגה"ק סכ"ח. ובביאור יותר – דרמ"צ קיא, ב).
(24) שלכן לא נמנה שעיר המשתלח בכלל החוקים בפרש"י עה"ת (אף שי"ל, שזה נכלל ב"כיוצא בהם" שבפרש"י בשלח שם). ואפילו ביומא שם שהיא חוקה – ה"ה בכלל החוקים שמשבי עליהן (וראה לעיל הערה 15).
(25) אחרי טז, כב.
(26) שם, ח.
(27) רש"י פרשתנו יט, ג.
(28) שם, ד.
(29) רש"י שם, ט.
(30) ראה רש"י יומא שם: משיב עליהן.. שהתורה אינה אמת.
(31) ובפרט שי"ל, שזה מה שמצוה אלו יש להם מקום בשכל, היינו לפי שכן צ"ל אופן קיומם (ברוגמת משפטים – ראה לקמן הערה 51).

שונה מכל שאר החוקים, כדלעיל בסעיף ב' – מחייבות את ההסבר "לפי שהשטן... מונין... אין לך רשות להרהר אחריה".

ד.

שני סוגי חקיקה

מהענינים של "יינה של תורה" בפירוש רש"י זה:

מוסבר בתורת החסידות³⁷, שחוקים הם מלשון חקיקה. ומוסבר³⁸, שיש שני אופנים בחקיקה: (א) אותיות חקוקות בכלל, כבאבן טובה, למשל. בסוג זה האותיות, אמנם הן מהחומר עצמו, ולא כאותיות הכתיבה שהן מציאות נוספת לחומר שעליו כותבים, ואותיות אלו מכסות לגמרי את החומר שמתחתן, אך בכל זאת, כיון שיש לאותיות אלו "מקום אחיזה" באבן, הן קשורות לאותיות הכתיבה³⁹, כי גם הן מעלימות ומכחות קצת את זוהרה של האבן הטובה⁴⁰. (ב) אותיות החקוקות מעבר לעבר, כאותיות שבלוחות⁴¹, שחקיקתן חודרת מצד אחד של החומר אל צדו האחר. לאותיות אלו אין כלל אחיזה בחומר, והן שונות ונעלות לחלוטין מאותיות הכתיבה.

כל הענינים בתורה מדויקים ביותר. וכיון שבמילה "חקה" יש גם משמעות זו של חקיקה, הכרחי לומר, שגם בחוקים יש שני אופנים אלו של חקיקה. ומתעוררת השאלה: מהם שני האופנים שאנו מוצאים בחוקים? לפי פירוש רש"י זה, מובן הדבר: החוקים מהסוג שיש לו מקום כלשהו בשכל דומים לאותיות החקוקות באבן טובה, הנותנת מקום כלשהו לתוספת מציאות. ו"זאת חקת התורה" שאינה מובנת בשכל כלל דומה לאותיות החקוקות מעבר לעבר, המופשטות לחלוטין מכל נתינת מקום למציאות.

ה.

החוקים אינם מסתירים את עצמם הנשמה

הדברים יובנו יותר על ידי ביאור הקשר שבין החוקים כפשוטם לבין חקיקה⁴²:

לעומת זאת, מצות פרה אדומה, שאינה מובנת כלל בשכל, אינה יכולה להישלל כך על ידי היצר הרע ואומות העולם. כאן הם יכולים רק להקניט את ישראל³² – "מונין את ישראל" – בטענתם: "מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה" – אכן, אתם חייבים לקיים את המצוה, כי כך ציוה הקדוש-ברוך-הוא. אך אתם עושים בכך דבר שאינו הגיוני כלל, ואין לו כל "טעם".

בכך יובן גם מדוע אומר רש"י "שטן", ולא "יצר הרע"³³, כי ביטוי זה מתאים לענין של "מונין...": כוונת ה"שטן" היא להפריע ולהצר בעת עשיית דבר, אך לא לבטלו, כפי שאנו מוצאים בפסוק³⁴ "ויתיצב מלאך ה' בדרך לשטן לו", ששם המשמעות היא, שהמלאך היצר לבלעם והקשה עליו בדרכו, אך לא מנע ממנו לחלוטין להמשיך בדרכו³⁵.

לכן משנה רש"י גם בסיום דבריו, ואינו אומר "להפטר ממנה", אלא "אין לך רשות להרהר אחריה", כי בענינו אין מלכתחילה מחשבה "להפטר ממנה". אלא כיון ש"השטן ואומות העולם מונין את ישראל" וטוענים שאין במצוה זו שום משמעות וטעם, ייתכן ש"תהרהר" משום כך אודות המצוה, ולכן מזהירים "אין לך רשות להרהר אחריה". עליך לקיים את החוקה בהתלהבות ובשמחה, בדיוק כפי שאתה מקיים את המצוות המובנות בשכלך.

והטעם לכך הוא "גזירה היא מלפני": כיון שהקדוש-ברוך-הוא בעצמו קובע לגבי מצוה זו, שהיא חוקה (גזירה), אין צריכה להפריע לך כלל הטענה "מה המצוה ומה טעם", כי אדרבה: תכלית השלימות בקיום מצוה זו הוא³⁶ עשייתה רק מפני שהקדוש-ברוך-הוא גזר כך.

לפי האמור לעיל מובן מדוע מצטט רש"י את המלים "זאת חקת התורה", למרות שהוא מבאר רק את המילה "חקת", כי המלים "זאת... התורה", שמהן מוכח שחוקה זו

(32) ראה רש"י ישעי' מט, כו: "מונין.. המקנתים אותך בגדופיהם". וראה גם רש"י לעיל (בהר כה, יז) "ולא תנונו.. שלא יקניטו".

(ואולי י"ל, ש"מקנתר כולל ב' הענינים: "משיב" ו"מונה". ולכן ב' בשלח שם כותב מקנתר – ראה לעיל הערה 16).

(33) הכוונה ב"שהשטן" ביומא שם הוא – כמפורש בפרש"י שם – יצר הרע, שגם זה נכלל ב"שטן". אבל ממה שרש"י בפירושו עה"ת מנחה כאן פירושו ב"חק" מבכל מקום, משמע שע"ד הפשט הוא ככפנים (ולכן הוצרכו חז"ל להשמיענו (ב"ב טז, א) הוא שטן הוא יצה"ר).

ועד"ז הוא גם בנוגע למה שמסיים ביומא שם "ואין לך רשות להרהר בהן".

(34) בלק כב, כב. וכ"ה שם, לב. וראה גם מלכים א' יא, יד (ועוד) "לשטן"

– אף שלא נלקחה ממנו מלכותו (ראה שם, יא-ב).
(35) ואף ש"ה' רוצה למנעו מלחטוא" (רש"י שם, כב), הרי זה רק – רצון, אבל בפועל אמר לו "לך עם האנשים" (שם, לה).

(36) להעיר מפרש"י וירא (כב, יב) שגם שם "לשטן ולאומות". עיי"ש.
(37) לקרית ריש פרשתנו. וראה גם שם ר"פ בחוקות.

(38) ד"ה אין עומדין תרס"ז (בהמשך תרס"ו). בסוכות תש"י. ובכ"מ.
(39) ועד שאפשר למלאותן בדיו, היינו שנותנים מקום לאותיות הכתיבה המעלימים לגמרי (מאמרים שבהערה הקודמת).

(40) שם. וראה גם לקרית פרשתנו נט, ג. שה"ש ה, א.
(41) כמרו"ל (שבת קד, א) מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין.

(42) ראה גם לקרית ח"ד ע' 1056.

(*) וצנע"ק ברש"י ישעי' שם, מ"ט "מונין" לשון אל תנונו" (ולא "ולא תנונו") – והרי "אל תנונו" (בהר שם, יד) זו אונאת ממון. ואולי י"ל דגם בזה (הרי נוסף על החסרון כיס) יש ענין הקנטור. ולכן הן בממון הן בדברים נאמר אותו הל' "תנונו".

קבלת העול, שהחזיקה של "זאת חקת התורה" חודרת בכל מציאותם בשלימות.

ז.

מצות פרה אדומה - כללות התורה

ההסבר האפשרי לכך הוא: בלקוטי תורה⁴⁴ אומר אדמו"ר הזקן על הפסוק "זאת חקת התורה", שמצות פרה אדומה היא כללות התורה. הוא מבאר שם, שהחיבור בין "רצוא" ל"שוב" – שהוא מהותי בכל המצוות – בא לידי ביטוי במצות פרה אדומה בגלוי.

ולכאורה: לפי פירוש רש"י, שבמלים "זאת חקת התורה" מתכוונת התורה להדגיש שפרה אדומה היא החוקה היחידה בתורה כולה, ולפיכך היא גם שונה מכל מצוות התורה, ואפילו מן החוקים – כיצד מתאים לומר, שהפירוש "זאת חקת התורה" מבטא דוקא את הקשר שלה לכל המצוות?

אמנם, "שבעים פנים לתורה"⁴⁵, ו"אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁴⁶, אך ידועים דברי אדמו"ר הזקן עצמו⁴⁷, ש"פירוש רש"י על החומש הוא יינה של תורה", ומובן, ש"יינה של תורה" זה מתבטא בפשטות של פירוש רש"י. לכן סביר לומר, שלא זו בלבד ששני פירושים אלו אינם סותרים זה את זה, אלא, אדרבה, הם מוסברים ומושלמים זה על ידי זה: הענין שבו שונה פרה אדומה מכל שאר המצוות, לפי הפירוש של "זאת חקת התורה" בפשוטו של מקרא – בענין זה עצמו היא הכלל של כל המצוות שבתורה, בהתאם לפירוש של פנימיות התורה, כפי שיוסבר להלן בסעיף ט'.

ח.

יש לקיים את כל המצוות מתוך קבלת עול

במאמר שאמר כ"ק מו"ח הרבי (הרי"צ), בעל השמחה והגאולה, ביום י"ב תמוז של שנת הגאולה⁴⁸, מוסבר הענין של "עדות", "משפטים" ו"חוקים".

בבארו שחוקים אינם על פי השכל, אלא גזירת הכתוב, הוא מביא לכך הוכחה: "וכדאיתא ברש"י (על פסוק זאת חוקת התורה) לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל... גזירה היא מלפני אין לך רשות להרהר אחריה", ומיד לאחר מכן הוא ממשיך ומציין, שגם את המצוות השכליות יש לקיים דוקא מתוך קבלת עול, כחוקים.

יהודי חפץ בטבעו לקיים את רצון ה'⁴³, וטבעו זה נובע מעצם הנשמה שלמעלה מהשכל. הדבר בא לידי ביטוי בעיקר בקיום חוקים, שהרי בקיום המצוות מסוג של עדות ושל משפטים יש טעם הגיוני, ואין מתגלה במלוא "טהרתו" הרצון שמצד עצם הנשמה, כי ההגיון שנוסף כאן – במיוחד כאשר שכל הוא כוח פנימי המתאחד עם הנפש המשכלת – מוסתיר, לפחות במקצת, את הרצון העצמי. ואילו בקיום חוקים, שאין בהם עירוב של שכל וטעם, מתגלית עצם הנשמה.

זהו הקשר שבין חוקים לחקיקה, כי מעלת החוקים על העדות והמשפטים דומה ליתרון החקיקה על הכתיבה: אותיות הכתיבה, בהיותן תוספת לקלף, מכסות את החומר שעליו כותבים. ואילו אותיות החקיקה אינן דבר הנוסף לאבן הטובה, ולכן אין הן מסתירות אותה.

לפי זה מובן, ששני סוגי החוקים שהוזכרו לעיל דומים לשני האופנים שבחקיקה:

כיון שהשכל מסתיר את עצם הנשמה, מובן, שבקיום החוקים שיש בהם, באופן כללי, אחיזה מסוימת בהבנה שכלית, הרי שכל זה מסתיר לפחות במקצת את הרצון העצמי, ואין מתגלית כאן כל כך עצם הנשמה – בדומה לאותיות החקוקות באבן טובה, המכהות במקצת את בהירותה של האבן הטובה – במקום החקיקה אין מאירה כל כך האבן הטובה. אך "זאת חקת התורה", שמעל השכל לגמרי, דומה לאותיות החקוקות מעבר לעבר, שכיון שאין להן מקום אחיזה, אין הן מסתירות כלל.

ו.

חקיקה מעבר לעבר חודרת בשלימות

מעלת החקיקה מעבר לעבר על חקיקה רגילה אינה רק לגבי האותיות החקוקות כשלעצמן, שבחקיקה מעבר לעבר אין להן מקום אחיזה, כדלעיל, אלא גם לגבי החומר שעליו חוקקים: בחקיקה רגילה, כבאותיות החקוקות באבן טובה, למשל, חודרות האותיות רק לחלק החיצוני של האבן, ואילו בחקיקה מעבר לעבר חודרת החקיקה לכל החומר לעומקו.

וכיון שבתורה הכל מדויק, יש לומר, שהקשר של "זאת חקת התורה" לחקיקה מעבר לעבר אינה רק בעצם הענין של קבלת עול שבקיום החוקה של פרה אדומה, כיון שאין בה הגיון כלל, אלא גם מצד ישראל שבהם חקוקה

(43) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(44) ריש פרשתנו. וראה גם אוה"ח כאן.

(45) במדבר"ר פ"ג, טו (בתורה). זח"א מז, ב. וראה גם שם כו, רע"א. נד,

א. ועוד.

(46) עירובין יג, ב. גיטין ו, ב.

(47) היום יום ע' כד.

(48) ד"ה הוי' לי בעזרי (נרפס בסה"מ קונטרסים ח"א קונט' יד) – פ"ג.

מתוך הכנה, צריך להיעשות בדרך של קבלת עול. כלומר, רק מפני שהקדוש-ברוך-הוא גזר, שקיום מצוות אלו יהיה מתוך הכנה⁵².

וכשם שכך הוא לגבי אופן הקיום של המצוות, כך גם לגבי המצוות עצמן: גם הרצון העליון שבמצוות מסוג של "עדות" ו"משפטים" הוא רצון עצמי הנעלה מחכמה, אך גם זוהי "גזירה היא מלפני" שהרצון של מצוות אלו יתלבש בטעם ובשכל.

זהו הטעם הפנימי לנאמר "זאת חקת התורה", למרות שפרה אדומה היא כללות המצוות – רצון העליון, ואילו התורה היא חכמה, כדי להדגיש שלא רק מפני ה"מצוה" שבעדות ובמשפטים הם גזירה, אלא גם התורה שבהם, היותם מובנים בחכמה ובשכל, נובעת מ"חקת" – "גזירה היא מלפני".

י.

חקיקה - בכל כוחות האדם

אך עדיין צריך להבין: כיצד ייתכן שההבנה תהיה מתוך קבלת עול, הרי אלו הם שני הפכים? על כך באה התשובה "זאת חקת התורה" – זוהי "חקיקה מעבר לעבר" החודרת לכל מהותו של היהודי בשלימות:

כאשר דבר חקוק באדם בדומה לאותיות החקוקות באבן טובה, כלומר, הוא אכן חקוק בו (שלא ככאמיתיות הכתיבה הכתובות על הקלף), אך הוא אינו חדור לעומק כל כך, ואינו מגיע עד לעצם ממש – אז, כשם שהדבר הנחקק אינו חודר לעומק פנימיותו, כך אין הוא חודר כל כך לכוחותיו החיצוניים.

אך קבלת עול, כיון שהיא חקוקה אצל היהודי מעבר לעבר, בכל עצמיותו, היא חודרת גם לכוחות החיצוניים ביותר, כי כל כוחותיו של האדם שייכים לעצמיותו⁵³. וזוהי המשמעות של "חקיקה מעבר לעבר": מהפנימיות העמוקה ביותר עד לחיצוניות הרחוקה ביותר⁵⁴.

היא בכל הכחות ופועלת גם על החומריות דנה"ב (משא"כ בחי' חי'). עיי"ש באריכות.

54) עד"ז במצות פרה אדומה עצמה (שלכן מצוה זו גופא נקראת בשם חקה סתם – בחי' חקיקה מעבר לעבר), שאינו מספיק שיקיים אותה רק בבח המעשה שלו מצד קב"ע, כ"א "אין לך רשות להורר אחר" – שהאמונה והקב"ע שלמעלה מהשכל פועלים גם על השכל שבו שלא יתרחק (ראה לקו"ש ח"ג ע' 898), ועד שמקיים אותה בחיות ובשמחה, כנ"ל ס"ג.

ועפ"ז י"ל, שמה שפרה אדומה היא "כללות התורה" הוא לא רק מצד ה"חקה" שבה (כנ"ל סעיף ח'), אלא גם כזה שהקב"ע פועל על השכל (אלא שהמצוה דפרה אדומה מצ"ע, מכיון שאינה מלוכשת בטעם, פועלת הקב"ע שבה על השכל הוא באופן כללי (בבחי' שלילה) שלא יתרחק, ומזה נמשך אחר"כ בפרטי המצות, שהקב"ע פועל על השכל שישנו כפי הרצון).

ולכאורה: גם לפני כן, לפני פרשת חוקת, כבר אומר רש"י מספר פעמים שחוקים הם גזירת הכתוב. מדוע מביא הרבי הרי"צ דוקא את פירוש רש"י מפרשת חוקת, ואף מציין שפירוש רש"י זה הוא "על פסוק זאת חקת התורה"?

מהו הטעם הפנימי לכך, בנוסף להסבר, שיש לומר, שברצונו לצטט מפרשת השבוע הסמוך לענין הגאולה. והוא מציין במפורש את המלים "זאת חקת התורה", אשר "מתרגמי" דא גזירת אורייתא", רמז לגזירה על התורה, כמובא בספרים⁴⁹.

ההסבר לכך הוא: על ידי ציטוט פירוש רש"י זה, מתכוון הרבי הרי"צ להוכיח לא רק את המוסבר שם שהחוקים הם גזירת הכתוב, אלא גם את הנאמר בהמשך, שגם את המצוות השכליות יש לקיים מתוך קבלת עול כחוקים:

כיון שהמלים "זאת חקת התורה" כוללות גם את המשמעות, שמצות פרה אדומה היא "כללות התורה", מוכח, שאת כל המצוות, כלומר, את הפרטים, יש לקיים מתוך קבלת עול, הנעלית לגמרי מן השכל, בדיוק כפי שמקיימים את הכלל – החוקה של פרה אדומה, כי הפרטים נובעים מן הכלל ודומים לו.

ט.

גם ההבנה שבמצוות השכליות היא "גזירה"

לכאורה אפשר לשאול: שלושה סוגים אלו – עדות, משפטים וחוקים – הם סוגים שונים לפי התורה. התורה עצמה קובעת, שיש מצוות שאין בהן טעם ומגדירה אותן כ"חוקים", ויש מצוות שיש להן טעם ונקראות בתורה "עדות" ו"משפטים". כלומר, התורה רוצה שאת המצוות של "עדות" יקיימו כדברים המעידים על ענינים מסוימים⁵⁰, ואת המצוות שהן "משפטים" יקיימו מתוך הבנה שכלית⁵¹ – וכיצד ייתכן לומר שאת כל המצוות צריך לקיים מתוך קבלת עול כחוקים?

ההסבר לכך הוא, שגם עצם קיום המצוות השכליות

49) תניא הובא במג"א או"ח סו"ס תקפ.

50) וכמפורש בכתוב (תשא לא, יג) אך את שבתותי תשמורו כי אות היא גר; (אמור כג, מג) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי גר. ובכ"מ. – ולהעיר מב"ח ושו"ע אדה"ז ריש הל' סוכה. ועד"ז בציצית, תפלין כו'. 51) להעיר מח"פ להרמב"ם פ"ו (הובא בדרמ"צ פד, ב), שהרעות שהן רע גם מצד השכל צריך לומר ע"ז "אי אפשר". וראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 18-17. חט"ז ע' 248.

ובזה יובן מה שאמרו (עירובין ק, סע"ב) "אלמלי לא ניתנה תורה (ח") היינו למדים צניעות מחתול וגזל מנמלה כו'" – דלכאורה, למאי נפ"מ. 52) שלכן גם במשפטים אמרו "לפניהם ולא לפני עו"כ ואפי". דנין אותו כדיני ישראל" (רש"י ר"פ משפטים).

53) ראה עד"ז קונט' העבודה פ"ה (ע' 33), שדוקא בחי' היחידה – עם היותה מופשטת לגמרי ואין לה שום אחיזה כלל בכחות הפנימיים, נמצאת

הרבי הרי"צ, בעל השמחה והגאולה, היה חדור כל ימיו בעבודה של מסירות נפש בפועל, ויחד עם זאת קוימו כל הענינים ב"התיישבות" מוחלטת, על פי השכל. אפילו "העבודה הגדולה אשר עבדתי בהרבצת תורה וחיזוק הדת"⁵⁹, שבגללה התרחש המאסר שלפני י"ב תמוז – למרות שלעבודה זו לא היה מקום על פי השכל, ואפילו לא לפי שכל דקדושה, והיא באה בגלוי מצד עבודה של מסירות נפש בפועל, הנעלית לגמרי ממגבלות השכל, בכל זאת היתה זו עבודה מסודרת בשלימות, למרות שכאשר האדם שרוי במסירות נפש, הרי בטבעו אין מקום ל"חשובים" וכדומה, וכך נערכו תכניות וחשובים, שהרבצת התורה וחיזוק הדת יהיו בהיקף גדול ככל האפשר.

וכיון, שכדברי רש"י בפרשתנו⁶⁰, "משה הוא ישראל וישראל הם משה, לומר לך"⁶¹ שנשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא הוא הכל" – מובן, שכוח זה נותן הרבי לכל ישראל, אף למי שרק "בשם ישראל יכונה"⁶²,

וכאשר הולכים בדרך שהוא סלל עבורנו, מובטח, ש"יקויים היעוד יהי ה' אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו ולכל בני ישראל יהיה אור ברוחניות ובגשמיות"⁶³.

(משחת ש"פ חוקת תשכ"ה)

ולכן משפיעה קבלת העול גם על כוח השכל⁵⁵, שבהבנת המצוות מסוג של עדות ומשפטים לא תורגש רק מציאות השכל כשלעצמה, אלא שקיומן הוא מצד "גזירה היא מלפני" – כי עצם הנפש כולל ומשפיע על כל הכוחות.

הסבר זה מתאים לכך שחוקת פרה אדומה, השונה מכל שאר החוקים, כוללת בתוכה את שני ההפכים של "חוץ לשלש מחנות" ושל "נכח פני אהל מועד", כדלעיל בסעיף ב': היהודי מצד עצמותו, בדרגת החקיקה מעבר לעבר – אפילו בהימצאו "חוץ לשלש מחנות", הוא "מתכוון ורואה פתחו של היכל"⁵⁶.

יא.

"י"ב תמוז - עבודה של מסירות נפש ב"התיישבות"
ויש לומר, שזהו גם הקשר שבין פרשת חוקת לבין י"ב תמוז, חג הגאולה, שלפני⁵⁷ היא נקראת פעמים רבות בשבת⁵⁸ שלפני י"ב תמוז,

ולפחות בסמוך לג' תמוז, שאז "חופשה ניתנה לו", התחילה הגאולה,

עד שאפילו במאמר שנאמר ב"י"ב תמוז הראשון" – מובא פירושו של רש"י על הפסוק "זאת חקת התורה":

55) ואדרבה: דוקא בזה שהקב"ע פועל גם על השכל, מתבטא שהוא חקוק בעצם נפשו.

ועפ"ז מובן מה שדוקא במשפטים נאמר "לפניהם", שפירושו – "לפנימיותם" (ת"א ער, ריש ע"ד. וראה לקו"ש ח"ג ע' 900).

56) ויש לקשר זה עם המבואר בלקו"ת (נעתק לעיל סעיף ז') שמ"ש בפרה אדומה "זאת חקת התורה" הוא מצד הרצו"ש שבה: רצוא לצאת מגדר הכלים והשכל – קב"ע שלמעלה מטר"ד, "נכח פני אהל מועד"; וביחד עם זה – שוב, ההמשכה בשכל [שלא יחרור, ועד שמוזה נמשך בשאר המצות שגם השכל עצמו יסכים (ראה לעיל הערה 54)], ועד שפועל הבירור גם "חוץ לשלש מחנות" ומטהר טומאת מת שלמטה מטה מנוגה (ראה אגה"ק ודרמ"צ שבהערה 23).

57) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (נעתק בלקו"ש ח"ה ע' 129 הערה 1).

58) דמיני מתברכין כולהו יומין (זח"ב סג, ב. פח, א).

59) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו לחגיגת יב תמוז הראשונה – בשנת

תרפ"ח (נדפס בסה"מ תש"ח ע' 263).

60) כא, כא. – וראה בארוכה לקו"ש חל"ג ע' 135 ואילך.

61) לכאורה "לומר לך.. הכל" – אינו נוגע להבנת פשוטו של מקרא? אלא שמתרץ ומבאר למה שניה הכתוב – שזהו "לומר לך" – כולל גם "בן חמש" – כי כן הוא גם בפשטות הדברים (ובעולם העשי' הגשמי – לעומת פשט שבתורה) – שנשיא הדור כו'.

ועפ"ז מוכנת התמי' – דלכאורה הו"ל לרש"י לסיים בדוגמא ל"ישראל הם משה" –

ועפ"ה הנ"ל מובן, דבזה לא תמיד ישנה האמירה לך (שכן הוא בפועל) – אף שישאל דדור דעה דמשה – הם משה, משא"כ בנשיא הדור.

62) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו הנ"ל. וראה לקו"ש ח"ה ע' 329 ואילך.

63) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר – ג' תמוז תרפ"ז (נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א קונט' יד בתחלתו).

יום ראשון כ"ו סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 166, וזהו ג"כ ענין... עד עמ' פד, בפועל ממש.

מחשבותי מחשבותיכם וגו' – שהמחשבה שלמעלה היא באופן אחר לגמרי מאשר, להבדיל, מחשבתו של אדם, הנה מחשבתו וידיעתו שיועד כל הנבראים, מקפת כל נברא ונברא בפועל ממש, שהרי היא – המחשבה שלמעלה, היא חיותו והתהוותו מאין ליש בפועל

ממש. – שלא כפי שהדבר אצל האדם, שהדבר

המצייר עצמו אינו נמצא במחשבתו ואין מחשבתו משפיעה על הדבר, רק ציורו של הדבר נמצא במחשבתו. ואילו המחשבה שלמעלה מקיפה את הנברא ממש, והיא משפיעה בנברא להוותו מ"אין" ל"יש" ולהחיותו. אך אין זה באופן שהחיות

מצטמצמת בהתאם לנברא, שאז היא יכולה להיקלט בפנימיותו של הנברא, אלא חיות זו נשארת במדרגתה הנעלה, שהיא למעלה מעלה מלצטמצם עד שתוכל להיקלט בהתלבשות בפנימיותו של הנברא – ובהיותה במדרגתה, היא משפיעה בנברא את ענין ההתהוות והחיות.

וזהו גם כן ענין "סוכב כל עלמין", – שהוא מקיף וסובב את כל העולמות, פרוש, – "סוכב כל עלמין" אין הכוונה שהוא לא נמצא חס ושלום בעולם עצמו ורק מקיף עליו בלבד, וכך משפיע בו, אלא המשמעות של "סוכב" היא: דרך ממש, כשאדם מתבונן באיזה דבר

הקמה בשכלו או בדבר גשמי במחשבתו, אזי שכלו ומחשבתו מקיפים על

הדבר שהוא המצייר במחשבתו או בשכלו, – שהרי הדבר נמצא בשכלו ובמחשבתו, אך אין – השכל והמחשבה, מקיפים על הדבר שהוא ממש בפועל ממש; – הם מקיפים את ה"ציור" בלבד של הדבר,

אבל לא את הדבר עצמו. דבר זה מוכן במיוחד בדבר גשמי, שהדבר הגשמי עצמו הרי נמצא בפועל ממש במקום אחר, לא במחשבתו, שבה נמצא רק "ציורו" של הדבר, ורק את ה"ציור" בלבד מקיפה מחשבתו, אבל הקדוש-ברוך-הוא דכתיב ביה – שלגביו כתוב¹⁹: "כי לא

יום שני כ"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פד, וממלא כל עלמין... עד עמ' פד, גבול ותכלית.

ל גבול עד פמה יוכל להאיר, כי לא יאיר לכלתי תכלית, מאחר שהוא נברא – ונברא הוא הרי מוגבל – ואם אמנם השמש מאירה למרחק רב, אבל בכל זאת בהגבלה. וכן כל הנבראים הם בפעלי גבול ותכלית, כי מהארץ לרקיע מחלף ת"ק שנה כו.

– וכך בין רקיע לרקיע גם כן מחלף ת"ק שנה. ואם כן –

שלנבראים יש גבול ותכלית, חיות המלפשת בהם – בפנימיותם, היא פכחית צמצום רב ועצום, כי צריכה תחלה להתצמצם צמצומים רבים ועצומים, עד שיתתה מכה ואורה – של חיות זו, עצם הנבראים כמות ששם, בפעלי גבול ותכלית – שהרי החיות עצמה אינה מוגבלת ולא בעלת תכלית, וכדי שיתהווה ממנה נברא מוגבל, מן ההכרח שהיא

תצטמצם בצמצומים רבים, עד שתוכל להתלבש בנברא ולהתאחד אחר – כפי שיוסבר להלן:

וממלא כל עלמין – היא פכחית חיות המלפשת בפנימיות, תוך עצם הנברא, שהיא – החיות שמבחינת "ממלא כל עלמין", מצמצמת בתוכו – של הנברא, בצמצום רב, כפי ערך מהות הנברא, – שכן, כיוון שעל החיות להתלבש בפנימיותו של הנברא

ולהתאחד אתו, מן ההכרח שהיא תצטמצם לפי ערך

מהותו של הנברא – והנברא הוא הרי בעל גבול, הרי מן ההכרח שהחיות זו תבוא באופן של גבול, בצורה מוגבלת, כדלהלן: שהוא – הנברא, פעל גבול ותכלית בכמותו ואיכותו, דהיינו – המשמעות של "איכותו" היא מעלתו וחשיבותו – של הנברא, שגם האיכות והחשיבות אינן החיות של הנברא, הן באות רק מצד גוף הנברא, כגון השמש, שגופו יש לו גבול ותכלית בכמותו, – בגודל השמש, שהוא כמו קסו פעמים כגודל פדור

הארץ²⁰, ואיכותו ומעלתו, – של השמש, הוא אורו, גם כן יש

שער היחוד והאמונה

וממלא כל עלמין היא בחי' החיות המתלבשת תוך עצם הנברא שהיא מצומצמת בתוכו בצמצום רב כפי ערך מהות הנברא שהוא בעל גבול ותכלית בכמותו ואיכותו דהיינו מעלתו וחשיבותו כגון השמש שגופו יש לו גבול ותכלית בכמותו שהוא כמו קס"ז פעמים כגודל כדור הארץ ואיכותו ומעלתו הוא אורו ג"כ יש לו גבול עד כמה יוכל להאיר כי לא יאיר לבלתי תכלית מאחר שהוא נברא וכן כל הנבראים הם בעלי גבול ותכלית כי מהארץ לרקיע מחלף ת"ק שנה כו. וא"כ החיות המלוכשת בהם היא בבחי' צמצום רב ועצום כי צריכה תחלה להתצמצם צמצומים רבים ועצומים עד שיתהווה מכה ואורה עצם הנבראים כמות שהם בעלי גבול ותכלית

18. ישעיה נה, ח. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה ברמב"ם יסוה"ת (פ"ג ה"ח) כמו קע פעמים וכ"ה בהל' שבועות (פ"ה הכ"ב) קע פעמים. ול"ק על אדה"ז, כי בהקדמת פיה"מ להרמב"ם (ד"ה והנני נושא) נחית הרמב"ם לדייק יותר וכתב: קסו ושלש שמיניות פעם".

יום שלישי כ"ח סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פד, כי מקור החיות... עד עמ' 168, שהן מדותיו.

החסד. כיצד, איפוא, זה בא משניהם – מוסד ומדבר ה' (מלכות)? – אלא הכוונה היא שמדת החסד מתלבשת בדבר ה' ו"רוח פיו" – שהתהוות היא, בדבר ה' ורוח פיו הנעשה כלי ולבוש לחסד זה, – שממנו נברא העולם, בדרין קמצא דלבושה מיניה וביה²². – כאותו צב, שלבוש הוא ממנו ובו עצמו. כך "רוח פיו" הוא לבוש וכלי המאוחד עם מדת החסד, שממנה מתהווה העולם – הרי, שמהחיות שמ"רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית, אלא שצמצם הקדוש – ברוך הוא האור והחיות שיוכל להפשט מרוח פיו, והלבישו תוך צירופי אותיות של עשרה מאמרות וצירופי צירופיהן בחילופי ותמורות האותיות עצמן ובחשבונן ומספרן שכל חילוף ותמורה מורה על ירידת האור והחיות ממדרגה למדרגה דהיינו שיוכל לברוא ולהחיות ברואים שמדרגות איכותם ומעלתם היא פחותה ממדרגות איכות ומעלת הברואים הנבראים מאותיות ותיבות עצמן שבעשרה מאמרות שבהן מתלבש הקב"ה בכבודו ובעצמו שהן מדותיו

כי מקור החיות הוא רוח פיו של הקדוש ברוך הוא המתלבש בעשרה מאמרות שבתורה ורוח פיו ית' היה יכול להתפשט לאין קץ ותכלית, ולברא עולמות אין קץ ותכלית לכמותם ואיכותם, ולתחיותם עדי עד, – לא כפי שהם כעת, מוגבלים בכמות ובאיכות וקיומם אינו נצחי, ואילו מבחינת "רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלתי מוגבלים בכמותם ובאיכותם ובעלי קיום נצחי, ולא היה נברא עולם הזה בלל – עולם הזה, שכל הנבראים שבו הם בעלי גבול ותכלית. ומחמת הצטמצמות החיות שמ"רוח¹⁶⁸ פיו" יתברך, נתהווה העולם הזה עם נבראים בעלי גבול ותכלית. טעמו של דבר, מדוע היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית מבחינת "רוח פיו" יתברך (בלי צמצומים) – אומר רבנו הזקן במוסגר: (שקמו) ש'הקדוש ברוך הוא נקרא "אין סוף", כך כל מדותיו ופעולותיו, – הן אין סוף, דאיהו וגרמיהו תד, – הוא ומדותיו הם דבר אחד, הינו

שער היחוד והאמונה

מקור החיות הוא רוח פיו של הקב"ה המתלבש בעשרה מאמרות שבתורה ורוח פיו ית' היה יכול להתפשט לאין קץ ותכלית ולברוא עולמות אין קץ ותכלית לכמותם ואיכותם ולהחיותם עדי עד ולא הי' נברא עוה"ז כלל (שכמו שהקב"ה נקרא א"ס כך כל מדותיו ופעולותיו דאיהו וגרמיהו חד היינו החיות הנמשכת ממדותיו שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו הקדושות ע"י התלבשותן שמתלבשות ברוח פיו כי הוא אמר ויהי ועולם ע"י חסד יבנה בדבר ה' ורוח פיו הנעשה כלי ולבוש לחסד זה כהדרין קמצא דלבושה מיניה וביה) אלא שצמצם הקב"ה האור והחיות שיוכל להתפשט מרוח פיו והלבישו תוך צירופי אותיות של עשרה מאמרות וצירופי צירופיהן בחילופי ותמורות האותיות עצמן ובחשבונן ומספרן שכל חילוף ותמורה מורה על ירידת האור והחיות ממדרגה למדרגה דהיינו שיוכל לברוא ולהחיות ברואים שמדרגות איכותם ומעלתם היא פחותה ממדרגות איכות ומעלת הברואים הנבראים מאותיות ותיבות עצמן שבעשרה מאמרות שבהן מתלבש הקב"ה בכבודו ובעצמו שהן מדותיו

– כלומר, החיות הנמשכת ממדותיו, שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו הקדושות, – נמשכת החיות מהן על ידי התלבשותן שמתלבשות – המדות ברוח פיו – בספירת המלכות, ההתהוות היא ממאמר ו"רוח פיו" יתברך, ככתוב²⁰: "כי הוא אמר ויהי", ו"עולם" – על ידי – "חסד יבנה"²¹, – שהעולם נבנה על ידי מדת

איכותם ומעלתם היא פחותה ממדרגות איכות ומעלת הברואים הנבראים מאותיות ותיבות עצמן שבעשרה מאמרות, שבהן – ב"עשרה מאמרות", מתלבש הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו שהן מדותיו – שהן דבר אחד אתו יתברך בכבודו ובעצמו.

יום רביעי כ"ט סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 168, והחשבון מורה על... עד עמ' פה, האותיות עצמן.

החשבון ומספר, כמה מיני פחות ומדרגות כלולות באור וחיות הזה הקלכש בצירוף זה של תבנה זו – וכמה שנשאר מזה – על כך מורה החשבון – הרי שזו ירידה אחר ירידה ומיעוט אחר מיעוט. (ואחר

שער היחוד והאמונה

והחשבון מורה על מיעוט האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שלא נשאר ממנו אלא בחי' אחרונה שהוא בחי' החשבון ומספר כמה מיני כחות ומדרגות כלולות באור וחיות הזה המלוכש בצירוף זה של תיבה זו (ואחר כל

והחשבון – גם בלי חילופי אותיות, אלא חשבון המספר של האותיות, מורה על מעוט האור והחיות, מעוט אחר מעוט, עד שלא נשאר ממנו – מהחיות, אלא פחינה אחרונה, שהוא פחינה

20. תהלים לג, ט. 21. שם פט, ג. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדלעיל ח"א ספכ"א. לי ב"ר פכ"א, ה".

רוחנית המחיה ומהווה אותו מאין ליש. וזו – החיות המצומצמת ביותר להחיות ולהוות את הנבראים, היא **קִּחְיִית "מִמְלָא קַל עֲלֵמִין"**, – ממלא כל העולמות. **מֶה שְׂאִין בֶּן קִּחְיִית "סוֹבֵב קַל עֲלֵמִין"**. – בה החיות אינה מצומצמת בהתאם לנברא, אלא היא

הם למטה באיכות ובמעלה.

מֵאִין לֵישׁ בְּכָל רִנֵּעַ, וּבְמוֹ שְׁנֵתְבָאָר לְעִיל. – שגם בדומם יש נפש

האותיות, ומה גם מחשבון האותיות, הם למטה באיכות ובמעלה.

[illegible]

החברה נמצאת בתהליך של מינוי מנכ"ל חדש, ונציגים את המועמדים.

$\frac{1}{T} \left(\frac{\partial S}{\partial T} \right)_P = \frac{C_P}{T^2}$

החברה נמצאת בתהליך של מינוי מנכ"ל חדש, ונציגים את המועמדים.

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ ויקח מאבני המקום שאל"ף משם מ"ה. עד"ז בתו"א משפטים (עח, סע"ב). במאו"א (א, ד) מפרש באופן אחר. וראה ג"כ לקו"ת שה"ש (יג, ב) קה"י מע' אבן ועוד. וי"ל שלכן כתב כאן סתם משם אחר כי אית אבן ואית אבן (זח"ג רעט, ב)."

שְׂרוּצָה – האדם, לְצִיר בְּשִׁכְלוֹ מֵהוּת הָרָצוֹן, או מֵהוּת חֻכְמָה, או בִּינָה, או דַּעַת, או מֵהוּת מִדַּת חֶסֶד וְרַחֲמִים וְכִיּוּצָא בְּהֵן – שאר המדות, הוא מְצִיר בְּלֵן בְּמֹת שֶׁהֵן בּוֹ. – ולכן כשם שהדבר הוא ביחס לשכל ומדות סתם, כך גם כשרוצה האדם להבין

הענין של שכל ומדות שלמעלה, שהוא מנסה להשיג אותם על ידי ציורו את מהות השכל והמדות כפי שהם בו. אָבֵל בְּאֵמַת הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הוא רַם וְנִשְׂא וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ, כְּלוּמֵר שֶׁהוּא – הקב"ה, קָדוֹשׁ וּמְבָרַךְ רַבּוֹא רַבְבוֹת עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית מְדַרְגּוֹת הַבְּדֻלּוֹת, לְמַעַל מַעַל מַעַרְךְ וְסוּג וּמִין כָּל הַתַּשְׁבָּחוֹת וְהַמַּעֲלֹת שִׁיבְּלוּ הַנִּבְרָאִים לְהַשִּׁיג וּלְצִיר בְּשִׁכְלָם. – לכן הוא נקרא "הקדוש ברוך הוא", כי הוא קדוש ומובדל מכל מדריגה ומעלה שבגדר השגתו של נברא; בִּי הַמַּעֲלָה וּמְדַרְגָּה הָרַשׁוּנָה אֲצֵל הַנִּבְרָאִים הִיא הַחֻכְמָה, שֶׁלֵּבֵן נִקְרָאת – הַחֻכְמָה, "רִאשִׁית", – "ראשית חכמה"⁶, ועל "בראשית (ברא אלקים)" אומר תרגום יונתן: "בחכמתא" – משמעות המלה "ראשית" היא לא רק ראשונה, אלא – הנעלית ביותר והמקור של כל השאר, ובגלל כך נקראת חכמה "ראשית", בִּי בְּאֵמַת הִיא – חכמה, רִאשִׁית וּמְקוֹר כָּל הַחַיּוֹת בְּנִבְרָאִים, בִּי מִתְחַכְמָה נִמְשָׁכוֹת בִּינָה וְדַעַת, וּמִהֵן – (מחכמה) בינה ודעת,

נִמְשָׁכוֹת כָּל הַמְּדוֹת שֶׁבִּנְפֶשׁ הַמַּשְׁכֵּלֶת, כְּמוֹ אֲהָבָה וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכִיּוּצָא בְּהֵן, – כל המדות באות מהשכל – חכמה, בינה ודעת. וְכִנְרָאָה – כפי שרואים, בְּחֹשֶׁשׁ, שֶׁקָּמֵן שְׂאִין בּוֹ דַּעַת הוּא בְּכַעַס תְּמִיד וְאֶבְרִי, וְגַם אֲהָבָה הִיא לְדָבָרִים קְטָנִים שְׂאִין רִאשִׁי לְאֲהָבָם, וְכֵן כֵּן לְמַה? מִפְּנֵי שְׂאִין בּוֹ דַּעַת לְאֲהָבָה וְדָבָרִים

וְלֹא מִרְכַּבַּת כָּלֵל – בֵּן הָעֵינָן מִמֶּשׁ כָּל מְדוּתָיו שֶׁל הַקְדוּשׁ – בְּרוּךְ – הוּא, וְכָל שְׁמוֹתָיו הַקְדוּשִׁים וְהַכְּבוֹדִים שֶׁבָּנוּ לוֹ הַנִּבְיָאִים וְהַכְּמוֹנִים וְזָרֻזִם לְבָרְכָהּ, כְּגוֹן – מִה שֶׁהַנְּבִיאִים וְחַכְמָנֵינוּ ז"ל מְכַנִּים אֶת הַקְב"ה בְּתוֹר: "חֲנוּן" וְ"רַחוּם" וְ"חֶסֶד" וְכִיּוּצָא

בְּהֵן, – מדות בהן מכנים את הקב"ה, וְכֵן מֵה שֶׁנִּקְרָא – הַקְב"ה, "חֶסֶד", דְּבִתִּיב: – כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וְגַם הוּא חֶסֶד וְגו'", וְכֵן – גַּם, רָצוֹנוֹ – כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "כִּי רוּצָה ה' אֶת יִרְאָיו" וְ"חֶפֶץ חֶסֶד הוּא"³ – לעשות חסד עם נְבִרָאִים, וְ"רוּצָה בְּתַשׁוּבָתָם שֶׁל רָשָׁעִים וְאִינוֹ חֶפֶץ בְּמִיתָתָם וּבְרָשָׁעָתָם"⁴ – הִרִי יֵשׁ כֵּאֵן שְׁנֵי הָעֵינָנִים, מִה שֶׁהוּא רוּצָה וְמֵה שֶׁהוּא לֹא רוּצָה וְ"מֵהוּר עֵינִים מִרְאוֹת בְּרָע"⁵ – דְּבַר שְׂאִין הוּא רוּצָה בּוֹ. הִרִי שְׁמִיחָסִים לְהַקְב"ה גַּם מְדוּת, גַּם חֻכְמָה וְשִׁכְל וְגַם רָצוֹן – אֵךְ אֵין רָצוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ וּמִדַּת חֶסֶדוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ וְשֶׁאֵר מְדוּתָיו מוֹסִיפִים בּוֹ רַבּוֹ וְהַרְבֵּה חֶסֶד וְשִׁלּוֹם בְּמֵהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ, אֲלֵא עֲצָמוֹתוֹ וּמֵהוּתוֹ וְרָצוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעַתוֹ, וּמִדַּת חֶסֶדוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ, וְתַפְאֲרָתוֹ הַכְּלוּלָה מִחֶסֶדוֹ וּגְבוּרָתוֹ, וְכֵן שְׂאֵר מְדוּתָיו הַקְדוּשׁוֹת – הִרִי עֲצָמוֹתוֹ וּמֵהוּתוֹ וְכֵן כּוּחוֹתָיו, רָצוֹן וּסְפִירוֹת, חֲב"ד וּמְדוּת, הֵם הַכָּל אֲחֵדוֹת פְּשוּטָה מִמֶּשׁ, שֶׁהִיא הִיא עֲצָמוֹתוֹ וּמֵהוּתוֹ, וְכְּמוֹ שֶׁכְּתַב הַרְמְב"ם ז"ל, שֶׁדָּבָר זֶה –

שְׂדַעְתּוֹ וְכִדּוּמָה שֶׁל הַקְב"ה, הֵם דְּבַר אֶחָד אֲתוֹ, אֵין בָּהֶן בִּפְשֵׁת לְאִמְרוֹ, וְלֹא בְּאֵזֶן לְשִׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב לְהִבְרִיז עַל בּוֹרִיו. – וְכֵן כֵּן לְמַה? בִּי הָאָדָם מְצִיר בְּשִׁכְלוֹ כָּל הַמַּשְׁכֵּלֹת שְׂרוּצָה לְחַשְׁבִּיל וְלִהְבֵּן – הַכָּל בְּמֹת שֶׁהֵם בּוֹ, – כֵּן רַעִיּוֹן וְהִבְנָה שֶׁהוּא רוּצָה לְהִבֵּן הוּא מְצִיר אֹתוֹ לְעַצְמוֹ כְּפִי שֶׁהוּא בּוֹ עֲצָמוֹ, כְּגוֹן

שער היחוד והאמונה

אחדות פשוטה ולא מורכבת כלל בן הענין ממש בכל מדותיו של הקב"ה ובכל שמותיו הקדושים והכינויים שכינו לו הנביאים וחז"ל כגון חנון ורחום וחסיד וכיוצא בהן וכן מה שנקרא חכם דכתיב וגם הוא חכם וגו' וכן רצונו כי רוצה ה' את יראיו וחפץ חסד הוא ורוצה בתשובתם של רשעים ואינו חפץ במיתתם וברשעתם וטהור עינים מראות ברע אין רצונו וחכמתו ומדת חסדו ורחמנותו ושאר מדותיו מוסיפים בו ריבוי והרכבה ח"ו במהותו ועצמותו אלא עצמותו ומהותו ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו ומדת חסדו וגבורתו ורחמנותו ותפארתו הכלולה מחסדו וגבורתו וכן שאר מדותיו הקדושות הכל אחדות פשוטה ממש שהיא היא עצמותו ומהותו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שדבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי האדם מצייר בשכלו כל המושכלות שרוצה להשכיל ולהבין הכל כמות שהם בו כגון שרוצה לצייר בשכלו מהות הרצון או מהות חכמה או בינה או דעת או מהות מדת חסד ורחמים וכיוצא בהן הוא מצייר כולן כמות שהן בו אבל באמת הקדוש ב"ה הוא רם ונשא וקדוש שמו כלומר שהוא קדוש ומובדל ריבוא רבבות עד אין קץ ותכלית מדרגות הבדלות למעלה מעלה מערך וסוג ומין כל התשבחות והמעלות שיוכלו הנבראים להשיג ולצייר בשכלם כי המעלה ומדרגה הראשונה אצל הנבראים היא החכמה שלכן נקראת ראשית כי באמת היא ראשית ומקור כל החיות בנבראים כי מהחכמה נמשכות בינה ודעת ומהן נמשכות כל המדות שבנפש המשכלת כמו אהבה וחסד ורחמים וכיוצא בהן וכנראה בחוש שהקמן שאין בו דעת הוא בכעס תמיד ואכזרי וגם אהבתו היא לדברים קטנים שאין ראוי לאהבם מפני שאין בו דעת לאהוב דברים

1. ישע"י לא, ב. 2. תהלים קמז, יא. 3. מיכה ז, יח. 4. ראה יחזקאל יח, כג. תפילת נעילה. 5. חבקוק א, יג. 6. תהלים קיא, א.

מדבר ומצווה לזולת לתת, הרי כח הנפש וחיותה המתלבש בפעולה זו, – בעשיית הדבר, הוא כאין ממש לגבי כח הנפש וחיותה המתלבש בדבור האדם, וכערך ומשל הגוף לנשמה, – כשם שאין שום השתוות בין הגוף לנשמה, כך לא שייך להשוות

את הכוח והחיות של הנפש המתלבשים במעשה, לגבי הכוח והחיות המתבטאים בדבור, וכשהכוח וחיות הנפש ירדו עד לעשיית הדבר במעשה, עבר כבר הכוח צמצום גדול בהרבה מאשר הכוח שבדבור; וכן ערך אותיות הדבור לאותיות הפחשקה, – אותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, אין להן ערך כלל, כשם שאין שום ערך לאותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, וכן ערך אותיות הפחשקה למהות הפחשקה, ומהות אותה, – כאמור לעיל, שהמדה היא החיות של המחשבה שהוא חושב, כך שאין למחשבה שום ערך כלל לגבי המדה, וכן ערך מהות וחיות הפחשקה לגבי

החכמה ובינה ודעת, שכללותן הוא השכל שממנו נמשכה מדה זו – הרי, שבכל סדר ירידת המדרגות ממעלה למטה, אין למדרגה התחתונה שום ערך כלל לגבי המדרגה שמעליה: למדות אין שום ערך לגבי שכל, למחשבה אין שום ערך לגבי המדה, וכך לדיבור לגבי המחשבה, ולמעשה לגבי דיבור. וכל זה – הוא, כנפיש האדם ונפש כל הפרואים שפכל העולמות עליהם ותחתונם, שפכלם תחכמה היא ראשית ומקור תחיות: – ואילו הקב"ה – יסביר רבנו הזקן בפרק הבא – הוא כל כך נעלה מחכמה, שהיא לגביו כעשיה ממש.

הראויים לאהבם, שהאהבה כפי הדעת. – כשיש לאדם יותר דעת, מתבטאת גם אהבתו לדברים יקרי ערך יותר; ואם דעתו פחותה, גם אהבתו היא לדברים פחותי ערך. כלומר, המדות תלויות בשכל, בדעת – מפני שהן נמשכות משכל ודעת. ומהמדות שפנפוש

נמשכות בה תבות ואותיות הפחשקה, – מן המדות נוצרות בנפש האותיות והמלים של המחשבה, שהנפש מחשבת בדבר שאוהבת, או איך לפעול תחסד ורחמים, וכן בשאר מדות. – שמדון באות האותיות שבמחשבה, ומחשבתו של אדם קשורה במדות. ובכל מחשבה שפעולם – מלפשת בה איזו מדה תכבא לחשב מחשבה זו, ומדה זו היא חיותה של מחשבה זו. – המדה שהביאה את המחשבה הזו היא המחיה אותה, ומאותיות הפחשקה – שהאדם חושב, נמשכות אותיות הדבור, – שהאדם מדבר, והן – האותיות שבמחשבה, חיותן ממש. –

של אותיות הדבור שהאדם דובר. והדבור מביא לידי מעשה הצדקה וחסד, כגון המלך שמצוה לעבדיו ליתן. – דבר של טוב וחסד, הרי זה, שציווי המלך "פועל" שמחשבת המלך תבוא על ידי דיבורו במעשה בפועל, וגם כשהאדם עושה בעצמו איזה דבר – את מה שהוא חושב לעשות – שבמקרה זה אין זה צריך לכאורה לעבור דרך הדיבור, אלא ממחשבה מיד למעשה: הוא חושב לעשות מעשה והוא עושה אותו, מוסבר מיד להלן, שגם במקרה כזה, כדי שהכוח והחיות יבואו ממחשבה למעשה, מן ההכרח שהם יעברו השתלשלות וירידה כזו בדוגמת הירידה שישנה בדיבור, כשהוא

שער היחוד והאמונה

הראויים לאהבם שהאהבה כפי הדעת ומהמדות שבנפש נמשכות בה תבות ואותיות המחשבה שהנפש מחשבת בדבר שאוהבת או איך לפעול תחסד ורחמים וכן בשאר מדות ובכל מחשבה שבעולם מלובשת בה איזו מדה המביאה לחשוב מחשבה זו ומדה זו היא חיותה של מחשבה זו ומאותיות המחשבה נמשכות אותיות הדבור והן חיותן ממש והדבור מביא לידי מעשה הצדקה וחסד כגון המלך שמצוה לעבדיו ליתן וגם כשהאדם עושה בעצמו איזה דבר הרי כח הנפש וחיותה המתלבש בעשיה זו הוא כאין ממש לגבי כח הנפש וחיותה המתלבש בדבור האדם וכערך ומשל הגוף לנשמה וכן ערך אותיות הדבור לאותיות המחשבה וכן ערך אותיות המחשבה למהות המדה המלובשת בה ומחיה אותה וכן ערך מהות וחיות המדה לגבי החכמה ובינה ודעת שכללותן הוא השכל שממנו נמשכה מדה זו וכל זה כנפש האדם ונפש כל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים שבכולם החכמה היא ראשית ומקור החיות:

יום שישי א' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פו, פרק ט. אבל... עד עמ' פו, עד אין קץ.

שער היחוד והאמונה

פרק ט אבל לגבי הקדוש ברוך הוא מדרגת החכמה שהיא תחלת מחשבה וראשיתה היא סוף מעשה אצלו דהיינו שנחשבת כאילו היא בחי' ומדרגת עשייה לגבי הקדוש ב"ה כדכתיב כולם בחכמה עשית והיינו לומר שבערך

פרק ט. אבל לגבי הקדוש ברוך הוא, מדרגת החכמה, שהיא תחלת מחשבה וראשיתה, – ומקורה, היא סוף מעשה אצלו, דהיינו שנחשבת כאילו היא בחינת ומדרגת

עשיה לגבי הקדוש ברוך הוא, כדכתיב: – כמו שכתוב: "כלם תחכמה עשית". – שלכאורה, היה מתאים להשתמש לגבי חכמה, במלה "השכלת" (כולם בחכמה השכלת) או

– הרי, שמעשיה עד לעלינות החכמה, ישנן חמש מדרגות, שכל אחת מהן היא כאין לגבי המדרגה שלמעלה ממנה – הרי על אחת כמה וכמה שמהתחתון ביותר (עשיה) לגבי העליון ביותר (חכמה), וכערך שבין עשיה לגבי חכמה – כן ממש ערך מדרגת ומעלת

החכמה, שהיא ראשית ומקור החיות שפכל העולמות, – שכן, כאן מדובר אודות ספירת החכמה של עולם האצילות, שהיא המקור לעולם האצילות, שהוא העולם העליון ביותר, וממילא מקור שאר העולמות שלמטה מעולם האצילות – לחכמה זו אין כל ערך, לגבי הקדוש-ברוך-הוא כבודו ובעצמו, המרומם והמתנשא ריבוא רבבות מדרגות רוממות יותר מרוממות מדרגת החכמה על כח' חיות שבעשיה שהוא רוממות חמש מדרגות לבד שהן מדרגות כח' עשייה ודבור ומחשבה ומדות ושכל אבל הקדוש ב"ה רם ומתנשא ממדרגת החכמה רבבות מדרגות כאלו עד אין קץ

לגבי עשיה, היא רוממות – של, חמש מדרגות לבד, שהן מדרגות בחינת עשיה ודבור ומחשבה ומדות ושכל. אבל הקדוש-ברוך-הוא רם ומתנשא ממדרגת החכמה רבבות מדרגות כאלו עד אין קץ.

בלשון אחרת של שכל – מדוע אומר הפסוק "עשיה" כשמדובר אודות חכמה? – אלא הכוונה היא, שחכמה היא כעשיה לגבי הקב"ה, והינו לומר, שבערך החיות שבעשיה גופנית ונפשית לערך חיות החכמה, שהיא – החכמה, ראשית ומקור החיות

באדם וכל הברואים נשמיים, – שלגבי חכמה, מקור החיות ותחילתה, אין שום ערך כלל לחיות של עשיה, שהיא החיות הנמוכה ביותר, שהוא – החיות של עשיה, היא כאין לגבי חיות שבאותיות הדבור, שהוא – החיות של אותיות הדיבור, היא כאין לגבי החיות שבאותיות המחשבה, שהוא – החיות שמאותיות המחשבה, היא כאין לגבי חיות ומעלת המדות שמהן נמשכה מחשבה זו – כפי שהוסבר לעיל, שכל האותיות שבמחשבה באות מאיזו מדה שהיא הגורמת שהנפש

תהרהר באותיות מחשבה אלו. הרי ברור הדבר, שהחיות של אותיות המחשבה, היא כאפס לגבי החיות של המדות, שממנה באות אותיות מחשבה אלו, שהוא – החיות של המדות, היא כאין לגבי חיות ומעלת ומדרגת החכמה בינה ודעת מקור המדות

יום שבת קודש ב' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פו, רק מפני... עד עמ' פז, ידוע למשכילים.

ולא שיה' כלל ליחס אצלו שום ענין מתחתית לחכמה, אפילו – לא בדרך מעלה ועליו רב, – אפילו התייחסות לחכמה כדי לציין איך הוא ברוך הוא למעלה

מחכמה – גם זה אינו מתאים, כגון לומר עליו – על הקב"ה, שאי אפשר לשום נברא עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו, – כאן הרי משתמשים בענין ההבנה באופן של שלילה ועליונות, שאי אפשר להבין את הקב"ה – ובכל זאת לא שייך לומר כך אודות הקב"ה, כי ענין ההשגה מתחתית ונפול – רק על דבר חכמה ושכל, לומר שאפשר מפני עמק המשגה; אבל

רק – אם כך הדבר, מדוע אנו אומרים רק שחכמה לגבי הקב"ה היא כמו עשיה לגבי חכמה, הרי ה"עצם" הוא למעלה מעלה בהרבה מאשר עשיה לגבי חכמה? –

הרי זה מפני שאין בנבראים כח להשיג רק השתלשלות ממדרגת חכמה, שהיא ראשיתם, – איך שהיא יורדת למדרגת עשיה השפלה, לכך אנו אומרים שלגבי הקדוש-ברוך-הוא נחשבת מדרגת החכמה כמדרגת עשיה ממש דהיינו לומר שהוא רם ונשא ונעלה עליו רב מאד מאד ממדרגת החכמה ולא שייך כלל ליחס אצלו שום ענין המתייחס לחכמה אפילו בדרך מעלה ועליו רב כגון לומר עליו שא"א לשום נברא עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו כי ענין ההשגה מתייחס ונפול על דבר חכמה ושכל לומר שאפשר להשיגו או אי אפשר להשיגו מפני עומק המושג

להשיגו, או אי אפשר להשיגו. מתברר, רם ונשא ונעלה עליו רב מאד ממדרגת החכמה.

שער היחוד והאמונה

רק מפני שאין בנבראים כח להשיג רק ההשתלשלות ממדרגת חכמה שהיא ראשיתם למדרגת עשיה השפלה לכך אנו אומרים שלגבי הקדוש ב"ה נחשבת מדרגת החכמה כמדרגת עשיה ממש דהיינו לומר שהוא רם ונשא ונעלה עליו רב מאד מאד ממדרגת החכמה ולא שייך כלל ליחס אצלו שום ענין המתייחס לחכמה אפילו בדרך מעלה ועליו רב כגון לומר עליו שא"א לשום נברא עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו כי ענין ההשגה מתייחס ונפול על דבר חכמה ושכל לומר שאפשר להשיגו או אי אפשר להשיגו מפני עומק המושג

הקדוש־ברוך־הוא שהוא למעלה מן השכל והחכמה - לא שיהיה כלל לומר בו שאי אפשר להשיגו מפני עמק המשגה, - זאת מפני כי - הקב"ה אינו בכחית השגה כלל, והאומר עליו - על הקב"ה, שאי אפשר להשיגו - הוא כאומר על איזו חכמה רמה ועמוקה, שאי אפשר למשגה בידים מפני עמק המשגה, שכל השומע יצחק לו, לפי שחוש המשוש אינו מתניחם ונופל אלא על עשייה גשמית הנתפסת בידים, - דבר גשמי, הנעשה ונלקח בידים, מתאים לומר עליו, שיכולים למשוש בידים, ואילו ענין של שכל, ה"מתקבל" בשכל בלבד, לא מתאים כלל לומר שהחכמה היא כל כך עמוקה, שאי אפשר למשוש אותה בידים. וככה ממש נחשבת לגבי הקב"ה מדרגת השכל וההשגה כעשייה גשמית ממש ואפילו השגת שכלים שבעולמות עליונים ואפילו מדרגת חכמה עילאה המחיה את כולם כדכתיב כולם בחכמה עשית. ומה שהקדוש ברוך הוא נקרא חכם בכתוב וגם חז"ל כינו לו מדרגת ומעלת החכמה היינו משום שהוא מקור החכמה שממנו ית' נמשך ונאצל מהות מדרגת חכמה עילאה שבעולם האצילות וכן רחום וחסיד על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים וכן שאר המדות שכולן נמשכו ונאצלו ממנו יתברך ודרך וענין ההמשכה והאצילות איך ומה ידוע למשכילים

הבנה גדולה, שבעולמות עליונים, ואפילו מדרגת חכמה עילאה - החכמה העליונה, שבעולם האצילות, תתחיה את כלם, - כל הנבראים וכל עניני שכל, ברכותיב: - כמו שכתוב: "כלם בחכמה עשית". - שהתהוות כל הנבראים וחיותם היא מ"חכמה", היינו חכמה דאצילות, אף על פי כן נחשבת גם חכמה עילאה (עליונה) שבאצילות כעשייה לגבי הקב"ה, שכן, הקב"ה הוא בלי ערך למעלה מחכמה שבאצילות - ממילא לא מתאים כלל לומר, שאי אפשר להבינו

בחכמה ושכל, כיוון שענין החכמה והשכל אינו ה"חוש" כלל שעל ידו אפשר להשיגו, כי הוא למעלה לגמרי מכך. ומה שתקדוש־ברוך־הוא נקרא "חכם" בכתוב, - הרי שכן מייחסים לו ענין החכמה, וגם תכמינו זכרונם לברכה בנו לו מדרגת ומעלת החכמה, - שהוא יתברך חכם, הינו משום שהוא מקור החכמה, שממנו יתברך נמשך ונאצל - לגבי נבראים נאמר הלשון "נברא", דבר שנוצר, ולגבי מדרגה שמעולם האצילות, הלשון הוא "נאצל", שנאצל ונפרש ממנו יתברך מדרגה זו ונאצל זה, מהות מדרגת חכמה עילאה - עליונה, שבעולם האצילות. וכן - מה שקוראים לקב"ה בשם: "רחום" ו"חסיד", - למרות שהוא למעלה לגמרי ממדות רחמים וחסד, הרי זה מפני על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים. וכן שאר המדות, - שמה שמציינים את הקב"ה במדות האחרות, הרי זה מפני שהוא מקור למדות אלו, שכלן -

כל המדות, נמשכו ונאצלו ממנו יתברך. ודרך וענין החכמה והאצילות, - כיצד נמשכו ונאצלו חכמה ומדות מהקב"ה, שהוא למעלה לגמרי מחכמה ומדות, ואף גם אחרי שנמשך ענין החכמה והמדות, הן דבר אחד אתו יתברך, איך - נמשך ונאצל ענין החכמה והמדות מ"אין סוף" שלמעלה לגמרי מחכמה ומדות, ומה - איזו מהות נאצלה כאן, שבהיותה ענין של חכמה או מדות, היא דבר אחד אתו יתברך, הנה דבר זה ידוע למשכילים.

כל המדות, נמשכו ונאצלו ממנו יתברך. ודרך וענין החכמה והאצילות, - כיצד נמשכו ונאצלו חכמה ומדות מהקב"ה, שהוא למעלה לגמרי מחכמה ומדות, ואף גם אחרי שנמשך ענין החכמה והמדות, הן דבר אחד אתו יתברך, איך - נמשך ונאצל ענין החכמה והמדות מ"אין סוף" שלמעלה לגמרי מחכמה ומדות, ומה - איזו מהות נאצלה כאן, שבהיותה ענין של חכמה או מדות, היא דבר אחד אתו יתברך, הנה דבר זה ידוע למשכילים.

יום שלישי	כו סיון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: קרח, שלישי עם פירש"י. תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. תניא: וזה ג"כ ענין . . . "פד" בפועל ממש. וירדו חיים שאולה – שגם בשאול חושבים שהם חיים. הברכה בוירדו חיים שאולה, כמו בני קרח לא מתו, מקום נתבצר להם ועשו תשובה, כי תשובה מועלת רק כל עוד שהוא חי, וזוהי הברכה, שגם בשאול יהיו חיים ויוכלו לעשות תשובה.		

יום ראשון

תהלים:
מפרק קיט
פסוק צו
מה אהבתי
עד פסוק קעז
לא שכחתי

יום רביעי	כז סיון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: קרח, רביעי עם פירש"י. תהלים: קכ"קלד. תניא: וממלא . . . "פד" ותכלית. כתיב וברכך ה"א בכל אשר תעשה. האדם עליו רק לעשות כלי לפרנסתו, ולהשתדל בכל כחו אשר הכלי יהי' טהור מכל סיג ופסולת דאונאה כו', היינו שיהי' הכל ע"פ דיני התורה, אשר אז הוא כלי ראוי לברכה העליונה בשנים: פרנסה בריוח, ואשר הפרנסה תלך למקום הראוי.		

יום שני

תהלים:
מפרק קכ
עד פרק קלד

יום חמישי	כח סיון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: קרח, חמישי עם פירש"י. תהלים: קלה"קלט. תניא: כי מקור . . . "168" מדותיו. הצ"צ בספרו לבנו אאזמו"ר מאורע מחייו, סיים: מיט דעם וואָס מען העלפט א אידען אין פרנסה, אפילו פאַרדינען זיבעציג קאָפּיקעס (מטבע קטנה ברוסיה) אין א קעלבעל, איז אלע שערי היכלות העליונים זיינען פאר איהם אָפּען. כעבור כמה שנים סיפר אאזמו"ר כל הנ"ל לאאמו"ר והוסיף: מ'באדארף אפילו וויסען די וועג צו די היכלות העליונים, נאָר דאָס מאַכט ניט אויס, עס דארף זיין דער עיקר, העלפען בלבב שלם מיט א געפיל, האָבען א געשמאַק אין א אידען טאָן א טובה.		

יום שלישי

תהלים:
מפרק קלה
עד פרק קלט

תרגום חפשי

הצמח צדק בספרו לבנו אאזמו"ר מאורע מחייו, סיים: בזה שמסייעים ליהודי בפרנסתו, אפילו להרוויח שבעים "קופיקעס" (מטבע קטנה ברוסיה) בסחר-עגלים, כל שערי היכלות העליונים פתוחים בפניו.

כעבור כמה שנים סיפר אאזמו"ר כל הנ"ל לאאמו"ר והוסיף: צריך גם לדעת את הדרך להיכלות העליונים, אך אין זה משנה כלל, צריך שיהי' העיקר: לסייע בלבב שלם ברגש, שיהי' תענוג בעשיית טובה ליהודי.

יום שישי	כט סיון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: קרח, ששי עם פירש"י. תהלים: קמ"קמד. תניא: והחשבון . . . האותיות עצמן. עבודת האדם ע"פ תורת החסידות, להרגיל את עצמו לראות ענין השגחה פרטית, איך כי בטובו ית' מחדש את העולם והנבראים בכל רגע בהשגחתו הפרטית, אשר זה אך זה הוא מציאות הנבראים חיותם וקיומם.		

יום רביעי

תהלים:
מפרק קמ
עד פרק קמד

יום חמישי

תהלים:

מפרק קמה
עד פרק קג

שבת

ל סיון, שר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קמה"קב.

תניא: פרק ת. והנה . . . ומקור החיות.

העברת הפרשה שמו"ת [שנים מקרא ואחד תרגום] – פסוק פסוק. וקורין גם ההפטרות, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ר"ח, או פרשיות מחוברות וכיוצא בזה.

מענה רבינו הזקן לאברך עילוי מצוין ובעל כשרון מפורסם כשנכנס ליחידות שלו הראשונה – בשנת תקנ"ה בליאזנא: רוחניות וגשמיות זיינען [הם] הפכים בעצם מהותם. דאָס וואָס עס איז א מעלה אין גשמיות, איז א חסרון אין רוחניות [מה שהוא מעלה בגשמיות, הוא חסרון ברוחניות]. אין גשמיות איז א שמח בחלקו דער גרעסטער בעל מעלה. און דורך עבודה וועט אזא איינער צוקומען צו די העכסטע מדריגות. אין רוחניות אָבער איז א שמח בחלקו דער גרעסטער חסרון, און ער ווערט, ר"ל, א יורד ונופל [בגשמיות – השמח בחלקו הוא בעל מעלה הגדולה ביותר, ועל ידי 'עבודה' יגיע אחד כזה למדריגות הגבוהות ביותר. אבל ברוחניות – השמח בחלקו הוא החסרון הגדול ביותר, והוא נהי' רחמנא ליצלן, יורד ונופל].

יום

שישי

תהלים:

מפרק א
עד פרק ט

יום ראשון

א תמוז, ב דר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: א"ט.

תניא: פרק ט. אבל . . . אין קץ.

מס"נ הראוי' לבני תורה הוא כדורו"ל אדם כי ימות באהל, להמית את כל התענוגים בעניני עולם. כי אפילו דברים קלי הערך בתענוגי עולם, מונעים המה מלהיות מסור ונתון באהלה של תורה.

שבת קורש

תהלים:

מפרק י
עד פרק יז

יום שני

ב תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, שני עם פירש"י.
תהלים: י"ז.

תניא: רק מפני . . . למשכילים.

רבינו הזקן כותב בסידורו: נכון לומר קודם התפילה הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך. זאת אומרת, אשר מצות אהבת ישראל היא שער הכניסה, אשר דרך בו יכול האדם לבוא לפני ה"א להתפלל, בזכותה תקובל תפלת המתפלל.

יום ראשון

השימוש בתאריכים לועזיים

הלועזי. טעם הדבר מבואר לפי דברי הפוסקים הקדמונים (ראה 'הגהות מיימוניות' כאן), כי איסור הזכרת שם עבודה זרה לא נאמר אלא בשם המשתמע ממנו לשון של שררה ואלהות ('ושם אלהים אחרים').

ויש שהוסיף עוד, כי לאמיתו של דבר מניין השנים הלועזי אינו מכון כלל להולדתו של אותו האיש, שכן לפי המובא במקורותינו, מניין שנים אלו אינו מתחיל מתאריך הולדתו (ראה יביע אומר ג, י"ד ט).

עם זאת יש שכתבו, כי אף שאין בכך משום איסור הזכרת שם עכו"ם, מכל מקום אין ראוי הדבר להדמות לגויים ללא צורך, ורק כאשר הדבר נדרש – יש להתיר (גט פשוט קכז, ט. יב"א שם).

הלכות עבודה זרה פרק ה, הלכה יא: לא יאמר אדם לחבירו: שמו [המתן] לי בצד עבודה זרה פלונית, וכיוצא בה. האם מותר לציין את התאריך במסמכים וכדומה לפי חדשים לועזיים?

יש מהאחרונים הסבור כי הדבר כרוך באיסור מן התורה, שהרי אסור להזכיר שם עבודת כוכבים, כנלמד מהכתוב: 'ושם אלהים אחרים לא תזכירו', ומניין השנים הלועזי נמנה להולדת 'אותו האיש' (ישו הנוצרי), ויש בכך משום הזכרת עבודה זרה (שו"ת מהר"ם שיק י"ד, קעא).

למעשה, אין נהוג להקפיד על כך. מצאנו אף מכתבים מגדולי ישראל לאורך הדורות, שלא נמנעו מלציין את התאריך

יום שני

האם שיער יכול להיאסר מצד "עבודה זרה"?

נכונים וכל בעל נפש יש לו להחמיר. אמנם, מבחינה מעשית, אין אפשרות להניח את כל כמויות השיער לפני האליל, מאחר והוא נמצא במקום מסוים ריחוק רב, וגם אם נרצה להחמיר משום מיעוט השיער שאולי כן מונח – בעל נפש יחמיר לעצמו, אבל לא לאחרים, בפרט בהפסד מרובה.

נקודה נוספת: האיסור הוא גם "אם עשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתבחת", לדוגמה: "שיבר מקל לפניו – נאסר, כיוון ששבירת המקל דומה לזביחה". זאת אומרת, דין 'תקרובת' חל גם בחפץ שאינו ראוי להקרבה על גבי המזבח, אם העבודה נעשית בצורה דומה לזביחה.

בפרשה זו נאמרו עוד דברים רבים (ראה ספר יקום שערה לדממה), והמסקנה הרווחת היא כי אכן יש לבדוק את מקור השיער, אך אין זו אלא החמרה והקפדה בהלכות ע"ז, ולא איסור מן הדין.

הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ט"ז: בפה דברים אמורים? בזה שמצאנו חוץ למקום עבודתו; אבל אם מצאנו בפנים.. בין דרך כבוד בין דרך בזיון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי למזבח – כל הנמצא בפנים אסור, אפילו מים ומלח. לפני מספר שנים התעוררה סערה על כך שפאות נכריות מיוצרות משיער שהוקרב לפני עבודה זרה.

מדברי רבינו בהלכה זו, "אם מצאו בפנים.. בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי כל הנמצא בפנים אסור אפילו מים ומלח", עולה שכל דבר המונח לפני האליל נאסר, גם אם אין מסוגו קרב על גבי המזבח. עצם העובדה שהחפץ הונח לפני האליל, בלי הבחנה מה היתה תכלית השהות הזו, מחשיבה אותו כ'תקרובת עבודה זרה'.

וכתבו הב"ח והש"ך (י"ד קלטג) על דברי הרמב"ם: "...ודבריו

יום שלישי

מכירת קרקע לנכרי

בלשון 'חניה', יש להסיק שמהות האיסור של 'לא תחנם' איננה פעולת המכירה, אלא 'חניה' וההשתקעות של הנכרי בארץ ישראל. ומכאן, שאם המכירה לא תביא את הנכרי לשיבת קבע ו'חניה בקרקע' – המכירה מותרת.

ואכן, כך ניתן לדייק בלשונו של הרמב"ם: "לא תתן להם חניה בקרקע, שאם לא יהיה להם קרקע – ישיבתו עראי היא". כלומר, האיסור אינו עצם המכירה, כי אם הפעולה הגורמת לנכרי להתיישב בארץ בקביעות. אמנם, פרט לחשש איסור "לא תחנם" ישנם נימוקים נוספים שביגנים התנגדו ל'היתר המכירה' רבים מגדולי ארץ.

הלכות עבודה זרה פרק י הלכה ד: ומפני מה אין מוכרין להם במכירה? שנאמר: "ולא תחנם", לא תתן להם חניה בקרקע. בדורות האחרונים עלה על הפרק נושא "היתר המכירה", היינו מכירת הקרקעות לנכרי למשך שנת השמיטה כדי להפקיע מהן איסורי שביעית, והתעורר פולמוס גדול בנושא.

אחד הנימוקים לשלילת היתר מכירה הוא האיסור של מכירת קרקע בארץ ישראל לנוכרי, האמור בהלכה הנלמדת כאן.

אולם, כנגד טענה זו הביא הגר"פ פרנק (הר צבי יר"ד סי' קכג) את סברת בעל ה"תורת חסד":

מכך שהתורה לא כתבה את האיסור בלשון 'מכירה' אלא

יום רביעי

להפוך לאדם אחר...

האם אף בנוגע לתשובה הכוונה היא לשינוי השם כפשוטו? משמעות דברי הרמב"ם היא שאין הכוונה אלא לשינוי מעשיו באופן מוחלט, עד שיחשב כאדם אחר ביחס למצבו הקודם (חת"ס סוכה ל, א). אך יש לציין, כי בדברי הר"ן (ר"ה שם) מבואר כי אכן הכוונה היא שישינה את שמו ממש, שכן מעשה זה עצמו

הלכות תשובה פרק ב, הלכה ד: ומשנה שמו – כלומר: 'שאני אחר, ואני אותו האיש שעשה אותן המעשים'.

מקורו של הרמב"ם היא מדברי הגמרא (ר"ה טז, ב), האומרת כי שינוי השם מקרע גזר דינו של אדם. הדבר נלמד משרה אמנו, שלא זכתה לבן אלא לאחר שהשתנה שמה מ'שרי' ל'שרה'.

יגרום לו לחזור בתשובה באומרו: אינני האיש שהייתי קודם, ועלי לשנות את מעשי.

קיים אף טעם פנימי לדבר: שמו של האדם קשור עם מהותו הפנימית כמבואר בדברי חז"ל. לפיכך, עצם שינוי השם מהווה כעין סגולה לכך שיעזוב את מעשיו הקודמים, מאחר ואישיותו השתנתה (אשר הנחלים ב"ר, פמ"ד).

האמור לעיל, כי שינוי השם מקרע גזר דינו של אדם, מהווה גם מקור למנהג לשנות את שמו של חולה, כמובא בדברי

הרמ"א (יו"ד שלד, י).
עם זאת יש לציין, כי שינוי השם אינו דבר של מה בכך. בספר 'באר מים חיים' (פרשת בראשית) מביא בשם רבו, רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב, כי אין לשנות שם אלא על ידי אדם שכל מעשיו ברוח הקודש. שכן שם האדם הניתן לו בעת לידתו מזדמן משמים, והוא מקור חיותו לכל ימיו. בשינוי השם עלול הוא איפוא לאבד חלילה את מקור חיותו.

יום חמישי

האם ה"ידיעה" סותרת את ה"בחירה"?

מראש את העתיד להתרחש אין לה כל השפעה על פעולות העתיד. וכמאמר חז"ל (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג) "הקב"ה רואה את הנולד", היינו, שרואה את העתיד כפי שהוא לאחר שנולד. ועדיין צריך להבין: חוזה העתידות הוא אכן חסר השפעה על ההתרחשויות, אבל ידיעת הבורא היא הכח המהווה, מחיה ומקיים את הנבראים, ואיך יתכן לומר שאין לה כל השפעה עליהם? מוסבר על כך בתורת החסידות (לקוטי תורה בהר מד, ב): ידיעת הקב"ה היא בבחינת "סובב כל עלמין" וההשפעה שלה היא "בבחינת מקיף מרחוק עד שלא יתפעל ממנה האדם, ולא תגרום לו שום הכרח", בדומה למחשבת האדם שאינה גורמת "התפעלות" ושינוי בדבר שמקיים במחשבתו" (לקוטי שיחות כרך ז, עמ' 366).

יום שישי

האם ב"עולם הבא" יהיה מקום לגופים?

("העולם הבא") ללא הגופים.
ואילו לדעת הרמב"ן תמיד יישאר ערך לגוף וגם הוא ישתתף בחיי העוה"ב. יתירה מזו: גם נשמות שהיו כבר בגן עדן אלפי שנים, ישוּבו ויתלבשו בגוף והשכר הסופי יוענק דווקא לנשמות בגופים. תורת החסידות נוקטת כשיטת הרמב"ן, ומבארת כי דווקא בגוף ישנו כוח עצמותי מיוחד ונעלה של הבורא אלא שבזמן הזה אינו מתגלה, ולכן הגוף מקבל את חיותו מן הנפש. אולם לעתיד לבוא, כשהאלוקות תבוא לידי גילוי, יקבל הגוף את חיותו משורשו העצמי, ועל מצב זה נאמר ש"הנשמה תהיה ניוזנית מהגוף" (ספר המאמרים מלוקט ה, רמ"א).

הלכות תשובה פרק ה הלכה ה: שְׁתִּשְׁבֹּת שְׁאֵלָה זו "אֲרֻכָּה מְאֹד מְדָה .. אֲכַל נֶדַע בְּלֹא סֶפֶק, שְׁמַעְשֵׁה הָאָדָם בֵּיר הָאָדָם; וְאִין הַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹשְׁבֹו, וְלֹא גִזְרֵי עָלָיו לֹא לַעֲשׂוֹת כֶּךָ.

הרמב"ם נוגע כאן בשאלה המפורסמת: מה משמעותה של הבחירה החופשית הנתונה לאדם, והרי הקב"ה יודע הכל מראש? ומבאר, כי אכן הקב"ה יודע את העתיד להיות, ובכל זאת האדם עושה את מעשיו ללא כפייה של כח עליון.

כך פירש גם את המשנה (אבות פ"ג ט"ו): "הכל צפוי והרשות נתונה" – הקב"ה צופה ויודע את מעשי האדם, ועם זאת הרשות נתונה להיות צדיק או רשע ואין הידיעה שוללת את הבחירה. הראב"ד מוסיף, שהדבר דומה לחוזה עתידות, שידיעתו

הלכות תשובה, פ"ח ה"ב: הָעוֹלָם הַבָּא – אִין בּוּ גּוֹף וְגוּיָה [שלד], אֵלָא נִפְשׁוֹת הַצְּדִיקִים בְּלִבָּד, בְּלֹא גּוֹף בְּמִלְאֵי הַשָּׁרֵת. שאלת מעמדו של הגוף לעתיד לבוא תלויה בשאלת מעמדו של הגוף לגבי הנפש מבחינת מהותו.

לפי הרמב"ם, הגוף יכול לשמש עזר וסיוע לנפש, אבל התכלית הסופית – שלימות השכר – היא דבר המיועד לנשמות בלבד. שכן, עם בוא הגאולה, לא רק שלא יהיה עוד צורך בגוף, אלא דווקא ההפסטה מן הגוף תביא לכך שהנשמות תגענה לשלמות ההשגה בזיו השכינה. לכן, לאחר "תחיית המתים", יבוא זמן שבו הנשמות יקבלו את השכר בעולם הנשמות

שבת קודש

סוף זמן ברכות ק"ש

כלומר, עד זמן תפילת ערבית (שלטי גבורים ברכות ז, א).
לעומת זאת, סוברים התוספות (הובא ברשב"א ברכות שם) שיכול לקרוא ק"ש בברכותיה רק עד חצות. היינו, סוף זמן תפלת שחרית לדעת חכמים (ברכות כו, א), ולאחר חצות ספק אם הדבר אפשרי. ואילו לדעת רב האי גאון (הובא ברא"ש, שם פ"א סי' י) יכול לאומרו רק עד סוף שעה רביעית, שהיא סוף זמן תפלת שחרית לדעת רבי יהודה (במשנה שם).
להלכה, נפסק (ש"ע אדה"ו נח, יא) כדעת רב האי גאון. אך מדברי ה'צמח צדק' (ברכות ג, ג) נראה שדעתו נוטה לפסוק כשיטת התוספות, המתירים לקרוא ק"ש בברכותיה עד חצות. ועל כך, כפי הנראה, סומכים המאחרים להתפלל ואומרים ברכות ק"ש אף לאחר שעה רביעית.

הלכות קריאת שמע פרק א הלכה יג: וּמִכֶּכֶּךָ הוּא לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ כָּל הַיּוֹם, אֶפְלוּ אַחֵר וְקָרָא אַחֵר שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת.

מקור הדין הוא בגמרא (ברכות י, ב), שם מבואר שאם אדם היה אנוס ולא הספיק לקרוא קריאת שמע בזמנה יכול לקרוא בברכותיה גם לאחר זמנה. ואף שאין לו שכר כקורא קריאת שמע – יש לו שכר כקורא בתורה.

איך באמת יכולים לומר ברכות קריאת שמע, אם אין יוצאים ידי חובה באמירה זו? מסביר ה'בית יוסף' (א"ח רלה): ברכות קריאת שמע אינן כברכת המצוות, אלא הן ברכות בפני עצמן, אלא שקבעו את אמירתן לפני קריאת שמע ולאחריה.

ועד מתי ניתן לקרוא קריאת שמע בברכותיה?
לדעת הרמב"ם כאן, ניתן לקרוא ק"ש בברכותיה כל היום,

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ו סיון-ב' תמוז ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות עבודה זרה פרק ד

א. מדיחי עיר מישאאל [לעבודה זרה] - הרי אלו נסקלין, אף על פי שלא עבדו עבודה זרה, אלא הדיחו את יושבי עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר המדיחין, נהרגין בסוף; והוא שעבדו עבודה זרה, או שקבלוה עליהם באלות. ואזהרה למדיח מנזן? תלמוד לומר: "לא ישמע על פיך".

ב. אין העיר נעשית עיר הנדחת, עד שיהיו מדיחיה שנים או יותר על שנים, שנאמר: "יצאו אנשים בני בליעל"; ויהיו מדיחיה מאותו שבט ומאותה העיר, שנאמר: "מקרבך, וידיחו את יושבי עירם"; ועד שידיחו רבה, ויהיו המדיחין ממאה ועד רבו של שבט. אבל אם הדח רבו של שבט, דנין אותם כיהודים, שנאמר: "יושבי העיר" - לא כפר קטן, ולא כפר גדול; וכל פחות ממאה כפר קטן, ורבו של שבט כפר גדול. וכן אם הדיחוה נשים או קטנים, או שהדיחה יחיד, או שהדח מעוטה, או שהדחו מאליהן, או שהיו מדיחיה מחוצה לה - אין דנין בה דין עיר הנדחת, אלא הרי הן כיהודים שעבדו עבודה זרה: סוקלין כל מי שעבד, וממונן ליורשיהן כשאר הרוגי בית דין.

ג. אין דנין דין עיר הנדחת אלא בית דין הגדול של שבטים ואחד, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה, אל שעריך" - יחידים נהרגין בבית דין של כל שער ושער [של כ"ג שבכל עיר], ואין המרבין נהרגין אלא בבית דין הגדול.

ד. אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת, שנאמר: "באחת עריך"; ולא ירושלים נעשית עיר הנדחת, לפי שלא נתחלקה לשבטים. ואין עושין עיר הנדחת בספר [בגבול], כדי שלא יפנסו גוים ויחריבו את ארץ ישראל. ואין בית דין אחד עושה שלש עירות הנדחות זו בצד זו; אבל אם היו מרחקות, עושה.

ה. אין עושין עיר הנדחת, עד שידיחוה מדיחיה בלשון רבים ויאמרו להן: 'גלף וגעבד', או 'גלף וגנב', או 'גלף ונקטר', או 'גלף ונגס', או 'גלף ונשתתה', או 'גלף ונקבל באלות'; והם שומעים, ועבדו אותה דרך עבודתה, או באמת מארבע עבודות [המנויות], או שקבלו אותה באלות. עיר הנדחת שלא נתקיימו בה ובמדיחיה כל התנאים האלו, היא עושים לה? מתירין ומעידין בכל אחד ואחד שעבד מהן עבודה זרה, וסוקלין אותן ביחידין; וממונן ליורשיהן.

ו. והיאך דין עיר הנדחת, בזמן שתהא ראויה לעשות עיר הנדחת? בית דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין, עד שידעו בראיה ברורה שהדחה כל העיר או רבה, וחזרו

לעבודה זרה. אחר כך שולחין להן שני תלמידי חכמים, להזהיר אותן ולהחזירן. אם חזרו ועשו תשובה, מוטב; ואם עמדו באולתן - בית דין מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא, והן צרינ עליהן ועורכין עמהם מלחמה, עד שתבקע העיר. כשתבקע העיר, מיד מרבין להם בתי דינים ודנים אותן. כל מי שבאו עליו שני עדים שעבד עבודה זרה אחר שהתירו בו, מפרשין אותו: אם נמצאו כל העובדים מעוטה - סוקלין אותן, ושאר העיר נצול; ונמצאו רבה - מעלין אותן לבית דין הגדול וגומרין שם דינם, והורגין כל אלו שעבדו בסוף. ומפני את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב, טף ונשים, אם הדחה כלה; ואם נמצאו העובדים רבה, מכים את כל הנשים והטף של עובדים לפי חרב. ובין שהדחה כלה בין שהדחו רבה, סוקלין את מדיחיה. ומקבצין כל שללה אל תוף רחובה [ככר מרכזית]. אין לה רחוב, עושין לה רחוב; היה רחובה חוצה לה, בונים חומה חוץ ממנו עד שיפגס לתוכה, שנאמר: "אל תוף רחבה". והורגין כל נפש חיה אשר בה. ושורפין את כל שללה עם המדינה באש; ושרפתה מצות עשה, שנאמר: "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה".

ז. נכסי הצדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר שלא הדחו עם רבה - נשרפין בכלל שללה; הואיל וישובו שם, ממונן אבד. וכל הנהנה ממנה בכל שהוא - לוקה אחת, שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".

ח. ועיר הנדחת שהוזמו עליה, כל המחזיק בנכסיה וזה; ומתיר להנות בו, שהרי הוזמו. ולמה זכה בה? שכל אחד ואחד כבר הפקיר ממונו משה שנגמר דינה. ואינה נבנית לעולם; וכל הבונה אותה - לוקה, שנאמר: "לא תבנה עוד". ומתיר לעשותה גנות ופרדסים - שנאמר: "לא תבנה עוד", לא תבנה מדינה [עיר] כמות שהיתה.

ט. שירה העוברת ממקום למקום, אם עברה בעיר הנדחת והדחה עמה - אם שהת שם שלשים יום - נהרגין בסוף, וממונם אבד; ואם לא - הן בסקילה, וממונם ליורשיהן. י. נכסי אנשי מדינה [עיר] אחרת שהיו מפקדין בתוכה - אף על פי שקבלו עליהן אחריות - אין נשרפין, אלא יחזרו לבצלה, שנאמר: "שללה", ולא שלל תכרתה. נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין במדינה אחרת - אם נקבצו עמה [בעת שריפת כל שללה], נשרפין בכללה; ואם לאו, אין מאבדין אותן, אלא ינתנו ליורשיהן.

יא. בהמה, חציצה של עיר הנדחת וחציצה של עיר אחרת, שהיתה בתוכה - הרי זו אסורה. ועסה שהיא כן - מתרת, לפי שאפשר לחלק העסה.

יב. בהמה של עיר הנדחת שנשחטה - אסורה בהנאה, כשור הנסקל שנשחט. שער הראש, בין של אנשים בין של נשים שבה - מתיר בהנאה; אבל של פאה נכרית - הרי הוא מכלל שללה, ואסור.

מכמנין לו? המוסת מביא שנים, ומעמידן במקום אפל כדי שיראו המוסת וישמעו דבריו, ולא יראה אותם. והוא אומר למסית: 'אמר מה שאמרת לי ב'חוד'; והוא אומר לו, והמוסת משיבו: 'היאך נניח את אלהינו שבשמים, ונלך ונעבד את העצים ואת האבנים? אם חזר בו, או ששחק - פטור; ואם אמר לו: 'כך היא חובתנו, וכך יפה לנו' - העומדים שם ברחוק מביאין אותו לבית דין, וסוקלין אותו.

ד. מצוה ביד המוסת להרגו, שנאמר: "ידך תהיה בו כראשונה להמיתו וגו'". ואסור למוסת לאהב את המסית, שנאמר: "לא תאבה לו". ולפי שנאמר בשו"א: 'עזב תעזב עמו', יכול אתה עוזב [עוזר] לזה? תלמוד לומר: 'ולא תשמע אליו'. ולפי שנאמר: "לא תעמד על דם רעך", יכול אין אתה עומד על דמו של זה? תלמוד לומר: "לא תחוס עינך עליו". ואסור למוסת ללמד עליו זכות, שנאמר: "ולא תחמל"; ואם ידע לו חובה - אינו רשאי לשחק ממנה, שנאמר: "ולא תכסה עליו". ואזהרה להדיוט המוסת מנין? שנאמר: "וכל ישראל ישמעו ויראו", ולא יוספו לעשות.

ה. המוסת אחרים לעבדו, ואמר להם: 'עבדוני' - אם עבדו אותו, נסקל; ואם לא עבדוהו - אף על פי שקבלו ממנו ואמרו לו 'הן', אינו נסקל. אבל אם הסית לעבדות איש אחר, או לשאר מיני עבודה זרה - אם קבל ממנו, ואמר: 'הן, נלך ונעבד' - אף על פי שעדין לא עבד, שניהם נסקלין, המוסת והמוסת, שנאמר: "לא תאבה לו, ולא תשמע אליו" - הא שמע ואבה [רצה], חיב.

ו. נביא המתנבא בשם עבודה זרה, כיצד? זה האומר: 'אמרה לי עבודה זרה פלונית' או 'כוכב פלוני, שמצוה לעשות כך וכך', או 'שלא לעשות כך וכך'. אפלו כגון את ההלכה לטמא את השמא ולטהר את השטהור - אם התרו בו בפני שנים, הרי זה נחנק, שנאמר: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים - ומת הנביא ההוא". ואזהרה שלו, מכלל שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו".

ז. ואסור לערף דין ותשובה עם מתנבא בשם עבודה זרה, ואין שואלין ממנו אות ומופת; ואם עשה מעצמו - אין משגיחין עליו, ואין מהרהרין בו. וכל המחשב באותות שלו שמא אמת הן - עבר בלא תעשה, שנאמר: "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא". וכן נביא השקר [המתנבא מה שלא שמע] - מיתתו בחנק, אף על פי שנתנבא בשם ה' ולא הוסיף ולא גרע [במצוות ה'], שנאמר: "אף הנביא אשר יזיר לדבר דבר בשמי, את אשר לא צויתיו לדבר, ואשר ידבר בשם אלהים אחרים - ומת הנביא ההוא".

ח. אחד המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מי ששמע דברי נביא חבירו ואמר שדבר זה לו נאמר והוא נתנבא בו - הרי זה נביא שקר, ומיתתו בחנק.

ט. כל המונע עצמו מהריגת נביא שקר מפני מעלתו, שהרי הוא הולך בדרכי הנבואה - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "בדון דברו הנביא, לא תגור ממנו". וכן

יג. פרות המחברים שבתוכה - מתרין, שנאמר: "תקבץ... ושרפת", מי שאינו מחסר אלא קבוץ ושרפה; יצאו פרות המחברים, שהן מחסרין תלישה וקבוץ ושרפה. והוא הדין, לשער הראש. ואין צריך לומר האילנות עצמן שהן מתרות, והרי הן של יורשיהן. ההקדשות שבתוכה - קדשי מזבח ימותו, שנאמר: "זבח רשעים, תועבה"; קדשי ביד הבית, יפדו ואחר כך שורפין אותה - שנאמר: "שללה", ולא שלל שמים.

יד. הבכור והמעשר [מעשר בהמה] שבתוכה - תמימין, הרי הם קדשי מזבח וימותו; ובצלי מומין, הרי הן בכלל "בהמתה", ונהרגין. התרומות שבתוכה - אם הגיעו ליד כהן - ירקבו, מפני שהן נכסיו; ואם עדין הן ביד ישראל - ינתנו לכהן של מדינה אחרת, מפני שהן נכסי שמים, וקדשתן קדשת הגוף.

טו. מעשר שני, וכסף מעשר שני, וכתבי הקדש שבתוכה - הרי אלו יגנוזו.

טז. כל העושה דין בעיר הנדחת - הרי זה כמקריב עולה כליל, שנאמר: "כליל לה' אלהיך"; ולא עוד, אלא שמשלק חרון אף מישראל, שנאמר: "למען ישוב ה' מתרון אפו", ומביא עליהם ברכה ורחמים, שנאמר: "ונתן לך רחמים, ורחמך והרבה".

הלכות עבודה זרה פרק ה

א. המוסת אחד מישראל, בין איש בין אשה - הרי זה נסקל, אף על פי שלא עבד המוסת ולא המוסת עבודה זרה; אלא מפני שהורהו לעבד. בין שהיה המוסת הדיוט, בין שהיה נביא, בין שהיה המוסת יחיד איש או אשה, או יחידים - מיתתו בסקילה.

ב. המוסת את רב אנשי העיר - הרי זה מדיח, ואינו נקרא 'מסית'. היה זה שהדיח רב העיר נביא, מיתתו בסקילה. והנדיחים, הרי הן ביחידים, ואינם כאנשי עיר הנדחת, עד שיהיו המדיחים שנים. ואחד האומר: 'אמרה לי עבודה זרה: עבדוה', או שאמר: 'אמר לי הקדוש ברוך הוא: עבדו עבודה זרה' - הרי זה נביא שהדיח; ואם הדחו אחריו רב העיר, נסקל. המוסת שהסית, בין בלשון רבים בין בלשון יחיד - הרי זה נסקל. כיצד? האומר לחבירו: 'אעבד עבודה זרה', 'אלף ואעבד', 'נלך ונעבד בעבודה פלונית', שדרך אותה עבודה זרה להעבד בה; 'אזבח', 'אלף ואזבח', 'נלך ונזבח'; 'אקטר', 'אלף ואקטר', 'נלך ונקטר'; 'אנסף', 'אלף ואנסף', 'נלך וינסף'; 'אשתתוה', 'אלף ואשתתוה', 'נלך ונשתתוה' - הרי זה מסית. הסית לשנים, הרי הן עדין [הניסיתם עצמם]; והן מביאין אותו לבית דין, ומעדינן עליו שפך אמר להן, וסוקלין אותו.

ג. ואין המוסת צריך התראה. אמר לאחד - הוא [האחד הניסית] אומר: 'יש לי חברים רוצים בכך', ומערים עליו עד שנסית בפני שנים, כדי להרגו. אם לא רצה המוסת להסית לשנים, מצוה להקמין לו [להחביא עדים]; כל חיב מיתות שבתורה, אין מכמנין עליהן - חוץ מזה. כיצד

בהעברה בלבד היתה עבודת זה ששמו 'מלך'. לפיכך, העושה עבודה זו לעבודה זרה אחרת חוץ ממלך, פטור. ד. אינו חייב ברת או סקילה, עד שימסר למלך ויעבירו ברגלו באש דרך העברה [עובר ברגליו ונושא זרעו בידיו]; מסר ולא העביר, העביר ולא מסר, או שמסר והעביר שלא דרך העברה - פטור. ואינו חייב, עד שימסר מקצת זרעו ויניח מקצתו, שנאמר: "כי מזרעו נתן למלך" - מקצת זרעו, לא כלו.

ה. אחד זרע כשר, ואחד זרע פסול, אחד בניו ובנותיו, ואחד בניהם ובני בניהם - על כל יוצאי ירכו הוא חייב, מפני שהן זרעו. אבל אם העביר אחיו או אחיותיו או אבותיו, או שהעביר עצמו - פטור. העביר אחד מזרעו, והוא ישן או שהיה סומא - פטור.

ו. מצבה שאסרה תורה - היא בנין שיהיו הכל מתקבצין אצלה, ואפילו לעבד את ה', שכן היה דרך עובדי עבודה זרה, שנאמר: "ולא תקים לך מצבה, אשר שגא ה' אלהיך". וכל המקים מצבה, לוקה. וכן אכן משפית [אבן יפה ושכיית חמדה] האמורה בתורה - אף על פי שהוא משתתה עליה לשם, לוקה, שנאמר: "ואכן משפית לא תתנו בארצכם להשתתות עליה". מפני שכן היה דרך עבודה זרה, להניח אכן לפניו להשתתות עליה, לפיכך אין עושין כן לה'. ואינו לוקה, עד שיפשט ידיו ורגליו על האכן, ונמצא פלו מטל עליה - שזו היא השתתותה האמורה בתורה.

ז. כמה דברים אמורים? בשאר הארצות; אבל במקדש, מתר להשתתות לה' על האבנים, שנאמר: "לא תתנו בארצכם להשתתות עליה" - "בארצכם" אין אתם משתתות על האבנים, אבל אתם משתתות על האבנים המפצלות [מסותתות] שבמקדש. ומפני זה נהגו כל ישראל להציע מחצלות בבתי כנסיות הרצופות באבנים, או מיני קש וחבן, להבדיל בין פניהם ובין האבנים. ואם לא מצא דבר מבדיל בינו ובין האכן - הולך למקום אחר ומשתתה, או שוחה על צדו ומטה, כדי שלא ידביק פניו באכן.

ח. המשתתה לה' על האבנים המפצלות בלא פשוט ידים ורגלים - אינו לוקה, אלא מפני אותו מפת מדרות [מלקות מדרבנן]. אבל לעבודה זרה - אחד המשתתה בפשוט ידים ורגלים, או השתתה בלא פשוט ידים ורגלים - משעה שייכבש פניו בקרקע לה, נסקל.

ט. הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה, בין אילן סרק בין אילן מאכל - אף על פי שעשאו לנאוי למקדש, ופי' לו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא תטע לך אשורה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך"; מפני שזה היה דרך עבודה זרה - נוטעין אילנות בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם העם. י. ואסור לעשות אכסדריות [מרפסות הפתוחות מרוח רביעית] של עץ במקדש כדרך שעושין בחצרות; אף על פי שהוא בנין, ואינו עץ נטוע - הרחקה יתרה, שנאמר: "כל עץ"; אלא כל האכסדריות והסככות היוצאות מן הפתלים שהיו במקדש - של אכן היו, לא של עץ.

המונע עצמו מללמד עליו חובה, או הפוחד וירא מדבריו - הרי הוא בכלל "לא תגור ממנו". ואין דנין נביא שגר, אלא בבית דין של שבעים ואחד.

י. הנודר בשם עבודה זרה, והנשבע בה - לוקה, שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו"; אחד הנשבע בה לעצמו, ואחד הנשבע בה לגוי. ואסור להשביע לגוי ביראתו [אלוה שלו]. ואפילו להזכיר שם עבודה זרה שלא דרך שבועה - אסור, שנאמר: "לא תזכירו".

יא. לא יאמר אדם לחברו: 'שמר [המתן] לי בצד עבודה זרה פלונית', וכיוצא בה. וכל עבודה זרה הקתובה בכתבי הקדש - מתר להזכיר שמה, כגון: פעור, ובל, ונבל, וגד, וכיוצא בהן. ואסור לגרם לאחרים שיזכרו ושיזכרו [ישבעו] בשם עבודה זרה; ואינו לוקה אלא הנודר בשמה והמקים בשמה, והוא הנשבע בשמה.

הלכות עבודה זרה פרק ו

א. העושה אוב [שואל אל המתים] או ידעוני [מנבא עתידות בכישוף] ברצונו בידון, חייב ברת; ואם היו שם עדים והתראה, נסקל. היה שוגג, מביא חטאת קבועה [בין עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן]. כיצד מעשה האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטרת ידועה, ואוחז שריבט של הדס בידו ומניפו, והוא מדבר בלאט [בלחש] בדברים ידועים אצלו, עד שישמע השואל [הבא לשאול באוב] כאלו אחד מדבר עמו [עם בעל האוב] ומשיבו על מה שהוא שואל בדברים מתחת הארץ בקול נמוך עד מאד, וכאלו אינו נכר לאזן אלא במחשבה מרגיש בו. וכן הלוכה גלגלת של מת ומקטיר לה ומנחש בה [בלחשים ומעשים משונים], עד שישמע כאלו קול יוצא מתחת שחי שפל עד מאד, ומשיבו. כל אלו, מעשה אוב הן; והעושה אחד מהן, נסקל.

ב. כיצד מעשה הידעוני? מניח עצם עוף ששמו 'ידוע' בפיו, ומקטיר קטרת ועושה מעשיות אחרות, עד שיפיל כנפפה [החולה במחלת הנפילה] וידבר בפיו דברים שעתידים להיות. וכל אלו, מיני עבודה זרה הן. ואזהרה שלהן מנין? שנאמר: "אל תפנו אל האבת ואל הידעונים".

ג. הנותן מזרעו למלך [שם אליל] ברצונו בידון, חייב ברת; בשוגג, מביא חטאת קבועה. ואם עשה בעדים והתראה - נסקל, שנאמר: "אשר יתן מזרעו למלך, מות יומת; עם הארץ ירגמהו באבן". ואזהרה שלו מנין? שנאמר: "ומזרעך לא תתן להעביר למלך", ולהלן הוא אומר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש". כיצד היו עושין? מדליק אש גדולה, ולוקח מקצת [חלק מ-] זרעו [ילדיו] ומסרו לפומרין עובדי האש, ואותן הפומרין נותנין הפן לאביו אחר שנמסר בידן להעבירו באש ברשותו, ואבי הפן הוא שמעביר בנו על האש ברשות הפומרין, ומעבירו ברגלו [האב מהלך ברגלו זרעו בידיו] מצד לצד אחר בתוף השלהבת; לא שהוא שורפו למלך כדרך ששורפין בגיהן ובנותיהן לעבודה זרה אחרת, אלא

יום שני

הלכות עבודה זרה פרק ז

א. מצות עשה היא לאבד עבודה זרה, ומשמשיה, וכל הנעשה בשבילה - שנאמר: "אבד תאבדון את כל המקומות", ונאמר: "כי אם כה תעשו להם - מזבחתיכם תתצו". ובארץ ישראל, מצוה לרדף אחריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו [אף ממקומות שלא כבשנוהו]; אבל בחוצה לארץ, אין אנו מצוין לרדף אחריה, אלא כל מקום שנכבש אותו, נאבד כל עבודה זרה שבו, שנאמר: "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" - בארץ ישראל אתה מצוה לרדף אחריה, ואין אתה מצוה לרדף אחריה בחוצה לארץ.

ב. עבודה זרה עצמה, ומשמשיה, ותקרבת שלה נכגון בשם שמקריבים לה, וכל הנעשה בשבילה - אסור בהנאה, שנאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך". וכל הנהנה באחד מכל אלו, לוקה שמים - אחת משום "ולא תביא תועבה אל ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".

ג. בהמה שהקריבה לעבודה זרה, פלה אסורה; אפלו פרשה, ועצמותיה, וקרניה, וטלפיה, ועורה - הכל אסור בהנאה. לפיכך, אם היה בעור סימן שידע בו שזה העור תקרבת עבודה זרה הוא, כגון שהיו עושין שקורעין קרע עגל כנגד הלב ומוציאין הלב - הרי כל אותן העורות שהן כן, אסורין בהנאה; וכן כל פיוצא בזה.

ד. מה בין עבודה זרה של גוי, לעבודה זרה של ישראל? עבודה זרה של גוי, אסורה בהנאה מיד, שנאמר: "פסילי אלהיהם תשרפון באש", משפסלו נעשה לו אלוה; ושל ישראל, אינה אסורה בהנאה עד שתעבד, שנאמר: "ושם בסתר", עד שיעשה לה דברים שבסתר, שהן עבודתה. ומשמשי עבודה זרה, בין של גוי בין של ישראל - אינן אסורין עד שישתמשו בהן לעבודה זרה.

ה. העושה עבודה זרה לאחרים - אף על פי שהוא לוקה, שכרו מתר, ואפלו עשאה לגוי, שהיא אסורה מיד; מפני שאינה נאסרת עד שתגמר, ומכאן האחרון [מכה אחרונה] שגומרה - אין בו שוה פרוטה. הלוקה גורטאות [שברי מתכות] מן הגוים, ומצא בהן עבודה זרה - אם נתן מעות ולא משף, וחיזירם לגוי; וכן אם משף ולא נתן מעות, אף על פי שמשיכה בגוי קונה, כמקח טעות הוא; משף ונתן מעות, יוליכם להם המלח [לאבדתם]. וכן גוי וגר שירשו את אביהן גוי - יכול הגר לומר לגוי: 'טל אתה עבודה זרה, ואני מעות', 'אתה יין נסך, ואני פרות'; ואם משבאו לרשות הגר, אסור.

ו. צורות שעשו אותן גוים לנואי, מתרין בהנאה; וצורות שעושין אותן לעבודה זרה, אסורין. פיצד? כל הצורות הנמצאות בכפרים - אסורים בהנאה, מפני שהזקתן שהן עשוין לעבודה זרה. והנמצאות במדינה [בעיר] - אם היו עומדין על פתח המדינה, והיה בידי הצורה צורת מקל או צפור או בדור או סיף או עטרה וטבעת - חזקתו שהוא

לעבודה זרה, ואסור בהנאה; ואם לאו - הרי זה בחזקת לנואי, ומתר.

ז. צלמים הנמצאים משלכים בשוקים או בתוך הגרועות, הרי אלו מתרין; ואין צריך לומר שבכרי צלמים. אבל המוצא יד עבודה זרה או רגלה או אבר מאברה משלף, הרי זה אסור בהנאה - הואיל וידע בודאי שזה האבר מן הצורה הנעבדת, הרי היא באסורה, עד שינדע לו שבטלה הגוים.

ח. המוצא פלים ועליהן צורת חמה ולבנה ודקרון [מינוחש] - אם היו כלי כסף וזהב או בגדי שני [בגדי משי צבועים שני], או שהיו חקוקים על הנזמים ועל הטבעות - הרי אלו אסורין; ועל שאר הפלים - מתרין, מפני שהזקתן לנואי. וכן שאר הצורות הנמצאות על הפלים, חזקתן לנואי ומתרין.

ט. עבודה זרה, ומשמשיה, וכל התקרבת שלה - אסורים בכל שהן. פיצד? עבודה זרה שנתערכה בצורות של נואי, אפלו אחת בכמה אלפים - יוליד הכל להם המלח; וכן אם נתערכ כוס של עבודה זרה בכמה פוסות, או חתיכה מן הפשר שנקנס לביתה [בית ע"ז] בכמה חתיכות - יוליד הכל להם המלח; וכן עור לבוב [שיש בו חור נגד הלב, סימן היכר ש'הוקרב' לע"ז] שנתערכ בכמה עורות, הכל אסור בהנאה. עבר ומכר עבודה זרה, או אחד משמשיה, או תקרבת שלה - הרי הדמים אסורין בהנאה; ואסורין בכל שהן בעבודה זרה, שנאמר: "והיית חרם כמהו" - כל שאתה מביא מעבודה זרה ומכל משמשיה ותקרבתה, הרי הוא כמותה.

י. עבודה זרה או אשורה שנושרפה, אפרה אסור בהנאה. ונחלת של עבודה זרה, אסורה; והשלהבת מתרת, מפני שאין בה ממש. ספק עבודה זרה, אסור; וספק ספקה, מתר. פיצד? כוס של עבודה זרה שנפל באוצר [מחטן] מלא פוסות - כלן אסורים, מפני שעבודה זרה וכל משמשיה אסורים בכל שהן; פרש כוס אחד מן התערבת, ונפל לכוסות שנים - הרי אלו מתרין. טבעת של עבודה זרה שנתערכה במאה טבעות, ונפלו שמים מהן להם הגדול - התרו הכל; שאני אומר, אותה הטבעת הייתה בכלל השמים שנפלו. נתערכה במאה ונחלקו, ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר, ונפלו הארבעים כלן לטבעות אחרות - כלן מתרות; שאני אומר, אותה הטבעת האסורה - ברכ היא; נפלו הששים לטבעות אחרות, כלן אסורות.

יא. האשורה [אילן הנטוע לעבודה זרה] - בין שהיתה נעבדת, בין שהיתה עבודה זרה מנחת תחתיה - אסור לישב בצל קומתה, ומתר לישב בצל השריגים [ענפים] והעלים שלה. ואם יש לו דרך אחרת, אסור לו לעבר תחתיה; ואם אין שם דרך אחרת, עובר תחתיה כשהוא רץ.

יב. אפרוחים שקננו בה, ואינן צריכין לאמן [שגדולים הם] - מתרין; והביצים והאפרוחים שצריכין לאמן - אסורין, שהרי האשורה כמו בסיס להן. והקן עצמו שבראשה - מתר, מפני שהעוף מביא עציו ממקום אחר.

מהנאת משמשי עבודה זרה. וכן אסור לחתוף בה בשר, מפני שהוא מתקן; ואם חתף דרך הפסד והשתתה, מתר.

הלכות עבודה זרה פרק ח

א. כל שאין בו תפוסת [מגע] יד אדם [כגון הרים וגבעות], ולא עשהו [כגון בעלי חיים] - אם נעבד, הרי זה מתר בהנאה. לפיכך, הגוים העובדים את ההרים, ואת הגבעות, ואת האילנות הנטועין מתחלתן לפרות, ואת המעונות הנזכרים לרבים, ואת הבהמה - הרי אלו מתרין בהנאה; ומתר לאכל אותן הפרות שנעבדו במקום גדילתן, ואותה הבהמה. ואין צריך לומר, בהמה שהקצת לעבודה זרה, שהיא מתרת באכילה; בין שהקצוה לעבדה, בין שהקצוה להקריבה - הרי זו מתרת. במה דברים אמורים, שאין הבהמה נאסרת? בשלא עשה בה מעשה לשם עבודה זרה; אבל אם עשה בה מעשה כל שהוא, אסרה. כיצד? כגון ששחט בה סימן [קנה או וושט] לעבודה זרה. עשה אותה חליפין לעבודה זרה [קיבל בהמה תמורת ע"ז] - אסרה, וכן חליפי חליפין; מפני שנעשית בדם עבודה זרה. במה דברים אמורים? בבהמת עצמו; אבל אם שחט בבהמת חברו לעבודה זרה או החליפה - לא נאסרה, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. המשתתה לקרקע עולם, לא אסרה; חפר בה בורות שיחין [חריצים ארוכים בקרקע] ומערות [חצובות בסלע] לשם עבודה זרה, אסרה.

ב. מים שעקרן הגל [והוציאם מחוץ לים] והשתתה להן, לא אסרן; ונטלן בידו והשתתה להן, אסרן. אכני הר שנדלדלו [נעקרו ממקומם], ונעבדן במקומן - מתרות, שהרי אין בהן תפוסת יד אדם.

ג. ישאל שזקף [העמיד] לבנה להשתתות לה, ולא השתתה, וכא גוי והשתתה לה - אסרה בהנאה, שזקפתה מעשה; וכן אם זקף ביצה, וכא גוי והשתתה לה - אסרה. חתף דלעת וכיוצא בה, והשתתה לה - אסרה; השתתה לחצי הדלעת, וחצי האחר מערה [מחובר] בו - הרי זה אסור מספק, שמא זה החצי כמו [בית] יד לחצי הנעבד. אילן שננטעו מתחלה שיהא נעבד - אסור בהנאה; וזו היא "אשרה" האמורה בתורה. היה אילן נטוע, וגדעו ופסלו [קיצצו] לשם עבודה זרה, אפלו הכריף [כפף ענף בקרקע וכיסהו בעפר] והרפיק [ענף מעץ אחר] - בגופו של אילן, והוציא שריגים [ענפים] - כורת את השריגים, והם אסורים בהנאה; ושאר האילן, מתר. וכן המשתתה לאילן - אף על פי שלא נאסר גופו - כל השריגים והעלים והלולבין והפרות שיוצא כל זמן שהוא נעבד, הרי אלו אסורים בהנאה. אילן שהיו הגוים משמרין את פרותיו, ואומרים שהם מוכנים לעשות מהן שכר לבית עבודה זרה פלונית, ועושין מהן שכר, ושותין אותו ביום אידם - הרי זה האילן אסור בהנאה; מפני ששתמו שהוא אשרה, ולפיכך עושין בפרותיו כף, שזו היא חקה של אשרה.

ד. אילן שמעמידן תחתיו עבודה זרה - כל זמן שהיא תחתיו, אסור בהנאה; ונטלה מתחתיו עבודה זרה - הרי זה

יג. נטל ממנה עצים, אסורים בהנאה. הסיק בהן את התנור - יצן [יקורר], ואחר כך יסיק בעצים של התר ויאפה בו. אפה בו את הפת, ולא צננו - הפת אסורה בהנאה. נתערכה באחרות - יוליד דמי אותה הפת לים המלח כדי שלא יהנה בה, ושאר הפירות מתרות.

יד. נטל ממנה כדנד [מחט האורגים עשויה מעץ] וארג בו את הבגד, אסור בהנאה; נתערכ בבגדים אחרים, יוליד דמי אותו הבגד לים המלח, ושאר הבגדים מתרין. ומתר לטע תחתיה ירקות - בין בימות החמה שהן צריכין לצל, בין בימות הגשמים; מפני שצל האשרה שהוא אסור עם הקרקע שאינה נאסרת, גורמין לירקות אלו לצמח, וכל שדבר אסור ודבר מתר גורמין לו, הרי זה מתר בכל מקום. לפיכך, שדה שזבלה בזבל עבודה זרה, מתר לזרע אותה; ופרה שפוטמה בכרשיני [מין קטניות] עבודה זרה, תאכל. וכן כל כיוצא בזה.

טו. בשר או יין או פרות שהכניסו להקריבן לעבודה זרה - לא נאסרו בהנאה אף על פי שהכניסו אותן לבית עבודה זרה, עד שיקריבום לפניו; הקריבום לפני עבודה זרה, נעשו תקרבת, ואף על פי שחזרו והוציאום, הרי אלו אסורין לעולם. וכל הנמצא בבית עבודה זרה, אפלו מים ומלח - אסור בהנאה מן התורה; והאוכל ממנו כל שהוא, לוקה.

טז. המוצא כסות וכלים ומעות בראש עבודה זרה - אם מצאן דרך בזיון, הרי אלו מתרין; ואם מצאן דרך כבוד, הרי אלו אסורין. כיצד? מצא כס מעות תלוי בצוארה, כסות מקפלת ומנחת על ראשה, כלי כפוי על ראשה - הרי זה מתר, מפני שהוא דרך בזיון; וכן כל כיוצא בזה. מצא בראשה דבר שפיוצא בו קרב לגבי המזבח [בבית המקדש], הרי זה אסור. במה דברים אמורים? בזמן שמצאן חוץ למקום עבודתו; אבל אם מצאם בפנים - בין דרך כבוד בין דרך בזיון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי למזבח - כל הנמצא בפנים אסור, אפלו מים ומלח. ופעור ומרקוליס - כל הנמצא עמהן בין בפנים בין בחוץ, אסור בהנאה. וכן אכני מרקוליס - כל אכן הנראית שהיא עמו [- סמוכה לו], אסורה בהנאה.

יז. עבודה זרה שהיה לה מרחץ או גנה - נהנין בהם שלא בטובה [אין מחזיקין להם טובה], ואין נהנין בהם בטובה. היה לה ולאחרים - נהנין בהן ואפלו בטובת הכומרין, ובלבד שלא יתן שכר.

יח. מרחץ שיש בה עבודה זרה - מתר לרחץ בה, מפני שהיא נעשית שם לנואי לא לעבודה, שנאמר: "אלהיהם" - בזמן שנהגין בה מנהג אלהות, ולא בזמן שמבזין אותן, כגון זו שהיא עומדת על הכיב [חריץ ליציאת שופכין], והכל משתינין בפניה. ואם היתה דרך עבודתה בכך, אסור לכנס בו.

יט. סכין של עבודה זרה ששחט בה - הרי זה מתר, מפני שהוא מקלקל; ואם היתה בהמה מסכנת [נוטה למות] - הרי זו אסורה, מפני שהוא מתקן, והרי זה התקן

שְׁמִכְרָה לְצוּרָה יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה בְּטֵלָה. אָבֵל אִם מִשְׁפָּנָה, אוּ מִכְרָה לְגוֹי אוּ לְיִשְׂרָאֵל שְׁאִינוּ צוּרָה, אוּ שְׁנִפְלָה עָלֶיהָ מִפְּלֵת וְלֹא פָנָה [את גל האבנים], גְּנֻבָה לְסֻטִּים וְלֹא תִבְעָה [חיפשה], רָקַק בְּפָנֶיהָ, הִשְׁתִּין בְּפָנֶיהָ, גָּרָה [גדר אותה], וְרָק בָּהּ אֶת הַצּוּאָה - הָרִי זֶה אֵינָה בְּטֵלָה.

יא. עֲבֻדָּה זָרָה שֶׁהִנִּיחָה עוֹבְדֶיהָ בְּשַׁעַת שְׁלוֹם - מִתְּרַת בִּהְנֵאָה, שֶׁהָרִי בְּטֵלוּהָ; בְּשַׁעַת מִלְחָמָה - אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִנִּיחוּהָ אֶלָּא מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה. עֲבֻדָּה זָרָה שֶׁנִּשְׁכַּרְהָ מֵאֻלָּה - שְׁכָרֶיהָ אֲסוּרִים בִּהְנֵאָה, עַד שִׁיכַטְלוּהָ; לְפִיכָךְ, הַמוֹצֵא שְׁכָרִי עֲבֻדָּה זָרָה - הָרִי אֵלּוּ אֲסוּרִין בִּהְנֵאָה, שֶׁמָּא לֹא בְּטֵלוּהָ הַגּוֹיִם. וְאִם הִתְהַוְּתָה שֶׁל פְּרָקִים [נעשויה מִכְמָה חֲלָקִים], וְהָדִיּוֹט יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ - צָרִיף לְבַטֵּל כָּל פְּרָק וּפְרָק מִפְּרָקֶיהָ; וְאִם אֵינוּ יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ - בֵּינָן שֶׁבִטֵּל אֶבֶר אֶחָד מִמֶּנָּה, בְּטֵלוּ כָּל הַשְּׁבָרִים.

יב. מִזְבֵּחַ עֲבֻדָּה זָרָה שֶׁנִּפְגַּם - עֲדִין הוּא אֲסוּר בִּהְנֵאָה, עַד שִׁיִּנְתֵּן רַבּוֹ בְּיַד הַגּוֹיִם; וּבִימּוֹס [אבן בסיס לע"ז] שֶׁנִּפְגַּם, מִתֵּר. אִי זֶה הוּא בִימּוֹס וְאִי זֶה הוּא מִזְבֵּחַ? בִימּוֹס, אֶבֶן אַחַת; מִזְבֵּחַ, אֶבְנִים הִרְבֵּה. וְכִיצַד מִבְּטָלִין אֶבְנֵי [עבודה זרה ששמה] מִקְּרָוִלִים? בֵּינָן שֶׁבָּנָה בֶּהֱן בִּנְיָן, אוּ חִפָּה [ריצף] בֶּהֱן אֶת הַדְּרָכִים, וְכִיצַד בָּאֵלוּ - הָרִי הֵן מִתְּרִין בִּהְנֵאָה. כִּיצַד מִבְּטָלִין אֶת הָאֲשֵׁרָה? קָרַס [קטף] מִמֶּנָּה עֵלָה, וְרַד [קצץ] מִמֶּנָּה יוֹנֵק [ענף רך], נָטַל מִמֶּנָּה מִקָּל אוּ שְׂרָבִיט, אוּ שֶׁשְׁפִּיטָה [שייפה] שֶׁלֹּא לְצָרְפָה - הָרִי זֶה בְּטֵלָה. שְׁפִיטָה לְצָרְפָה - הִיא אֲסוּרָה, וְשְׁפִיטָה [הנטרס] שֶׁמִּתְקַלְפִּים בַּעַת הַשִּׁוּרִין [מתרין]. וְאִם הִתְהַוְּתָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - בֵּין לְצָרְפָה בֵּין לְצָרְפוֹ, בֵּין הִיא וּבֵין שְׁפִיטָה אֲסוּרִין לְעוֹלָם; שֶׁעֲבֻדָּה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵין לָהּ בְּטוּל לְעוֹלָם.

הַלְכוֹת עֲבֻדָּה זָרָה פָּרָק ט

א. שְׁלֹשָׁה יָמִים לִפְנֵי אִידִיָּהֶם [חגם] שֶׁל גּוֹיִם, אֲסוּר לִקַּח מֵהֶם וּלְמַכֵּר לָהֶם דָּבָר הַמִּתְקַּים [המשתמר לזמן], וְלָלוֹת מֵהֶן וְלִהְיוֹתָם, וּלְפָרֵעַן וּלְפָרַע מֵהֶן מְלֵוָה שֶׁבִּשְׁטֵר אוּ שֶׁעַל הַמִּשְׁכָּן. אָבֵל מְלֵוָה עַל פֶּה נִפְרָעִין מֵהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִצֵּיל מִיָּד; וּמִתֵּר לְמַכֵּר לָהֶן דָּבָר שְׁאִינוּ מִתְקַים, כְּגוֹן יָרֻקוֹת וְתִבְשִׁיל, עַד יוֹם אִידִם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אָבֵל בְּשָׂרָה אֲרָצוֹת, אֵינוּ אֲסוּר אֶלָּא יוֹם אִידִם בְּלִבְד. עֶבֶר וְנִשְׂא וְנָתַן עִמָּהֶן בְּאוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים, הָרִי זֶה מִתֵּר בִּהְנֵאָה; וְהַנִּשְׂא וְנָתַן עִמָּהֶם בְּיוֹם אִידִם, הָרִי זֶה אֲסוּר בִּהְנֵאָה.

ב. וְאֲסוּר לְשַׁלַּח דּוֹרוֹן [מתנה] לְגוֹי בְּיוֹם אִידוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן נִדְּעָה לוֹ שְׁאִינוּ מוֹדָה בְּעֲבֻדָּה זָרָה, וְאֵינוּ עוֹבְדֶיהָ. וְכֵן גּוֹי שֶׁשִּׁלַּח דּוֹרוֹן לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם אִידִם, לֹא יִקְבְּלֵנוּ מִמֶּנּוּ; וְאִם חָשַׁשׁ לְאִיכָה [אם יסרב], נִטְּלוּ בְּפָנָיו, וְאֵינוּ נִהְיָה בּוֹ - עַד שִׁיִּנְדַּע לוֹ שֶׁזֶה הַגּוֹי אֵינוּ עוֹבֵד עֲבֻדָּה זָרָה וְאֵינוּ מוֹדָה בָּהּ.

ג. הִזָּה אִידִם שֶׁל אוֹתָם הַגּוֹיִם יָמִים רַבִּים, שְׁלֹשָׁה אוּ אַרְבָּעָה אוּ עֶשְׂרֵה - כָּל אוֹתָן הַיָּמִים בְּיוֹם אֶחָד הֵן, וְכָלֵן אֲסוּרִין עִם שְׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁלִּפְנֵיהֶן.

מִתֵּר, מִפְּנֵי שְׁאֵין הָאֵילָן עֲצָמוֹ הוּא הַנֶּעֱבֵד. בֵּית שְׁבָנָה אוֹתוֹ הַגּוֹי מִתְחַלֵּה שִׁיָּהָה הַבֵּית עֲצָמוֹ נֶעֱבֵד, וְכֵן הַמִּשְׁתַּחֲוִּה לְבֵית בְּנוֹי - הָרִי זֶה אֲסוּר בִּהְנֵאָה. הִזָּה בְּנוֹי, וְסִידוֹ וְכִידוֹ [קישטו] לְשֵׁם עֲבֻדָּה זָרָה עַד שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ - נוֹטֵל מֶה שֶׁחֲדַשׁ, וְהַחֲדוּשׁ אֲסוּר בִּהְנֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁשְׁעִשָּׂה לְעַבְדוֹ; וְשָׂאֵר הַבֵּית, מִתֵּר. הַכְּנִיס עֲבֻדָּה זָרָה לְתוֹךְ הַבֵּית - כָּל זְמַן שֶׁהִיא שָׁם, הַבֵּית אֲסוּר בִּהְנֵאָה; הוֹצִיאָהּ, הִתֵּר הַבֵּית. וְכֵן אֶבֶן שֶׁחֲצָבָה מִתְחַלֵּה לְעַבְדָּה, אֲסוּרָה בִּהְנֵאָה. הִזָּתָה חֲצוּבָה, וְצִירָהּ וְכִירָהּ שֶׁתִּעֲבֵד - אֶפְלוּ צִיר וְכִיר בְּגוֹף הָאֶבֶן, וְאֵין צָרִיף לומר אִם סִיד עָלֶיהָ - נוֹטֵל מֶה שֶׁחֲדַשׁ, וְהוּא אֲסוּר בִּהְנֵאָה, הוֹאִיל וְנַעֲשֶׂה שִׁיעֲבֵד; וְשָׂאֵר הָאֶבֶן, מִתֵּר.

ה. אֶבֶן שֶׁהִעֲמִיד עָלֶיהָ עֲבֻדָּה זָרָה, הָרִי זֶה אֲסוּרָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא עָלֶיהָ; סִלַּק עֲבֻדָּה זָרָה, הָאֶבֶן מִתְּרַת. מִי שֶׁהִזָּה בֵּיתוֹ סָמוּךְ לְבֵית עֲבֻדָּה זָרָה [וקיר אחד להם], וְנָפַל - אֲסוּר לְבָנוֹתוֹ. כִּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כּוֹנֵס לְתוֹךְ שְׁלוֹ [מרחיק ד' אמות], וּבִנְיָה; וְאוֹתוֹ הִרְוֹ - מִמִּלְאָהוּ קוֹצִים אוּ צוּאָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְחִיב בְּבֵית עֲבֻדָּה זָרָה. הִזָּה הַכְּתָל שְׁלוֹ וְשֶׁל עֲבֻדָּה זָרָה, יָדוֹן מִחֲצָה לְמִחֲצָה: מִחֲצָה שְׁלוֹ, מִתֵּר בִּהְנֵאָה; וְשֶׁל עֲבֻדָּה זָרָה, אֲסוּר - אֶבְנֵיו וְעֲצָיו וְעִפְרוֹ, הַכָּל אֲסוּר בִּהְנֵאָה.

ו. כִּיצַד מֵאֲבֵד עֲבֻדָּה זָרָה וְשָׂאֵר דְּבָרִים שֶׁהֶן אֲסוּרִים בְּגִלְלָה, כְּגוֹן מִשְׁמִשְׁיָה וְתַקְרֵבֶת שְׁלָה? שׁוּחַק [טוחן] וְזוּרָה לְרוּחַ, אוּ שׁוּרָף וּמִטִּיל לֵים הַמַּלְחָה.

ז. דָּבָר שְׁאֵין בּוֹ תְּפוּסַת יָד אָדָם, שֶׁנֶּעֱבֵד, כְּגוֹן הָרִים וּבִקְהָמָה וְאֵילָן - אֵף עַל פִּי שֶׁהִנֶּעֱבֵד עֲצָמוֹ מִתֵּר בִּהְנֵאָה, צְפוּיָיו [אם הם מצופים] אֲסוּרִין בִּהְנֵאָה; וְהַנֶּהֱנָה בְּכָל שֶׁהוּא מֵהֶן - לוֹקָה, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַחֲמַד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם". וְכָל צְפוּיֵי עֲבֻדָּה זָרָה, הָרִי הֵן בְּכָלֵל מִשְׁמִשְׁיָה. ח. עֲבֻדָּה זָרָה שֶׁל גּוֹיִם, שֶׁבְּטֵלוּהָ גּוֹיִם קִדְּם שֶׁתְּבֹא לִיד יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מִתְּרַת בִּהְנֵאָה, שְׁנֵאָמַר: "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרָפוּן בָּאֵשׁ", כִּשְׁבָּאוּ לִידֵינוּ וְהֵן נוֹהֲגִין בָּהֶם אֱלֹהוֹת; אָבֵל אִם בְּטֵלוֹם, הָרִי אֵלּוּ מִתְּרִין.

ט. עֲבֻדָּה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינָה בְּטֵלָה לְעוֹלָם; אֶפְלוּ הִזָּה לְגוֹי בָּהּ שִׁתְּפוּת, אֵין בְּטוּלוֹ מוֹעִיל כָּלוּם, אֶלָּא אֲסוּרָה בִּהְנֵאָה לְעוֹלָם, וְטַעֲוֵנָה גְּנִיזָה. וְכֵן עֲבֻדָּה זָרָה שֶׁל גּוֹי שֶׁבָּאָה לִיד יִשְׂרָאֵל, וְאַחֵר כֶּף בְּטֵלָה הַגּוֹי - אֵין בְּטוּלוֹ מוֹעִיל כָּלוּם, אֶלָּא אֲסוּרָה בִּהְנֵאָה לְעוֹלָם. וְאֵין יִשְׂרָאֵל מְבַטֵּל עֲבֻדָּה זָרָה, וְאֶפְלוּ בְּרִשּׁוֹת הַגּוֹי [נשנתן לו רשות לבטל אליהו]. גּוֹי קָטָן אוּ שׁוֹטָה, אֵינוּ מְבַטֵּל עֲבֻדָּה זָרָה. וְגוֹי שֶׁבִטֵּל עֲבֻדָּה זָרָה - בֵּין שְׁלוֹ, בֵּין שֶׁל גּוֹיִם אֲחֵרִים, בְּעַל כְּרָחוּ, אֵף עַל פִּי שְׁאֵנְסוּ יִשְׂרָאֵל עַל כֶּף - הָרִי זֶה בְּטֵלָה; וְכִלְכַּד שִׁיָּהָה הַגּוֹי הַמְבַטֵּל עוֹבֵד עֲבֻדָּה זָרָה; אָבֵל מִי שְׁאִינוּ עוֹבֵד, אֵין בְּטוּלוֹ בְּטוּל. הַמְבַטֵּל עֲבֻדָּה זָרָה, בִּטֵּל מִשְׁמִשְׁיָה; בִּטֵּל מִשְׁמִשְׁיָה, מִשְׁמִשְׁיָה מִתְּרִין, וְהִיא אֲסוּרָה בִּהְנֵאָה כְּמוֹ שֶׁהִתְהַוְּתָה, עַד שִׁיכַטְלָהּ. וְתַקְרֵבֶת עֲבֻדָּה זָרָה, אֵינָה בְּטֵלָה לְעוֹלָם.

י. כִּיצַד מְבַטֵּלָה? קָטַע רֹאשׁ אֲנָנָה, רֹאשׁ חֲטָמָה, רֹאשׁ אֲצָבָעָה, פָּחֶסֶה [מיעכה] בְּפָנֶיהָ אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא חֲסָרָה, אוּ

יב. עיר שיש בה עבודה זרה, והיו בה חגיות מעשרות [מקושטות] ושאינן מעשרות - המעשרות, אסור להנות בהן בכל מה שבתוכן, מפני שחזקתן, שבגלל עבודה זרה נתעשרו; ושאינן מעשרות, מתרות בהנאה. חגיות של עבודה זרה - אסור לשכרן, מפני שמהנה עבודה זרה.

יג. המוכר ביתו לעבודה זרה - דמיו אסורים בהנאה, ויולידו אותו לים המלח; אבל גוים שאנסו ישראל וגזלו ביתו והעמידו בו עבודה זרה, דמיו מתרין; וכותב [שטר מכירה] ומעלה בערכאות שלהם [חותם בפני בית דיניהם].

יד. וחקלילין [כלי נשיפה המשמשים להספה] של עבודה זרה, אסור לספד בהן. הולכין ליריד של גוים, ולוקחין מהם בהמה ועבדים ושפחות בגיותן, ובתים שדות וכרמים; וכותב ומעלה בערכאות שלהן, מפני שהוא כמציל מידם [שתהיה בידו ראייה]. במה דברים אמורים? בלוקח מבעל הבית שאינו נותן מקס. אבל הלוקח שם מן התגר [סוחר] - אסור; מפני שהוא נותן מקס, והמקס לעבודה זרה, ונמצא זה מהנה עבודה זרה. עבר ולקח מן התגר - אם בהמה לקח, נושר [מפיל] פרסותיה מן הארפקה ולמטה; ואם פסות וכלים לקח, ירקבו; לקח מעות וכלי מתכות, יליכם לים המלח; לקח עבדים, לא מעלין [מן הבור אם נפלו לתוכו] ולא מורידין [לבור].

טו. גוי שעשה משתה לבנו או לבתו, אסור להנות מסעודתו; ואפלו לאכל הישראלי ולשתות משלו שם - אסור, הואיל ובמסבת הגוים אכלו. ומאימתי אסור לאכל אצלו? משיתחיל לעסק ולהכין צרכי הסעודה, וכל מי המשתה, ולאחר המשתה שלשים יום. ואם עשה סעודה אחרת מחמת הנשואין, אפלו לאחר שלשים יום - אסור, עד שנים עשר חדש. וכל ההרחק הזה - מפני עבודה זרה הוא [שלא ימשך אחריה], שנגמר: "ונקרא לך, ואכלת מזבחך" - ולקחת מבגדיו לבגדך, וזנו בגדיו אחרי אליהן, והזנו את בגדך.

טז. בת ישראל לא תניק את בנה של נכרית, מפני שמגדלת בן לעבודה זרה; ולא תילד את הנכרית. אבל מילדת היא בשכר, משום איבה [שנאה]. והנכרית מילדת את בת ישראל, ומניקה את בנה - ברישונה [ברשות היהודית], כדי שלא תהרגנו.

יז. ההולכין לתרפות [בית עבודת כוכבים], אסור לשאת ולתת עמהן. והבאין [חזריו מסם], מתרין; והוא, שלא יהיו קשורין זה בזה [חבורות חבורות] - שאם היו קשורין, שמא דעתן לחזר. וישראל ההולך לתרפות - בהליכה מתר לשאת ולתת עמו, שמא יחזר בו; ובחזירה, אסור. ישראל משמר - בין בהליכה בין בחזירה, אסור.

יח. ישראל שהלך ליריד של גוים, בחזירה אסור לשאת ולתת עמו, שמא עבודה זרה מכר להן שם, ודמי עבודה זרה ביד ישראל אסורים בהנאה; ובכד גוי, מתרין. ומפני זה, נושאין ונותנין עם הגוי הבא מן התרפות, ואין נושאין ונותנין עם ישראל הבא מן התרפות, ולא עם המשמר, לא בהליכתו ולא בחזירתו.

ד. הנוצרים - עובדי עבודה זרה הם, ויום ראשון יום אידם הוא. לפיכך, אסור לשאת ולתת עמהם בארץ ישראל, יום חמישי ויום ששי שבכל שבת ושבת; ואין צריך לומר יום ראשון עצמו, שהוא אסור בכל מקום. וכן נוהגים עמהם בכל אידיהם.

ה. יום שמתפנסין בו הגוים להעמיד להן מלך, ומקריבין ומקלסין לאלהיהן - יום אידם הוא, והרי הוא כשאר אידיהן. אבל גוי שהוא עושה איד לעצמו, ומודה לעבודה זרה שלו, ומקלסה ביום שנולד בו, ביום תגלחת זקנו או בלוריתו, ביום שעלה בו מן הים או שיצא בו מבית האסורים, ביום שעשה בו משתה לבנו [לנישואיו], וכיוצא באלו - אין אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד. וכן יום שימות להן בו מת ויצשו אותו איד, אותם העושים אסורין אותו היום; וכל מיתה ששורפין בה כלים ומקטירין קטרת, בידוע שיש בה עבודה זרה. אין יום האיד אסור, אלא לעובדין בו בלבד; אבל הגוים ששומחים בו ואוכלין ושותין ומשמרין אותו מנהג, או מפני כבוד המלך, אבל הם אין מודין בו - הרי אלו מתרין לשאת ולתת עמהן.

ו. דברים שהן מיוחדין למין ממיני עבודה זרה, אסור למכר לעובדי אותה עבודה זרה שבאותו המקום לעולם. ודברים שאינן מיוחדין לה מתר למכר אותם סתם; ואם פרש הגוי שהוא קונה אותם לעבודה זרה, אסור למכר לו, אלא אם כן פסלו מלהקריבו לעבודה זרה, לפי שאין מקריבין חסר לעבודה זרה.

ז. היו מערכים דברים המיוחדין עם דברים שאין מיוחדין, כגון לבונה זפה [המשמשת לע"ז] בכלל לבונה שחרה - מוכר הכל סתם, ואין חוששין שמא ילקט הזפה לבדה לעבודה זרה; וכן כל כיוצא בזה.

ח. כשם שאין מוכרין לגוים דברים שמחזקין בהן ידיהן לעבודה זרה - כך אין מוכרין להם דבר שיש בו נזק לרבים, כגון דפים ואריות, וכלי זין [כלי מלחמה] וכלים ושלשוליות. ואין משחזין להם את הזין. וכל שאסור למכרו לגוי, אסור למכרו לישראל החשוד למכר לגוי; וכן אסור למכר כלי נזק ללסטים ישראל.

ט. היו ישראל שוכנים ביני הגוים, וקרתו להם ברית - מתר להם למכר כלי זין לעבדי המלך וגיסותיו; מפני שעושים בהם מלחמה עם צרי המדינה להצילה, ונמצאו מגנים עלינו - שהרי אנו שרויין בתוכם. עיר שיש בה עבודה זרה - מתר להלך חוצה לה, ואסור להפגס לתוכה. היה חוצה לה עבודה זרה, מתר להלך בתוכה.

י. המהלך ממקום למקום, אסור לו לעבר בעיר שיש בה עבודה זרה. במה דברים אמורים? בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום [רק דרכה ניתן להגיע אליו]; אבל אם יש שם דרך אחרת ונקרה [קרה מקרה] והלך בזה, מתר.

יא. ואסור לבנות עם הגוים, כפה [חדר] שמעמידים בה עבודה זרה; ואם עבר ובנה, שכרה מתר. אבל בונה הוא לבתחלה, הטרקלין או החצר שיש בה אותה הכפה.

יום שלישי

הלכות עבודה זרה פרק י

א. אין כורתין ברית לעובדי עבודה זרה, כדי שנעשה עמהן שלום ונניח אותם לעבדם - שנאמר: "לא תכרת להם ברית"; אלא יחזרו מעבודתה, או יתרגו. ואסור לרחם עליהם, שנאמר: "ולא תחנם". לפיכך, אם ראה עובד עבודה זרה אוכד או טובע בנהר, לא יעלנו; וראה לקוח למות, לא יצילנו. אבל לאבדו בידו, או לזחפו לבור, וכיוצא בזה - אסור, מפני שאינו עושה עמנו מלחמה. במה דברים אמורים? בגוי. אבל מוסרי ישראל [מלשינים], והמינים, והאפיקורסים - מצוה לאבדן ביד, ולהורידן לבאר שחת; מפני שהן מצרין לישראל, ומסירין את העם מאחרי ה', כישוע הנוצרי ותלמידיו, וצדוק וביתוס ותלמידיהן [תלמידי חכמים שיצאו לתרבות רעה] - וישם רשעים ירקב."

ב. מכאן אתה למד, שאסור לרפאת עובדי עבודה זרה, אפלו בשכר. ואם היה מתירא מהן, או שהיה חושש משום איבה - מרפא בשכר; אבל בחנם אסור. וגר תושב [שקיבל ז' מצוות] - הואיל ואתה מצוה להחיותו, מרפאין אותו בחנם.

ג. אין מוכרין להם בתים ושרות בארץ ישראל. ובסוריא [ארצות שכבש דוד] - מוכרין להם בתים, אבל לא שדות. ומשפירין להם בתים בארץ ישראל, ובלבד שלא יעשו שכונה - ואין שכונה פחות משלשה. ואין משפירין להם שדות; ובסוריא, משפירין להם שדות. ומפני מה החמירו בשדה? מפני שיש בה שטים - מפקיעה מן המעשרות, ונותן להם חניה בקרקע. ומתר למכר להם בתים ושרות בחוצה לארץ, מפני שאינה ארצנו.

ד. אף במקום שהתירו להשפיר, לא לבית דירה התירו, מפני שהוא מכניס לתוכה עבודה זרה, ונאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך"; אבל משפיר להם בתים, לעשותם אוצר [מחסן]. ואין מוכרין להם פרות ותבואה וכיוצא בהם במחבר לקרקע; אבל מוכר הוא משיקץ, או מוכר לו על מנת לקץ וקוצץ. ומפני מה אין מוכרין להם במחבר? שנאמר: "ולא תחנם", לא תתן להם חניה בקרקע; שאם לא יהיה להם קרקע, ישיבתן ישיבת עראי היא. וכן אסור לספר בשבתן, ואפלו לומר: 'במה נאה גוי זה בצורתו'; קל וחמר שישפר בשבח מעשיו, או שיחבב דבר מדבריהם, שנאמר: "ולא תחנם" - לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמד ממעשיו הרעים. ואסור לתן להם מתנות חנם; אבל נותן הוא לגר תושב - שנאמר: "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, או מכר לנכרי", במכירה, לא בנתינה.

ה. מפרנסים עניי גוים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום; ואין ממחין בידי עניי גוים בלקט שכחה ופאה, מפני דרכי שלום. ושואלים בשלומם, ואפלו ביום אידם, מפני דרכי שלום; ואין כופלין להן שלום ["שלום שלום"]

לעולם. ולא יכנס לביתו של נכרי ביום אידו לתת לו שלום; מצאו בשוק, נותן לו שלום בשפה רפה וכבד ראש. ו. אין כל הדברים האלו אמורים, אלא בזמן שגלו ישראל לבין האמות, או בזמן שיד הגוים תקיפה. אבל בזמן שיד ישראל תקיפה על אמות העולם, אסור לנו להניח גוי עובד עבודה זרה בינינו; אפלו יושב ישיבת עראי, או עובר ממקום למקום לסחורה, לא יעבר בארצנו, אלא עד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח - שנאמר: "לא ישובו בארצך", אפלו לפי שעה. ואם קבל עליו שבע מצוות, הרי זה גר תושב. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיכול נוהג; אבל שלא בזמן היכול, אין מקבלין אלא גר צדק בלבד.

הלכות עבודה זרה פרק יא

א. אין הולכין בחקות הגוים, ולא מדמין להם - לא במלבוש, ולא בשער, וכיוצא בהן, שנאמר: "ולא תלכו בחקת הגוי", ונאמר: "ובחקתיהם לא תלכו", ונאמר: "השמר לך, פן תנקש אחריהם". הכל בענין אחד הוא מזהיר: שלא ידמה להם - אלא יהיה הישראלי מבדל מהם ויודע [ניכר] במלבושו ובשאר מעשיו, כמו שהוא מבדל מהם במדעו ובדעותיו [תורתו ומידותיו]. וכן הוא אומר: "ואבדל אתכם מן העמים". לא ילבש במלבוש המיוחד להן, ולא יגדל ציצית [קצוות שער שמעל המצח] כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין ויניח השער באמצע כמו שהן עושין, וזה הוא הנקרא 'בלורית'; ולא יגלח השער מכנגד פניו מאזן לאזן ויניח הפרע [קבוצת שערות ארוכות] מלאחריו כדרך שהן עושין, ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עבודה זרה כדי שיכנסו בהן רבים כמו שהן עושין. וכל העושה אחת מאלו וכיוצא בהן - לוקה.

ב. גוי שהיה מסתפר מישראל - כיון שהגיע קרוב לבלוריתו שלש אצבעות לכל רוח, שומט [מסלק] את ידו. ג. ישראל שהיה קרוב למלכות, וצריך לישב לפני מלכיהם, והיה לו גנאי למי שלא ידמה להם - הרי זה מתר ללבש במלבושים שלהם, ולגלח כנגד פניו כדרך שהן עושין.

ד. אין מנחשין כגוים, שנאמר: "לא תנחשו". כיצד הוא הנחוש? כגון אלו שאומרים: 'הואיל ונפלה פתי מפני', או 'נפל מקלי מדי', איני הולף למקום פלוני היום, שאם אלף אין חפצי נעשים'; 'הואיל ועבר שועל מימיני, איני יוצא מפתח ביתי היום, שאם יצאתי, יפגעני אדם רמאי'. וכן אלו ששומעים צפצוף העופות ואומרים: 'יהיה כף', ו'לא יהיה כף', 'טוב לעשות דבר פלוני', ו'רע לעשות דבר פלוני'. וכן אלו שאומרים: 'שחוט תרנגולת זו שקראת כמו תרנגול', 'תרנגול זה שקרא ערבית [קרא כעורב], שחט'. וכן המשים לעצמו סימנים: 'אם יאיר לי דבר כף וכף אעשה דבר פלוני, ואם לא יאיר לי לא אעשה', כאליעזר עבד אברהם. וכל פיוצא בדברים האלו, הכל אסור; וכל העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו, לוקה.

הנשיכה, ואפלו בשבת, כדי לישב דעתו ולחזק לבו; אף על פי שאין הדבר מועיל כלום - הואיל ומסכן הוא, התיירו לו, כדי שלא תטרף דעתו עליו.

יב. הלוחש על המפה וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על התינוק שלא יבצת, והמניח ספר תורה או תפלין על הקטן בשביל שישן - לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוכרים, אלא שהם בכלל הכופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפאות גוף, ואינן אלא רפאות נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך". אכל הכריא שקרא פסוקין או מזמור מתלים, כדי שתגן עליו זכות קריאתו, וינצל מצרות ונזקים - הרי זה מתר.

יג. איזה הוא דורש אל המתים? זה המרעבי את עצמו והולך ולן בבית הקברות, כדי שיכוא המת בחלום, ויודיעו מה ישאל עליו. ויש אחרים, שהם לובשים מלבושים ידועים, ואומרים דברים, ומקטירין קטרת ידועה, וישנים לבדן - כדי שיכוא מת פלוני, ויספר עמו בחלום. כללו של דבר: כל העושה מעשה כדי שיכוא המת ויודיעו - לוקה, שנאמר: "לא ימצא כך... ודרש אל המתים".

יד. אסור לשאל בעל אוב או בעל ידעוני, שנאמר: "לא ימצא כך... ושאל אוב וידעוני". נמצאת למד, שבעל אוב וידעוני עצמן - בסקילה. והנשאל בהן - באזהרה, ומפני אותו מכת מרדות; ואם בן מעשיו ועשה פני מאמרן, לוקה. **טו.** המכשף, חזק סקילה; והוא, שעושה מעשה כשפים. אכל האוחז את העינים, והוא שיראה שעושה והוא לא עשה - לוקה מכת מרדות, מפני שלא עשה מעשה. וזה שנאמר במכשף בכלל "לא ימצא", לא שנתן לאזהרה מיתת בית דין הוא, ואין לוקין עליו, שנאמר: "מכשפה לא תחיה".

טז. ודברים האלו פלו, דברי שקר וכזב הן; והן שהטעו בהן עובדי עבודה זרה הקדמונים לגויי הארצות, כדי שינהו [ינהרו] אחריהן. ואין ראוי לישאל, שהם חכמים מחכמים, להמשך בהכלים האלו, ולא להעלות על הלב שיש בהן תעלה, שנאמר: "פי לא נחש ביצקב, ולא קסם בישאל", ונאמר: "פי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם - אל מעננים ואל קסמים ישמעו; ואתה - לא בן נתן לך ה' אלהיך". כל המאמין בדברים אלו, וכיוצא בהן, ומחשב בלבו שהן אמת ודברי חכמה, אכל התורה אסרה אותן - אינו אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת, ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלמה. אכל בעלי החכמה ותמימי הדעת, ידעו בראיות ברורות - שכל אלו הדברים שאסרה תורה, אינם דברי חכמה, אלא תהו והכל שנמשכו בהן חסרי הדעת, ונטשו כל דרכי האמת בגלגלן. ומפני זה אמרה תורה, כשהזירה על כל אלו ההכלים: "תמים תהיה עם ה' אלהיך".

הלכות עבודה זרה פרק יב

א. אין מגלחין פאתי [פאות] הראש, כמו שהיו עושים עובדי עבודה זרה וכמריהן - שנאמר: "לא תקיפו פאת

ח. מי שאמר: 'דירה זו שפניתי, סימן טוב היתה עלי' [מאז הצלחתי בעסקי], 'אשה זו שנשאתי ובהמה זו שקניתי מברכת היתה, ומעת שקניתייה העשרתי', וכן השואל לתינוק: 'איזה פסוק אתה למד?' אם אמר לו פסוק מן התורה, ישמח ויאמר: 'זה סימן טוב' - כל אלו וכיוצא בהן, מתר; הואיל ולא בן מעשיו ולא נמנע מלעשות, אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שכבר היה - הרי זה מתר.

ו. איזה הוא קוסם? זה העושה מעשה משאר המעשיות, כדי שישם [יתנהג כמשתומם] ותפנה מחשבתו מכל הדברים [יתנתק מסביבתו], עד שלאמר דברים שעתידין להיות, ויאמר: 'דבר פלוני עתיד להיות', או 'אינו הנה', או 'שלאמר שראוי לעשות כן, והזהרה מכן'. יש מן הקוסמין שהוא מממש בחול או באבנים, ויש מהן מי שגוהר [מתכווץ] לארץ וצוץ, ויש מי שמסתפל במראה של ברזל או עששית ומדמין ואומרים. ויש מי שאוחז מקל בידו ונשען עליו, ומכה בו עד שתפנה מחשבתו ומדבר - הוא שהנביא אומר: "עמי בעצו ישאל, ומקלו יגיד לו".

ז. אסור לקסם, ולשאל לקוסם; אלא שהשואל לקוסם, מכין אותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן]; אכל הקוסם עצמו, אם עשה מעשה מכל אלו וכיוצא בהן - לוקה, שנאמר: "לא ימצא כך... קסם קסמים".

ח. איזה הוא מעונן? אלו נותני העתים, שאומרים באצטגנינות [חכמת האסטרולוגיה] שלהן: 'יום פלוני רע, ויום פלוני טוב', 'יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה פלונית', 'שנה פלונית' או 'חדש פלוני רע לדבר פלוני'.

ט. אסור לעונן, אף על פי שלא עשה מעשה אלא הודיע אותן הפזבים שהסכלים מדמין שהן דברי אמת ודברי חכמה. וכל העושה מעשה מפני האצטגנינות, וכן מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו הוכרי שמים [אסטרולוגים] - הרי זה לוקה, שנאמר: "ולא תענונו". וכן האוחז את העינים, ומדמה בפני הרואים שעושה מעשה תמהון והוא לא עשה - הרי זה בכלל מעונן, ולוקה.

י. איזה הוא חובר [וחובר חבר]? זה שמדבר בדברים שאינן לשון עם [הברות בעלמא] ואין להן ענין [משמעות], ומעלה על דעתו בסכלותו שאותן הדברים מועילים, עד שהן אומרים שהאומר כן וכך על הנחש או על העקרב, אינו מזיק; והאומר כן וכך על האיש, אינו נזק מהן; ואוחז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע, וכיוצא בדברים האלו - הפל אסור. והחובר עצמו שיאחז בידו פלום, או שעושה מעשה עם דבורו, אפלו הראה באצבעו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא ימצא כך... וחבר חבר". אכל אם אמר דברים בלבד, ולא הניד לא אצבע ולא ראש, ולא היה בידו פלום, וכן אדם שאמר עליו החובר אותן הקולות, והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה - מפני אותו מכת מרדות, מפני שנשתתף בסכלות החובר. וכל אותן הקולות והשמות המשנים המכערים, "לא ירעו, וגם היטיב אין אותם".

יא. מי שנשכו עקרב או נחש, מתר ללחש על מקום

שמצעבירין השער האנשים - אם העביר, אין מכין אותו. ומתיר להעביר שער שאר אברים במספרים, בכל מקום.

י. לא תעדה [תתקשט] אשה עדי [קישוטי] האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע, או תלבש שריון [מגן מלחמה] וכיוצא בו, או שתגלח ראשה כאיש; ולא יעדה איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי [תכשיט] זהב, במקום שאין לובשין אותו הכלים ואין משימין אותו החלי, אלא הנשים; הכל כמנהג המדינה. איש שעדה עדי אשה, ואשה שעדת עדי איש - לוקין. המלקט שערות לבנות מתוך השחרות, מראשו או מזקנו - משילקט שערה אחת, לוקה; מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע שערו שחר - משיצבע שערה לבנה אחת, לוקה. טמטום ואנדרוניוס - אינו עוטף [מתלבש] כאשה, ולא מגלה ראשו כאיש; ואם עשה כן, אינו לוקה.

יא. "כתבת קעקע" האמורה בתורה - הוא שישרט על בשרו, וימלא מקום השריטה כחל [צבע שנותנת הנשים בעיניהן] או דיו או שאר צבעונין [צבעים] הרושמים [שרישום ניכר]; וזה הוא מנהג הגוים הרושמים עצמן לעבודה זרה שלהן, כלומר שהוא עבד מכור לה ומרשם לעבודתה. ומעת שירשם באחד מדברים הרושמים אחר שישרט, באי זה מקום מן הגוף, בין איש בין אשה - לוקה. כתב [שרט] ולא רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה - פטור, עד שיכתב ויקעקע, שנאמר: "וכתבת קעקע". במה דברים אמורים? בכותב. אבל זה שכתבו בבשרו וקעקעו בו - אינו חייב אלא אם כן סייע, כדי שיעשה מעשה; אבל אם לא עשה כלום, אינו לוקה. יב. השורט שריטה אחת על המת - לוקה, שנאמר: "ושרט לנפש, לא תתנו בבשרכם"; אחד ישראל, ואחד כהן. שרט שריטה אחת על חמשה מתים, או חמש שריטות על מת אחד - לוקה חמש; והוא, שהתירו בו על כל אחת ואחת.

יג. גדידה ושריטה, אחת היא. וכשם שהיו הגוים שורטים בבשרם על מתיהם מפני הצער - כך היו חובלין בעצמם לעבודה זרה, שנאמר: "ויתגדדו כמשפטם בחרכות וברמחים". גם זה אסרה תורה, שנאמר: "לא תתגדדו"; אלא שעל המת - בין שרט בידו בין שרט בכלי, לוקה. ולעבודה זרה - בכלי, חייב מלקות; בידו, פטור. יד. ובכלל אזהרה זו, שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת, זה נוהג במנהג, וזה נוהג במנהג אחר - שדבר זה גורם למחלוקת גדולה, שנאמר: "לא תתגדדו", לא תעשו אגדות אגדות.

טו. הקורט קרחה על המת - לוקה, שנאמר: "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". אחד ישראל ואחד כהן שקרח על המת, אינו לוקה אלא אחת. הקורט ארבע או חמש קרחות על מת אחד, לוקה כמנין הקרחות - והוא שהתירו בו על כל קרחה וקרחה. אחד הקורט בידו, או בסם. הטביל חמש אצבעותיו בסם, והניחן בחמשה מקומות בראשו בכת אחת - הואיל וקרח חמש קרחות -

ראשכם". וחייב על כל פאה ופאה; לפיכך, המגלח שני צדעיו [רקותיו], אפילו בכת אחת והתראה אחת - לוקה שנים. אחד המגלח הפאות בלבד ומניח שער כל הראש, ואחד המגלח כל הראש באחד - הואיל וגלח הפאות, לוקה. במה דברים אמורים? באיש המגלח; אבל האיש המתגלח, אינו לוקה אלא אם כן סייע למגלח. והמגלח את הקטן, לוקה.

ב. האשה שגלחה פאת ראש האיש, או שנתגלחה - פטורה, שנאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם, ולא תשחית את פאת זקנך"; כל שישנו בכל תשחית, ישנו בכל תקיף; ואשה אינה בכל תשחית, לפי שאין לה זקן. לפיכך, העבדים - הואיל וגיש להם זקן, אסורין בהקפה.

ג. כל מצוות לא תעשה שבתורה - אחד אנשים ואחד נשים, חייבים; חוץ מכל תשחית וכל תקיף, וכל יטמא כהן למתים. וכל מצות עשה שהיא מזמן לזמן, ואינה תדירה - נשים פטורות; חוץ מקדוש היום [יום השבת], ואכילת מצה בלילי הפסח, ואכילת הפסח ושחיטתו, והקהל [בסוכות מקץ שנת השמיטה], ושמיטה [ברגל] - שהנשים חייבות.

ד. טמטום ואנדרוניוס, הרי הן ספק [ספקי זכר ספקי נקיבה] - נוהגין עליהן חמרי האיש וחמרי האשה בכל מקום, וחייבין בכל; ואם עברו, אינם לוקין.

ה. אף על פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה, הרי היא אסורה לגלח פאת ראש הזכר; ואפילו פאת קטן, אסור לה לגלח לו.

ו. ופאה זו שמוניחים בצדע, לא נתנו בה חכמים שעור; ושמענו מזקנינו, שאין מניח פחות מארבעים שעורות. ומתיר ללקט [לגזוז] הפאות במספרים; לא נאסר, אלא השחתה בתער.

ז. דרך במרי עבודה זרה היה להשחית זקנם, לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש בו - לחי העליון ולחי התחתון מימין, ולחי העליון ולחי התחתון משמאל, ושבלת הזקן [שער הסנטר]. ולוקה על כל פאה ופאה; ואם נטלן כלן באחת, לוקה חמש. ואינו חייב עד שיגלחנו בתער - שנאמר: "ולא תשחית את פאת זקנך", גלוח שיש בו השחתה; לפיכך, אם גלח זקנו במספרים, פטור. ואין המתגלח לוקה, עד שייסיע. ואשה - מתרת להשחית זקנה, אם יש לה שער זקן; ואם השחיתה זקן האיש, פטורה.

ח. השפם - מתיר לגלחו בתער, והוא השער שעל גבי השפה העליונה; וכן השער המדלדל מן השפה התחתונה. ואף על פי שהוא מתיר [לגלח השפם], לא נהגו ישראל להשחיתו, אלא לגלח קצתו, עד שלא יעכב אכילה ושתייה.

ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי ובית הערוה - אינו אסור מן התורה, אלא מדברי סופרים; והמצעבירו, מכין אותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן]. במה דברים אמורים? במקום שאין מצעבירין אותו אלא נשים - כדי שלא יתכן עצמו תקון נשים; אבל במקום

הקלות, ומה הן התמורות? התמורות, הן העברות שתיכין עליהן מיתת בית דין או כרת; ושבויעת שווא ושקר - אף על פי שאין בה כרת, הרי היא מן התמורות. ושאר מצוות לא תעשה, ומצוות עשה שאין בהן כרת - הן הקלות.

ג. בזמן שאין בית המקדש קיים, ואין לנו מזבח כפרה - אין שם אלא תשובה. התשובה מכפרת על כל העברות; אפילו רשע כל ימיו, ועשה תשובה באחרונה - אין מזכירין לו שם רשעו, שנאמר: "ורשעת הרשע לא יפשל בה ביום שובו מרשעו". ועצמו של יום הכפורים [נעצם הוויתור של היום הקדוש] מכפר לשבים, שנאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם".

ד. אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל, ועצמו של יום הכפורים מכפר - יש עברות שהן מתכפרין בשעתן [מיד], ויש עברות שאין מתכפרין אלא לאחר זמן. כיצד? עבר אדם על מצוות עשה שאין בה כרת, ועשה תשובה - אינו זו משם עד שמוחלין לו מיד, ובאלו נאמר: "שובו בנים שובבים, ארפא משובתיכם". עבר על מצוות לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת בית דין, ועשה תשובה - תשובה תולה [את הכפרה והיא לא גמורה] ויום הכפורים מכפר, ובאלו נאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם". עבר על כרתות ומיתות בית דין, ועשה תשובה - תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין הבאין עלי גומרין לו הכפרה, ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה, עד שיבואו עליו יסורין; ובאלו נאמר: "ופקדתי בשבט פשעם, ובנגעים עונם". במה דברים אמורים? בשלא חלל את השם בעת שעבר. אבל המחלל את השם - אף על פי שעשה תשובה והגיע יום הכפורים והוא עומד בתשובתו ובא עליו יסורין, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שיימות, אלא תשובה ויום הכפורים ויסורין שלשתן תולין, ומיתה מכפרת, שנאמר: "ונגלה באוני, ה' צבאות, אם יכפר העון הזה לכם, עד תמותן".

הלכות תשובה פרק ב

א. איזו היא תשובה גמורה? זה שבא לידו דבר שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו, ופרש ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מפשולון כח. כיצד? הרי שבא על אשה בעברה, ולאחר זמן נתיחד עמה, והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו, ובמדינה שעבר בה, ופרש ולא עבר - זה הוא בעל תשובה גמורה. הוא ששלמה אומר: "וזכר את בוראיו בימי בחירותיו". ואם לא שב אלא בימי זקנותו, וביעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה - אף על פי שאינה תשובה מעלה, מועלת היא לו, ובעל תשובה הוא. אפילו עבר כל ימיו, ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו - כל עונותיו נמחלין, שנאמר: "עד אשר לא תחשף השמש", שהוא יום המיתה - מפלל, שאם זכר בוראו ושב קדם שימות, נסלח לו.

ב. ומה היא התשובה? הוא שיעזב החוטא חטאו, ויסירנו ממחשבתו, ויגמר בלבבו שלא יעשהו עוד,

אף על פי שהיא התראה אחת, לוקה חמש; שהרי בלן באין באחת. ותיב על כל הראש כבין העינים, שנאמר: "לא יקרחו קרחה בראשם". וכמה שעור הקרחה? כדי שיראה מראשו כגריס [חצי פול] פנוי בלא שער [נשטח של 36 שערות].

טז. הקורח ראשו, או השורט בכשרו, על ביתו שנפל, ועל ספינתו שטבעה בים - פטור; ואינו לוקה אלא על המת בלבד, או השורט לעבודה זרה. הקורח קרחה בראשו של חברו, והשורט שריטה בכשר חברו, והכותב כתבת קעקע בכשרו של חברו, והיה חברו מטיע - בזמן ששניהן מזידין, שניהן לוקין; אחד שוגג ואחד מזיד - המזיד משניהן לוקה, והשוגג פטור.

ברוך רחמנא דסייע

יום רביעי

הלכות תשובה

מצות עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה', ויתודה. ובאור מצוה זו ועקרים הנגזרים עמה בגללה - בפרקים אלו.

הלכות תשובה פרק א

א. כל המצוות שבתורה, בין עשה בין לא תעשה - אם עבר אדם על אחת מהן, בין בודון בין בשגגה - כשיעשה תשובה וישוב מחטאו, תיב להתודות לפני האל ברוף הוא, שנאמר: "איש או אשה כי יעשו... והתודו את חטאתם אשר עשו", זה ודוי דברים. וודוי זה - מצות עשה. כיצד מתודה? אומר: 'אנא ה', חטאתי עויתי פשעתי לפניך, ועשיתי כך וכך, והרי נחמתי וכלתי במעשי, ולעולם איני חוזר לדבר זה'. זה הוא עקרו של ודוי; וכל המרבה להתודות ולהאריך בענין זה, הרי זה משבח. וכל בעלי חטאות ואשמות - בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן, אין מתכפר להן בקרבנן, עד שיעשו תשובה, ויתודו ודוי דברים, שנאמר: "והתודה אשר חטא עליה". וכן כל מחיבי מיתות בית דין, ומחיבי מלקות - אין מתכפר להן במיתתן או בלקיתן, עד שיעשו תשובה ויתודו. וכן החובל בחברו או המזיק ממנו - אף על פי ששלם לו מה שהוא תיב לו - אין מתכפר לו, עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם, שנאמר: "מכל חטאת האדם".

ב. שער המשתלח [לעזאזל ביום הכיפורים] - לפי שהוא כפרה לכל ישראל, בהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל, שנאמר: "והתודה עליו את כל עונת בני ישראל". שער המשתלח מכפר על כל עברות שבתורה, הקלות והתמורות, בין שעבר בודון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו - הכל מתכפר בשעיר המשתלח; והוא, שעשה תשובה. אבל אם לא עשה תשובה, אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות. ומה הן

שנאמר: "יעזב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו", וכן יתנחם על שעבר, שנאמר: "כי אחרי שובי נחמתי, ואחרי הנדעי ספקתי על ידך"; ויעיד עליו [יעשה עד על עצמו] יודע תעלומות [את הקב"ה] שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר: "ולא נאמר עוד 'אלהינו' למעשה ידינו, אשר בך ירחם יתום". וצריך להתודות בשפתינו, ולומר ענינות אלו שגמר בלבנו.

ג. כל המתודה בדברים, ולא גמר בלבנו לעזב - הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועלת עד שישליך השרץ; וכן הוא אומר: "ומודה ועוזב, ירחם". וצריך לפרט את החטא, שנאמר: "אנא, חטא העם הזה חטאה גדלה, ויעשו להם אלהי זהב".

ד. מדרכי התשובה, להיות השב צועק תמיד לפני ה', בכבי ובתחנונים, ועושה צדקה כפי כחו, ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו, ומשנה שמו - כלומר: 'שאני אחר, ואני אותו האיש שעשה אותן המעשים' - ומשנה מעשיו בלן לטובה וילדרף לשרה, וגולה ממקומו - שגלות מכפרת עון, מפני שגורמת לו להפגע ולהיות ענו ושפל רוח.

ה. ושבח גדול לשב, שיתודה בדברים וידע פשעיו להם, ומגלה עברות שבינו ובין חברו לאחרים, ואומר להם: 'אמנם חטאתי לפלוני ועשיתי לו כך וכך, והריני היום שב ונחם'. וכל המתגאה ואינו מודיע, אלא מכסה פשעיו - אין תשובתו גמורה, שנאמר: "מכסה פשעיו לא יצליח". במה דברים אמורים? בעברות שבין אדם לחברו. אבל שבינו לבין המקום - אינו צריך לפרסם חטאו, ועזות פנים היא לו אם גלם; אלא שב לפני האל ברוך הוא, ופורט חטאיו לפניו, ומתודה עליהן בפני רבים סתם [ולא פירוש]. וטובה היא לו שלא נתגלה עונו, שנאמר: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה".

ו. אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרת הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים היא יפה ביותר, ומיד היא מתקבלת, שנאמר: "דרכו ה' בהמצאו, קראוהו בהיותו קרוב". במה דברים אמורים? ביחיד; אבל בצבור - כל זמן שעושין תשובה וצועקין בלב שלם הן נענין, שנאמר: "פה' אליהנו, בכל קראנו אליו".

ז. יום הכפורים - הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים, והוא קץ [גמול] מחילה ופליחה לישראל; לפיכך, חביב הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים. ומצות ודוי יום הכפורים - שיתחיל מערב היום קדם שיאכל, שמא יחנק בסעודה קדם שיתודה. ואף על פי שהתודה קדם שיאכל, חוזר ומתודה בלילי יום הכפורים ערבית; וחוזר ומתודה בשחרית, ובמוסף, ובמנחה, ובנעילה. והיכן מתודה? יחיד, אחר תפלתו; ושלית צבור, באמצע תפלתו בברכה רביעית.

ח. הודוי שנהגו בו כל ישראל - 'אבל אנהנו חטאנו...'; והוא עקר הודוי. עברות שהתודה עליהן ביום הכפורים זה - חוזר ומתודה עליהן ביום הכפורים אחר, אף על פי

ט. אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין, אלא עברות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עברות שבין אדם לחברו, כגון חובל בחברו או המקלל את חברו או גוזלו וכיוצא בהן - אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו, וירצהו. אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחל לו; ואפילו לא הקניט את חברו אלא בדברים, צריך לפייסו ולפגוע [להפציר] בו עד שימחל לו. לא רצה חברו למחל לו - מביא לו שורה של שלשה בני אדם מרעיו, ופוגעין בו ומבקשין ממנו. לא נתרצה להן, מביא לו שניה ושלישית. לא רצה, מניחו והולך לו; וזה שלא מחל, הוא החוטא. ואם היה רבו - הולך וקא אפלו אלף פעמים, עד שימחל לו.

י. לפי שאסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפס, אלא יהיה נוח לרצות וקשה לכעס, ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחל, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה; ואפילו הצר לו וחסא לו הרבה, לא יקם ולא יטר. וזה הוא דרכם של זרע ישראל, ולכם הנכון. אבל הגוים ערלי לב אינן כן, אלא 'ועברתו' [כעסו] שמה נצח; וכן הוא אומר על הגבעונים, לפי שלא מחלו ולא נתפסו: "והגבעונים - לא מבני ישראל המה".

יא. החוטא לחברו, ומת חברו קדם שיבקש ממנו מחילה - מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו, ואומר לפניהם: 'חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שעשיתי לו כך וכך'. ואם היה חייב לו ממון, יחזירו ליורשיו; לא היה יודע לו יורש - יניחנו בבית דין, ויתודה.

הלכות תשובה פרק ג

א. כל אחד ואחד מבני האדם, יש לו זכיות ועונות: מי שזכיותיו יתרות על עונותיו, צדיק; ומי שעונותיו יתרות על זכיותיו, רשע; מחצה למחצה, בינוני. וכן המדינה - אם היו זכיות כל יושביה מרבות על עונותיהם, הרי זו צדקת; ואם היו עונותיהם מרובין, הרי זו רשעה. וכן כל העולם כולו.

ב. אדם שעונותיו מרובין על זכיותיו - מיד הוא מת ברשעו, שנאמר: "על רב עונו". וכן מדינה שעונותיה מרובין - מיד היא אוכדת, שנאמר: "ועצת סדם ועמרה פי רבה". וכן כל העולם כולו, אם היו עונותיהם מרובין - מיד הן נשחתין, שנאמר: "וירא ה' כי רבה רעת האדם". ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות, אלא לפי גדלן: יש זכות שהיא כנגד כמה עונות, שנאמר: "וען נמצא בו דבר טוב"; ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות, שנאמר: "וחוטא אחד, יאבד טובה הרבה". ואין שוקלין אלא בדעתו של אל ידוע, והוא היודע היאך עורכין [שוקלים] הזכיות כנגד העונות.

ג. כל מי שנחם על המצוות שעשה, ונתהה [התחרט] על

שחטאו - שגאמר: "ועמך כלם צדיקים, לעולם יירשו ארץ"; ארץ זו - משל, כלומר: ארץ החיים; והוא העולם הבא. וכן חסידי אמות העולם, יש להן חלק לעולם הבא. ו. ואילו שאין להן חלק לעולם הבא, אלא נכרתין ואובדין, ונדונין על גדל רשעם ותשאתם לעולם ולעולמי עולמים: המינים, והאפיקורסים, והכופרים בתורה, והכופרים בתחית המתים, והכופרים בכיאת הגואל, והמשמדים, ומחטיאי הרבים, והפורשים מדרכי צבור, והעושה עברות ביד רמה בפרהסיא פיהוקים [מלך ישראל], והמוסרין, ומטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים, ושופכי דמים, ובעלי לשון הרע, והמושף ערלתו [שלא יכירו שמהול הוא].

ז. חמשה הן הנקראים 'מינים': האומר שאין שם אלוה, ואין לעולם מנהיג; והאומר שיש שם מנהיג, אבל הם שנים או יתר; והאומר שיש שם רבון אחד, אלא שהוא גוף ובעל תמונה; וכן האומר שאינו לבדו ראשון וצור לכל; וכן העובד אלוה וזולתו, כדי להיות מליץ [יושר] בינו וביני רבון העולמים. כל אחד מחמשה אלו, הוא מין. ח. שלשה הן הנקראין 'אפיקורסים': האומר שאין שם נבואה כלל, ואין שם מדע [חכמה] שמגיע מהבורא ללב בני האדם; והמכחיש נבואתו של משה רבנו; והאומר שאין הבורא יודע מעשה בני אדם. כל אחד משלשה אלו - הן אפיקורוס. שלשה הן הכופרים בתורה: האומר שאין התורה מעם ה' - אפלו פסוק אחד, אפלו תבה אחת, אם אמר: 'משה אמרו מפי עצמו', הרי זה כופר בתורה; וכן הכופר בפרושה, והיא תורה שבעל פה, והכחיש מגידה [חכמיה], כגון צדוק וביתוס; והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת, וכבר בטלה תורה זו, אף על פי שהיא היתה מעם ה', כגון הנוצרים וההגרים. כל אחד משלשה אלו - כופר בתורה.

ט. שנים הם המשמדים: המשמד לעברה אחת, והמשמד לכל התורה כלה. המשמד לעברה אחת - זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עברה בידו, ונתפרסם בה והרגל, אפלו היתה מן הקלות, כגון שהחזיק תמיד ללבש שעטנז או להקיף פאה, ונמצא כאלו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו - הרי זה משמד לאותו דבר; והוא, שיעשה להכעיס [הקב"ה, ולא למלאות תאוותו בלבד]. והמשמד לכל התורה, כגון החזיר לדתי הגוים בשעה שגזרין שמד וידבק בהן, ויאמר: 'מה בצע לו להדבק בישראל שהן שפלים ונרדפים, טוב לו שיידבק באלו שיידן תקיפה' - הרי זה משמד לכל התורה כלה.

י. מחטיאי הרבים ביצר? אחד שהחטיא בדבר גדול, כגורעם וצדוק וביתוס; ואחד שהחטיא בדבר קל, אפלו לבטל מצות עשה; ואחד האונס אחרים עד שיחטאו - כמנשה, שהיה הורג ישראל עד שיעבדו עבודה זרה; או שהטעה אחרים והדיחם - כישוע.

יא. הפורש מדרכי צבור - אף על פי שלא עבר עברות, אלא נבדל מצדת ישראל ואינו עושה מצוות בכללן, ולא

הזכיות, ואמר בלבו: 'ומה הועלתי בעשיתי? אולי לא עשיתי אותן! - הרי זה אבד את כלן, ואין מזכירין לו שום זכות בעולם, שגאמר: "צדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו"; אין זה, אלא בתוהה על הראשונות. בשם ששוקלין עונות אדם וזכיותיו בשעת מיתתו - כך בכל שנה ושנה, שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכיותיו ביום טוב של ראש השנה: מי שנמצא צדיק, נחתם לחיים; ומי שנמצא רשע, נחתם למיתה. והבינוני, תולין לו עד יום הכפורים: אם עשה תשובה, נחתם לחיים; ואם לאו, נחתם למיתה.

ד. אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזרת הכתוב - רמז יש בו, כלומר: עורו עורו ישנים משנתכם, והקיצו נרדמים מתרדמתכם; וחפשו במעשיכם וחרו בתשובה, וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהכלי הזמן, ושוגים [מתמטרים] כל שנתם בהכל זריק אשר לא יועיל ולא יציל - הביטו לנפשותיכם, והיטיבו דרכיכם ומעלליכם; ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה, ומחשבתו אשר לא טובה. לפיכך, צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כלה, כאלו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם, חציו זכאי וחציו חייב; חטא חטא אחד - הרי הכריע עצמו והכריע את כל העולם כלו לכף חובה, וגרם להן השחתה; עשה מצוה אחת - הרי הכריע את עצמו והכריע את כל העולם כלו לכף זכות, וגרם להן תשועה ויחצלה. זה הוא שגאמר: "וצדיק, יסוד עולם" - זה שצדק עצמו, הכריע את כל העולם כלו והצילו. ומפני ענין זה, נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות מראש השנה ועד יום הכפורים, יתר מכל ימות השנה. ונהגו כלם לקום בלילה בעשרת ימים אלו, ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ודברי כבושין [מוסר] עד שיאזר היום.

ה. בשעה ששוקלין עונות אדם עם זכיותיו, אין מחשבין עליו תחלת עון שחטא בו ולא שני, אלא משלישי ואילף. אם נמצאו עונותיו משלישי ואילף מרבין על זכיותיו - אותן שני העונות מצטרפין, ודינין אותו על הכל. ואם נמצאו זכיותיו כנגד עונותיו אשר מעון שלישי ואילף - מעבירים כל עונותיו ראשון ראשון [מוותרים] על הפעמים הראשונות; לפי שהשלישי נחשב ראשון, שפכר נמחלו השנים; וכן הרביעי הרי הוא ראשון, שפכר נמחל השלישי; וכן עד סופן. במה דברים אמורים? בזכיר, שגאמר: "הן כל אלה יפעל אל פעמים שלוש עם גבור". אבל הצבור - תולין להן עון ראשון ושני ושלישי, שגאמר: "על שלשה פשעי ישראל, ועל ארבעה לא אשיבנו". וכשמחשבין להם על דרך זו, מחשבין להן מרביעי ואילף. הבינונים - אם היה בכלל מחצה עונות שלחן שלא הניח תפלין מעולם - דינין אותו כפי חטאיו, ויש לו חלק לעולם הבא; וכן כל הרשעים שעונותיהן מרבין - דינין אותן כפי חטאיהן, ויש להן חלק לעולם הבא; שכל ישראל יש להן חלק לעולם הבא, אף על פי

שִׁיעָשׂוּ תְשׁוּבָה וְלֹא יִהְיֶה עֲמָהֶן, וְאֵינוּ זֹכְהָ עֲמָהֶן בְּזָכִיתָ שְׁעוֹשִׁין. (ב) וְהַחֹלֶק עַל דְּבָרֵי חֲכָמִים - לְפִי שְׂמִיחָתָהּ גִּרְמָתָהּ לֹא לְפָרֶשׁ מֶהֱנָה, וְאֵינוּ יוֹדֵעַ דְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה. (ג) וְהַמְלָעִיג עַל הַמַּצּוֹת - שֶׁבִּינָן שְׁתַּבְּחוּ בְּעֵינָיו, אֵינוּ יוֹדֵף אַחֲרֵיהֶן וְלֹא עוֹשֵׁן; וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה, בְּמָה יִזְכֶּה? (ד) וְהַמְבַּזָּה רְבוּתִיו - שֶׁדָּבָר זֶה גִּרְם לָהּ לְדַחְפוּ וּלְטַרְדּוּ בְּלִישׁוּעַ וּבְגִיחוּת, וּבְזָמָן שֶׁנִּטְרָד לֹא יִמָּצֵא מִלְּמַד וּמִוֶּרָה לֹא דָרָךְ הָאֵמֶת. (ה) וְהַשּׁוֹנֵא אֶת הַתּוֹכָחוֹת - שֶׁהִירִי לֹא הֵנִיחַ לוֹ דָּרָךְ הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהַתּוֹכָחָה גִּרְמָתָהּ לַתְּשׁוּבָה, שֶׁבְּזָמָן שֶׁמוֹדִיעִין לוֹ לְאָדָם חֲטָאִיו וּמַכְלִימִין אוֹתוֹ, חוֹזֵר בַּתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "זָכַר, אֶל תִּשְׁכַּח", "מִמֶּרְסִים הֵייתָם", "וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב", "עַם נָבָל, וְלֹא חָכִים". וְכֵן יִשְׁעִיגוּ הַחֹכִים אֶת יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ: "הוּא גֹי חוֹטֵא", "יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ", "מִדַּעְתִּי, כִּי קָשָׁה אֶתָּה, וְגִיד בִּרְלָה עֲרֹפֶה, וּמִצְחָךְ נִחוּשָׁה"; וְכֵן צָוָה הָאֵל לְהוֹכִיחַ לַחֲסִידָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "קָרָא בְּגִרְוֹן, אֶל תַּחֲשֹׁף". וְכֵן כָּל הַנִּבְיָאִים הוֹכִיחוּ לִישְׂרָאֵל, עַד שֶׁחֲזָרוּ בַּתְּשׁוּבָה. לְפִיכָךְ, צָרִיף לְהַעֲמִיד בְּכָל קֶהֱל וְקֶהֱל מִישְׂרָאֵל חֲכָם גָּדוֹל וְזָקֵן וִירָא שָׁמַיִם מְנוֹעָרָיו וְאוֹהֵב לָהֶן, שֶׁיִּהְיֶה מוֹכִיחַ לְרַבִּים וּמְחַזֵּקִין בַּתְּשׁוּבָה. וְזֶה שֶׁשּׁוֹנֵא אֶת הַתּוֹכָחוֹת, אֵינוּ בָּא לְמוֹכִיחַ וְלֹא שׁוֹמֵעַ דְּבָרָיו; לְפִיכָךְ יַעֲמֹד בַּחֲטָאֵתִיו, שֶׁהֵם בְּעֵינָיו טוֹבִים. ג. וּמֵהֶם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הַעוֹשֶׂה אוֹתָן אִי אֶפְשָׁר לוֹ שִׁיָּשׁוּב תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה, לְפִי שֶׁהֵן עֲוֹנוֹת שֶׁבִּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְאֵינוּ יוֹדֵעַ חֲבֵרוֹ שֶׁחֲטָא לוֹ, כְּדִי שִׁיַּחֲזִיר לוֹ אוֹ יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ לְמַחֵל לוֹ; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַמְקַלֵּל אֶת הָרַבִּים - וְלֹא קָלַל אָדָם יָדוּעַ, כְּדִי שִׁיִּשְׁאַל מִמֶּנּוּ כְּפָרָה. (ב) וְהַחֹלֶק עִם הַגִּבּוֹר - לְפִי שֶׁאֵינוּ יוֹדֵעַ גִּבְּנָה זֶה שֶׁל מִי הִיא, אֲלֵא הַגִּבּוֹר גִּבּוֹר רַבִּים וּמִכֵּיָּא לוֹ וְהוּא לֹקֵחַ; וְעוֹד, שֶׁהוּא מְחַזֵּק יָד הַגִּבּוֹר, וּמַחֲטִיא אוֹתוֹ. (ג) וְהַמוֹצֵא אֶבְדָּה וְאֵינוּ מַכְרִיז עָלֶיהָ עַד שִׁיַּחֲזִירָהּ לְבַעֲלֶיהָ - לְאַחֵר זָמָן, כְּשִׁיעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, אֵינוּ יוֹדֵעַ לְמִי יַחֲזִיר. (ד) וְהַאֹכֵל שׂוֹד עֲנִיִּים וִיתוּמִים וְאֶלְמָנוֹת - אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם אֲמֻלָּיִן הֵן וְאֵינָן יוֹדְעִין וּמְפָרְסְמִין, וְגוֹלִין מַעִיר לַעִיר, אֵינָן לָהֶם מִכִּיר, כְּדִי שִׁיַּדַּע שׂוֹד זֶה שֶׁל מִי הוּא וְיַחֲזִירֵנּוּ לוֹ. (ה) וְהַמְקַבֵּל שֹׁחַד לְהַטּוֹת דִּין - אֵינוּ יוֹדֵעַ עַד הֵכֵן הַגִּיעָה הַטָּיָה זֶה וְכִמָּה הוּא כֹּחַה כְּדִי שִׁיַּחֲזִיר, שֶׁהַדָּבָר יֵשׁ לוֹ רִגְלִים (יֵשׁ לוֹ בַּיָּסוּד קַל); וְעוֹד שֶׁהוּא מְחַזֵּק יָד זֶה, וּמַחֲטִיא אוֹתוֹ.

ד. וּמִהֶן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הַעוֹשֶׂה אוֹתָן אֵינָן חֹזְקִתוֹ לְשׁוּב מֶהֱנָה, לְפִי שֶׁהֵן דְּבָרִים קָלִים בְּעֵינֵי רַב הָאָדָם, וְנִמָּצֵא חוֹטֵא וְהוּא יִדְמָה שֶׁאֵינָן זֶה חֲטָא; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַאֹכֵל מִסְּעוּדָה שֶׁאֵינָה מִסְּפָקָה לְבַעֲלֶיהָ [עַנִּי הַמְזִמִּין אֹרַח מַחֲמַת יָנוּס אֶךְ לוֹ עֲצָמוּ אֵין דִּין] - שֶׁהוּא אֶבֶק גָּזֵל, וְהוּא מְדַמֶּה שֶׁלֹּא חֲטָא, וְיֹאמֵר: 'כְּלוּם אֶכְלָתִי אֲלֵא בְּרִשׁוֹתָי'. (ב) וְהַמְשַׁתְּמֵשׁ בְּעֲבוּטוֹ [מִשְׁכּוּנוֹ] שֶׁל עֲנִי - שֶׁהַעֲבוּט שֶׁל עֲנִי אֵינוּ אֲלֵא כְּגוֹן קֶרֶס וּמַחְרָשָׁה, וְיֹאמֵר בְּלִבּוֹ: 'אֵינָן חֲסִרִים, וְהִירִי לֹא גִזְלָתִי אוֹתוֹ'. (ג) וְהַמְסַתֵּפֵל בְּעֲבָרִיּוֹת - מַעֲלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאֵינָן בְּכָף כְּלוּם, שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'יָכִי בַּעֲלָתִי?! אוֹ קֶרְבָּתִי?!' וְהוּא אֵינוּ יוֹדֵעַ, שֶׁרָאִיתָ הַעֲנִיִּים עוֹן גָּדוֹל,

נִכְנָס בְּצִרְתָּן וְלֹא מִתְעַנֶּה בַּתְּעִנִּיתוֹ, אֲלֵא הוֹלֵךְ בְּדִרְכוֹ כְּאֶחָד מִגִּזְרֵי הָאָרֶץ, וְכֹאֵלוּ אֵינוּ מֶהֱנָה - אֵינָן לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. הַעוֹשֶׂה עֲבֻרוֹת כִּיד רָמָה כִּיהוֹנָקִים - בֵּין שֶׁעֲשֶׂה קִלּוֹת, בֵּין שֶׁעֲשֶׂה חֲמוּרוֹת - אֵינָן לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מְגַלָּה פָּנִים בַּתּוֹרָה', מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹ מַצְחָה וְגִלָּה פָּנָיו וְלֹא בִשׁ מִדְּבָרֵי תּוֹרָה.

יב. שְׁנֵים הֵם הַמוֹסְרִין: הַמוֹסֵר חֲבֵרוֹ כִּיד גּוֹיִם לְהַרְגוֹ אוֹ לְהַפְתּוֹ, וְהַמוֹסֵר מִמּוֹן חֲבֵרוֹ כִּיד גּוֹיִם אוֹ כִּיד אָנָּס [וְעַל זֹרוֹעַ] שֶׁהוּא כְּגוֹי - שֶׁנִּיחָן, אֵינָן לָהֶן חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. יג. מִטִּילֵי אֵימָה עַל הַצָּבוֹר שֶׁלֹּא לָשֵׁם שָׁמַיִם - זֶה הַרְוָה צָבוֹר בַּתּוֹקָה וְהֵן יִרְאִין וּפּוֹחֲדִין מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה, וְכִנְיָתוֹ לְכַבּוֹד עֲצָמוֹ וְכָל חֲפָצָיו, לֹא לְכַבּוֹד שָׁמַיִם, כְּגוֹן מַלְכֵי הַגּוֹיִם.

יד. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אֲנָשִׁים אֵלּוּ שְׁמִינִי - אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן יִשְׂרָאֵל, אֵינָן לָהֶן חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְיֵשׁ עֲבֻרוֹת קִלּוֹת מֵאֵלּוּ, וְאֵף עַל פִּי כֵן אֲמָרוּ חֲכָמִים שֶׁהִרְגִּיל בָּהֶן אֵינָן לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, כְּדִי לְהַתְרַחַק מֶהֱנָה וּלְהַנְהִיחָהּ מֶהֱנָה. וְאֵלּוּ הֵן: הַמְכַנֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, וְהַקּוֹרָא לְחֲבֵרוֹ כְּבִנּוּי, וְהַמְלַכֵּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, וְהַמְתַּפְּקֵד בַּקָּלוֹן חֲבֵרוֹ, וְהַמְבַּזָּה תְּלִמְדֵי חֲכָמִים, וְהַמְבַּזָּה רְבוּתִיו, וְהַמְבַּזָּה אֶת הַמוֹעֲדוֹת, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַקְּדוּשִׁים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמָרוּ, שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵינָן לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא? בְּשִׁמְתָה בְּלֹא תְּשׁוּבָה. אֲכַל אִם שָׁב מִרְשָׁעוֹ, וּמֵת וְהוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה - הִירִי זֶה מִבְּנֵי הָעוֹלָם הַבָּא; שֶׁאֵינָן לָהֶן דְּבָר שְׁעוֹמֵד בְּפְנֵי הַתְּשׁוּבָה. אֲפִלוּ כְּפָר בַּעֲקָר כָּל יָמָיו, וְכֹאחֲרוֹנָה שָׁב - יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּם וּלְקָרוֹב, אָמֵר ה' - וּרְפָאֵתִיו". כָּל הַרְשָׁעִים וְהַפּוֹשְׁעִים וְהַמְשַׁמְדִּים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁחֲזָרוּ בַּתְּשׁוּבָה, בֵּין בְּגִלּוּי בֵּין שֶׁחֲזָרוּ בְּמִטְמוּנוֹת [בַּסֵּתֶר] - מְקַבְּלִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוּבוּ בְּנֵים שׁוֹכְבִים"; אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין שׁוֹכֵב הוּא, שֶׁהִירִי בַּסֵּתֶר בְּלִבּוֹ חוֹזֵר וְלֹא בְּגִלּוּי - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ בַּתְּשׁוּבָה.

יום חמישי

הלכות תשובה פרק ד

א. עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים מַעֲפִינִין אֶת הַתְּשׁוּבָה. אֲרַבְּעָה מֶהֱנָה - עוֹן גָּדוֹל, וְהַעוֹשֶׂה אֶחָד מֵאַרְבָּעָתָן, אֵינָן הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא מְסַפֵּיק [מַסִּיעַ] כִּידוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, לְפִי גִדּוֹל חֲטָאוֹ. וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַמַּחֲטִיא אֶת הָרַבִּים; וּבִכְלָל עוֹן זֶה, הַמַּעֲפֵב אֶת הָרַבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה. (ב) וְהַמַּטָּה חֲבֵרוֹ מִדְּרָךְ טוֹבָה לְדְרָךְ רָעָה, כְּגוֹן מַסִּית [יַחֲדִיד לַעֲבוּדָה זוּהָ] וּמִדִּית [רַבִּיּוֹת]. (ג) הַרוֹאֶה בְּנוֹ בַּתְּרַבּוּת רָעָה, וְאֵינוּ מַמְחָה כִּידוֹ - הוֹאִיל וּכְנוּ בְּרִשׁוֹתָיו, אֵלּוּ מִתָּה בּוֹ הִיָּה פּוֹרֵשׁ, וְנִמָּצֵא בְּמַחֲטִיא אוֹתוֹ; וּבִכְלָל עוֹן זֶה - כָּל שֶׁאֶפְשָׁר כִּידוֹ לְמַחֲוֹת בְּאַחֲרִים בֵּין רַבִּים בֵּין יַחֲדִידִים וְלֹא מִתָּה בָּהֶן, אֲלֵא יֵנִיחַ אוֹתָן בְּכַשְׁלוֹנָן. (ד) וְהַאֲמֵר: 'אֲחֻטָּא וְאֲשׁוּב'; וּבִכְלָל זֶה, הַאֲמֵר: 'אֲחֻטָּא, וְיוֹם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר'.

ב. וּמִהֶן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הַנוֹעֲלִין דְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה בְּפְנֵי עוֹשִׂיהֶן; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצָּבוֹר - לְפִי שֶׁבְּזָמָן

לחזור בתשובה ולעזוב רשעו, שהרשות עתה בידינו. הוא שכתוב אחריו: "נחפשה דרכינו ונחקרה, ונשובה עד ה'".

ג. ועקר זה - עקר גדול הוא, והוא עמוד התורה והמצוה - שנאמר: "ראה, נתתי לפניך היום, את החיים ואת הטוב, ואת המות ואת הרע", וכתוב: "ראה, אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה" - כלומר, שהרשות בידיכם; וכל שיחפץ האדם לעשות ממעשה בני האדם - עושה, בין טובים בין רעים. ומפני זה הענין נאמר: "מי יתן, והיה לכם זה להם" - כלומר, שאין הבוהא כופה בני האדם ולא גוזר עליהם לעשות טובה או רעה, אלא לבם מסור להם.

ד. אלו היה האל גוזר על האדם להיות צדיק או רשע, או אלו היה שם דבר שמושף את האדם בעקר תולדתו לדרך מן הדרכים, או למדע מן המדעות [חכמה מן החכמות], או לדעה [מידה] מן הדעות, או למעשה מן המעשים, כמו שבונים מלבם הטפשים הוכרי שמים [החווים בכוכבים] - היאך היה מצוה לנו על ידי הנביאים, 'עשה כן, ואל תעשה כן', 'היטיבו דרכיכם, ואל תלכו אחר רשעים', והוא מתחלת ברייתו כבר נגזר עליו, או תולדתו תמשך אותו לדבר שאי אפשר לו לזוז ממנו? ומה מקום היה לכל התורה כלה, ובאיה דין ואיה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק? השופט כל הארץ לא יעשה משפט? ואל תתמה ותאמר: היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפץ, ויהיו מעשיו מסורים לו, וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו וכלא חפצו? והכתוב אומר: "כל אשר חפץ ה' עשה, בשמים ובארץ" - דע, שהכל בחפצו יעשה, ואף על פי שמעשינו מסורין לנו. ביצד? כשם שחפץ היוצר להיות האש והרוח עולין למעלה, והמים והארץ יורדים למטה, והגלגל סובב בעגול, וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן שחפץ בו - ככה חפץ להיות האדם רשועו בידו, וכל מעשיו מסורין לו, ולא יהיה לו לא כופה ולא מושף, אלא הוא מעצמו וברצתו שנתן לו האל עושה כל שהאדם יכול לעשות. לפיכך דנין את האדם לפי מעשיו: אם עשה טובה, מטיבין לו; ואם עשה רעה, מרעין לו. הוא שהנביא אומר: "מידכם היתה זאת לכם"; "גם המה בחרו בדרכיהם". ובענין זה אמר שלמה: "שמח בחור בילדותו... ודע, כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט" - כלומר, דע שיש בידך כח לעשות, ועתיד אתה לתן את הדין.

ה. שמא תאמר: והלא הקדוש ברוך הוא יודע כל מה שיהיה קדם שיהיה! ידע שזה צדיק או רשע, או לא ידע? אם ידע שהוא יהיה צדיק, אי אפשר שלא יהיה צדיק! ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע, הרי לא ידע הדבר על ברי. דע, שתשובת שאלה זו "ארכה מארץ מדה, ורחבה מני ים", וכמה עקרים גדולים והררים רמים תלויים בה; ואכל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר. כבר בארנו בפרק שני מהלכות יסודי התורה, שהקדוש ברוך הוא אינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו,

שהיא גורמת לגופן של עריות, שנאמר: "ולא תהוו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". (ד) והמתכבד בקלון חברו - אומר בלבו שאינו חוטא, לפי שאין חברו עומד, ולא הגיעה לו בשת, ולא בישו, אלא ערוץ מעשיו הטובים וחקמתו למול מעשה חברו או חכמתו, כדי שיראה מכללן שהוא מכבד וחברו בזוי. (ה) והחושד בשרים - אומר בלבו שאינו חטא, לפי שהוא אומר: 'מה עשיתי לו? וכי יש שם אלא חשד שמא עשה או לא עשה', והוא אינו יודע שזה עון שמשים אדם פשר בדעתו כבעל עברות.

ה. ומתן חמשה דברים, העושה אותן ימשך אחריהן תמיד, והן קשין לפרש מהן; לפיכך, צריך אדם להזהר מהן שמא ירבה בהן, והן פלן דעות רעות עד מאד; ואילו הן: (א) רכילות. (ב) ולשון הרע. (ג) ובעל חמה. (ד) ובעל מחשבה רעה. (ה) והמתכבד לרשע - מפני שהוא למד ממעשיו, והם נרשמים בלבו; הוא שאמר שלמה: "ורעה כסילים, ירוע". וכבר בארנו בהלכות דעות דברים שצריך כל אדם לנהג בהן תמיד, קל וחומר לבעל תשובה.

ו. כל אלו הדברים וכיוצא בהן - אף על פי שמעפבין את התשובה, אין מונעין את התשובה; אלא אם עשה אדם תשובה מהן - הרי זה בעל תשובה, ויש לו חלק לעולם הבא.

הלכות תשובה פרק ה

א. רשות כל אדם ונתונה לו: אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק, הרשות בידו; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע, הרשות בידו. הוא שכתוב בתורה: "הן האדם היה כאחד ממנו, לדעת טוב ורע" - כלומר: הן מין זה של אדם היה אחד בעולם, ואין מין שני דומה לו בזה הענין, שיהא הוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ, ואין לו מי שיעכב על ידו מלעשות הטוב או הרע. וכיון שכן הוא, "פן ישלח ידו".

ב. אל יעבר במחשבתו דבר זה שאומרים טפשי האמות ורב גלמי [בער] בני ישראל, שהקדוש ברוך הוא גוזר על האדם מתחלת ברייתו להיות צדיק או רשע. אין הדבר כן; אלא כל אדם ואדם ראוי להיות צדיק במשה רבנו או רשע כירבעם, או חכם או סכל, או רחמן או אכזרי, או פילי [קמצן] או שוע [פורן]; וכן שאר כל הדעות [מידות]. ואין לו מי שיקפחו ולא גוזר עליו, ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאיזה דרך שירצה. הוא שירמיה אומר: "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" - כלומר: אין הבוהא גוזר על האדם לא להיות טוב, ולא להיות רע. וכיון שכן הוא, נמצא זה החוטא הוא הפסיד על עצמו; ולפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על מה שעשה לנפשו, וגמלה רעה. הוא שכתוב אחריו: "מה יתאוון אדם חי, גבר על חטאיו". וחסר ואמר: הואיל ורשותנו בידינו, ומדעתנו עשינו כל הרעות, ראוי לנו

שנאמר: "הכה נתחכמה לו", נתן הדין למנע ממנו התשובה, עד שנפרעין ממנו. לפיכך חזק הקדוש ברוך הוא את לבו. ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר לו: 'שלח, ועשה תשובה', וכבר אמר לו הקדוש ברוך הוא שאין אתה משלח, שנאמר: "ואתה ועבדך, ידעתי... וגו'", "ואולם, בעבור זאת העמדתך? כדי להודיע לביאי העולם, שבזמן שמונע הקדוש ברוך הוא התשובה לחוטא, אינו יכול לשוב, אלא ימות ברשעו שעשה בתחלה ברצונו. וכן סיחון, לפי צונות שהיו לו נתחב למנוע התשובה, שנאמר: "כי הקשה ה' אליהך את רוחו, ואמץ את לבבו". וכן הפנענים, לפי תועבותיהן מנע מהן התשובה עד שעשו מלחמה עם ישראל, שנאמר: "כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל, למען החרימם". וכן ישראל בימי אליהו, לפי שהרבו לפשע, מנע מאותן המרבים לפשע תשובה, שנאמר: "ואתה הסבת את לבם אחרנית", כלומר, מנעת מהן התשובה. נמצאת אומר, שאין האל גוזר על פרעה להרע לישראל, ולא על סיחון לחטא בארצו, ולא על הפנענים להתעייב, ולא על ישראל לעבד עבודה זרה; אלא כלן חטאו מעצמן, וכלן נתחייבו למנע מהן התשובה. ד. ובענין זה שואלין הנביאים והצדיקים בתפלותיהן מאת ה' לעזרם על דרך האמת, כמו שאמר דוד: "הורני, ה', בדרך" - כלומר: אל ימנעוני חטאי בדרך האמת, שממנה אדע בדרך ויחוד שמך. וכן זה שאמר: "ורוח נדיבה תסמכני", כלומר: תניח רוחי לעשות חפצך, ואל יגרמו לי חטאי למנועי התשובה, אלא תהיה הרשות בנדי, עד שאחזור ואבין ואדע בדרך האמת. ועל דרך זו, כל הדומה לפסוקים אלו.

ה. ומה הוא זה שאמר דוד, "טוב וישר ה', על כן יורה חטאים בדרך, ידרך עונוים במשפט, וילמד עונוים ברכו"? זה ששלח להן נביאים מודיעים להם דרכי ה', ומחזירין אותן בתשובה. ועוד, שנתן בהם כח ללמד ולהקבין; שמדה זו בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרך החכמה והצדק, מתאנה להן ורודף אותן. והוא שאמרו חכמים: 'בא לטהר, מסייעין אותו' - כלומר: מצא עצמו נעזר על הדבר. והלא כתוב בתורה: "ועבדו ויענו אתם", הרי גזר על המצרים לעשות רע; וכתוב: "וקם העם הזה, וינה אחרי אליהי נכר הארץ", הרי גזר על ישראל לעבד עבודה זרה. ולמה נפרע מהן? לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע, שיהיה הוא הזונה; אלא כל אחד ואחד מאותן הזונות שעבדו עבודה זרה - אלו לא רצה לעבד, לא היה עובד. ולא הודיעו הבורא, אלא מנהגו של עולם. הא למה זה דומה? לאומר: 'העם הזה, יהיה בהן צדיקים ורשעים' - לא מפני זה יאמר הרשע: 'כבר נגזר עליי שיהיה רשע, מפני שהודיע הקדוש ברוך הוא למשה שיהיו רשעים בישראל'; בענין שנאמר: "כי לא יחדל אבינו מקרב הארץ" [אין מוכרח שכל אחד יהיה אביון]. וכן המצרים, כל אחד ואחד מאותן המצרים והמערעם לישראל, אלו לא

בכני אדם שהן ודעתן שנים, אלא הוא יתברך - שמו ודעתו אחד; ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בריו. וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצא אמתת הבורא [מהות], שנאמר: "כי לא יראני האדם, וחי" - כך אין כח באדם להשיג ולמצא דעתו [אופן ידיעתו] של בורא. הוא שהנביא אומר: "כי לא מחשבותי מחשבותיכם, ולא דרכיכם דרכי". וכיון שכן הוא, אין כנו כח לידע היאך ידע הקדוש ברוך הוא כל הברואים והמעשים. אבל גדע בלא ספק, שמעשה האדם ביד האדם; ואין הקדוש ברוך הוא מושכו, ולא גוזר עליו לא לעשות כך ולא שלא לעשות כך. ולא מפני קבלת הדת בלבד גדע דבר זה, אלא בראיות ברורות מדברי החכמה. ומפני זה נאמר בנבואה, שדנין את האדם על כל מעשיו כפי מעשיו, אם טוב ואם רע. וזה העקר שכל דברי הנבואה תלויין בו.

הלכות תשובה פרק ו

א. פסוקים הרבה יש בתורה ובדברי הנביאים, שהן נראין כסותרין עקר זה, ונכשלין בהן רב האדם, ויעלה על דעתו מהן, שהקדוש ברוך הוא גוזר על האדם לעשות טובה או רעה, ושאין לבו של אדם מסור לו להטותו לכל אשר ירצה. והריני מבאר עקר גדול, שממנו תדע פרוש כל אותן הפסוקים. בזמן שאדם אחד חוטא, או אנשי מדינה חוטאין, ועושה החוטא חטא שעשה מדעתו וברצונו, כמו שהודיענו - ראוי להפרע ממנו; והקדוש ברוך הוא יודע היאך הפרע. לש חטא שהדין נותן שנפרעין ממנו על חטאו בעולם הזה, בגופו או בממונו או בכניו הקטנים; שבניו של אדם הקטנים שאין בהן דעת ולא הגיעו לכלל מצוות, כקנינו הן - כתוב: "איש בחטאו יומת", עד שיעשה "איש". ויש חטא שהדין נותן שנפרעין ממנו לעולם הבא, ואין עובר עליו שום נזק בעולם הזה. ויש חטא שנפרעין ממנו בעולם הזה, ולעולם הבא.

ב. במה דברים אמורים? בזמן שלא עשה תשובה; אבל אם עשה תשובה, התשובה כתרס [מגן] לפני הפרענות. וכשם שאדם חוטא ברצונו ומדעתו, כך הוא עושה תשובה ברצונו ומדעתו.

ג. ואפשר שיחטא האדם חטא גדול או חטאים הרבה, עד שיתן הדין לפני דני האמת, שיהיה הפרעון מזה החוטא על חטאיו אלו שעשה ברצונו ומדעתו, שמונעין ממנו בדרך התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שיעמות ויאבד בחטאים שעשה. הוא שהקדוש ברוך הוא אומר על ידי ישעיהו: "השמן לב העם הזה... ושב - ורפא לו". וכן הוא אומר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים, ובזים דבריו, ומתעתעים בנביאיו, עד עלות חמת ה' בעמו עד לאין מרפא" - כלומר, חטאו ברצונם והרבו לפשע, עד שנתחייבו למנע מהן התשובה שהיא המרפא. לפיכך כתוב בתורה: "ואני אחזק את לב פרעה" - לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו,

כְּנִיָּהּ בֶּן יְהוֹנָתָן מֶלֶךְ יְהוּדָה, חוֹתֶם עַל יַד יְמִינִי". וְכִינּוּ שֶׁשָּׁב בְּגִלּוֹתוֹ, נֶאֱמַר בְּרֹבְכֶל בָּנוּ: "בַּיּוֹם הַהוּא, נָאֵם ה' צָבָאוֹת, אֶקְחָךְ וְרֹבְכֶל בֶּן שְׂאֻלְתִּיאל עֲבָדִי, נָאֵם ה', וְשִׁמְתִּיךָ בַּחוּתָם (עַל יַד יְמִינִי)".

ז. כִּמְהָ מַעֲלָה מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה! אֲמַשׁ הִיא זֶה מִבְּדֵל מֵה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲוֹנוֹתֶיכֶם הִיוּ מִבְּדִילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם"; צוּעֵק וְאִינוּ נֶעֱנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "גַּם כִּי תִרְבוּ תַפְלָה, אִינִי שׁוֹמֵעַ"; וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת וְטוֹרֵפִין [זוֹרְקִים] אוֹתָן בְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִי כָשָׁה זֹאת מִיָּדְכֶם רִמְס חֲצָרִי", "מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹר דְּלָתֵיכֶם", "עֲלֵתֵיכֶם סָפוּ עַל זִבְחֵיכֶם, וְאָכְלוּ כֶשֶׁר". וְהַיּוֹם הוּא מְדַבֵּק בְּשִׁכְנֵיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בָּהּ אֱלֹהֵיכֶם"; צוּעֵק וְנֶעֱנֶה מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיא טָרַם יִקְרָאוּ, וְאִנִּי אֶעֱנֶה"; וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת וְיִמְקְבְּלִין אוֹתָן בַּנְּחִת וְשִׁמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָּבֹד רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשִׂיךְ". וְלֹא עוֹד, אֲלֹא שִׁמְחָתָאִים לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֲרַכְהָ לָהּ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם, כִּימִי עוֹלָם וְכִשְׁנִים קַדְמוֹנוֹת".

ח. בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, דֹּרְפָן לְהִיטֵּשׁ שְׁפָלִים וְעֲנָוִים בִּיְתֵר; אִם חִרְפוּ אוֹתָן הַכְּסִילִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָאוּשׁוֹנִים, וְאָמְרוּ לָהֶם: 'אֲמַשׁ הִיִּית עוֹשֶׂה כָּךְ וְכָךְ, וְאֲמַשׁ הִיִּית אוֹמֵר כָּךְ וְכָךְ' - אֵל יִרְגִּישׁוּ [אֵל יִשְׁמֹנוּ לֵב] לָהֶן; אֲלֹא שׁוֹמְעִין וְשׁוֹמְחִים, וְיִוָּדְעִים שֶׁזֶּה זְכוּת לָהֶם, וְשֶׁכָּל זֶמֶן שֶׁהֵם בָּשִׁים מִמַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁעָבְרוּ וְנִכְלָמִין מֵהֶן, זְכוּתָם מְרֻבָּה וּמַעֲלָתָם מִתְגַּדֶּלֶת. וְחֵטָא גָדוֹל הוּא לֹאמֹר לְבַעַל תְּשׁוּבָה: 'זָכַר מַעֲשִׂיךְ הָרָאוּשׁוֹנִים, אוֹ לְהַזְכִּירָן בְּפָנָיו כְּדִי לְכַיֵּשׁ, אוֹ לְהַזְכִּיר דְּבָרִים וְעֲנִינִים הַדּוֹמִין לָהֶם כְּדִי לְהַזְכִּירוֹ מֵה עֲשֶׂה. הַכֹּל אֲסוּר, וּמִזְהָר עָלָיו בְּכָלל הַנּוֹתָה דְּבָרִים שֶׁהִזְהִירָה עָלֶיהָ תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ, וְיִרְאֶת מִלְּאֱלֹהֶיךָ [כִּי] אֲנִי ה'".

הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה פָּרָק ח

א. הַטּוֹבָה הַצְּפוּנָה לְצַדִּיקִים, הִיא חֵי הָעוֹלָם הַבָּא; וְהֵן הַחַיִּים שֶׁאֵין עֲמָהֶן מוֹת, וְהַטּוֹבָה שֶׁאֵין עֲמָהּ רָעָה. הוּא שִׁפְתוֹב בַּתּוֹרָה: "לִמְעַן יִיטֵב לָךְ, וְהִאֲרַכְתָּ יָמִים" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מִמַּרְעָה] לְמָדוּ: "לִמְעַן יִיטֵב לָךְ", לְעוֹלָם שֶׁכָּלוּ טוֹב; וְהִאֲרַכְתָּ יָמִים", לְעוֹלָם שֶׁכָּלוּ אָרֶךְ; וְזֶה הוּא חֵי הָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁכֵּר הַצַּדִּיקִים - הוּא שִׁזְכּוֹ לְנַעֵם זֶה, וְיִהְיֶה בְּטוֹבָה זוֹ; וּפְרָעוֹן הִרְשָׁעִים - הוּא שֶׁלֹּא יִזְכּוּ לַחַיִּים אֵלּוּ, אֲלֹא יִפְרָתוּ וְיָמוּתוּ. וְכָל מִי שֶׁאִינוּ זוֹכֵה לַחַיִּים אֵלּוּ, הוּא הַמָּת שֶׁאִינוּ חוֹיָה לְעוֹלָם, אֲלֹא נִכְרַת בְּרָשָׁעוֹ, וְאוֹבֵד בְּכַהֲמָה. וְזֶה הוּא הַפֶּתַת הַפֶּתַת בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַפֶּתַת תִּפְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ: "הַפֶּתַת" בְּעוֹלָם הַזֶּה, "תִּפְתָּה", לְעוֹלָם הַבָּא; כְּלוֹמַר, שְׂאוֹתָהּ הַנֶּפֶשׁ שֶׁפָּרְשָׁה מִן הַגּוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה - אִינֶה זוֹכֶה לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא, אֲלֹא גַם מִן הָעוֹלָם הַבָּא נִכְרַתָּה.

ב. הָעוֹלָם הַבָּא - אֵין בוֹ גּוֹף וְגוּיָה [שִׁלֵּט], אֲלֹא נִפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים בְּלִבָּד, בְּלֹא גּוֹף כְּמִלְאָכִי הַשֶּׁרֶת. הוּאִיל וְאֵין בוֹ גּוּיּוֹת, אֵין בוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתֵּיָה וְלֹא דְבָר מִכָּל הַדְּבָרִים שֶׁגּוֹפּוֹת בְּגִי הָאָדָם צָרִיכִין לָהֶן בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְלֹא יֵאָרֶע בוֹ

רָצָה לְהִרְע לָהֶן, הִרְשׁוֹת בִּידוֹ - שֶׁלֹּא גּוֹר עַל אִישׁ יְדוּעַ, אֲלֹא הוֹדִיעוּ שְׁסוֹף וְרָעוּ לְהַשְׁתַּעֲבֵד בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם. וְכָבֹד אֲמָרְנוּ, שֶׁאֵין כַּח בְּאָדָם לִידַע הֵיאָף יְדַע הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דְּבָרִים שֶׁעֲתִידִין לְהִיט.

יוֹם שִׁשִּׁי

הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה פָּרָק ז

א. הוּאִיל וְהִרְשׁוֹת כָּל אָדָם נְתוּנָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ, יִשְׁתַּדֵּל אָדָם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלִנְעֹר כְּפִיו מִחֲטָאִי, כְּדִי שִׁמְחָת וְהוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה, כְּדִי שִׁזְכּוֹ לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא.

ב. לְעוֹלָם יִרְאֶה אָדָם אֶת עֲצָמוֹ כְּאֵלּוּ הוּא נוֹטָה לְמוֹת, וְשִׁמְחָת יָמוֹת בְּשִׁעֲתוֹ [כְּשִׁעוֹמָד בַּחֲטָאוֹ] וְנִמְצָא עוֹמֵד בַּחֲטָאוֹ; לְפִיכָךְ, יִשׁוּב מִחֲטָאוֹ מִיָּד, וְלֹא יֵאָמֶר: 'כִּשְׂאֻקִּין אֲשׁוּב' - שִׁמְחָת יָמוֹת קָדָם שִׁזְכּוֹ. הוּא שֶׁשְׁלֵמָה אוֹמֵר בַּחֲכָמָתוֹ: "בְּכָל עַת יִהְיֶה בְּגִידֶךָ לְבָנִים".

ג. וְאֵל תֹּאמַר, שֶׁאֵין הַתְּשׁוּבָה אֲלֹא מִעֲבֻרוֹת שִׁשׁ בִּהֵן מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן זְנוּת וְגוֹל וְגִנְבָה. כְּשֶׁם שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לְשׁוּב מֵאֵלּוּ - כֵּךְ הוּא צָרִיךְ לַחֲפֹשׁ בְּדַעוֹת [מִידוֹת] רָעוֹת שִׁשׁ לוֹ, וְלְשׁוּב מֵהֶן: מִן הַפֶּעַס, וּמִן הָאִיבָה, וּמִן הַקְּנָאָה, וּמִן הַתַּחְרוּת, וּמִן הַהֶתֵּל [לִיצְנוּת], וּמִן הַדִּיפֶת הַמָּמוֹן וְהַכְּבוֹד, וּמִן הַדִּיפֶת הַמַּאֲכָלוֹת, וְכִיּוֹצָא בִּהֵן - מִן הַכֹּל צָרִיךְ לְחַזֵּר בַּתְּשׁוּבָה. וְאֵלּוּ הָעֲוֹנוֹת, קָשִׁים מֵאֲדָתָן שִׁשׁ בִּהֵן מַעֲשֶׂה; שֶׁבְּזִמְן שֶׁאָדָם נִשְׁקַע בְּאֵלּוּ, קָשָׁה הוּא לְפָרֵשׁ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "יִצְבֹּב רָשָׁע דְּרָכּוֹ, וְאִישׁ אֶן מִחֲשׁוֹבוֹתָיו".

ד. אֵל יִדְמָה בַּעַל תְּשׁוּבָה, שֶׁהוּא מִרְחָק מִמַּעֲלַת הַצַּדִּיקִים, מִפְּנֵי הָעֲוֹנוֹת וְהַחֲטָאוֹת שֶׁעָשָׂה. אֵין הַדְּבָר כֵּן! אֲלֹא אֶהוּב וְנִחְמָד הוּא לְפָנֵי הַבּוֹרָא, וְכֵאלּוּ לֹא חֲטָא מְעוֹלָם; וְלֹא עוֹד, אֲלֹא שֶׁשָּׁכְרוּ הַרְבֵּה, שֶׁהִרְי טַעַם טַעַם הַחֲטָא וּפָרַשׁ מִמּוֹ וְכָבַשׁ יִצְרוֹ. אֲמָרוּ חֲכָמִים: 'מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין בוֹ, אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִין יְכוּלִין לַעֲמֹד בוֹ'; כְּלוֹמַר, מַעֲלָתָן גְּדוֹלָה מִמַּעֲלַת אֵלּוּ שֶׁלֹּא חֲטָאוּ מְעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כּוֹבְשִׁין יִצְרָן יֵתֵר מֵהֶן.

ה. כָּל הַנְּבִיאִים כָּלָן צוּוּ עַל הַתְּשׁוּבָה; וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין, אֲלֹא בַּתְּשׁוּבָה. וְכָבֹד הַבְּטִיחָה תוֹרָה, שְׁסוֹף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוֹף גְּלוּתָן, וּמִיָּד הֵן נִגְאָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיא כִּי יָבֹא עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים וְגו' וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְגו'".

ו. גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁמִּקְרָבָת אֶת הָאָדָם לְשִׁכְנֵיהָ - שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוּבָה, יִשְׂרָאֵל, עַד ה' אֱלֹהֶיךָ", וְנֶאֱמַר: "וְלֹא שִׁבְתָּם עָדִי, נָאֵם ה'", וְנֶאֱמַר: "אִם תְּשׁוּב יִשְׂרָאֵל, נָאֵם ה', אֲלִי תְּשׁוּב" - כְּלוֹמַר, אִם תִּחְזֹר בַּתְּשׁוּבָה, בִּי תִּדְבֹק. הַתְּשׁוּבָה מִקְרָבָת אֶת הַרְחוּקִים: אֲמַשׁ הִיא זֶה שְׁנוֹי לְפָנֵי הַמָּקוֹם, מִשְׁקָן וּמִרְחָק וְתוֹעֲבָה, וְהַיּוֹם הוּא אֶהוּב וְנִחְמָד, קְרוֹב וְיָדִיד. וְכֵן אֲתָה מוֹצֵא, שֶׁבְּלִשׁוֹן שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִרְחָק אֶת הַחֲטָאִים - בִּה מִקְרָב הוּא אֶת הַשָּׂבִים, בֵּין יָחִיד בֵּין רַבִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיא בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם, לֹא עָמִי אַתֶּם, יֵאָמֵר לָהֶם, בְּגִי אֵל חִי", וְנֶאֱמַר בִּכְנִיָּה בְּרָשָׁעוֹ: "כִּתְבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה, עֲרִירִי גָבֹר לֹא יִצְלַח בְּיָמָיו", "אִם יִהְיֶה

צֶרֶף הגוף, כְּדֵי שִׁמְצָא חֲפָצוֹ וַיַּעֲמֵד עַל בְּרִיו. וּבִזְמַן שֶׁאֵין שֵׁם גּוֹף, נִמְצָאוּ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ בְּטָלִין. הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁתְּהִיָּה בָּהּ הַנֶּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא, אֵין שׁוֹם דֶּרֶךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה לְהַשִּׁיגָהּ בָּהּ וּלְיַדַּע אוֹתָהּ, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין בְּעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא טוֹבַת הַגּוֹף, וְלֹא אָנוּ מֵתָאֲוִין; אֲכָל אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד, וְאֵין לָהּ עֶרֶךְ [דַּמְיוֹן] בְּטוֹבוֹת שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא דֶּרֶךְ מִשָּׁל. אֲכָל בְּדֶרֶךְ הָאֻמָּת, שֶׁנֶּעֱרָף [נִדְמָה] טוֹבַת הַנֶּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ טוֹבַת הַגּוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּמֵאֶכָּל וּבְמִשְׁתָּהּ, אֵינוֹ כֵּן; אֶלָּא אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְּדוֹלָה עַד אֵין חֶקֶר, וְאֵין עֶרֶךְ וְאֵין דַּמְיוֹן. הוּא שֶׁאָמַר דָּוִד: "מִה רַב טוֹבָךְ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאִיךָ, פְּעֻלַּת לְחוֹסִים בָּךְ".

ז. וְכִמְהָ הִמָּה דָּוִד וְהִתְאָוָה לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹוֹלָא הָאֻמְנָתִי לְרֹאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים". כִּכֹּר הוֹדִיעֵנוּ חֲכָמִים הֶרְאִשׁוּנִים, שֶׁטּוֹבוֹת הָעוֹלָם הַבָּא אֵין כַּחַ בְּאֶדָם לְהַשִּׁיגָהּ עַל בְּרִיָּה, וְאֵין יוֹדַע גְּדוֹלָה וְנִפְיָה וַעֲצָמָה אֶלָּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָדוּ; וְשֶׁכָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁמִּתְנַבְּאִין בָּהֶן הַנְּבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל, אֵינָן אֶלָּא לְדְבָרִים שֶׁל גּוֹף, שֶׁנֶּהֱנִין בָּהֶן יִשְׂרָאֵל בְּיָמוֹת הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, בְּזִמָּן שֶׁתִּחְזֹר הַמְּמִשְׁלָה לְיִשְׂרָאֵל. אֲכָל טוֹבוֹת חֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין לָהּ עֶרֶךְ וְדַמְיוֹן, וְלֹא דְמוּיָה הַנְּבִיאִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְתְּחוּ אוֹתָהּ [- עֲרֹכָה] בְּדַמְיוֹן. הוּא שִׁישְׁעֶיהָ אוֹמֵר: "עֵין לֹא רָאִתָּהּ, אֱלֹהִים זוֹלָתָךְ - יַעֲשֶׂה לְמַחֲכָה לּוֹ"; כְּלוֹמֵר, הַטּוֹבָה שֶׁלֹּא רָאִתָּה אוֹתָהּ עֵין נְבִיא, אֶלָּא עָשָׂה אוֹתָהּ הָאֱלֹהִים לְאֶדָם שֶׁמִּחֲכָה לּוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַנְּבִיאִים כָּלָן לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לְיָמוֹת הַמְּשִׁיחַ, אֲכָל הָעוֹלָם הַבָּא - "עֵין לֹא רָאִתָּהּ, אֱלֹהִים זוֹלָתָךְ".

ח. זֶה שֶׁקִּרְאוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים 'הָעוֹלָם הַבָּא' - לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְצוּי עַתָּה, וְזֶה הָעוֹלָם אוֹבֵד, וְאַחֵר כָּךְ יִבּוֹא אוֹתוֹ הָעוֹלָם. אֵין הַדְּבָר כֵּן! אֶלָּא הִרִי הוּא מְצוּי וְעוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִה רַב טוֹבָךְ, אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאִיךָ". וְלֹא קִרְאוּהוּ 'הָעוֹלָם הַבָּא', אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאוֹתָן הַחַיִּים בָּאִין לוֹ לְאֶדָם אַחֵר חֲיֵי הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁאֵינוֹ קִיָּמִין בּוֹ בְּגוֹף וְנֶפֶשׁ, וְזֶה הוּא הַנִּמְצָא לְכָל אָדָם בְּרֵאשׁוֹנָה.

הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה פָּרָק ט

א. מֵאַחֵר שֶׁנּוֹדַע שֶׁמִּתֵּן שֶׁכָּרֵן שֶׁל מַצּוֹת וְהַטּוֹבָה שֶׁנּוֹכַח לָהּ אִם שֶׁמִּרְנוּ דֶּרֶךְ ה' הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה - הִיא חֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִמְעַן יִיטֵב לָךְ, וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים"; וְהַנִּקְמָה שֶׁנּוֹקְמִין מִן הַרְשָׁעִים שֶׁעוֹבֵד אֲרָחוֹת הַצֹּדֵק הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה - הִיא הַכֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַכֶּרֶת תִּכְרֹת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, עֲוֹנָה כִּה"; מִה הוּא זֶה שֶׁכְּתוּב בְּכָל הַתּוֹרָה כָּלָה, אִם תִּשְׁמְעוּ גִּיעַי לָכֶם, וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ יִקְרָה אֲתָכֶם, וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים בְּעוֹלָם הַזֶּה - בְּגוֹן שִׁבְעַת וְרֵעַב, וּמִלְחָמָה וְשָׁלוֹם, וּמִלְכוּת וְשִׁפְלוּת, וּשְׂכִיבַת הָאֶרֶץ וְגִלּוּת, וְהַצִּלְחַת מַעֲשֵׂה וְהַפְסְדוֹ, וְשֶׁאֵר כָּל דְּבָרֵי הַכְּרִית? כָּל אוֹתָן הַדְּבָרִים אֻמָּת הִי, וְיִהְיוּ, וּבִזְמַן שֶׁאֵינוֹ עוֹשִׂין כָּל מַצּוֹת הַתּוֹרָה, גִּיעַי אֵלֵינוּ טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה כָּלָן; וּבִזְמַן שֶׁאֵינוֹ עוֹבְרִין עֲלֶיהָ, תִּקְרָא אוֹתָנוּ הַרְעוֹת הַכְּתוּבוֹת. וְאֵף עַל פִּי כֵן, אֵין אוֹתָן

דְּבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁמֵּאֲרָעִין לְגוֹפּוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה, כְּגוֹן יִשְׂכִיָּה וְעַמִּידָה וְשִׁנָּה וּמִיתָה וְעַצֵּב וְשִׁחוּךְ וְכִיּוּצָא בָּהֶן. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים הֶרְאִשׁוּנִים: הָעוֹלָם הַבָּא - אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִּיָּה וְלֹא תִשְׁמִישׁ, אֶלָּא צַדִּיקִים יוֹשְׁבִין וְעִטְרוֹתֵיהֶן בְּרֵאשִׁיתָן, וְנִהְנִין מִזֵּי הַשִּׁכְיָנָה. הִרִי נִתְבָּרַר לָךְ שֶׁאֵין שֵׁם גּוֹף, לְפִי שֶׁאֵין שֵׁם אֲכִילָה וְשְׁתִּיָּה. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ 'צַדִּיקִים יוֹשְׁבִין', עַל דֶּרֶךְ הַחִידָה אָמְרוּ - כְּלוֹמֵר, נִפְשוֹת הַצַּדִּיקִים מְצוּיִין שֵׁם, בְּלֹא עֵמֶל וְלֹא יָגַע. וְכֵן זֶה שֶׁאָמְרוּ 'עִטְרוֹתֵיהֶן בְּרֵאשִׁיתָן' - כְּלוֹמֵר, דַּעַה שִׁירָעוּ, שֶׁבִּגְלָלָהּ זָכוּ לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, מְצוּיָה עִמָּהֶן, וְהִיא הַעֲטָרָה שֶׁלָּהֶן, כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה: "בְּעֲטָרָה שֶׁעֲטָרָה לוֹ אָמַר". וְהִרִי הוּא אוֹמֵר: "וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשׁוֹ", וְאֵין הַשְׁמִיחָה גּוֹף כְּדֵי שֶׁתִּנּוּחַ עַל הָרֹאשׁ; כָּךְ עֲטָרָה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים בָּאֵן, הִיא הַדַּעַה. וְמִה הוּא זֶה שֶׁאָמְרוּ, וְנִהְנִין מִזֵּי הַשִּׁכְיָנָה? שִׁירָעִין וּמִשְׁיָגִין מֵאֻמָּתָת [מִהוֹת] הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִה שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין וְהֵן בְּגוֹף הָאֶפֶל הַשֶּׁפֶל.

ג. כָּל נֶפֶשׁ הָאֻמְרָה כְּעִנְיָן זֶה, אֵינָה הַנֶּשְׁמָה שֶׁהִיא צְרִיכָה לְגוֹף, אֶלָּא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיא הַדַּעַה שֶׁהַשִּׁיגָה מִהַבּוֹרָא כְּפִי כֹחָהּ, וְהַשִּׁיגָה הַדַּעוֹת הַנִּפְרָדוֹת [הַמְּלָאכִים] וְשֶׁאֵר הַמַּעֲשִׂים [מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית וּמַרְכָּבָה]. וְהִיא הַצּוּרָה שֶׁבְּאֶרְנוּ עִנְיָנָה בְּפָרָק רְבִיעִי מִהַלְכוֹת יִסּוּדֵי הַתּוֹרָה; הִיא הַנִּקְרָאת 'נֶפֶשׁ', כְּעִנְיָן זֶה. חַיִּים אֵלוּ - לְפִי שֶׁאֵין עִמָּהֶן מוֹת, שֶׁאֵין הַמוֹת אֶלָּא מִמֵּאֲרָעוֹת הַגּוֹף וְאֵין שֵׁם גּוֹף, וְקִרְאוּ 'צִוּוֹר הַחַיִּים', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְהַוָּה נֶפֶשׁ אֲדָנִי צִוּוֹרָה בְּצִוּוֹר הַחַיִּים". וְזֶהוּ הַשִּׁכָּר הַגְּדוֹל שֶׁאֵין שִׁכָּר לְמַעֲלָה מִמֶּנּוּ, וְהַטּוֹבָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ טוֹבָה; וְהִיא שֶׁהִתְאָוָה לָהּ כָּל הַנְּבִיאִים.

ד. וְכִמְהָ שְׁמוֹת קִרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מִשָּׁל: הִר ה', וּמִקּוֹם קִדְשׁוֹ, וְדֶרֶךְ הַקְּדֹשׁ, וְחִצְרוֹת ה', וְאֶהֱל ה', וְנֶעֱם ה', וְהִכִּיל ה', וּבֵית ה', וְשַׁעַר ה'. וְהַחֲכָמִים קִרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מִשָּׁל לְטוֹבָה זוֹ הַמְּזֻמָּנָת לְצַדִּיקִים, 'סְעוּדָה'; וְקוֹרִין לָהּ בְּכָל מְקוֹם 'הָעוֹלָם הַבָּא'.

ה. הַנִּקְמָה [הַעֲנִישָׁה] שֶׁאֵין נִקְמָה גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה - שֶׁתִּכְרֹת הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תִכְרֹת לְאוֹתָן הַחַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַכֶּרֶת תִּכְרֹת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, עֲוֹנָה כִּה". וְזֶה הָאֲבָדוֹן, הוּא שֶׁקּוֹרְאִין אוֹתוֹ הַנְּבִיאִים דֶּרֶךְ מִשָּׁל, 'בְּאֵר שַׁחַת', וְ'אֲבִדוֹן', וְ'תַפְתָּה' [מְדוּרָה], וְ'עֲלוּקָה'; וְכָל לְשׁוֹן כְּלִיָּה וְהַשְׁתַּחֲוָה קוֹרְאִין לוֹ, לְפִי שֶׁהִיא הַכְּלִיָּה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ תְּקוּמָה לְעוֹלָם, וְהַהֶפְסֵד שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר לְעוֹלָם.

ו. שֶׁמָּא תִּקַּל בְּעִינֶיךָ טוֹבָה זוֹ, וְתִדְמָה שֶׁאֵין שִׁכָּר הַמַּצּוֹת וְהַיּוֹת הָאֵדָם שֶׁלֹּם בְּדְרָכֵי הָאֻמָּת, אֶלָּא לְהִיּוֹת אוֹכֵל וְשׁוֹתָה מֵאֲכָלוֹת טוֹבוֹת וּבֹעֵל צוּרוֹת נְאוֹת וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וְרִקְמָה וְשׁוֹכֵן בְּאֶהֱלֵי שֵׁן וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי כֶּסֶף וְזֹהָב וּדְבָרִים הַדּוּמִים לָאֵלוּ, כְּמוֹ שֶׁמִּדְמִין אֵלוּ הָעַרְבִים הַטִּפְשִׁים הָאֻוִּילִים הַשְּׁטוּפִים בְּזִמָּה. אֲכָל הַחֲכָמִים וּבְעֲלֵי דַעַה יָדְעוּ, שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ דְבָרֵי הַבָּא וְהַכָּל הֵן, וְאֵין בָּהֶם תּוֹחֵלֶת. וְאֵינָה טוֹבָה גְּדוֹלָה אֲצִלָּנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ בְּעֲלֵי גּוֹף וְגוֹיָה; וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ, צְרִיכֵי הַגּוֹף הֵן, וְאֵין הַנֶּפֶשׁ מֵתָאָה לָהֶן וּמִחֲמַדְתָּן אֶלָּא מִפְּנֵי

יהיה הר בית ה' בראש ההרים". וסוף השָׁכָר פֶּלֶו וְהַטּוֹכָה האֲחֻרֹּנָה שֶׁאֵין לָהּ הַפֶּסֶק וְלֹא גִרְעוֹן, הוּא חֲזִי הָעוֹלָם הַבָּא; אָכֵל יְמוֹת הַמַּשִּׁיחַ - הוּא הָעוֹלָם הַזֶּה, וְעוֹלָם כְּמִנְהֻגוֹ הוֹלֵךְ, אֲלֵא שֶׁהַמַּלְכוּת תִּחְזֹר לִישְׂרָאֵל. וַיִּכְבֵּר אִמְרו חֲכָמִים הָרַאשׁוֹנִים: 'אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לְיְמוֹת הַמַּשִּׁיחַ, אֲלֵא שֶׁעָבֹד מַלְכוּת בְּלִבָּד'.

שבת קודש

הלכות תשובה פרק י

א. אל יאמר אדם: 'הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמה, כדי שאקבל הברכות הפתובות בה, או כדי שאזכה לחיי העולם הבא; ואפרש מן העברות שהזכירה תורה מהן, כדי שאנצל מן הקללות הפתובות בתורה, או כדי שלא אפטר מחיי העולם הבא'. אין ראוי לעבד את ה' על דרך זו! שהעובד על דרך זו, הוא עובד מיראה; ואינה מעלת הנביאים, ולא מעלת החכמים. ואין עובד את ה' על דרך זו, אלא עמי הארץ והנשים והקטנים, שמחנכין אותן לעבד מיראה, עד שתתקרב דעתן ויעבדו מאהבה.

ב. העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה - לא מפני דבר בעולם, לא מפני יראת הרעה, ולא כדי לירש הטובה; אלא עושה האמת מפני שהיא אמת, וסוף הטובה לבוא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה עד מאד, ואין כל חכם זוכה לה. והיא מעלת אברהם אבינו, שקראו הקדוש ברוך הוא 'אוהבו', לפי שלא עבד אלא מאהבה. והיא המעלה שצונו בה הקדוש ברוך הוא על ידי משה, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך". ובזמן שיאהב את ה' אהבה הראויה, מיד יעשה כל המצוות מאהבה.

ג. וכיצד היא האהבה הראויה? הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתרה, עזה עד מאד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוהג [הוהג] בה תמיד - כאלו חולי האהבה, שאין דעתן פנויה מאהבת אותה אשה שהוא שוהג בה תמיד, בין בשכבו בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, ושוהגין בה תמיד, כמו שצונו: "בכל לבבך ובכל נפשך". והוא ששלמה אמר דרך משל: "כי חולת אהבה אני"; וכל שיר השירים - משל הוא לענין זה.

ד. אמרו חכמים הראשונים: שמה תאמר, הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר לחיי העולם הבא - תלמוד לומר: "לאהבה את ה'"; כל שאדם עושים, לא תעשו אלא מאהבה. ועוד אמרו חכמים: "במצותי חפץ מאד" - "במצותי", ולא בשכר מצותי. וכן היו גדולי החכמים מצוין לנבוגי תלמידיהן ומשפיליהן ביחוד: אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל טובה; אלא היו כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל כלום - אלא מפני שהוא הרב, ראוי לשמשו; כלומר, עבדו מאהבה.

הטובות, הן סוף מתן שכרן של מצוות; ולא אותן הרעות, הן סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצוות. אלא כף הוא הצע [הצעת] הדברים: הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עץ חיים, וכל העושה כל הפתוב בה, ויודעו [את התורה] דעה גמורה נכונה - זוכה בה לחיי העולם הבא; ולפי גדל מעשיו וגדל חכמתו, הוא זוכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש, ונהגה בחכמה תמיד - שיסיר ממנו כל הדברים המונעין אותנו מלעשותה, כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזקים את ידינו לעשות את התורה, כגון שבע ושלום ורבות כסף וזהב - כדי שלא נעסק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנוין ללמד בחכמה, ולעשות המצוה, כדי שנוזק לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה, אחר שהבטיח בטובות העולם הזה: "וצדקה תהיה לנו וגו'". וכן הודיענו בתורה, שאם נעזב התורה מדעמתנו ונעסק בהבלי הזמן, כענין שנאמר: "וישמן ישרון ויבעט" - שדין האמת יסיר מן העוזבים כל טובות העולם הזה, שהן חזקו ידיהם לבעט, ומביא עליהן כל הרעות שמונעין אותן מלקנות העולם הבא, כדי שיאבדו ברשעם. הוא שכתוב בתורה: "תחת אשר לא עבדת את ה' וגו' ועבדת את אידיך, אשר ישלחנו ה' בך". נמצא פרוש כל אותן הברכות והקללות, על דרך זו: כלומר, אם עבדתם את ה' בשמחה, ושמרתם דרכו - משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות, עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסק בה, כדי שתזכו לחיי העולם הבא, וייטב לך לעולם שפלו טוב, ותאריך ימים לעולם שפלו ארך, ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה, המביאים לחיי העולם הבא; שאם לא יקנה היום חכמה ומעשים טובים - אין לו במה יזכה? שנאמר: "כי אין מעשה וחשבון ודעת וחקמה בשאול". ואם עזבתם את ה' ושיגיתם במאכל ומשקה וזנות ודומה להן - מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות, עד שיכלו ימכם בבקלה ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצוות, כדי שתאבדו מחיי העולם הבא. ונמצאתם שאבדתם שני עולמות: שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחלי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצוה שבהן זוכין לחיי העולם הבא.

ב. ומפני זה התאונו כל ישראל, נביאיהם וחקמיהם, ימות המלך המשיח, כדי שינוחו ממלכות הרשעה שאינה מנחת להן לעסק בתורה ובמצוות כהגון, וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעת והחכמה והאמת - שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונאמר: "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו", ונאמר: "והסירתי את לב האבן מבשרכם". מפני שאותו המלך שיעמד מרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב ממה שהרבנו; ולפיכך, ילמד כל העם ויורה אותן דרך ה', ויבואו כל הגוים לשמעו, שנאמר: "והיה באחרית הימים, נכון

ותלמודו [מצות תלמוד תורה], שהוא [מצות ייחוד] העקר הגדול שהכל תלוי בו. ואחריה "והיה אם שמע", שיש בה צווי על שאר המצוות בלן. ואחר כך פרשת "ציצית", שגם היא יש בה צווי על זכירת כל המצוות.

ג. אף על פי שאין מצות ציצית נזהרת בלילה, קוראין אותה בלילה, מפני שיש בה זכרון וציאת מצרים; ומצוה להזכיר וציאת מצרים בלילה וביום, שנאמר: "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים, כל ימי חייך". וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה, הוא הנקרא 'קרית שמע'.

ד. הקורא קרית שמע - כשהוא גומר פסוק ראשון, אומר בלחש: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'; וחזור וקורא בדרכו 'ואהבת את ה' אלהיך', עד סופה. ולמה קורין בן? מסרת היא בדינו, שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, צום וזרום על יחוד השם, ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו. ושאל אותם ואמר להם: 'בני, שמא יש בכם פסלת [פגם באמונתכם], מי שאינו עומד עמי ביחוד אדון כל העולם? - כענין שאמר לנו משה רבנו: "פן יש בכם איש או אשה וגו'". ענו כלם ואמרו לו: "שמע, ישראל! ה' אלהינו, ה' אחד" - כלומר: שמע ממנו, אבינו ישראל! ה' אלהינו, ה' אחד. פתח הדין ואמר: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבח זה ששבח בו ישראל הדין, אחר פסוק זה.

ה. כשהקורא קורא קרית שמע, מברך לפניו ולאחריה. ביום, מברך שמים לפניו ואחת לאחריה; ובלילה, מברך שמים לפניו ושמים לאחריה.

ו. ברכה ראשונה שלפניה ביום, 'יוצר אור'; שניה לה, 'אהבת עולם אהבתנו'; ושל אחריה, 'אמת ויציב'. וברכה ראשונה שלפניה בלילה, 'מעריב ערבים'; שניה לה, 'אהבת עולם עמך ישראל אהבת'; וברכה ראשונה של אחריה, 'אמת אמונה'; שניה לה, 'השפכנו'.

ז. ברכה ראשונה שלפניה, בין ביום בין בלילה - פותח בה ב'ברוך', וחותם בה ב'ברוך'; ושאר ברכותיה - חותם בכל אחת מהן ב'ברוך', ואין להם פתיחה. ברכות אלו, עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל - עזרא ובית דינו תקנום; ואין אדם רשאי לפתח מהן, ולא להוסיף עליהן: מקום שהתקינו לחתם ב'ברוך', אינו רשאי שלא לחתם, ומקום שהתקינו שלא לחתם, אינו רשאי לחתם; מקום שהתקינו שלא לפתח ב'ברוך', אינו רשאי לפתח, ומקום שהתקינו לפתח ב'ברוך', אינו רשאי שלא לפתח. כללו של דבר: כל המשנה ממטבע [צורה ונוסח] שטבעו חכמים בברכות - הרי זה טועה, וחזור ומברך במטבע. וכל שאינו אומר 'אמת ויציב' בשחרית, ו'אמת אמונה' בערבית - לא יצא ידי חובתו.

ח. הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה, בין ביום בין בלילה, בין לפניו בין לאחריה - יצא; לפי שאין סדר לברכות. בשחרית - פתח 'יוצר אור', וסיים 'מעריב ערבים'.

ה. כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר, או כדי שלא תגיע עדיו פרענות - הרי זה עוסק בה שלא לשמה. וכל העוסק בה לא ליראה, ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה - הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים: 'לעולם יעסק אדם בתורה, אפילו שלא לשמה - שמתוך שלא לשמה, בא לשמה'. לפיכך, כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ, אין מלמדין אותן אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתתברר דעתן ויתחפזו חכמה ותר, מגלין להן רז זה מעט מעט; ומרגלין אותן לענין זה בנחת, עד ששיגוהו וידעוהו ויעבדו מאהבה.

ו. דבר ידוע וברור, שאין אהבת הקדוש ברוך הוא נקשרת בלבד של אדם, עד שישנה [יעסוק] בה תמיד כראוי ויעוב כל שבועולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר: "בכל לבבך ובכל נפשך"; אלא בדעה שידעוהו [כגודל ידיעתו כן אהבתו]. ועל פי הדעה - תהיה האהבה: אם מעט מעט, ואם הרבה הרבה. לפיכך, צריך אדם ליחד עצמו [להתמסר] להבין ולהשפיל ברחמנות ותבונות המודיעין לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג, כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה.

ברוך רחמנא דסייען. נגמר ספר ראשון, בעזרת שדי. ומנין פרקים של ספר זה, ששה וארבעים פרקים: הלכות יסודי התורה, עשרה פרקים; הלכות דעות, שבעה פרקים; הלכות תלמוד תורה, שבעה פרקים; הלכות עבודה ונה, שנים עשר פרקים; הלכות תשובה, עשרה פרקים.

בשם ה', אל עולם.

מה אהבתי תורתך, כל היום היא שיתתי.

ספר שני והוא ספר אהבה

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קרית שמע, הלכות תפלה וברכת פהנים, הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה, הלכות ציצית, הלכות ברכות, הלכות מילה.

הלכות קרית שמע

מצות עשה אחת, והיא לקרות קרית שמע פעמים ביום. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות קרית שמע פרק א

א. פעמים בכל יום קוראין קרית שמע - בערב ובבקר, שנאמר: "ובשכבך ובקומך" - בשעה שדרך בגי אדם שוכבין, וזה הוא לילה, ובשעה שדרך בגי אדם עומדין, וזה הוא יום.

ב. ומה הוא קורא? שלש פרשיות אלו, והן: "שמע", ו"והיה אם שמע", ו"ויאמר". ומקדימין לקרות פרשת "שמע", מפני שיש בה צווי על יחוד השם ואהבתו

ח. הִיָּה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִית שְׁמַע - פּוֹסֵק וְקוֹרָא; וּמִכֶּרֶךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. הִיָּה עוֹסֵק בְּצִרְכֵי רַבִּים - לֹא יִפְסִיק, אֲלָא יִגְמַר עֲסָקִיהֶן; וְיִקְרָא, אִם נִשְׁאַר עֵת לְקִרּוֹת.

ו. הִיָּה עוֹסֵק בְּאַכִּילָה, אוֹ שְׁהִיָּה בְּמִרְחָץ, אוֹ שְׁהִיָּה עוֹסֵק בְּתַסְפֶּרֶת, אוֹ שְׁהִיָּה מִהֶפֶךְ בְּעוֹרוֹת [לְבוֹדֶק אִם עוֹבֵדוֹ], אוֹ שְׁהִיָּה עוֹסֵק בְּדִין - גּוֹמֵר, וְאַחֲרֵי כֵן קוֹרָא קְרִית שְׁמַע. וְאִם הִיָּה מִתְּנַרָּא שְׁמָא יַעֲבֹר זְמַן הַקְּרִיאָה, וּפְסִיק וְקָרָא - הֲרִי זֶה מְשַׁבֵּחַ.

ז. מִי שִׁירָד לְטַבֵּל - אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת וּלְהִתְכַּסּוֹת וּלְקִרּוֹת קֹדֶם שֶׁתִּגָּזַץ הַחֲמֶה, יַעֲלֶה וְיִתְכַּסֶּה וְיִקְרָא. וְאִם הִיָּה מִתְּנַרָּא שְׁמָא תִּגָּזַץ הַחֲמֶה קֹדֶם שֶׁיִּקְרָא, יִתְכַּסֶּה בְּמִים שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּהֶן וְיִקְרָא. וְלֹא יִתְכַּסֶּה לֹא בְּמִים שֶׁרִיחָן רַע, וְלֹא בְּמִי הַמְּשֻׁרָה [נִשְׁרָוּ בָּהֶם פִּשְׁתָּן]; וְלֹא בְּמִים צְלוּלִין [שְׁקוּפִים], מִפְּנֵי שֶׁעוֹרָתוֹ נִרְאִית בָּהֶן. אֲבָל מִתְכַּסֶּה הוּא בְּמִים עֲכוּרִין [שְׂאִינִם צְלוּלִים] שְׂאִין רִיחָן רַע, וְקוֹרָא בְּמִקוֹמוֹ.

ח. הַקּוֹרָא קְרִית שְׁמַע - לֹא יִרְמֹז בְּעֵינָיו, וְלֹא יִקְרָץ בְּשִׁפְתָיו, וְלֹא יִרְאֶה בְּאַצְבָּעוֹתָיו, כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה קְרִיאַת עֲרָאִי. וְאִם עָשָׂה כֵן - אָף עַל פִּי שֶׁיִּצְא יְדֵי חוּכְתּוֹ, הֲרִי זֶה מַגְנָה. וְצָרִיף לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, כִּשְׁהוּא קוֹרָא; וְאִם לֹא הַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, יִצְא. וְצָרִיף לְדַקְדֵּק בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ; וְאִם לֹא דַקְדֵּק, יִצְא.

ט. בִּיצֵד מְדַקְדֵּק? יִזְהַר שֶׁלֹּא יִרְפֶּה הַחֹזֶק [הַדְּגוּשׁ], וְלֹא יִחַזֵּק [יִדְגִּישׁ] הַרְפֶּה [שְׂאִינוֹ מוֹדָגֵשׁ]; וְלֹא יִגְיֵד [יַעֲשֶׂה שׁוּא נַע] הַנָּח [אֵת שׁוּא הַנָּח], וְלֹא יִגְיֵם הַנֶּד. לְפִיכָף, צָרִיף לִתֵּן רוּחַ בֵּין כָּל שְׁתֵּי אוֹתוֹת הַדּוּמּוֹת שֶׁאַחַת מֵהֶן סוֹף תִּכָּה וְהָאַחֶרֶת תִּחַלֵּט תִּכָּה הַסְּמוּכָה לָהּ, כְּגוֹן: "כָּכֵל לְכָבֶד" - קוֹרָא "כָּכֵל", וְשׁוֹהָה, וְחוֹזֵר וְקוֹרָא "לְכָבֶד"; וְכֵן "וְאַבְדָּתָם מִהֲרָה", "הַכֶּנֶף פְּתִיל". וְצָרִיף לְכָבֶד [לְהַתִּיץ] זֶנַן שֶׁל "תִּזְכּוּר". וְצָרִיף לְהַאֲרִיף בְּדִלֶת שֶׁל "אַחַד", כְּדִי שֶׁיִּמְלִיכֵהוּ עַל הַשְּׁמִים וְעַל הָאָרֶץ וְעַל אֲרֻבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם; וְצָרִיף שֶׁלֹּא לְחַטֵּף בְּחִית, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּאוֹמֵר 'אִי חַד'.

י. קוֹרָא אֲדָם אֵת שְׁמַע כָּכֵל לְשׁוֹן שֶׁהוּא מְכִירָה; וְהַקּוֹרָא כָּכֵל לְשׁוֹן - צָרִיף לְהִזְהַר מִדְּבָרֵי שְׁבוּשׁ שֶׁבְּאוֹתָהּ הַלְשׁוֹן, וּמִדְּבָרֵי בְּאוֹתָהּ הַלְשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁמִּדְּבָרֵי בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אִם קָרָא בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

יא. הַקּוֹרָא לְמִפְרָע [בַּסֵּדֶר הַפּוֹרֵךְ], לֹא יִצְא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּסֵּדֶר הַפְּסוּקִים. אֲבָל אִם הִקְדִּים פְּרָשָׁה לְפָרֶשָׁה - אָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רִשְׁאִי - אֲנִי אוֹמֵר שֶׁיִּצְא, לְפִי שְׂאִינָה סְמוּכָה לָהּ בַּתּוֹרָה [ג' הַפְּרָשׁוֹת אֵינָן מוֹפִיעוֹת בַּתּוֹרָה בַּסְּמִיכוֹת]. קָרָא פְּסוּק וְחִזַּר וְקָרָא פַּעַם שְׁנֵינָה, הֲרִי זֶה מַגְנָה; קָרָא מִלָּה אַחַת וּכְפָלָהּ, כְּגוֹן שֶׁקָּרָא 'שְׁמַע שְׁמַע', מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ.

יב. קָרָא סְרוּגִין [בַּהִפּסְטוֹקוֹת], יִצְא; אֲפִלּוּ שֶׁהָיָה בֵּין סְרוּג לְסְרוּג כְּדִי לְגַמֵּר אֵת פֶּלֶה - יִצְא; וְהוּא, שֶׁיִּקְרָא עַל הַסֵּדֶר. קָרָא מִתְּנַמְנֵם, וְהוּא מִי שְׂאִינוֹ לֹא עָר וְלֹא נֶרְדֵּם בְּשִׁנָּה - יִצְא; וּבִלְבָד, שֶׁיִּהְיֶה עַר בְּפִסּוּק רִאשׁוֹן.

- לֹא יִצְא; פֶּתַח בְּמַעְרִיב עֲרָבִים, וְסִיָּם בְּיּוֹצֵר אוֹר' - יִצְא. וְכֵן בְּעֲרִבִית - אִם פֶּתַח בְּמַעְרִיב עֲרָבִים, וְסִיָּם בְּיּוֹצֵר אוֹר' - לֹא יִצְא; פֶּתַח בְּיּוֹצֵר אוֹר, וְסִיָּם בְּמַעְרִיב עֲרָבִים - יִצְא; שְׁפָל הַבְּרָכוֹת, הוֹלְכוֹת אַחֵר חֲתִימָתָן.

ט. אֵיזָה הוּא זְמַן קְרִית שְׁמַע בְּלִילָה? מִצּוֹתָהּ מִשְׁעַת יְצִיאַת הַכּוֹכָבִים, עַד חֲצִי הַלַּיְלָה. וְאִם עֶבֶר וְאַחֵר, וְקָרָא עַד שֶׁלֹּא עָלָה עַמּוּד הַשֶּׁחַר [נִיִּצְנוּךְ הָאוֹר שֶׁלִּפְנֵי עֲלוֹת הַשֶּׁמֶשׁ] - יִצְא יְדֵי חוּכְתּוֹ; שֶׁלֹּא אֲמָרוּ 'עַד חֲצוֹת', אֲלָא כְּדִי לְהִרְחִיק אֵת הָאָדָם מִן הַפְּשִׁיעָה.

י. הַקּוֹרָא קְרִית שְׁמַע שֶׁל עֲרָבִית אַחֵר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשֶּׁחַר, קֹדֶם הַגֶּזֶן הַחֲמֶה - לֹא יִצְא יְדֵי חוּכְתּוֹ, אֲלָא אִם כֵּן הִיָּה אֲנוּס, כְּגוֹן שֶׁכּוֹר אוֹ חוֹלָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאֲנוּס שֶׁקָּרָא בְּעֵת זֶה, אֵינּוּ מְכָרֶךְ 'הַשְּׂכִיבָנוּ'.

יא. וְאֵיזָה הוּא זְמַנָּה בִּיּוֹם? מִצּוֹתָהּ שִׁתְּחִיל לְקִרּוֹת קֹדֶם הַגֶּזֶן הַחֲמֶה, כְּדִי שֶׁיִּגְמַר לְקִרּוֹת וּלְכָבֶד בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה עִם הַגֶּזֶן הַחֲמֶה; וְשֶׁעוֹר זֶה, כְּמוֹ עֶשׂוֹר שָׁעָה [כַּשֵּׁשׁ דְּקוֹת] קֹדֶם שֶׁתִּפְעֶלָה הַשְּׁמֶשׁ. וְאִם אַחֵר, וְקָרָא אַחֵר שֶׁעָלָתָה הַשְּׁמֶשׁ - יִצְא יְדֵי חוּכְתּוֹ; שֶׁעוֹנָתָה עַד סוֹף שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת בִּיּוֹם לְמִי שֶׁעֶבֶר וְאַחֵר. יב. מִי שֶׁהִקְדִּים וְקָרָא קְרִית שְׁמַע שֶׁל שְׁחָרִית אַחֵר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשֶּׁחַר - אָף עַל פִּי שֶׁהִשְׁלִים קֹדֶם שֶׁתִּגָּזַץ הַחֲמֶה, יִצְא יְדֵי חוּכְתּוֹ. וּבְשִׁיעַת הַדַּחֵק, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מְשַׁכֵּם לַצֵּאת לַדֶּרֶךְ - קוֹרָא לְכַתְּחֵלָה מְשִׁיעַלָה עַמּוּד הַשֶּׁחַר.

יג. הַקּוֹרָא אַחֵר שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת בִּיּוֹם, אֲפִלּוּ הִיָּה אֲנוּס - לֹא יִצְא יְדֵי חוּכְתּוֹ קְרִית שְׁמַע בְּעוֹנָתָהּ, אֲלָא הֲרִי הוּא כְּקוֹרָא בַּתּוֹרָה; וּמִכֶּרֶךְ הוּא לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ כָּל הַיּוֹם, אֲפִלּוּ אַחֵר וְקָרָא אַחֵר שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת.

הַלְכוֹת קְרִית שְׁמַע פָּרָק ב

א. הַקּוֹרָא אֵת שְׁמַע, וְלֹא כְּגוֹן לְבוֹ בְּפִסּוּק רִאשׁוֹן שֶׁהוּא: "שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל! ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד" - לֹא יִצְא יְדֵי חוּכְתּוֹ; וְהַשְּׁאָר - אִם לֹא כְּגוֹן לְבוֹ, יִצְא. אֲפִלּוּ הִיָּה קוֹרָא בַּתּוֹרָה בְּדִרְכּוֹ, אוֹ מִגִּיהָ אֵת הַפְּרָשִׁיּוֹת הָאֵלוּ בְּעוֹנַת קְרִיאָה - יִצְא; וְהוּא, שֶׁכֵּן אֵת לְבוֹ בְּפִסּוּק רִאשׁוֹן.

ב. כָּל אָדָם קוֹרִין בְּדִרְכָּן - בֵּין עוֹמְדִין, בֵּין מְהַלְכִין, בֵּין שׁוֹכְבִין, בֵּין רוֹכְבִין עַל גְּבִי בְּהֶמָה. וְאִסּוּר לְקִרּוֹת קְרִית שְׁמַע, וְהוּא מְטִיל וּפְנִיּוֹ טוּחוֹת [דְּבוּקוֹת] בְּקַרְקַע, אוֹ מְשַׁלֵּף עַל גְּבוֹ וּפְנִיּוֹ לְמַעְלָה. אֲבָל קוֹרָא הוּא, וְהוּא שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ; וְאִם הִיָּה בַּעַל בֶּשֶׂר הַרְבֵּה, וְאֵינּוּ יָכוֹל לְהִתְהַפֵּף עַל צִדּוֹ, אוֹ שְׁהִיָּה חוֹלָה - נוֹטֵה מַעַט לְצִדּוֹ, וְקוֹרָא.

ג. מִי שְׁהִיָּה מְהַלֵּךְ עַל רִגְלָיו - עוֹמֵד בְּפִסּוּק רִאשׁוֹן, וְהַשְּׁאָר קוֹרָא וְהוּא מְהַלֵּךְ. הִיָּה יֶשֶׁן - מַצְעֵרִין אוֹתוֹ וּמַעֲרִירִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיִּקְרָא פְּסוּק רִאשׁוֹן; וּמִכָּאֵן וְאִילָּךְ, אִם אֲנַסְתּוֹ שְׁנָה, אֵין מַצְעֵרִין אוֹתוֹ.

ד. מִי שְׁהִיָּה עוֹסֵק בְּמִלְאָכָה - מִפְּסִיק עַד שֶׁיִּקְרָא פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה פֶּלֶה; וְכֵן הָאֲמִנִין בְּטִלִין מִמִּלְאָכָתָן בְּפָרֶשָׁה רִאשׁוֹנָה, כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה קְרִיאַת עֲרָאִי. וְהַשְּׁאָר, קוֹרָא וְהוּא עוֹסֵק בְּמִלְאָכָתוֹ. אֲפִלּוּ הִיָּה עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוֹ בְּרֹאשׁ הַכֶּתֶל - קוֹרָא בְּמִקוֹמוֹ, וּמִכֶּרֶךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ.

טו. הִיָּה קוֹרָא וּפָגַע בְּאַחֲרֵים, אוּ פָגַעוּ בוּ - אִם הָיָה בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק - [דק] פּוֹסֵק וּמִתְחִיל וְשׂוֹאֵל בְּשָׁלוֹם מִי שֶׁהוּא חֵיב בְּכַבּוּדוֹ, כְּגוֹן שֶׁפָּגַע בְּאָבִיו אוּ רְבוֹ, אוּ מִי שֶׁהוּא גָדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻקָּהּ; וּמַשִּׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם שֶׁנֶּתַן לוֹ שְׁלוֹם.

טז. הִיָּה קוֹרָא בְּאֻמָּצָה הַפֶּרֶק - אִינוּ פּוֹסֵק וּמִתְחִיל לְשֵׁאל אֶלָּא בְּשָׁלוֹם מִי שֶׁהוּא מְתִירָא מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן מֶלֶךְ אוּ אָנֹס [חמסס] וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל מִי שֶׁהוּא חֵיב בְּכַבּוּדוֹ, כְּגוֹן אָבִיו אוּ רְבוֹ - אִם נֶתַן לוֹ שְׁלוֹם תַּחֲלָה, פּוֹסֵק וּמַשִּׁיב לוֹ שְׁלוֹם.

יז. וְאֵלּוּ הֵן בֵּין הַפֶּרָקִים: בֵּין בִּרְכָה רִאשׁוֹנָה לְשִׁנְיָה, בֵּין שִׁנְיָה לְ"שְׁמַע", בֵּין "שְׁמַע" לְ"וְהָיָה אִם שְׁמַע", בֵּין "וְהָיָה אִם שְׁמַע" לְ"וַיֹּאמֶר". אֲבָל בֵּין "וַיֹּאמֶר" לְ"אָמֵת וַיַּצִּיב", הֲרִי הוּא בְּאֻמָּצָה הַפֶּרֶק, וְלֹא יִפְסִיק אֶלָּא לְשֵׁאל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה, וְלִהְיוֹת מִפְּנֵי הַכְּבוֹד.

יג. סָפֵק קָרָא קְרִית שְׁמַע, סָפֵק לֹא קָרָא - חוֹזֵר וְקוֹרָא, וּמְבַרֵּךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. אֲבָל אִם יָדַע שֶׁקָּרָא, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם בִּרְךָ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ אוּ לֹא בִרְךָ - אִינוּ חוֹזֵר וּמְבַרֵּךְ. קָרָא וְטָעָה [דילג מילה], יַחֲזֹר לְמָקוֹם שֶׁטָּעָה; וְעַלֹּם מִמֶּנּוּ בֵּין פֶּרֶשָׁה לְפֶרֶשָׁה, וְאִינוּ יוֹדֵעַ אִיזוֹ פֶּרֶשָׁה הַשְּׁלִים וְאִיזוֹ צְרִיף לְהִתְחִיל - חוֹזֵר לְפֶרֶק רִאשׁוֹן, שֶׁהוּא "וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ".

יד. טָעָה בְּאֻמָּצָה הַפֶּרֶק, וְלֹא יָדַע הֵיכָן פָּסַק - חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַפֶּרֶק. הִיָּה קוֹרָא "וּכְתַבְתֶּם", וְאִינוּ יוֹדֵעַ אִם הוּא בְּ"וּכְתַבְתֶּם" שֶׁבְּ"שְׁמַע" אוּ בְּ"וּכְתַבְתֶּם" שֶׁבְּ"וְהָיָה אִם שְׁמַע" - חוֹזֵר לְ"וּכְתַבְתֶּם" שֶׁבְּ"שְׁמַע"; וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אַחֵר שֶׁקָּרָא "לִמְעַן יָרְבוּ" - אִינוּ חוֹזֵר, שֶׁעַל הַרְגֵּל לְשׁוֹנוֹ הוּא הוֹלֵךְ.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ו סיון-ב' תמוז ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות כלים פרק ז

הַקֶּרֶק - מְקַבְּלִין טַמְאָה, שֶׁהֲרִי צוּרַת כְּלִי צְלִיָּה. וְכֵן הַעוֹרוֹת הַעֲשׂוֹיֹת כְּעֵין טַבְּעוֹת שֶׁמְכַנִּיסִין אוֹתָן הָאֻמָּנִין בְּזוֹרוֹתֵיהֶן, כְּדִי לְהַגְבִּיחַ בְּגִדֵיהֶם מֵעַל יָדָם בְּשַׁעַת מְלָאכָה - מִתְּטַמְּאִין כְּשֶׁאֵר כְּלִי עוֹר הַפְּשׁוּטִים.

ה. עוֹר שֶׁתּוֹפְרִין מִמֶּנּוּ כְּסוּי לֵיד וּלְזוֹרֵעַ שֶׁל זוּרִי [- מְנַקֵּי] גִּרְנוֹת, וְשֶׁל הוֹלְכֵי דְרָכִים, וְשֶׁל עוֹשֵׂי פִּשְׁתָּן - מְקַבְּלֵי טַמְאָה; וְאִם הָיָה שֶׁל צִבְעִים וְשֶׁל נִפְחִים - אִינוּ מְקַבְּלֵי טַמְאָה. זֶה הַכֹּל: הָעֲשׂוֹי לְקַבְּלָהּ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְהוּ קוֹץ וּכְדִי שֶׁיִּאָּחֲזוּ יָפָה יָפָה - מְקַבְּלֵי טַמְאָה; וְהָעֲשׂוֹי מִפְּנֵי הַזֵּעָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְסַד הַדָּבָר שֶׁמִּתְעַסֵּק בּוֹ בְּזַעַת יָדָיו - הֲרִי זֶה אִינוּ מְקַבְּלֵי טַמְאָה.

ו. כִּמָּה שַׁעוֹר הַנֶּקֶב שֶׁיִּנָּקֵב כְּלִי הָעוֹר, וְיִטְהַר? הַחֲמַת [נוד], מִשְׁתַּנָּקֵב בְּמוֹצֵיא פְּקָעִיּוֹת [כְּזוֹרִים] שֶׁל שְׁתִּי; וְאִם אֵינָהּ יְכוּלָה לְקַבֵּל שֶׁל שְׁתִּי, הוֹאִיל וּמְקַבְּלַת שֶׁל עֶרֶב, מְקַבְּלַת טַמְאָה, עַד שֶׁתִּנָּקֵב רַבָּה.

ז. הַתְּרַמּוֹל [ילקוט] שֶׁנִּפְתַּח הַפִּס שֶׁבְּתוֹכוֹ - עֲדִין הַתְּרַמּוֹל מְקַבְּלֵי טַמְאָה, וְאִינוּ חַבּוּר לוֹ.

ח. הַחֲמַת שֶׁהִבִּיצִים [- כִּיסִּים] שֶׁלָּהּ מְקַבְּלוֹת עֲמָה [בְּמִלּוֹי הַנוֹד מִתְמַלֵּאִים גַּם הֵם], וְנִפְתַּחוּ - טְהוֹרוֹת, שֶׁאֵינָן מְקַבְּלוֹת כְּדֶרֶךְ.

ט. כְּלִי עוֹר שֶׁשִּׁישׁ לוֹ לִזְלָאוֹת וּשְׁנִצּוֹת [רְצוּעוֹת], כְּגוֹן סַנְדֵּל עֲמָקִי וְכִיסֵּי שֶׁל שְׁנִצּוֹת [אַרְנָק עִם רְצוּעוֹת] - אֵף עַל פִּי שֶׁשִּׁשְׁהֶן מִתְרִין, אֵין צְלִיָּה צוּרַת כְּלִי - הֲרִי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טַמְאָה כְּשֶׁהֵן מִתְרִין, הוֹאִיל וְהַדְּיוּט זְכוֹל בְּמַהֲרָה לְהַכְנִיס הַשְּׁנִצּוֹת בְּלוֹלָאוֹת וְיַחֲזוֹר כְּלִי קַבּוּל כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן אִם נִטְמָאוּ, וְהִסִּיר הַשְּׁנִצּוֹת מֵהֶן, וְנִפְסְדָה צוּרַתָּם - הֲרִי הֵם טְהוֹרִין, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵפְשָׁר לְהַחֲזִירָם שֶׁלֹּא בְּאֻמָּן.

י. כִּיסֵּי שֶׁל שְׁנִצּוֹת שֶׁנִּטְלוּ שְׁנִצּוֹת - עֲדִין הוּא מְקַבְּלֵי טַמְאָה, שֶׁהֲרִי הוּא מְקַבְּלֵי. נִפְשֵׁט, וְחָזַר [לְהִיּוֹת] עוֹר פְּשׁוּט

א. כְּלִי עוֹר, מְאִימָתִי מְקַבְּלִין טַמְאָה? הַתְּרַמּוֹל [ילקוט] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - מְשִׁיחֵם שְׁפֹתוֹתָיו, וְיִכְרַת הַקּוֹפִין [חֲתִיכוֹת בּוֹטוֹטוֹת] הַקְּטָנִים הַיּוֹצֵאִין עַל גְּבִי הָעוֹר, וְיַעֲשֶׂה אֶת קִיחוֹתָיו [- רְצוּעוֹתָיו]. סְקָרְטִיָּה [טַבֶּלֶת עוֹר], מְשִׁיחֵם וְיִכְרַת וְיַעֲשֶׂה צִיצִיתָה [- טַס מִתְכַּת]. קְטַבְּלָה [- כִּיסוֹי מִיטְה], מְשִׁיחֵם וְיִכְרַת. הַכֹּר וְהַפֶּסֶת, מְשִׁיחֵם שְׁפֹתוֹתֵיהֶן וְיִכְרַת הַקּוֹפִין הַיּוֹצֵאִין. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּהֶן. הַתְּפִלִּין, מְשִׁיגְמֹר הַקְּצִיצָה; אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עֲתִיד לִתֵּן בָּהּ אֶת הַרְצוּעָה, הֲרִי זֶה מְקַבְּלַת טַמְאָה. עוֹר הָעֲרִיסָה שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת לוֹ טְבוֹר [- חִיזוֹק לְרַגְלֵי הָעֲרִיסָה], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ טְבוֹר. הַסַּנְדֵּל, מְשִׁיגְמִיעַ [יַעֲזוּב]. הַמְּנַעַל, מְשִׁיגְבֹב [- יִתִּיבֵשׁ] עַל הָאֻמוֹם [מָקוֹם הַנַּחַת הַנַּעֲלִי]. וְאִם עֲתִיד לְכַרְכֵּם [לְצַבּוֹעַ בְּכַרְכוּם] וּלְשַׁרְטֵט, עַד שֶׁיִּכְרְכֵם וְעַד שֶׁיִּשְׁרְטֵט; וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּהֶן.

ב. עוֹר שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי, אִינוּ מְקַבְּלֵי טַמְאָה; לְפִיכָךְ, כִּפּוֹ שֶׁל עוֹר שֶׁקּוֹשְׁרִין לוֹ קֻטִּי קוֹצִים עַל כְּפִיָּהֶן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִכָּסּ הַקּוֹץ - אִינוּ מְקַבְּלֵי טַמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹר פְּשׁוּט וְאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי. וְכֵן הָעוֹר שֶׁמְלַקְטִין בּוֹ גִּלְגִּילֵי הַבָּקָר, וְעוֹר שֶׁחוֹסְמִין בּוֹ פִּי הַבְּהֵמָה, וְעוֹר שֶׁמְשִׁיבִין בּוֹ אֶת הַדְּבָרִים בְּעֵת שֶׁלּוֹקְחִין הַדְּבַשׁ, וְעוֹר שֶׁמְנִיפִין בּוֹ אֶת הָרוֹחַ מִפְּנֵי הַחֶם - הֲרִי הֵן טְהוֹרִין, וְאֵין מְקַבְּלִין טַמְאָה.

ג. כָּל בֵּית הָאֻצְבָּעוֹת [כֹּפֶס] שֶׁל עוֹר, טְהוֹרוֹת; חוּץ מִשָּׁל קִצִּיצִין [קוֹטְפֵי פִירוֹת], מִפְּנֵי שֶׁהִיא [עֲצָמָה] מְקַבְּלַת אֶת הָאוֹר [מִיּוֹן פֶּרִי]; וְנִקְרָעָה - אִם אֵינָהּ מְקַבְּלַת אֶת רֹב הָאוֹר, טְהוֹרָה. ד. הָאֻבָּנֵט שֶׁל עוֹר, וְעוֹרוֹת שֶׁתּוֹפְרִין הַקְּטָעִין [קוֹטְפֵי רַגְלִי] עַל אֲרֻכְבוֹתֵיהֶן כְּדִי שֶׁיִּתְגַּלְגְּלוּ [יִהְיוּ] בָּהֶן עַל

גלמי כלי מתכות הן. אכל העושה כלי משכרי כלי מתכות, ומן הכלים שנשחקו מרב הזמן, ומן המסמרות שידוע שנעשו מן הכלים - הרי אלו מקבלין טמאה, לפי שאינם גלמים. אכל מסמרות שאין ידוע אם נעשו מן הכלים או מן העצת - הרי הן טהורין; אפלו התקין אותן לכלי, אינן מקבלין טמאה.

ג. כלי מתכות שאינו מחסר אלא כסוי - מקבל טמאה; שאין הכסוי חשוב מגוף הכלי.

ד. מחט שלא נקבה, אלא שפה ותקנה לכו מתחלתה - מקבלת טמאה, מפני שמוציאין בה את הקוץ. אכל אם היה עתיד לנקבה - הרי היא כשאר גלמי כלי מתכות, ואינה מקבלת טמאה.

ה. ומאחר שבארנו שגלמי כלי מתכות טהורים, וגלמי כלי עץ טמאים, ופשוטי כלי מתכות טמאים, ופשוטי כלי עץ טהורים, דין תורה - נמצא הטמא בכלי עץ, טהור בכלי מתכות, והטמא בכלי מתכות, טהור בכלי עץ.

ו. כל כלי המלחמה, כגון הסיף והרמח והכובע והשריון והמגפיים וכיוצא בהן - מקבלין טמאה. וכל תכשיטי האדם, כגון הקטלה והנזמים והטבעות, בין שיש עליהן חותם בין שאין עליהן חותם, וכיוצא בהן - מקבלין טמאה. אפלו דינר שנפסל, והתקינו לתלותו בצוואר קטנה - מקבל טמאה. וכן קמע של מתכת, מתטמא ככל תכשיטי אדם.

ז. כל תכשיטי הבהמה והכלים, כגון הטבעות שעושים לצוואר הבהמה ולאזני הכלים - טהורין, ואינן מקבלין טמאה בפני עצמן; חוץ מזה [פעמו] של בהמה, וכלים המשמיעים קול לאדם. כיצד? העושה זוגין למכתשת [לכתישת בשמים], ולעריסה [של תינוק], ולמטפחות ספרים [לפעמון בית ספר], ולמטפחות תינוקות - הרי הם טהורים. עשה להם ענבולין [לשוניות המכשיות], מקבלין טמאה; הואיל ונעשו להשמיע קול לאדם, הרי הן טמאים פתכשיטי אדם. ואפלו נטלו ענבוליהן - מקבלין טמאה, שהרי הוא ראוי להקישו על החרש [חרש].

ח. זוג העשוי לאדם - אם נעשה לקטן - אינו מקבל טמאה אלא בענבול שלו, שהרי לקול נעשה; ואם נעשה לגדול - הרי זה תכשיט, ומקבל טמאה אף על פי שאין לו ענבול.

ט. כל הפצופות [מסיכות], מקבלות טמאה. וכל החותמות, טהורין - חוץ מחותם של מתכת שחוזמין בו בלבד. וכל הטבעות, טהורות - חוץ מטבעות אצבע; אכל טבעת שחוגר בה את מתניו, או שקושר אותה בין כתפיו - טהורה. טבעת השיר של בהמה - הואיל והאדם מושך בה את הבהמה, מקבלת טמאה. וכן מקל של בהמה של מתכת - הואיל ואדם רודה אותה בו, מקבלת טמאה.

י. כל הכלים יורדים [- נעשים ראויים] - לטמאה במחשבה, ואין עולין מדי טמאה אלא בשנוי מעשה; והמעשה מבטל מיד המעשה ומיד המחשבה, והמחשבה אינה מבטלת לא מיד המעשה ולא מיד המחשבה. כיצד? טבעת בהמה או כלים שחשב עליה להחזירה לטבעת

- טהור. טלה עליו את המטלית מלמטן - מקבל טמאה, אף על פי שהוא פשוט; שהרי עליו צורת כלי.

יא. עור שברך בו הקמע, מקבל טמאה; פשוט, טהור; חזר וברך בו, מקבל טמאה; מטמא ומטהר, אפלו עשרה פעמים ביום. ועור שכתב עליו הקמע, טהור; ואם פרת ממנו, ועשה [מהקמיע] חליה לתכשיט - מקבלת טמאה.

יב. תפלין של ראש, ארבעה כלים. הרי שנטמאת במת, והתיר קציצה הראשונה, ותקנה [חיבר חדשה] - הרי היא אכ טמאה כשהיתה; וכן אם התיר השניה, ותקנה, וכן אם התיר אף השלישית ותקנה. התיר אף הרביעית ותקנה - נעשית בלה ראשון לטמאה; שהרי התיר כל אחת ואחת וחרז ותקנה בלה, וכאלו זו תפלין אחרות שנגעו בראשונות. חזר והתיר את הראשונה פעם שניה, ותקנה - הרי היא ראשון כמות שהיתה; וכן אם התיר את השניה, ואת השלישית. חזר והתיר אף את הרביעית, ותקנה - בלה טהורה; שאין הראשון מטמא כלים, מפני שהוא וְלֹד, כמו שבארנו. וכן סנדל שהוא טמא מדרס, ונפסקה אחת מאזניו, ותקנה - הרי הוא מדרס כשהיה. ונפסקה שניה, ותקנה - טהור מן המדרס, שהרי נעשו לו אזנים חדשים; אכל טמא מגע מדרס. לא הספיק לתקן את הראשונה עד שנפסקה השניה, או שנפסק עקבו, או נטל חטמו [- החוד], או נחלק לשנים - טהור.

יג. מנעל שנפחת [נחסר] - אם אינו מקבל רב הרגל, טהור. יד. תפלין שנטמאת, מאימתי טהרה? של יד, משיתיר אותה משלש רוחות; ושל ראש - משיתיר משלש רוחות, ובין קציצה לחברתה.

טו. הכדור והאמום [עור ממולא בד] והקמע והתפלין שנקרעו אחר שנטמאו - הנוגע בהם, טמא; ובמה שבתוכן, טהור. האכופ [אוכף] שנקרע - הנוגע במה שבתוכו, טמא; מפני שהתפר מחברו, ונעשה בלו כגוף אחד.

יום שני

הלכות כלים פרק ח

א. כל כלי מתכות אינן מקבלין טמאה - עד שתגמר מלאכתן בלה, ולא יהיה הפלי מחסר מעשה כלל; אכל גלמי כלי מתכות, אינן מקבלות טמאה.

ב. ואלו הם גלמי כלי מתכות: כל שעתיד לשוף אותו, או לשבץ [להסיר וליישר], או לגרד, או לכרוב [ללשוש], או להקיש בקרנס [פטיש], או שהיה מחסר און או אגן [- שפה] - הרי זה אינו מקבל טמאה, עד שיתקנה, ויפהו, ולא תשאר בו מלאכה כלל. כיצד? כגון הסיף שאינו מקבל טמאה עד שישופנו, והספין עד שישחיצנה, וכן כל פיוצא במעשים אלו. לפיכך, העושה כלים מן העצת [גוש] של ברזל, או מן החררה [גוש בצורת עוגה] של מתכת, ומן הסוכב [חישוק מתכת] של גלגל, ומן הטסין, ומן הצפויין, ומפני [- בטיסין] הכלים, ומאגני הכלים, ומאזני הכלים, ומן השחלת, ומן הגרדת [- מיני שאריות כלי מתכת] - הרי אלו טהורים; מפני שכל אלו שנעשו,

יש לה בית קבול; והעדרה מקבלת טמאה בפני עצמה, מפני שיש לה שם בפני עצמה. והענינה [מחט] שלה שהיא נכנסת באון או באף - אינה מקבלת טמאה בפני עצמה, מפני שאין לה שם בפני עצמה. הנה הנזם עשוי כמין אשכול [ענבים], ונפרק - טהור; מפני שאין בו בית קבול, ואין לכל גרגר ממנו שם בפני עצמו, והרי אינו ראוי לתכשיט משנפרק.

ד. טבעת אחת שמניחין הכנות ברגל אחת, היא הנקראת 'בירית'; ואינה מקבלת טמאה, מפני שאין עליה צורת כלי תכשיט, אלא כמו טבעת הכלים, או טבעת שקושר בה בין כתפיו. אבל שתי טבעות שמשימות הכנות ברגליהן, ושלשלת מטלת ביניהן מזו לזו - מקבלות טמאה; מפני שהן מתכשיטי הכנות, והן הנקראין 'כבלים'.

ה. קטלה [שרשרת] שהחליות שלה של מתכת, והן בחוט של צמר או של פשתן, ונפסק החוט - החליות מקבלות טמאה, שכל אחת ואחת כלי בפני עצמו. הנה החוט שלה של מתכת, והחליות של אבנים טובות ושל מרגליות או של זכוכית, ונשברו החליות, והחוט קיים - הרי זה מתטמא בפני עצמו. שירי קטלה, [שעורה] - כמלא צנאר קטנה.

ו. כל הכסויין של מתכת - טהורין, ואין מקבלין טמאה, מפני שאין להם שם בפני עצמן; חוץ מכסוי המחס [דוד], ומכסוי טני [סל] של רופאין - מפני שמניחין בו את האספלונית [תחבושת], נעשה כלי קבול.

ז. כסוי של מתכת ששכפו ולטשו, ונעשה מראה - הרי זה מקבל טמאה.

ח. כל המשקלות של מתכת, מקבלות טמאה; והן הנקראין 'אנקיות'. קנה מאזנים של עץ שהיו אנקיות של ברזל תלויות בו - מקבל טמאה, מפני האנקיות התלויות בו. במה דברים אמורים? במאזנים של מוכרי פשתן ומוכרי צמר; אבל של בעלי בתים - אינו מקבל טמאה, עד שיהיו האנקיות קבועות בו.

ט. משקלות שנסתפרו - אף על פי שהחזירן ושוקל בהן, אינן מקבלות טמאה. יחד מהן [אחר שבירתם] - חצוי ליטריין, שלישי ליטריין, רביעי ליטריין - הרי אלו מקבלין טמאה.

י. סלע שנפסלה, והתקינה להיות שוקל בה - מקבלת טמאה.

יא. אנקלי [מוט] של בתפים [סבלים], טהורה; ושל רובלים, מתטמא. אנקלי של נקליטי [קדשי וילון] המטה, טהורה; ושל דרגש [מיסת עור], מתטמא. אנקלי של פגרת הצידים שצדין בה הדגים, טהורה; ושל שדה, מתטמא. אנקלי של מנורת העץ, טהורה; ושל שלחן, מתטמא. זה הכלל: כל כלי שמקבל טמאה בפני עצמו מן התורה - הרי האנקלי של מתכת שלו והשלשלת שלו מקבלות טמאה. וכלי שאינו מקבל טמאה - כגון פשוטי כלי עץ, וכלי עץ הפאים במדה, וכיוצא בהן - אנקלי של מתכת והשלשלת שלו אינן מקבלין טמאה. וכלן - אחת אחת בפני עצמה, טהורה; שאין האנקלי או השלשלת כלי בפני עצמו, אלא

אדם - הרי זו מקבלת טמאה במחשבה זו, וכאלו נעשית לאדם מתחלת עשייתה. חזר וחשב עליה להניחה טבעת בהמה כשהיתה - אף על פי שלא נתקשט בה האדם, הרי זו מקבלת טמאה; שאין המחשבה מבטלת מדי המחשבה, עד שיעשה מעשה, כגון שישוף אותה או יתקנה כמעשה של בהמה. היתה הטבעת לאדם, וחשב עליה לבהמה - עדין היא מקבלת טמאה כשהיתה; שאין הכלים עולין מדי טמאתן במחשבה. עשה בה מעשה, ושנה לבהמה - אינה מקבלת טמאה; שהמעשה מבטל מיד המעשה. וכן כל כיוצא בזה.

יא. חרש שוטף וקטן - יש להם מעשה ואין להם מחשבה, כמו שבארנו בענין הקשר אכלין.

יב. זוג [פעמון] של דלת שחשב עליה לבהמה, מקבלת טמאה; ושל בהמה שנעשה של דלת - אפלו חזרו בקרקע, ואפלו קבעו במסמר - הרי זה מקבל טמאה כשהיה, עד שישנה בו מעשה בגופו.

יג. אמן שהוא עושה ומניח [למכירה] וזגין [פעמונים] לדלתות ולבהמה - אם רב העשוי לדבר שמקבל טמאה - הרי הכל מקבל טמאה, עד שיפריש מקצתם לדבר שאינו מקבל טמאה; ואם רב העשוי לדבר שאינו מקבל טמאה - הרי הכל טהור, עד שיפריש מקצתם לדבר המקבל טמאה. וכן כל כיוצא בזה.

יד. וזוגין הנמצאין בכל מקום, מקבלין טמאה - חוץ מן הנמצאים בפרקים, מפני שרובן לדלתות.

טו. אמר לאמן: 'עשה לי שני זוגין, אחד לדלת ואחד לבהמה', 'עשה לי שתי מחצלאות, אחת לשכיבה ואחת לאהל', 'עשה לי שני סדינים, אחת לצורות [מציירות] ואחת לאהל' - הרי שניהן מקבלין טמאה, עד שיפריש ויאמר: 'זה לכך, וזה לכך'.

יום שלישי

הלכות כלים פרק ט

א. כל כלי מתכות שיש להם שם בפני עצמן, מקבלין טמאה - חוץ מן הדלת, והנגר [יתד הנעילה], והמנעול, והפותה [בית קיבול] שפתח הצייר [צייר הדלת], והציר, והקורה, והצנור; מפני שאלו עשויין לקרקע, או לשמש את העץ - אינן מקבלין טמאה, ואפלו קדם שיקבעו. וכל כלי מתכות שיש לו שם לוי [נוסח] - אינו מתטמא בפני עצמו, מפני שהוא במקצת כלי. ביצר? עקרב [לשונית] של פרמביה [רסן], טמא. ולחיים שלה שצל לחיי הבהמה מפאן ומכאן - טהורין, ואינן מקבלין טמאה בפני עצמן; מפני שאין להם שם בפני עצמן. ובשעת חבורן [לרסן], הכל מקבלין טמאה.

ב. טסין של ברזל שמניחין על לחיי האדם בשעת מלחמה - אינן מקבלין טמאה, מפני שאין להם שם בפני עצמן; ואם יש בהן בית קבול מים, מתטמאין בכל כלי קבול.

ג. נזם שהוא עשוי בקדרה מלמטן וכעדשה מלמעלן, ונפרק הקדרה שלו - מקבלת טמאה בפני עצמה, שהרי

[שעל הבהמות], והכנפים [סטי מתכות] המקבלות [בחוריהם] את הרצועות, וברזל שתחת צוארי בהמה, והסומך [- יתד שבקצה העגלה], והמחגר [יתד שבקצה העול], והתמחיות [מקום בעגלה להנחת אבנים], והענבול [- לשון הפעמו], והצנירה [ו], ומסמר המחבר את כלן [- כל חלקי העגלה]. ואלו טהורין בעגלה: העל של עץ המצפה [במתכת], והכנפים העשויין לנואי, והשפופרות המשמיעות את הקול, והאבר [עופרת] שבצד צוארי בהמה, והסוכב [- חישוק מתכת] של גלגל, והטסין [לוחות מתכת], והצפויין, ושאר כל המסמרות שבה - כל אלו טהורין.

ו. עקב בית הכד [ברזל שבקורה המוסקת], מקבל טמאה. ארון של גרוסות [- מוכרי גריסים] - אף על פי שהוא טהור - אם היתה תחתיו עגלה של מתכת, הרי זו מקבלת טמאה. ז. רחים של פלפלן, מקבלת טמאה משום שלשה פלים: משום פלי קבול, ומשום פלי מתכות, ומשום פלי כברה [נפה]. ח. הדלת של מתכת שבמגדל [ארון] - של בעלי בתים, אינה מקבלת טמאה; ושל רופאים, מקבלת טמאה, שמניחים בה את האספולוניית [תחבושת], ותולה בה את המספרים.

ט. טסין [- כעין צבת] של מתכת שמנערין בהן את הקדרה, מקבלין טמאה; והקבועין בכירה, טהורין. י. המלקחים [צבת] שממעה בהן את הפתילה [שנשרפה], מקבלין טמאה. והצנורות [- ברזלים] שתופסות את הרחים למעלה - אינן מקבלין טמאה, שאינן עשויות אלא לחזק. יא. קלסטר [קורה] שנועלין בה את הדלת - אם היתה של מתכת, מתטמאה; היתה של עץ ומצפה מתכת, טהורה. יב. הפין והפרנה [שני חלקי מנעול], טמאים.

יג. פקה [כדור שבראש הפלך] של מתכת - טהורה, לפי שהיא משמשת את העץ.

יד. הכוש [פלך], והעימה [העץ שהחוטם כרוכים עליו], והמקל, וסימפונגה [כלי נגינה], וחליל של מתכת - מקבלין טמאה. היו של עץ ומצפין מתכת, טהורין; חוץ מן הסימפונגה - שאם היה בה בית קבול כנפים [לוחות מתכת דקות] - אף על פי שהיא מצפה, טמאה.

טו. התוצרת שהיא מפצלת חליות חליות - אם אין יודע להחזירה אלא אפן, הרי זו מקבלת טמאה כשהיא מחברת; ואם יכולין הכל לפרקקה ולהחזירה, אינה מקבלת טמאה. טז. הקצה [העליון של החצוצרה] שמניחין עליו הפה בשעת תקיעה, מקבל טמאה בפני עצמו; והקצה האחר הרחב [חלקה התחתון], אינו מקבל טמאה בפני עצמו. ובשעת חבור, הכל טמא. פיוצא בו, קני מנורה בפני עצמן - אין מקבלין טמאה, מפני שיש להן שם לוי [- נוסף]; הפרח שלה [בית קיבול הנר], והבסיס - מתטמאין בפני עצמן. ובשעת חבור, הכל מקבלין טמאה.

יז. קורת החצים שהיא [לוח] המטרה, שיש בה לשונות של מתכת - מקבלת טמאה; ושמניחין אותה ברגלי האסירים, טהורה. והקולר [שעל צווארי אסירים], מקבל טמאה. מגרה [משור] שעשה שניה לחור הדלת [הכניסו

הרי הן כמקצת פלי. ואפלו אנקלי שבפתיים שתולין בה הכלים והבגדים וכיוצא בהן, טהורה.

יב. שלשלת שיש בה בית נעילה, מתטמאה; והעשויה לכתיפה [- קשירת חיות], טהורה.

יג. שלשלת של סיטונות [- חנויות] - מתטמאה, מפני שהן נועלין בה החנויות; ושל בעלי בתים - טהורה, שאינה אלא לנואי.

יד. שלשלת של מושחי [מודדי] קרקע, והיתדות שלהן שתוקעין בקרקע - בשעה שמושחין, מקבלין טמאה. ושלשלת של מקוששי עצים - טהורה, לפי שהיא משמשת את העץ.

טו. שלשלת דלי גדול - ארבעה טפחים ממנה סמוך לדלי, מתטמא עם הדלי מפני שהיא צרף הדלי; והשאר טהור, לפי שאין לו שם בפני עצמו. ושלשלת דלי קטן, עשרה טפחים.

טז. הפדור של מתכת והסדן, והקנטר [גרזן] של פנאי, והדקר [יתד] של חרש, וחרמור [מושב מיוחד לעבודתו] של נפח, והמטלטלת והמשקלת [- כלים לבדיקת יושר הכתלים] של בנן, והפידים של ברזל שחובטין בהן הצייתים, והאפרס [- דרכו עוברת התבואה לטחינה] של מתכת, והאולר שפותרין בו הסופרים ראש הקלמוס של קנה, והקלמוס של מתכת, והפן [לוח], והפנה [סרגל] שמשרטטין בהן הסופרים [על הקלף] - כל אלו מקבלין טמאה; שכל אחד מהן יש לו שם בפני עצמו. וכן כל פיוצא באלו.

יום רביעי

הלכות פלים פרק י

א. מסמרות שמתקנין בהן התקרה העשויין לתקע אותן בעצים, אינן מקבלין טמאה; וכן המסמרות שתוקעין אותן בפתיים לתלות בהן. ואם התקין המסמר להיותו פלי בפני עצמו, מקבל טמאה. כיצד? מסמר שהתקינו להיות פותח ונועל בו, או להיות מוציא בו את הפתילה, או שנתנו ברחים של יד או של חמור - הרי זה מקבל טמאה. התקינו להיות פותח בו את החכית - טהור, עד שיצרפנו [יעצבו לשם כך].

ב. מסמר שהוא עשוי כמו סימן לשמירת הפתח [לידע אם עברו בו], אינו מקבל טמאה; וכן מסמר של שלחני שהוא תולה בו את המאזנים והפס, טהור; וכן תלוני [ווי] המגרדות [מתכות שמגרדות הגוף], טהורות - אף על פי שמסמרין אלו משנין בצורתן, משאר מסמרות התקיעה.

ג. מסמר הגרע [- חובש], והוא הפלי שמקניין בו הדם - מקבל טמאה. ומסמר של אבן השעות [- שעון שמש], טהור.

ד. מסמר הגרדי [- האורג], והוא המסמר הארץ פועין שפוד שמכניס בו האורג שפופרת הקנה או העץ ולופף עליה החוטין - מקבל טמאה.

ה. אלו פלי מתכות המתטמאות בעגלה: העל [המוט הנמשך מהעגלה לבין הבהמות] של מתכת, והקטרב [העץ

בתים, וזוג של מספרים גדולים של ספרים שנוחלקו - כל חלק מהם מקבל טמאה, מפני שהוא עושה מעין מלאכתו. ט. מספרת שנוחלקה לשנים - טהורה, לפי שאינה מעבירה את השער אלא בדיחוק.

י. שריון [- מגן] שנוחלק לארכו, טהור; לרחבו - אם משמש מעין מלאכתו ראשונה, טמא. מאימתי טהורה? משיבילה [- יחלוד] ואינו משמש מעין מלאכתו. בלה ונשתיר בו רבו - אם מלמעלה [החלק העליון], טמא; ואם מלמטה, טהור. קצין ממנו, ועשה חלצה לתכשיט - הרי זו מקבלת טמאה.

יא. שפופרת [מפוח] של זיהבים [צורפים], ושל זגגין, ושל נפחים, ושל עושי זכוכית - שנוחלקה לארכה, טהורה. לרחבה - אם משמשת מעין מלאכתה ראשונה, טמאה; ואם לאו, טהורה.

יב. בלכא [- כלי איחסון] של ספרים, ושל רופאים, ושל עושי זכוכית שנוחלקה לשנים - טהורה; ושל נפחים - טמאה, מפני שהוא בתחלה חותה בה את הגחלים.

יג. מראה של מתכת שנשברה או שנשטטשה - אם אינה מראה רב הפנים, טהורה; היתה מראה רב הפנים, עדן היא כלי כשהיתה.

יד. מחט שנשל קצתה הנקוב, או עקצה [- ראשה] - טהורה; ואם התקינה ללפף עליה את החוט לרקם בה, טמאה. אבל מחט של שקין [שהוא עבה] שנשל קצתה הנקוב - טמאה, מפני שהוא רושם [- חורט] בקצה השני.

טו. המחט שלופפין עליה השני או הזקב וכיוצא בהן, בדרך שהרוקמין עושין - בין שנשל הנקוב שלה, בין שנשל עקצה - טמאה, שאין מלאכתה התפירה.

טז. מחט שהעלת חלודה - אם מעבכת את התפירה, טהורה; ואם לאו, טמאה.

יז. הסין והספין שהעלו חלודה, טהורין; שפן [שייפס] והשחין, חזרו לטמאתן הישנה. וכן צנינה [ברזל הטוויה] שפשטה [מעקמיותה], טהורה; כפפה, חזרה לטמאתה הישנה.

יח. מפתח עקם כמו ארכבה שנשבר מתוך ארכבתו, טהור; וכן מפתח העשוי כמין גם [ג' יונית] שנשבר מתוך גמול, טהור - שהרי אינו יכול לפתח בהן, והרי אינו משמש מעין מלאכתו. היו בו שנים ונקבים - טמא, שעדין מפתח הוא. נטלו השנים - טמא, מפני הנקבים; נסתמו הנקבים - טמא, מפני השנים. נטלו השנים, ונסתמו הנקבים או שנפרצו הנקבים זה לתוך זה - טהור.

יט. כלי שיש בראשו האחד כף להרים בו הדשן, ובראשו השני מזלג לצלות בו הבשר - נטלה כפו, טמא מפני שניו; נטלו שניו - טמא מפני כפו. וכן מכחול שננטלה כפו שגורפין בה הפחל [הצבע] - טמא מפני הזכר [היינו החלק] שפוחלץ בו העין; נטל הזכר - טמא, מפני הכף.

כ. כלי שבראשו אחד כף בסבכה [- רשת] לצלות עליו, ובקצה השני שנים להוציא בהן הבשר מן הקדרה או מעל

לתוך המשקוף ושיניו כלפי הפתח] - אף על פי שמשמש בה, אינה מקבלת טמאה; ואם משנטמאת עשיה לחזר הדלת - הרי זו בטמאתה, עד שיקבענה במסמר. הפכה [- באופן שהשיניים לכיוון המשקוף] - בין מלמעלה, בין מלמטה, בין מן הצדדין - טהורה.

יום חמישי

הלכות כלים פרק יא

א. כמה שער השבר שישבר כלי מתכת ולא יקבל טמאה, או יטהר מטמאתו? הכל לפי מה שהוא [- לפי עניינו].

ב. כל זמן שהכלי יכול לעשות מעין מלאכתו - עדן הוא כלי, וחשוב ככלי שלם. כיצד? דלי של מתכת שנשבר, והרי הוא יכול למלא בו - הרי הוא כלי כשהיה. הקומקום, כדי לחם בו חמין. המחס, כדי לקבל סלעים [- מטבעות]. הלפס [כלי גדול למים], כדי לקבל קיתונות [כדים] של מתכת. הקיתון, כדי לקבל פרוטות. מדות היין, כדי למד בהן היין. ומדות השמן, כדי למד בהן השמן. מסננת של חרדל שנפרצו בה שלשה נקבים מלמטה, זה לתוך זה [- במקום אחד] - טהורה, לפי שאינה משמשת מעין מלאכתה. מגרפה [כלי לבחירה] שנשל כפה - אף על פי שהיא קרנס, טהורה; שאינה עושה מעין מלאכתה אלא מעין הקרנס, והיא לא נעשית לתקע בה קרנס. וכן כל כיוצא בזה.

ג. מסרק של צמר שננטלו שניו - אם נשתיר בו שלש במקום אחד, טמא. היתה החיצונה אחת מן השלש - טהור, לפי שאינו יכול לסרק בו פשתן; שהחיצונה אינה מועלת לסריקה [כי רחבה היא], וכל שאינו עושה מעין מלאכתו ככלי מתכות - טהור. נטלו מן המסרק שתיים, ועשאן למלקטת [- מלקחיים] - טמאות. אחת, והתקינה לגר, או ללפף [- לכרוך] עליה החוט לרקם - מקבלת טמאה; ואם היתה השן עבה וגדולה - אף על פי שלא התקינה, הרי זו מתטמאה בפני עצמה.

ד. מסרק של פשתן שננטלו שניו, ונשתיר בו שתיים - טמא; נשתיר בו אחת, טהור.

ה. הכדומים [מקלות להעלאת כלים מהבור] שנשתברו, ואנקלי שלהן [- וזו שבראשיהם] קימת - טמאין; שהרי אפשר להוציא בהן הדלי מן הבאר, כשהיו מקדם.

ו. מגרה [- משור] שננטלה שנה אחת מביתים [- בין כל שני שיניים נשברה שן], טהורה. נשתיר בה מלא הסט [- ארבעה אגודלין] במקום אחד - טמאה, שהרי אפשר לגור בנשאר.

ז. המעצד [גרזן] והאזמל והמפסלת [נסכין חדה] והמקדח שנפגמו, עדן מקבלין טמאה; נטל חסומן [- החוד שלהן], טהורין. וכלן שנוחלקו לשנים, טמאין - חוץ מן המקדח, שהרי אינו יכול לנקב בו. והרנקי [כלי נגרים] בפני עצמה - אינה מקבלת טמאה, מפני שהיא מקצת כלי.

ח. הסוף, והספין, והספין העקם כמו מגל, והרמח, ומגל יד [- לשימוש ביתי], ומגל קציר, וזוג מספרים קטנים של בצליל

לומר, שאין הפלים צריכין הערב שמש [שקיעת החמה אחר טבילתו]; מפני חשש זה, גזרו עליהן טמאה.

ג. אחד כלי שנטמא במת, או בשאר הטמאות - אם התיכו - חזר לטמאתו הישנה, עד שיתבטל. נטמא במת, והזה עליו בשלישי, ואחר כך התיכו ועשהו כלי אחר, והזה עליו בשביעי, והטבילו - הרי זה טמא, ואין הזה שקדם התך מצטרפת להזה שאחר התך; ואין לו טהרה, עד שיזה עליו שלישי ושביעי ויטביל בשואו כלי קדם שבירה, או יזה עליו שלישי ושביעי ויטביל אחר שיתכו. ד. ברזל טמא שפלטו עם ברזל טהור [- התיכו לכלי אחד] - אם רב מן הטמא, טמא; ואם רב מן הטהור, טהור; מחצה למחצה, טמא. וכן טיט שפלטו בגללים, וצרף הכל בפכשן, ועשהו כלי - אם רב מן הטיט - הרי זה מקבל טמאה, מפני שהוא כלי חרש; ואם רב מן הגללים, אינו מקבל טמאה.

ה. כלי מתכות הטהורין שאונן באנן [- ציפם במתכת] טמא, טמאין; אבל העושה פלים מן האנן הטמא, הרי הן טהורין. ו. קרדס שעשהו מן הברזל הטהור, ועשה עפישו [קצהו] מן הטמא - הרי זה טמא; עשה עפישו מן הטהור, והקרדס מן הטמא - הרי זה טהור; שהכל הולף אחר העושה מלאכה. ז. קרדס טהור שחסמו [ציפהו] בברזל טמא, טהור. ח. קיתון [כוס גדולה] שעשהו מן הטמא, ושוליו [תחתיתו] מן הטהור - טהור; עשהו מן הטהור, ושוליו מן הטמא - טמא; הכל הולף אחר המקבל, והעושה מלאכה. ט. כלי מתכת שנטמא בטמאה שהיא מדברי סופרים, כגון שנטמא בעבודה זרה וכיוצא בה, ונשבר, והתיכו וחזר ועשה ממנו כלי אחר - הרי זה ספק אם חזר לטמאתו הישנה, או לא חזר.

י. כלי זכוכית שנטמאו ונשברו, טהרו ככל הפלים. ואפלו חזר והתיכן, ועשה מהן כלי אחר - אינן חוזרין לטמאה ישנה; לפי שעקר טמאתן [של כלי זכוכית] מדברי סופרים, כמו שבארנו, לא גזרו עליהן בטמאה ישנה. וכן כלי זכוכית שנשברו - אף על פי ששבריהן פלים וראויין לתשמיש, הואיל והן שרי פלים, אינן מקבלין טמאה, לפי שאינן דומין לכלי חרש. ביצד? קערה של זכוכית שנשברה, והתקין שוליה [תחתיתה] לתשמיש - אין השולים מקבלין טמאה, אף על פי שהן כקערה. ואם קרסם את ראש השבר, וישפו [שייפו] בשופין - הרי זה מקבל טמאה. וכן כל פיוצא בזה.

יא. צלוחית [בקבוק] קטנה הנטלת ביד אחת, שנטל פיה - מקבלת טמאה; מפני שאין מכניסין היד לתוכה, אלא יוצק ממנה. אבל גדולה הנטלת בשתי ידים, שנטל פיה - טהורה, מפני שהיא חובלת ביד בשעה שמכניס ידו לתוכה. וכן צלוחית של פלסטון [בושם] - אף על פי שהיא קטנה - אם נטל פיה, טהורה; מפני שחובלת באצבעו בשעה שמוציא הבשם מתוכה.

יב. לגינים [כדים] הגדולים שננטל פיהם - עדין הם פלים, מפני שהוא מתקנין לכפשים [לכבישת ירקות].

האש - נטלה פיו - טמא מפני שניו; נטלו שניו - טמא מפני פיו. וכן עט של מתכת שכותבין בראשו האחד, ומוחקין בראשו השני - נטל הכותב - טמא מפני המוחק; נטל המוחק - טמא מפני הכותב. וכן כל פיוצא באלו; והוא, שיהיה הנשאר יכול לעשות מעין מלאכתו. ביצד? עט שננטל המוחק שלו, ונשאר הכותב - אם נשאר מארכו כדי שיגיע לקשרי אצבעותיו - טמא, שהרי אפשר שיאחז בו ויכתב; נטל הכותב, ונשאר המוחק - אם נשאר מארכו מלא פס ידו - טמא, שהרי אפשר לו למוחק בו. נשאר פחות מזה, טהור. וכן כל פיוצא בזה.

כא. קרדס [ששני קצותיו מחודדים] שננטל עשפו [הקצה הרחב], והוא הצד שהחרש מנגר בו - טמא מפני בית בקועו [הקצה הצר]; נטל בית בקועו - טמא מפני עשפו. נשבר מקופו [- בית קיבולו], טהור.

כב. חרחור [- ברזל חד במחרישה] שנפגם - עדין הוא כלי, עד שינטל רבו; נשבר מקופו [חלקו הרחב], טהור.

כג. המרדע, והוא המלמד [בו מכוונים הבהמה בחרישה] - הוא עץ ארך עבה; וכמו מסמר חד תקוע בקצתו מלמעלה, וזה הברזל נקרא 'דרכן'. ובקצה השני מלמטה ברזל כמו רמח, והעץ נכנס בו; וזה הברזל נקרא 'חרחור'.

כד. מניקית [כלי שאיבת יין] של מתכת שהיא כמו שפופרת, שנטמאה - משיקבע אותה במקל או בדלת, ויחבר אותה עם העץ - תטהר. לא נטמאה, וקבעה במקל או בדלת - הרי זו מקבלת טמאה במקומה; שכל כלי מתכות שנקבעם בקורה או בפתל - מקבלין טמאה בשניהם, עד שישנה מעשיהם.

כה. לפיכך, דף של נחתומין [עליו עורכים הבצק] של מתכת שנקבעו בפתל - טמא. וכן כל פיוצא בזה משאר כלי מתכות שנקבעו, בין פשוטיהן בין מקבליהן - מקבלין טמאה בשניהם.

יום שישי

הלכות פלים פרק יב

א. כלי עץ וכלי עור וכלי עצם שנשברו, טהרו מטמאתן. חזר ועשה כלי משבריהן, או שקבץ את שבריהן ועשה מהן פלים אחרים - הרי אלו כשאר הפלים הטהורין שלא נטמאו מקדם, שהן מקבלין טמאה מבאן ולהבא. וכן כלי מתכות שנשברו אחר שנטמאו, טהרו. התיכן, וחזר ועשה מהן פלים אחרים - חזרו לטמאתן הישנה; ואין לכלי מתכות טהרה גמורה, עד שיטבילם במקוה בשם שלמים, או ישארו שבורים.

ב. וחזרת כלי מתכות לטמאתן הישנה, מדברי סופרים. ומפני מה גזרו על כלי מתכות שיחזרו לטמאה הישנה? גזרה, שטמא יטמא לו כלי, ויתכו ויעשה ממנו כלי אחר בו פיום; ואם תאמר שהוא טהור כדין תורה, יבוא ויאמר: 'השבירה מטהרת, והטבילה מטהרת; כשם שאם נשבר והתיכו ועשה ממנו כלי כשהיה, הרי הוא טהור בו פיום - כך אם הטבילו, אף על פי שהוא כשהיה, הרי הוא טהור בו פיום'. ויבואו

ה. אחד כלי חרש שנקנסה טמאה לאוירו, או שפכוהו על הטמאה המונחת על הארץ ונעשה אהל עליה - שהרי הטמאה בתוכו. מפי השמועה [נמשה רבינו] למדו, שזה שנאמר "אל תוכו", לרבות את האהלים.

ו. גומה [גומא] שהיה השרץ מונח בתוכה, וכפה כלי חרש על הגומה - לא נטמא, שנאמר: "אל תוכו", עד שתכנס עצמה של טמאה בתוכו. לפיכך, השרץ הנמצא למטה מנחשתו [- בעפר שבתחתית] של תנור, שהיא קרקעיתו - התנור טהור; שאני אומר: 'חי נפל, ועכשו מת תוך גומה זו'. וכן אם נמצאת מחט או טבעת למטה מנחשתו של תנור - אף על פי שכל הכלים הנמצאים טמאים כמו שבארנו, הרי התנור טהור; שאני אומר: 'שם היה עד שלא בא התנור, והתנור נכנה עליהן, ולא נפלו לתוכו'. נמצאו בדשן - הרי התנור טמא, שאין לו כמה יתלה. נמצאו בנחשתו של תנור, [באופן ש-] נראין אכל אינן יוצאין לאוירו - אם אופה את הבצק, והוא נוגע בהן [הבצד נכנס לתוך הגומות] - נטמא התנור, כאלו היו בתוך אוירו; ואם לאו - התנור טהור, כאלו הן למטה מנחשתו. באיזה בצק אמרו? בבצק הבינוני, שאינו רך ביותר ולא קשה.

ז. השרץ שנמצא בעין [- בפתח אויר] של תנור, בעין של פירה, בעין של כפח - אם נמצא מן השפה הפנימית ולחוץ, טהור. וכן אם נמצא באויר העין, טהור; שהרי לא נכנס לאויר התנור או הפירה או הכפח, אלא תחת עכי דפנותיהן הוא תלוי. ואפלו היה שם כזית מן המת - טהורין, אלא אם כן היה בעכי העין פותח טפח; שהרי מביא את הטמאה לאויר התנור, כמו שנתבאר בענין טמאת מת.

ח. נמצא השרץ במקום הנחת העצים, מן השפה הפנימית ולחוץ - טהור. נמצא במקום ישיבת הכלן, במקום ישיבת הצבע, במקום ישיבת שולקי זיתים - הכל טהור.

ט. אין התנור ולא הפירה ולא שאר מקומות היקוד [- האש] מטמאין, אלא אם נמצאת הטמאה מן הסתימה ולפנים.

י. כלי חרש ששותין בו בעלי בתים המים, שבאמצעו כמו רשת של חרש, ושפתו מלמעלה מן הרשת כמו מסרק [לנוי], וזה הוא הנקרא 'צרצור' - אם נכנסה הטמאה לאויר המסרק למעלה מן הרשת - נטמא בלו, שזה הוא תוכו של כלי זה.

יא. כלי חרש שהיה לו שלש שפיות [דפנות] זו לפנים מזו, היתה הפנימית עורפת, ונכנסה טמאה לאויר הפנימית - כל האכלין והמשקין שבאויר שבין השפה הפנימית ובין האמצעית, והאכלין והמשקין שבין האמצעית ובין החיצונה, טהורין. היתה האמצעית עורפת, ונטמא אוירה - מנה ולפנים, טמא; ומנה ולחוץ, טהור. היתה החיצונה עורפת, ונטמא אוירה - הכל טמא. היו שוות - כל שננטמא אוירה, טמאה; והשאר טהור.

יב. לפסין [קערות גדולות] זו בתוך זו, ושפותיהן שוות, והשרץ בעליונה או בתחתונה - זו שיש בה השרץ, טמאה; ושאר הלפסין - טהורין, הן וכל האכלין שבהן.

יג. כוס שנפגם רבו, טהור; נפגם בו שליש הקפו ברב גבהו, טהור. נקב וסתמו, בין בבעץ בין בזפת - טהור. והכוס והצלוחית שנקבו, בין מלמעלה בין מלמטה - טהורין. יד. התמחוי [קערה גדולה] והקערה שנקבו מלמעלה, טמאין; מלמטה, טהורין. נסדקו - אם יכולין לקבל את התמין פצונן, טמאין; ואם לאו, טהורין.

טו. הכוסות והתוכיין [שאינם חלקים בשפתם] - אף על פי ששפותיהן סורטין את הפה, מקבלין טמאה. טז. האפרכס [משפך] של זכוכית - טהור, שהרי הוא כמו מחץ שאינו מקבל.

יז. זכוכית שעושין אותה למראה - טהורה, אף על פי שהיא מקבלת; לפי שלא נעשית לקבלה. התרנד [כלי כדור] של זכוכית שהוא מקבל - אף על פי שפשמניחו על השלחן, נהפך על צדו ואינו מקבל - הרי זה מקבל טמאה. יח. תמחוי של זכוכית שעשהו מראה, מקבל טמאה; ואם מתחלה עשהו למראה, כדי שיהיו דברים שפמניחין בו נראין מאחוריו - הרי זה טהור. וכל כלי זכוכית - אין מקבלין טמאה, עד שתגמר מלאכתן ככל הכלים.

שבת קודש

הלכות פלים פרק יג

א. כפר בארנו בכמה מקומות, שאין כלי חרש מתטמא אלא מאוירו, ובהפס [הזות] הנזכר. ושאר כל הכלים שנגעה בהן הטמאה, נטמאו; ואם נכנסה טמאה לאוירן ולא נגעה בהן - הרי הן טהורין. נמצא [כלי] - הטמא בכלי חרש, טהור בכל הכלים; והטמא בכל הכלים, טהור בכלי חרש. ומנין שאין כלי חרש מטמא אלא מאוירו? שנאמר: "וכל כלי חרש אשר יפל מהם אל תוכו" - מתוכו הוא מטמא, ואינו מטמא מאחוריו.

ב. וכשם שמטמא מאוירו, כך מטמא אכלין ומשקין מאוירו. כיצד? כלי חרש שננטמא, ונכנסו אכלין ומשקין לאוירו - אף על פי שלא נגעו בו - הרי אלו טמאין, שנאמר: "כל אשר בתוכו טמא". אכל שאר הכלים הטמאין - אינן מטמאין אכלין ומשקין, עד שיגעו בהן.

ג. אין כלי חרש מטמא פלים מאוירו, בין כלי חרש בין שאר פלים. כיצד? כלי חרש גדול שהיו פלים בתוכו, ונכנסה טמאה באוירו - הוא טמא, וכל הכלים טהורין. היו משקין בפלים שבתוכו - נטמאו המשקין מאוירו, וחזרין ומטמאין את הכלים; והרי זה [- הכלי שבתוכו] אומר: [- כביכול:] 'מטמאך לא טמאונני, ואתה טמאתני'.

ד. כלי חרש שנגעו משקין טמאין באחוריו בלבה, נטמאו אחוריו כשאר כל הכלים. כמה דברים אמורים? בשהיה לו תוף; אבל אם אין לו תוף, ונגעו בו משקין טמאין - הרי זה טהור; שכל שאין לו תוף בכלי חרש, אין אחוריו מטמאין במשקין. נגעו אכלין או משקין באחורי כלי חרש הטמא, הרי אלו טמאין. ואחד כלי חרש ואחד כל הכלים בדבר זה; שכל הכלים הטמאין שנגעו אכלין או משקין בהן, בין מתוכן בין מאחוריהן - נטמאו.

יג. טבֵּלָה שֶׁל חֶרֶשׁ שֶׁהָיוּ קְעֻרוֹת דְּבוּקִין בָּהּ בְּתַחֲלַת מַעֲשִׂיהָ, וְהָרִי הַכֹּל כְּלִי אֶחָד, וְנִטְמָאת אַחַת מִן הַקְּעֻרוֹת - לֹא נִטְמָאוּ בָּלָן. וְאִם הָיָה לַטִּבֵּלָה דִּפְּן עוֹדֵף [מסגרת גבוהה], שֶׁנִּמְצְאוּ כָּל הַקְּעֻרוֹת בְּתוֹכוֹ, וְנִטְמָאת אַחַת מֵהֶן - נִטְמָאוּ בָּלָן. וְכֵן הָיָה בְּבֵית הַתְּבָלִין שֶׁל חֶרֶשׁ, וְקַלְמָרִין הַמְתַּאיִמוֹת. פִּיּוּצָא בּוּ,

יד. בֵּית הַתְּבָלִין שֶׁל עֵץ שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מִבְּתָיו בְּמִשְׁקִין - לֹא נִטְמָאוּ שְׂאֵר הַבְּתִיִּם. וְאִם יֵשׁ לוֹ דִּפְּן עוֹדֵף, שֶׁנִּמְצְאוּ כָּל הַבְּתִיִּם בְּתוֹכוֹ, וְנִטְמָא אֶחָד מִבְּתָיו בְּמִשְׁקִין - נִטְמָאוּ בָּלָן; שֶׁהַכֹּל כְּלִי אֶחָד, וְכָלִי שֶׁנִּטְמָא תוֹכוֹ בְּמִשְׁקִין, נִטְמָא כָּלוּ. הָיוּ בְּתָיו קְבוּעִין בְּמִסְמָר, הָרִי אֵלּוּ חֲבוּרֵי זֶה לָזֶה לְטִמְאַה וּלְהִזְיָה [הזאת טהרה]. הָיוּ תְּקוּעִין בַּלְבָּד - הָרִי אֵלּוּ חֲבוּרֵי לְטִמְאַה, וְאֵינָן חֲבוּרֵי לְהִזְיָה. וְאִם הָיוּ בְּתָיו נִטְלִין וְנִתְּנִין - אֵינָן חֲבוּרֵי לֹא לְטִמְאַה וְלֹא לְהִזְיָה.

הָיָה כָּל לֶפֶס מֵהֶן נִקְוָה בְּכֹנֶס מִשְׁקָה נ- מִשְׁקָה נִכְנָס דְּרֹכּוֹ, וְהַשָּׂרֵץ בְּעֵלְיוֹנָה - כָּל הָאֲכָלִין וְהַמִּשְׁקִין שֶׁבָּהֶם טִמְאִין, שֶׁכָּל הַלֶּפֶסִּין טִמְאִין, שֶׁהָרִי הַטִּמְאַה בְּאִוִּיר בָּלָן, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאֵר. הָיָה הַשָּׂרֵץ בַּתְּחִתּוֹנָה - הִיא טִמְאַה, וְכָלִין טְהוֹרוֹת; שֶׁהָרִי לֹא נִכְנָס הַשָּׂרֵץ לְאִוִּיר הַעֲלִיוֹנוֹת, וְאֵין שִׁפְתַּת הַתְּחִתּוֹנָה עוֹדֶפֶת, כְּדִי לְטַמֵּא כָּל הָאֲכָלִין וְהַמִּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ. הָיָה הַשָּׂרֵץ בְּעֵלְיוֹנָה, וְהִיתָה שִׁפְתַּת הַתְּחִתּוֹנָה עוֹדֶפֶת - הַעֲלִיוֹנָה טִמְאַה, שֶׁהַשָּׂרֵץ בְּתוֹכָהּ; וְכֵן הַתְּחִתּוֹנָה - מִפְּנֵי שֶׁשִּׁפְתָּהּ עוֹדֶפֶת, הָרִי הַשָּׂרֵץ בְּאִוִּירָה. וְשְׂאֵר הַלֶּפֶסִּין שֶׁבְּתוֹף הַתְּחִתּוֹנָה - טְהוֹרִין, שְׂאֵין כְּלִי חֶרֶשׁ מִטְמָא כְּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְאִם הָיָה בִּיגִיָּה מִשְׁקָה טוֹפֵחַ נ- שׁוֹמְרֵיב אֶת הָאֲצִבֵּעַ הַנוֹגַעַת בּוֹ - כָּל שִׂישׁ בָּהּ מִשְׁקָה טוֹפֵחַ, טִמְאַה; שֶׁהַמִּשְׁקָה מִטְמָא מְאִיר הַתְּחִתּוֹנָה הַעוֹדֶפֶת, וְחוֹזֵר וּמִטְמָא אֶת הַכְּלִים.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — כ"ו סיון-ב' תמוז ה'תשס"ח

יָקַל בְּנִטְרָה (בשנאה) לְמִסְתִּית, אֵלֶּא חֵיב לְנִטּוֹר לוֹ בְּהִכְרָח; וְכִשְׂאִינוּ נוֹטֵר לוֹ — עוֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא תִשְׁמַע אֲלֵיוֹ" (דברים יג, ט), וְכֹא הַפְּרוּשׁ (המשך דברי הספרי שם): מְכַלל שְׁנֹאֲמֵר: "עֹזֵב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" (שמות כג, ה) יָכוֹל אֶתָּה עוֹזֵב (עוזר ומסייע) לָזֶה? תִּלְמּוֹד לוֹמַר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֲלֵיוֹ".

הַמִּצְוָה הִי"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַמוֹסֵת מִלְּהַצִּיל אֶת-הַמִּסְתִּית, אִם יֵרָאֶהוּ בְּמִצָּב שֶׁל אֲבוֹד וּכְלִיָּה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא-תַחֲסֵ עֵינֶךָ עָלָיו" (דברים יג, ט). וְכֹא הַפְּרוּשׁ (המשך הספרי שם): מְכַלל שְׁנֹאֲמֵר: "לֹא תַעֲמִד עַל-דָּם רַעֲךָ" (ויקרא יט, טז) יָכוֹל אִי אֶתָּה עוֹמֵד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה (המסית)? תִּלְמּוֹד לוֹמַר: "וְלֹא-תַחֲסֵ עֵינֶךָ".

הַמִּצְוָה הָעֶשְׂרִים — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַמוֹסֵת מִלְּלַמֵּד זָכוֹת עַל הַמִּסְתִּית: וְאִפְּלוּ יוֹדֵעַ לוֹ זָכוֹת — אֲסוּר לוֹ לְהִזְכִּירוֹ וְלֹא יִלְמַד עָלָיו זָכוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יַתְעַלֶּה: "וְלֹא-תַחֲמַל" (דברים שם). וְכֹא הַפְּרוּשׁ (ספרי, שם): וְלֹא תַחֲמַל, לֹא תִלְמַד עָלָיו זָכוֹת.

הַמִּצְוָה הַכ"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַמוֹסֵת מִלְּשַׁתֵּק מְלוֹמֵר חוֹבָה הִידוּעָה לוֹ עַל הַמִּסְתִּית מִמָּה שֶׁמִּבִּיא (לפסק דין לחובתו עד) לִידֵי קִיּוֹם הָעוֹשׂ

יום ראשון

מצות לא תעשה טז. יז. יח. יט. כ. כא.

כו. כח. כז. כט. יד. ח. ט. ז.

הַמִּצְוָה הַט"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵרנוּ מִלְּהִסְתִּית, הֵינּוּ שִׁיקְרָא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לַעֲבֹד עֲבֹדָה זָרָה, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מִסְתִּית, כְּמוֹ שֶׁבְּאִרְנּוֹ לְעִיל (מצות לא תעשה טו). וְלִשׁוֹן אֲזַהְרָה עַל זֶה הוּא אָמְרוּ יַתְעַלֶּה בְּמִסְתִּית: "וְלֹא-יִוָּסְפוּ לַעֲשׂוֹת בְּדָבָר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבְּךָ" (דברים יג, יב); הַעוֹבֵר עַל זֶה, וְהוּא הַמְּפַתָּה אֲדָם מִיִּשְׂרָאֵל — חֵיב סְקִילָה, כְּמוֹ שְׂאֵמֵר הַכְּתוּב: "כִּי הִרְגַּתְהֶנּוּ" (שם, י). וְהָאֲדָם אֲשֶׁר הַמִּסְתִּית רָצָה שִׁיוּסֵת לוֹ — הוּא אֲשֶׁר רָאִי שִׁיִּהְרָגְנוּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵר יַתְעַלֶּה וְאָמְרָ: "יִדְּךָ תַּהֲיֶה-בּוֹ כְּרֹאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ" (שם). וְלִשׁוֹן סְפָרִי (פרשת ראה שם): מִצְוָה בִּיד הַמוֹסֵת לְהִרְגּוֹ. וְכִבֵּר נִתְּבָאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפָרָק ז' מִסְנֵה־דִּרְיָן (סז).

הַמִּצְוָה הִי"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַמוֹסֵת מִלְּאַהֲבָה אֶת-הַמִּסְתִּית, וְשֶׁלֹּא יֵאָבֶה לְדַבְּרוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יַתְעַלֶּה: "לֹא תֵאָבֶה לוֹ" (שם, ט). וְלִשׁוֹן סְפָרִי (פרשת ראה שם): "מְכַלל שְׁנֹאֲמֵר: "וְאֵתְּבִתְ לְרַעֲךָ כְּמוֹף" (ויקרא יט, יח) יָכוֹל אֶתָּה אוֹהֵב לָזֶה? תִּלְמּוֹד לוֹמַר: "לֹא-תֵאָבֶה לוֹ".

הַמִּצְוָה הִי"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַמוֹסֵת שֶׁלֹּא

בשמי את אשר לא-צויתיו לדבר" (שם יח, כ).
(ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הי"ד). וגם
העובר על לאו זה חייב חנק; וכשפנו את-
הנחנקים אמרו (סנהדרין פט): "ונביא השקר".
ושם אמרו: שלשה מיתתם בידי אדם: "אשר יזיד
לדבר דבר בשמי" — זה המתנבא מה שלא
שמע; "את אשר לא-צויתיו לדבר, הא לחברו
צויתי" — זה המתנבא מה שלא נאמר לו;
ו"אשר ידבר בשם אלהים אחרים" — זה
המתנבא בשם עבודה זרה, ובכלל נאמר: "ומת
הנביא ההוא" — וכל-מיתה האמורה בתורה
סתם הרי היא חנק. וכבר נתבאר דיני נביא שקר
זה בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הכ"ט — האזהרה שהזהרנו שלא
לירא מנביא השקר או להמנע מלהרגו כיון שהוא
מתנבא בשם ה', אלא לא יירא מענש כלל כיון
שנתברר לנו שקרו והוא אמרו יתעלה: "לא תגור
מפניו" (שם יח, כב). ולשון ספרי (שם): "לא תגור
מפניו — אל תמנע עצמך מללמד עליו חוכה".
וכבר בארנו דיני מצוה זו באר היטב בהקדמת
חבורנו לפרוש המשנה.

המצוה הי"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשבע
בעבודה זרה, אפלו לעובדיה. וכן לא ישפיעם
בה, כמו שבארו לנו באמרם (מכילתא פרשת
שופטים): לא תשביע לגוי ביראתו. והוא אמרו
יתעלה: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות
כג, יג), שלא תשביע לגוי ביראתו, ושם אמרו
(במכילתא) עוד: "לא תזכירו" — שלא ידור
בשם עבודה זרה. ובסנהדרין (סג): "לא תזכירו
— שלא יאמר אדם לחברו: שמור לי בצד
עבודה זרה פלונית". והעובר על לאו זה, כלומר:
הנשבע דרך רוממות בדבר מפל-הנכבדים
שמאמינים בו התועים שהוא אלהות — חייב
מלקות. אמרו בגמרא סנהדרין, כשהזהירו
מלחבק עבודה זרה ולנשקה ולכבד לפניה וכיוצא
בזה ממעשה הכבוד והאהבה: על כלם אינו לוקה
חוץ מן-הנודר בשמה והמקים (הנשבע) בשמה.
וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

המצוה השמינית — האזהרה שהזהרנו

עליו, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תחמול עליו"
(שם). וכא הפרוש (ספרי, שם): ולא תחמול —
לא תלמד עליו זכות.

המצוה הכ"ו — האזהרה שהזהר אדם
מלהתנבא בשמה (של עבודה זרה), והוא, שיאמר
שה' צוהו לעבדה או שהיא עצמה צוהה על
עבודתה והבטיחה גמול וענש, כמו שמדמים
נביאי הפעל ונביאי האשרה. ולא בא בכתוב לאו
מפרש מיחד בענין זה, כלומר: אזהרת מתנבא
בשמה; אבל נתבאר בכתוב הענש, שכן נדון
המתנבא בשמה במיתה, והוא אמרו: "ואשר ידבר
בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא" (שם יח,
כ). ומיתה זו בחנק, כפי הכלל שאצלנו שמיטה
האמורה בתורה סתם — חנק. וכבר ידוע לך
היסוד שבארתי לך בכלל י"ד מן הכללים שקדמו
למאמר זה, והוא אמרם: לא ענש הכתוב אלא-
אם-כן הזהיר; והנה אזהרתו ממה-שנאמר: "ושם
אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). כי אינו
מן-הנמנע שלא אחד מזהיר על ענינים רבים ואין
דינו דין לאו שבכללות, כיון שנתבאר הענש
בכל-ענין וענין. ומזה יבואו דגמאות במקומן.
וכבר נתבאר דין מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין.

המצוה הכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלשמוע
נבואת מתנבא בשם עבודה זרה, כלומר: שלא
נדון עמו ולא נשאלהו ונאמר לו; מה האות שלך
ומה ראיתך על דבר זה, כדרך שנעשה עם מתנבא
בשם ה' (נביא אמת) — אלא כשנשמעהו מתנבא
בשמה נתרה בו על כך, כמו שאנו חייבים בכל-
חוטא; ואם יתמיד בטענתו — נענישהו כראוי
לפי דיני התורה, ולא נחוש לאותותיו ולא
לראיותיו. ועל זה הזהירנו באמרו יתעלה: "לא
תשמע אל-דברי הנביא ההוא" (דברים יג, ד). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הכ"ז — האזהרה שהזהרנו על נבואת
שקר, והוא שיתנבא בשם ה' אלא שיאמר מה
שלא אמרו ה', או מה שאמרו יתעלה לזולתו
ומיחס זאת לעצמו ויאמר שה' אמר לו דברים
אלו, והוא לא אמרם לו. ולשון האזהרה בענין זה
הוא אמרו: "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר

המתעסק בעבודת אותו הנעבד (כדי למוסרו לרשות עבודה זרה), ומעבירו (האב) על אותה האש (על גבה) מצד לצד (ולא בתוכה ממש), וכבר נכפל הלאו על מעשה זה ואמר: "לא ימצא בך מעביר בנו-ובתו פאש" (דברים יח, י). והעובר על לאו זה במזיד — חייב סקילה, וכרת אם לא נסקל; ובשוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

יום שני

מצות לא תעשה יא. יב. יג.

מצות עשה קפה.

מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ.

נא. ל. לג. לא. לב.

המצוה הי"א — האזהרה שהזהרנו מלעשות מצבה (מבנה) שיתקבצו אליה ויכבדוה, אפלו נעשית לעבוד עליה את ה', כל-זה כדי שלא נתדמה בעבודתו יתעלה לעובדי עבודה זרה, לפי שפך היו עושים: בונים מצבות ושמים את הנעבדים עליהן, והוא אמרו יתעלה באזהרה על כך: "ולא תקים לך מצבה אשר שגא ה' אלהיך" (דברים טו, כב); והעובר על לאו זה — חייב מלקות.

המצוה הי"ב — האזהרה שהזהרנו מלעשות אבנים מוכנות להשתפחות עליהן, אפלו אותה השתפוחיה היא לה' יתעלה. וגם זאת כדי שלא להתדמות לעובדי פסילים, לפי שפך היו עושים אבנים מצירות מעשה אמן לפני הפסילים, ועליהן היו משתחוים לאותו הפסל. אמר יתעלה: "ואכן משפית (מצוירת) לא תתנו בארצכם להשתפחות עליה" (ויקרא כו, א), והעובר על לאו זה — חייב מלקות. ולשון ספרא (סוף פרשת בהר): "לא תתנו בארצכם — בארצכם אין אתם משתחוים על האבנים, אבל משתחוים אתם על האבנים בבית המקדש". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בגמרא מגלה (כב:).

המצוה הי"ג — האזהרה שהזהרנו מלנטוע אילנות במקדש או אצל המזבח לנוי לו וילופי, אפלו נתפון בכך לעבודת ה', כיון שפך היו מכבדים גם לעבודה זרה שהיו נוטעים לה עצים

ממעשה האוב, והוא שמקטיר קטרת ידועה ועושה מעשים מסתמים, ונדמה לו שהוא שומע דבור מתחת שחיו (מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שעונה למה שישאל עליו — וזה מין ממיני עבודה זרה, והוא אמרו: "אל-תפנו אל-האבת" (ויקרא יט, לא). ולשון ספרא (פרשת קדושים): "אוב — זה פיתום (שם מכשף) המדבר משחיו". והעובר על לאו זה במזיד — נסקל; ואם לא נסקל הרי זה בכרת; ואם הוא שוגג — חייב חטאת קבועה, כלומר: (דוקא זה) העושה אותם המעשים בידו ומתעסק בהם בעצמו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

המצוה התשיעית — האזהרה שהזהרנו ממעשה הידעוני וגם הוא מין ממיני עבודה זרה, והוא: שיקח עצם עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו ויקטר בקטרת ויאמר דברים ויעשה מעשים עד שיהיה במצב הדומה למצב המתעלף ותבואהו תרדמה וידבר עתידות. אמרו (סנהדרין סה:): "ידעוני — מניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו". ובא הלאו על ענין זה בלשון זה: "אל תפנו אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא שם). ואל תחשוב שזה לאו שפכללות — לפי שפכר חלקם כשהזכיר את הענש ואמר: אוב או ידעוני, וחייב בכל-אחד מהם סקילה וכרת למזיד, והוא אמרו יתעלה: "ואיש או-אשה פי-יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו" (שם כ, כז). ולשון ספרא (קדושים שם): "לפי שהוא אומר 'ואיש או-אשה פי-יהיה בהם אוב או ידעוני', ענש שמענו אזהרה לא שמענו — תלמוד לומר אל-תפנו אל-האבת ואל הידעונים" (שם יט, לא); וגם העובר על לאו זה בשוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (סה:).

המצוה השביעית — האזהרה שהזהרנו מלמסור מקצת בנינו לנעבד (עבודה זרה) שהיה מפרסם בזמן מתן תורה שהיה שמו מלך, והוא אמרו יתעלה: "ומרצע לא-תפן להעביר למלך" (שם יח, כא). עבודת עבודה זרה זו היתה, כמו שנתבאר בפרק ז' מסנהדרין (סד:), שמעביר אש ומלבה אותה ולוקח מקצת בניו ומוסרו בידי

שֶׁצִפּוּי נַעֲבֹד אֲסוּרִין, וְהִסְמִיכוּ אֶת־זֶה לְאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַחֲמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם". הַעֹבֵר עַל לֹא זֶה — חַיֵּב מִלְּקוּת. וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מֵעֲבוּדָה זָרָה (מה).

הַמִּצְוָה הַמ"ח — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּכוּת בְּרִית עִם הַכּוֹפְרִים וְלִהְיוֹתָם שְׂקֵטִים בְּכַפִּירָתָם, כְּלוּמַר שֶׁבָּעָה עֲמָמִין. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית" (שם ז, ב). וְכָבֵר בְּאֲרָנוּ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, בְּמִצְוָה קֶפֶז, שֶׁמִּלְחָמָה שֶׁבָּעָה עֲמָמִין וְכָל מַה־שֶּׁנֶּאֱמַר בָּהֶם, רְאוּי לְמִנּוּתוֹ, וְאֵין דִּינוֹ בְּמִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת.

הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלֵּימָה חֲמִשִּׁים — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְחָמוֹל (לְרַחֵם) עַל עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה וּמִלְשִׁבַּח שׁוֹם דְּבָר מִכָּל מַה שֶּׁמִּיחָד לָהֶם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תַחֲנֹם" (שם ז, ב), וְכָא בְּקִבְלָהּ (וּקִיבְלוּ חו"ל בַּעֲבוּדָה זָרָה כ.): "לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן". וְאֶפְלוּ אָדָם מֵעוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה שֶׁצִּוְּרָתוֹ נָאָה — אֲסוּר לָנוּ לומר: זֶה נָאָה בְּצִוְּרָתוֹ אוֹ זֶה יָפָה פָּנִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲרָ בַּגְּמָרָא דִּילָן (שִׁלְנו). וּבַגְּמָרָא עֲבוּדָה זָרָה יְרוּשְׁלָמִי (פֶּרֶק א הִלְכָה ט) אָמְרוּ: לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה.

הַמִּצְוָה הַנ"א — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ שֶׁלֹּא יְדוּרוּ עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה בְּאֲרָצָנוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא נִלְמַד כַּפִּירָתָם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאֲרָצָךְ פֶּן־יַחֲסִיאוּ אֹתָךְ לִי" (שְׁמוֹת כג, לג). וְאֶפְלוּ רָצָה הַגּוֹי לַעֲבֹד בְּמוֹשְׁבוֹתֵינוּ אֵין זֶה מִתָּר לָנוּ, עַד שֶׁיִּקְבַּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה, וְאִזּוֹ יִהְיֶה מִתָּר לוֹ לְדוֹר, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: גֵּר תוֹשֵׁב. הַפְּנוּהָ בְּזֶה שֶׁהוּא "גֵּר" לַעֲנֹן שֶׁמִּתָּר לוֹ לְדוֹר בְּאֲרָץ בְּלָבָד. וְכֵן אָמְרוּ (עֲבוּדָה זָרָה סד.): "אִיזְהוּ גֵר תוֹשֵׁב? זֶה שֶׁקִּבַּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה, דְּכָרִי רַבִּי יְהוּדָה"; * ; אֲבָל עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה אֵל יְדוֹר וְאֵין מוֹכְרִין לוֹ קְרָקְעוֹת וְלֹא מִשְׁפִּירִין. וּבַמִּפְרָשׁ בָּא לָנוּ הַבְּאוּר (שם כ.): לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנִיָּה בְּקָרְקַע. וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִנְהֶדְרִין וּבַעֲבוּדָה זָרָה.

הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלֵּימָה שְׁלִשִּׁים — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּלֶכֶת אַחֲרֵי הַכּוֹפְרִים וּמִלְּהַתְנַהֵּג כְּמִנְהַגָּם, וְאֶפְלוּ בְּמִלְבוּשָׁם וּכְנוּסִיָּהֶם בְּאוֹלְמֵיהֶם,

נָאִים, יָפִים לְמַרְאֶה, בְּבִתֵּי עֲבוּדָתָם. אָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִטַּע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל־עֵץ אֲצִל מִזֶּבַח ה' אֱלֹהֶיךָ" (דְּבָרִים טז, כא), הַעֹבֵר עַל לֹא זֶה — חַיֵּב מִלְּקוּת. וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּגְּמָרָא תַּמִּיד (כח), וְשֵׁם נִתְבָּאֲרָ שֶׁהִנְטִיעָה בְּכָל־הַמִּקְדָּשׁ אֲסוּרָה.

הַמִּצְוָה הַקפ"ה — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְהַשְׁמִיד כָּל־עֲבוּדָה זָרָה וּבִתְיָהּ בְּכָל־מִינֵי הַשְׁמָדָה וְהַשְׁתָּתָה: לְשַׁבֵּר, לְשַׂרֹף, לְהָרוֹס וְלִכְרוֹת — כָּל־מִין בְּמַה־שֶּׁרְאוּי לוֹ, כְּלוּמַר: בְּמַה שִׁיְהִיָּה יוֹתֵר גָּמוֹר וּמִהִיר בְּהַשְׁמָדָתוֹ. לְפִי שֶׁהַפְּנוּהָ הִיא שֶׁלֹּא נִשְׁאִיר לָהּ זָכָר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אֲבָד תֵּאבְדוּן אֶת־כָּל־הַמִּקְמוֹת" (שם יב, ב). וְעוֹד אָמַר: "כִּי אִם־כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזִּבְחֵיהֶם תִּתְּצוּ וְגו'". (שם ז, ה), וְאָמַר עוֹד: "וְנִתְּצֹתָם אֶת־מִזְבְּחֵיהֶם" (שם יב, ג). וּבִדְרָךְ אֲנִי שֶׁנֶּצְטוּרָה בַּגְּמָרָא סִנְהֶדְרִין (צ). מִצְוֹת עֲשֵׂה דַעֲבוּדָה זָרָה, אָמְרוּ בְּתַמִּיָּה: "בַּעֲבוּדָה זָרָה מֵאִי (אִיזוֹ) מִצְוֹת עֲשֵׂה אֶכָּא (יִשְׁנָה)?! תְּוַגְמָה (פִּירְשָׁה) רַב חֲסִידָא: 'וְנִתְּצֹתָם'. וְלִשׁוֹן סְפָרִי (פִּירְשָׁה רֹאֵה שֵׁם): "מִיָּנִין אֶתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם קִצֵּץ אֲשֶׁרָה וְהִחֲלִיפָה אֶפְלוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים שֶׁחַיֵּב לְקַצֵּצָהּ? תִּלְמוּד לומר: 'אֲבָד תֵּאבְדוּן'. וְשֵׁם אָמְרוּ: 'וְאִבְדֹתָם אֶת־שְׁמֵם מִן־הַמִּקְוֹם הַהוּא (שֵׁם) בְּאֲרָץ־יִשְׂרָאֵל אֶתָּה מִצְוָה לְרִדּוֹף אַחֲרֵיהֶם, וְאֵין אֶתָּה מִצְוָה לְרִדּוֹף אַחֲרֵיהֶם בַּחוּצָה לְאֲרָץ'."

הַמִּצְוָה הַכ"ה — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף כְּלוֹם מִשַּׁל עֲבוּדָה זָרָה עַל מְמוֹנָנוּ אֲלָא נִתְרַחַק מִמֶּנָּה וּמִבִּתְיָהּ וּמִכָּל־הַמִּתְנַחֵס אֵלֶיהָ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תִבְיֹא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתְךָ" (שם ז, כו). וְהַפְּנוּהָ מֵאִיזָה דְּבָר מִמֶּנָּה — לֹקָה. וּבִסּוּף מִכּוֹת (כד). בְּאוּר, שֶׁהַמְּבַשֵּׁל בַּעֲצֵי אֲשֶׁרָה — לֹקָה שְׁתֵּים: אַחַת מִשּׁוּם "וְלֹא־תִבְיֹא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתְךָ", וְאַחַת מִשּׁוּם "וְלֹא יִדְבַק בִּידְךָ מְאוּמָּה" (שם יג, יח) — (רֹאֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה כד — שִׁיעוּר יג); וְהֵבֵן זֹאת. וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מֵעֲבוּדָה זָרָה.

הַמִּצְוָה הַכ"ב — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהַנּוֹת בְּתַכְשִׁיטִים שֶׁקִּשְׁטוּ בָּהֶם עֲבוּדָה זָרָה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַחֲמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם" (שם ז, כח). וּבַסְּפָרָא (וִיקְרָא פֶרֶשָׁה ב הִלְכָה יז) בְּאוּר,

וְאָמַר: "לֹא תִנְחָשׁוּ" (ויקרא יט, כו). וְלִשׁוֹן סִפְרִי (דברים יח): "מִנְחָשׁ — כְּגוֹן הָאוֹמֵר: נִפְלָה פִתִּי מִפִּי, נִפְלָה מִקְלִי מִיָּדִי, עָבַר נֶחֱשׁ מִיָּמִינִי וְשׁוּעַל מִשְּׂמָאלִי". וּבִסְפָּרָא (ויקרא יט, כו): "לֹא תִנְחָשׁוּ — כְּגוֹן אֱלוֹ הַמִּנְחָשִׁים בַּחֲלָדָה וּבְעוֹפּוֹת וּבְכּוֹכְבִּים וְכָל כִּיּוֹצָא בָהֶם". וּכְבָּר נִתְבָּאֵרוּ גַם דִּינֵי מַצְוֶה זֶה בְּפֶרֶק ז' מִשְׁבֶּת (סז): וּבְתוֹסֶפֶת שְׁבֶת (תוספתא שבת פרק ז, ח).

הַמַּצְוֶה הַל"א — הָאֲזָהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְקָסוֹם, כְּלוּמַר: לְעוֹרֵר אֶת-כַּחַשׁ הַהֲשָׁעָרָה (לעתיד) בְּאֶחָד מִמִּינֵי הָעוֹרָרוֹת. לְפִי שְׂכַל-בְּעָלֵי הַכּוֹחוֹת הַמְּגִידִים מִה שִׁיְהִיָּה קֶדֶם הָיִיתוּ — לֹא יִתְכַּן לָהֶם דָּבָר זֶה אֲלֹא מִפְּנֵי שְׂכַחַת הַהֲשָׁעָרָה שֶׁלָּהֶם חִזֵּק וַיֵּאָרַע עַל-פִּירֵי־כַּף הָאֶמֶת וְהַנִּכּוֹן; לְפִיכֶךָ מְרַגְּשִׁים מִה-שִׁיְהִיָּה, וַיֵּשׁ לָהֶם יִתְרוֹן זֶה עַל זֶה כְּמוֹ שִׂישׁ לְכָל-בְּנֵי-אָדָם יִתְרוֹן זֶה עַל זֶה בְּכָל-כַּחַשׁ מַכּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ. וְהַכְּרַחֲתִי הוּא לְבַעֲלֵי הַכּוֹחוֹת הַהֲשָׁעָרָתִיִּים הָאֵלֹהִים לַעֲשׂוֹת אֵיזָה מַעֲשֶׂה כְּדִי לְעוֹרֵר בּוֹ אֶת-כַּחוֹ וּלְעוֹדֵד אֶת-פְּעֻלָּתוֹ (שֶׁל כַּח הַהֲשָׁעָרָה). וַיֵּשׁ מֵהֶם מִי שֶׁמָּכָה בְּמַטֵּה עַל הָאָרֶץ הַכּוֹחוֹת תְּכּוּפוֹת וְצוּעֵק צַעֲקוֹת מִשְׁנוֹת וּמִפְּנֵה מַחֲשַׁבְתּוֹ וְעוֹשֶׂה כֶּךָ זְמַן מִמֶּשֶׁךְ עַד שִׁיֵּאָרַע לוֹ מַעֲיֵן מִצַּב הַתַּעֲלָפוֹת וַיִּגִּיד מִה שִׁיְהִיָּה — וּכְבָּר רָאִיתִי זֹאת פַּעַם בְּמַעֲרָב הַפְּנִימִי. וַיֵּשׁ מֵהֶם מִי שֶׁזּוֹרֵק אֲכָנִים קִטְנוֹת בִּירֵיעַת עוֹר וּמֵאָרִיף לְהַבִּיט בָּהֶן וְאֶחָד-כֶּךָ יִגִּיד, וְזֶה מִפְּרָסָם בְּכָל-מָקוֹם שֶׁעָבְרָתִי בּוֹ. וּמֵהֶם מִי שֶׁזּוֹרֵק חֲגוּרֹת עוֹר אֲרָכָה עַל הָאָרֶץ וּמִסְתַּכֵּל בָּהּ וּמִגִּיד. הַכּוֹנֶה בְּכָל-אֵלֹהִים לְעוֹרֵר אֶת-הַכַּחַשׁ שִׂישׁ בּוֹ, לֹא שְׂאוֹתוֹ דָּבָר בְּעַצְמוֹ פּוֹעֵל מַשְׁהוֹ אוֹ מוֹרָה עַל מַשְׁהוֹ. וְזוֹהִי טְעוֹת הַהֲמוֹן: כִּי כְּאֲשֶׁר מִתְאַמְּתוֹת מִקְצַת אוֹתָן הַהֲגָדוֹת, חוֹשְׁבִים שֶׁפְּעֻלוֹת אֵלֹהִים מוֹרוֹת עַל מִה שִׁיְהִיָּה. וְנִמְשָׁךְ (נִשְׁתַּרַשׁ מִתּוֹךְ הָרָגֶל) הַדָּבָר אֲצִלָּם בְּטְעוֹת זֶה עַד שֶׁחֲשַׁבּוּ שֶׁמִּקְצַת אוֹתָן הַפְּעֻלוֹת הֵן הַגּוֹרָם שִׁיְהִיָּה מִה שִׁיְהִיָּה, כְּמוֹ שֶׁמְדַמִּים בְּעָלֵי מִשְׁפָּטֵי הַכּוֹכְבִּים. לְפִי שֶׁמִּשְׁפָּטֵי הַכּוֹכְבִּים אֵינָם אֲלֹא מִן-הַסּוּג הַזֶּה, כְּלוּמַר: שֶׁהֵם מִן מִמִּינֵי (חוֹשׁ מַחוּשִׁי) עוֹרָרוֹת-הַכַּחַשׁ (בַּנֶּפֶשׁ); לִכְן אֵין שְׁנֵי בְנֵי אָדָם שְׁוִים בְּאֶמְתַּת הַגִּדָּת הָעֵתִידוֹת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם שְׁוִים בִּידִיעַת הַמִּשְׁפָּטִים (חֻכְמַת הַכּוֹכְבִּים). וְהָעוֹשֶׂה אֵיזָה מַעֲשֶׂה שִׁיְהִיָּה

וְהוּא אָמַר: "וְלֹא תִלְכוּ בַּחֲקֵת הַגּוֹי אֲשֶׁר-אֲנִי מְשַׁלַּח מִפְּנֵיכֶם" (ויקרא כ, כג). וּכְבָּר נִכְפַּל לָאו זֶה בְּאֶמְרוֹ: "וּבַחֲקֵתִיהֶם לֹא תִלְכוּ" (שם יח, ג). וּבֹא הַפְּרוֹשׁ (סִפְרָא פֶּרֶשׁת אַחֲרֵי-מוֹת): לֹא אֶמְרָתִי אֲלֹא בַּחֲקִים הַחֲקוּקִים לָהֶם וְלַאֲבוֹתֵיהֶם. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם): "וּבַחֲקוּתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ — שֶׁלֹּא תִהְלְכוּ בְּנִמוּסוֹת שְׁלָהֶם, בְּדִבְרֵים הַחֲקוּקִים לָהֶם, כְּגוֹן תְּרֻשׁוֹת (מָקוֹם מִשְׁחָק לְאָדָם) וְקַקְקָסוֹת (מָקוֹם מִשְׁחָק לַחַיּוֹת) וְהָאֶסְתֵּטְרִיּוֹת (אוֹלְמוֹת לְשִׁיחּוֹת וְהַטְּפוֹת בַּעֲנִינֵי דָת) אֵלֶּה הֵן מִינֵי מַסְבּוֹת שֶׁהָיוּ מִתְכַּנְסִים בָּהֶן לַעֲבוֹדַת הָאֱלִילִים; רַבִּי מֵאִיר אוֹמַר: אֵלֹהֵי דְרָכֵי הָאֱמוּרִי שֶׁמִּנּוּ חֻכְמִים; רַבִּי יְהוּדָה בֶּן-בְּתִירָא אוֹמַר: שֶׁלֹּא תִנְחָרוּ (יִגְלַח שְׁעֵרוֹתָיו כַּחֲרָרָה — עוֹגָה) וְלֹא תִגְדֵּל צִיצִית (בְּלוּרִית בְּרָאשׁוֹ) וְשֶׁלֹּא תִסְפֹּר קוֹמִי" (גִּילּוּחַ הַשְּׁעָר שְׁכַנְגַּד פְּנִי). וְהָעוֹשֶׂה דָּבָר מְכַל-אֵלֹהִים — חֵיב מִלְּקוֹת. וְנִכְפַּל הֵלָלוּ בַּעֲנִין זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמַר: "הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן-תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם" (דברים יב, ל). וְלִשׁוֹן סִפְרִי (שם): "הַשְּׁמֵר" — (בְּטוֹי שֶׁל) בְּלֹא-תַעֲשֶׂה; "פֶּן" — (בְּטוֹי שֶׁל) בְּלֹא-תַעֲשֶׂה; "תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם" — שֶׁמֶא תִדְמֶה לָהֶם וְתַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיִהְיוּ לָךְ לְמוֹקֵשׁ, שֶׁלֹּא תֵאמַר: הוּאִיל וְהֵם יוֹצְאִין בְּאַרְגָּמָן (עֲבַע אֲדוּם) אֲנִי אֲצַא בְּאַרְגָּמָן; הוּאִיל וְהֵם יוֹצְאִין בְּתִלוּסִין, אֲפִי אֲנִי אֲצַא בְּתִלוּסִין — וְזֶה ("תִּלוּסִין") מִן מִמִּינֵי תְכַשִּׁיטֵי הַצָּבָא. וַיְדוּעַ לָךְ לִשׁוֹן סִפְרִי הַנִּבְּוָה: "וְנִהְיָ בְּיוֹם הַהוּא וּפְקַדְתִּי (אֲעַנִּישׁ) עַל-הַשָּׂרִים וְעַל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ... וְעַל כָּל-הַלְבָּשִׁים מִלְּבוּשׁ נָכְרִי" (צַפְנִיָּה א, ח). כִּל-זֶה לְשֵׁם הַרְחָקָה מֵהֶם וּגְנוּי לְכָל-מִנְהַגֵּיהֶם — אֲפִלּוּ בְּמִלְבוּשׁ. וּכְבָּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מַצְוֶה זֶה בְּפֶרֶק ו' מִשְׁבֶּת (סז) וְגַם בְּתוֹסֶפֶת שְׁבֶת (פרק ז, ח).

הַמַּצְוֶה הַל"ג — הָאֲזָהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְנַחֲשׁ (לַהֲמַר), כְּגוֹן זֶה שְׂאוֹמְרִים הַהֲמוֹן: כִּיּוֹן שֶׁחֲזָרָתִי מִן-הַדֶּרֶךְ לֹא אֲצִלִּית בְּמַעֲשִׂי; אוֹ: הַדָּבָר הָרָאשׁוֹן שֶׁרָאִיתִי הַיּוֹם הוּא דָּבָר פְּלוּנִי, וְדֹאֵי אֲרוּיֹת הַיּוֹם דָּבָר. וְאִפֵּן זֶה נִפּוֹץ מְאֹד אֲצֵל הַמּוֹנֵי הָעַמִּים הַסִּכָּלִים. וְכָל-הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַל פִּי הַנַּחוּשׁ — לּוֹקָה, לְפִי שֶׁאֵמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא-יִמָּצָא כֶּךָ וְגו'" מַעֲוִין וּמִנְחָשׁ" (דברים יח, י). וּכְבָּר כְּפַל צוּי זֶה

המפרסמים אצל ההמון — כל-מעשה מאלו
אסור, והעושה אותו נקרא: אוֹחֵז אֶת-הַעֲיִינִים
וְהוּא מִן מַמְיֵי הַכְּשָׁפִים וּלְפִיכֶךָ לֹקֵה. ועם זה
הוא גונב דעת הבריות. וההפסד הנגרם על-ידי
כך עצום מאד, לפי שהדברים הנמנעים לחלוטין
נעשים אפשריים בעיני הסכלים והנשים והנערים,
ומחשבתם מתרגלת לקבל את-הנמנעות ולחשוב
שהם אפשריים להיות. והבן זאת.

יום שלישי

מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד.

מג. מד. מ. מט. מא. מה. קעא.

המצוה הל"ה — האזהרה שהזהרנו מלחבור
(לאסוף קבוצות של שרצים ו"לחברים" יחד, ולקבל
מהן עצות שונות), והוא שיאמר דברים (הברות
וצירופי מילים משונות של "שמות" ו"לחשים")
שמדמה שהם מועילים לכך וכך, ומזיקים לכך
וכך, ולשון ספרי: "וחבר חבר — אחד חובר
(אוסף) את-הנחש ואחד חובר את-העקרב",
כלומר: האומר עליהם דברים (לחשים) כדי שלא
ישכוחו לפי דמיונו. או שאומרם על מקום
נשיכתם כדי להשקיט הכאב; והעובר על לאו זה
— לוקה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק
ז' משבת (סז.).

המצוה הל"ח — האזהרה שהזהרנו מלדרוש
ידיעה מן-המתים — כפי מה שמדמים (בדמיונם
הכפרי) אותם (הרשעים) שהם מתים באמת
(שלהם ראוי באמת התואר "מתים"), אך-על-פי
שהם אוכלים ומרגישים (שהרי "רשעים בחייהם
קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שמי שעושה כך
ולובש כך יבואהו המת בשנתו ויגיד לו מה-
שישאל עליו. והוא אמרו יתעלה: "לא-ימצא כך
וגו' ודרש אל-המתים" (שם). ובגמרא סנהדרין
(סה:): "דרש אל-המתים — זה המרעיב עצמו
והולך ולן בבית הקברות, כדי שתשרה עליו רוח
טמאה"; והעובר על לאו זה — חייב מלקות.

המצוה הל"ו — האזהרה שהזהרנו מלשאול
(להתייעץ) בעל אוב ומלכוש ידיעה ממנו, והוא
אמרו יתעלה: "לא-ימצא כך וגו' ושאל אוב"

מהמעשים האלה וזולתם, מכל-מה שנוהג בדרך
זו — נקרא: קוסם, אמר ה' יתעלה: "לא-ימצא
כך וגו'" [קסם קסמים] (דברים יח, י). ולשון ספרי
(שם): איזהו קוסם? זה האוחז במקלו ואומר: אם
אלף, או לא אלף. ועל סוג זה של עזרות
המפרסם באותו הזמן אמר הנביא: "עמי בעצו
ישאל ומקלו יגיד לו" (הושע ד, יב). והעובר
במעשה זה — חייב מלקות, כלומר: הקוסם
ומגיד עתידות על-ידי מעשה שהוא עושה, לא
השואל את-הקוסם; אבל שאלת הקוסם (בלבד)
מגנה מאד (אף שאין חייבים עליה מלקות). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בגמרא
סנהדרין (סה.) ובתוספתא שבת (פרק ז, ח) ובספרי.

המצוה הל"ב — האזהרה שהזהרנו מלבון
מעשינו בבחירת הזמנים על פי מערכות הכוכבים
(איצטגנינות), והוא שנאמר: יום זה ראוי לפעלה
פלוגית ונתפון לעשותו, או יום זה לא רצוי
לעשות בו פעלה פלוגית ונמנע מלעשותה. וזה
אמרו יתעלה: "לא-ימצא כך וגו' מעונן" (דברים
שם). וכבר נכפל לאו זה ואמר: "ולא תעוננו"
(ויקרא יט, כו). ולשון ספרא (שם פרק ו הלכה ב):
לא תעוננו — אלו נותני העתים. לפי שהוא נגזר
מן "עונה", כלומר: לא יהיה בכם קובע עתים
האומר: עת פלוגית טובה ועת פלוגית רעה. וגם
העובר על לאו זה — חייב מלקות, כלומר:
המודיע את-העונות, לא זה השואל עליהן; אבל
גם השאלה על דבר זה — אסורה נוסף על
היותה דבר בלתי אמת. והמכון מעשיו לזמן
מסים מתוך חשבוש שיאשר או יצליח באותה
הפעלה — הרי גם (גם אם הוא שואל בלבד הרי)
זה לוקה, לפי שעשה מעשה. ועוד בכלל המעשה
הזה אסור מעשה אחיות העינים. ולשון חכמים
(סנהדרין סה:): "מעונן — זה האוחז את-
העינים", והוא סוג גדול מסוגי התחבולות ונוסף
לכך קלות (זריזות) תנועת היד, עד שנגדמים לאדם
דברים בלתי אמתיים. כמו שאנו רואים שהם
עושים תמיד, שמישהו לוקח חבל בידו ונותנו
בכנף בגדו לעיני בני אדם ואחר-כך מוציאו
נחש; או זורק טבעת לאויר ומוציאה מפי אדם
שלפניו וכיוצא בזה ממעשי אחיות העינים

מימין ופאת ראש משמאל והיינו מוצאים שחיבו עליהם שתיים כי אז היה אפשר למנותם כשתי מצות; אבל הואיל והם בלשון אחד וענין אחד — הרי הם מצוה אחת. אף-על-פי שפא (שקיבלנו) הפרוש (בכתוב), שלא זה כולל חלקים שונים מהגוף ושהוא חייב על כל-חלק מהם לבדו, אין זה מחייב שיהיו מצות הרבה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף מכות (ב); ולא זה אין הנשים חייבות בו.

המצוה המ"ד — האזהרה שהזהרנו מלגלח את-הזקן, ויש בו חמשה חלקים: הלחי העליון מצד ימין, והלחי העליון מצד שמאל, והלחי התחתון מצד ימין, והלחי התחתון מצד שמאל, ושבולת הזקן. וכבר פא הלאו בלשון זה: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם), לפי שהכל נקרא זקן. ולא אמר ולא תשחית זקנך, אלא אמר: "ולא תשחית את פאת זקנך" — רצונו לומר: לא תשחית אף פאה אחת מכלל הזקן. וכא הפרוש שהן חמש פאות, כמו שחלקנו אותן. וחייב חמש מלקיות אם גלח הכל, ואפלו גלחן בכת אחת. ובלשון המשנה (מכות ב): "ועל הזקן (אם גלחו) חמשה (מלקיות): שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמשן, רבי אליעזר אומר: אם נטלן כלן כאחת — אינו חייב אלא אחת". ואמרו בתלמוד (שם כא): "אלמא קסבר רבי אליעזר (רואים אם כן שרבי אליעזר סובר) לאו אחד הוא". הרי זו ראיה ברורה שתנא קמא (החולק על רבי אליעזר) סובר שהם חמשה לאוין וכך היא ההלכה. וגם זה היה דרך פמרי עבודה זרה, כמו שמפרסם היום בקשוט נזירי האירופים שהם מגלחים את-זקנם. והטעם שאין למנותן כחמש מצות — לפי שהאזהרה שבה נאמרה בלשון יחיד והוא ענין אחד, כמו שבארנו במצוה שלפניה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף מכות; ומצוה זו אין הנשים חייבות בה.

המצוה המשלימה ארבעים — האזהרה שהזהרנו גם הגברים מלהתקשט בתכשיטי הנשים, והוא אמרו יתעלה: "ולא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים כב, ה). וכל-גבר שנתקשט או לבש

(שם). והעובר על לאו זה, כלומר: השואל בעל אוב — אינו חייב מיתה, אבל דבר זה אסור (וראה לעיל מצות לא תעשה ח — שיעור יד).

המצוה הל"ז — האזהרה שהזהרנו מלשאול (להתייעץ) בעל ידעוני ולבקש ממנו ידיעה (ראה לעיל לא תעשה ט — שיעור יד), והוא אמרו יתעלה: "לא ימצא בך וגו' ושאל אוב וידעני" (שם). ובלשון ספרא (פרשת קדושים): "'אל-תפנו אל-האבת ואל-הידענים' (ויקרא יט, לא), אוב — זה פיתום (שם מכשף שתרוממו: מגלה נעלמות) המדבר משחיו (קולו נשמע מתחת למקום החיבור של הזרוע אל הכתף); וידעוני — המדבר בפיו — הרי אלו (הם עצמם) בסקילה; והנשאל (המתייעץ) בהם באזהרה".

המצוה הל"ד — האזהרה שהזהרנו מכל-מעשה הפשפים, והוא אמרו יתעלה: "לא ימצא בך וגו' ומכשף" (דברים יח, י) והעובר על לאו זה — חייב סקילה אם הוא מזיד, וחטאת קבועה (שאינה תלויה בהשגת-ידו של המקריב) אם הוא שוגג. אמר יתעלה: "מכשפה לא תחיה" (שמות כב, יז). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (סז).

המצוה המ"ג — האזהרה שהזהרנו מלגלח הצדעים, (חלק המצח שליד האוזן) והוא אמרו יתעלה: "לא תקפו פאת ראשכם" (ויקרא יט, כז). וגם הלאו הזה הוא כדי שלא להתדמות לעובדי עבודה זרה, לפי שפך היו עושים עובדי עבודה זרה שמגלחים צדעיהם בלבד. ולפיכך הצרכו לבאר במסכת יבמות (ה). ואמרו: "הקפת כל-הראש — שמה הקפה", שלא תאמר שתכלית האסור הוא גלות הצדעים והנחת שאר השער בדרך שעושים פמרי עבודה זרה, אבל אם מגלח הכל הרי אין בכך התדמות להם — לפיכך הודיענו, שאסור לגלח הצדעים כלל בין לבדם בין עם כל-הראש; וחייב מלקות על כל-צדע מהם, ולפיכך לוקה שתיים אם גלח כל-ראשו. והטעם שלא נמנה אלו כשתי מצות, אף-על-פי שלוקה שתיים, מפני שאין בהם שני לשונות תחת לאו אחד. שאלו אמר: לא תקיפו פאת ראש

חיב, ביד פטור, כמו שבא בספרי הנביאים: "ויתגדדו כמשפטם בתרבות וברמחים" (מלכים-א יח, כח) — (מבאן שדרך השריטה לעבודה זרה היא רק בכלי). וכבר אמרו (יבמות יג:) שבכלל לאו זה, גם האזהרה מפלוג העם ומחלקת הרבים ואמרו: "לא תתגדדו — לא תעשו אגדות אגדות"; אבל גופיה דקרא הוא כמו שבארו ואמרו: "לא תעשו חבורה על המת", וזה מעין דרש. וכן אמרם (סנהדרין קי): "כל-המחזיק במחלקת עובר בלאו, שנאמר: ולא יהיה קרח ובעדתו" (במדבר יז, ה), שגם הוא על דרך הדרש; אבל גופיה דקרא הרי הוא איום, כמו שבארוהו חכמים שהוא שליח, לא אזהרה, לפי שהם בארו שענין דבר זה: שה' מודיע שהחולק על הכהנים וטוען לעצמו את הכהנה בדורות הבאים לא יאיר בו מה שארע לקרח ולא יהיה ענשו, הבליעה (כמו שנענשו קרח ועדתו), אלא יהא ענשו "כאשר דבר ה' ביד משה לו" (שם), כלומר: הצרעת, באמרו יתעלה למשה: "הבא-נא ידך בתיקף וגו'" (שמות ד, ו), וכמו שנתבאר בענין (דברי הימים-ב כו) — (שנענש בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אחרון לענין המצוה ואמר, שכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף מכות (כ). והעובר על לאו זה — לוקה. המצוה הקע"א — האזהרה שהזהרנו מלתלש שער הראש על המתים בדרך שעושים הסכלים, והוא אמרו: "ולא-תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א). וכפל לאו זה בכהנים ואמר: "לא-יקרחה קרחה בראשם" (ויקרא כא, ה), כדי להשלים הדין, לפי שממה-שאמר "בין עיניכם" היינו אומרים שרק מפאת פנים בלבד אסור — לפיכך באר ואמר: "לא יקרחה קרחה בראשם" לחיב על כל-הראש כבין העינים. וגם אלו אמר: "לא יקרחה קרחה בראשם" בלבד, היינו אומרים: בין על המת בין שלא על המת — לפיכך באר שם "למת". וכל-המגלה (הקורח) בגרים משער ראשו בתלישה על המת דוקא — לוקה, בין שהוא כהן גדול או ישראל לוקה על כל-קרחה וקרחה מלקות אחת. וכן מה-שכפל בכהנים: "ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרשט" (שם) לא בא אלא להשלים תורת המצוה, כמו שנתבאר בסוף מכות (כא).

מה שידוע באותו המקום שצורה זו מיוחדת לנשים — לוקה. ודע שמעשה זה, כלומר: שהנשים מתקשטות בתכשיטי הגברים או הגברים בתכשיטי הנשים — יש שהוא נעשה לעורר את-הטבעים לזנות, כמו שמפרסם אצל העמים, ויש שנעשה למיני עבודה זרה כמו שמפרש בספרים המיוחדים לכך. ופעמים רבות שמתנים בעשיית מקצת הקמעות ואומרים (שכדי שיצליחו הקמעות, ראוי): שאם המתעסק בזה הוא איש — ילבש בגדי נשים ויתקשט בזהב ומרגליות ודומיהם; ואם היא אשה — תלבש שריון ותחגור כלי זין. וזה מפרסם מאד אצל בעלי הענין הזה.

המצוה הל"ט — האזהרה שהזהרנו גם-כן מללכת בדרך הכופרים במה שהנשים לובשות בגדי הגברים ומתקשטות בתכשיטיהם, והוא אמרו יתעלה: "לא-יהיה כלי-גבר על-אשה" (שם). וכל-אשה המתקשטת בתכשיט מתכשיטי הגברים, שידוע באותו המקום שתכשיט זה מיוחד לגברים — לוקה.

המצוה המ"א — האזהרה שהזהרנו מלרשום בגופנו בצבעי הכחול והסקרא (צבע בגוון ירוקאדום) וזולתם, בדרך שעושים עובדי עבודה זרה במפרסם אצל בני מצרים עד היום. והאזהרה על כך, הוא אמרו יתעלה: "וכתבת קעקע לא תתנו בכם" (ויקרא יט, כח); העובר על לאו זה — חיב מלקות, וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף מסכת מכות.

המצוה המ"ה — האזהרה שהזהרנו מלשרוט את-עצמנו, בדרך שעושים עובדי עבודה זרה, והוא אמרו יתעלה: "לא תתגדדו" (דברים יד, א). וכבר נכפל לאו זה בלשון אחר, והוא אמרו: "ושרט לגפש לא תתנו בבשרכם" (ויקרא יט, כח). וכבר נתבאר בגמרא יבמות (יג:): שגופיה דקרא (עיקר הפסוק) "לא תתגדדו" מבטי ליה (נצרך) לגופיה (למשמעותו הראשונית) דאמר רחמנא: (התורה אומרת) לא תעשו חבורה על מת (לאות אבל). ובגמרא מכות (כא). אמרו: "שריטה וגדידה אחת היא". ושם נתבאר שעל המת בין ביד בין בפלי — חיב; ועל עבודה זרה, בפלי

יום רביעי, יום חמישי, יום שישי

מצות עשה עג.

המצוה ה'ע"ג — הוא הצווי שנצטוונו להודות בחטאים שחטאנו לפנינו יתעלה (להתודות עליהם) בדבור, כשנשוב מהם — וזהו הודוי וענינו, שיאמר: "אנא השם! חטאתי, עויתי, פשעתי ועשיתי כן וכך". וירחיב את הדבור ויבקש כפרה בענין זה כפי צחות לשונו. דע, שאפלו החטאים שחזרים עליהם מיני הקרבות האלה שנזכרו מקדם, שבהם אמר יתעלה, שמי שמקריבם נתכפר לו — צריך על-כל-פנים גם להתודות בשעת הקרבתם. והוא אמרו יתעלה: "דבר אל-בני ישראל איש או-אשה כי יעשו מכל-חטאת האדם וגו' והתודו את-חטאתם אשר עשו" (במדבר ה, ו-ז), ולשון המכלתא בפרוש פסוק זה: "לפי שנאמר: 'וזהו כי יאשם לאחת מאלה' והתודה אשר חטא' (ויקרא ה, ה) — יתודה על חטא אשר חטא; 'עליה' — על החטאת כשהיא קיימת, לא משנשחטה. אין במשמע שיתודה היחיד אלא על ביאת המקדש". לפי שפסוק זה, כלומר אמרו יתעלה "אשר חטא עליה" (שם) נאמר בפרשת ויקרא במטמא מקדש וקדשו והנזכרים עמו (קבוצת חטאים שחייבים עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כמו שפירש בארנו (מצוה עב — שיעור קצ), לפיכך אמר כאן במכלתא, שלא היינו למדים מפסוק זה אלא חייב הודוי למטמא מקדש (קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מנין אתה מרבה שאר כל-המצוות? אמר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דבר אל בני ישראל והתודו ומנין אף מיתות וכרתות? אמר: חטאתם, כל-חטאתם — לרבות מצות לא-תעשה; כי יעשו — לרבות מצות עשה". ושם אמרו עוד: "'מכל-חטאת האדם' — ממה שפינו לבין חברו: על הגנבות ועל הגזלות ועל לשון הרע; 'למעל' — לרבות הנשבע בשם לשקר והמקלל; 'ואשמה הנפש' — לרבות כל-חייבי מיתות שיתודו. יכול אף הנזהרגין על-פי זוממין? לא אמרתי אלא 'ואשמה הנפש ההיא' כלומר שאינו חייב להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו

עדי שקר". הנה נתבאר לך, שעל כל-סוגי החטאים החמורים והקלים ואפלו על מצות עשה חייבים עליהם ודוי, ולפי שנאמר הצווי הזה, כלומר "והתודו", יחד עם חייב הקרבן, היה יכול לעלות בדעתנו, שאין הודוי לבדו מצוה בפני עצמה אלא הוא מהנגזרים אחר הקרבן, לפיכך הצרכו לבאר את-זה במכלתא בלשון זה: "יכול בזמן שהם מביאין (קרבן) מתודין; ומנין אף בזמן שאין מביאין? אמר: דבר אל-בני ישראל והתודו (בכל מצב). אין במשמע ודוי אלא בארץ; מנין אף בגלות? אמר: והתודו את-עונם ואת-עון אבותם" (שם כו, מ). וכן דניאל אמר: "לך אדני הצדקה ולנו בשת הפנים" (דניאל ט, ז). הנה נתבאר לך מכל מה-שהזכרנו, שהודוי מצוה בפני עצמה וחובה על החוטא על איזה חטא שחטא, בין בארץ בין בחוץ לארץ, בין שהביא קרבן ובין שלא הביא קרבן, חייב להתודות כמו שאמר יתעלה: "והתודו את-חטאתם אשר עשו". ולשון ספרא (ויקרא טז, כא, פרשת אחרי מות) גם-כן: "והתודה — זה ודוי דברים". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק אחרון מכפורים (פז).

שבת קודש

מצות עשה עג. י.

המצוה ה'ע"ג נדפסה ביום הקודם.

המצוה העשירית — הצווי שנצטוונו לקרא קריאת שמע בכל-יום — ערבית ושחרית — והוא אמרו יתעלה: "וידברת בם בשבתך בביתך" (דברים ו, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ברכות, ושם (כא). נתבאר שקריאת שמע דאורייתא (מן התורה). ולשון התוספתא (ריש פרק ג דברכות): "כשם שנתנה תורה קבע (זמן) לקריאת שמע, כך נתנו חכמים זמן לתפלה", כלומר: זמני התפלה אינם מן-התורה; אבל מצות התפלה עצמה היא מן-התורה, כמו שבארנו (מצות עשה ה), וחכמים תקנו לה זמנים — וזהו ענין אמרם (ברכות כו): "תפלות כנגד תמידין תקנום", כלומר: תקנו זמניהן בזמני ההקראה. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה.

יהושע יד א-טו

יד א ואלה אשר-נחלו בני-ישראל בארץ כנען אשר נחלו אותם אלעזר
הכהן ויהושע בן-נון וראשי אבות המטות לבני ישראל: ב בגורל נחלתם
כאשר צוה יהוה ביד-משה לתשעת המטות וחצי המטה: ג כינתן משה
נחלת שני המטות וחצי המטה מעבר לירדן וללויים לאנתן נחלה בתוכם:
ד כי-היו בני-יוסף שני מטות מגשה ואפרים ולאנתנו חלק ללויים בארץ
כי אס-ערים לשבת ומגרשיהם למקניהם ולקנינם: ה כאשר צוה יהוה
את-משה בן עשו בני ישראל ויחלקו את-הארץ: ו ויגשו בני-יהודה
אל-יהושע בגלגל ויאמר אליו כלב בן-יפנה הקניי אתה ידעת את-הדבר
אשר-דבר יהוה אל-משה ו איש-האלהים על אדותי ועל-אדותיך בקדש
ברנע: ז בן-ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד-יהוה אתי מקדש ברנע
לרגל את-הארץ ואשב אותו דבר כאשר עם-לבבי: ח ואחי אשר עלו עמי
המסיו את-לב העם ואנכי מלאתי אחרי יהוה אלהי: ט וישבע משה ביום
ההוא לאמר אם-לא הארץ אשר דרכה רגליך בזה תהיה לנחלה ולבניך
עד-עולם כי מלאתי אחרי יהוה אלהי: י ועתה הנה החיה יהוה ו אותי

רש"י

(א) אשר נחלו אותם. אשר הנחילו אותם, כי
היו בני יוסף שני מטות, תחת שבט לוי:
(ז) כאשר עם לבבי. ולא כאשר עם פי,
שהמרגלים היו בעצה אחת, וירא כלב לומר

מצודת דוד

(א) ואלה. רצה לומר, אלה הערים האמורים בסוף
הענין: (ב) בגורל נחלתם. בגורל חלק להם נחלתם:
(ג) כי נתן משה. יבאר מדוע חלק יהושע נחלה לתשעת
המטות וחצי, ואמר עם כי משה נתן לשני המטות וחצי,
וללויים לא נתן נחלה, כי אין לתת להם כאשר צוה ה',
ולא נשאו אם כן ראויים לנחלה כי אם שמונת המטות
וחצי, עם כל זה הוכרח יהושע לחלק נחלה לתשעת

מצודת ציון

(א) המטות. השבטים: (ד) ומגרשיהם. הם הבנינים
הסמוכים להעיר, מחוץ לחומה, וכאילו נגרשו ממנה:
למקניהם. הם בהמות גסות: ולקנינם. הם בהמות דקות:
(ו) אדותי. תרגומו: עסק דילי, וכן (ירמיהו ג ח) על כל
אודות: (ח) המסיו. מלשון המסה: מלאתי. ענין השלמה
וגמר: (ט) דרכה. צעדה, והוא מלשון דרך:

המטות וחצי: (ד) כי היו. רצה לומר, לפי שבני יוסף נחלקו לשתי מטות, והיו אם כן תשעה וחצי לבד הלויים, אבל
ללויים לא נתנו נחלה לא משה ולא יהושע: לשבת. רצה לומר, לבד לדור בהם, ולא להיות שלהם לגמרי: (ה) כאשר
צוה ה'. שלא לתת נחלה ללויים: ויחלקו. ביניהם חלקו ולא נתנו ממנה ללויים: (ו) ויגשו בני יהודה. לעזור לכלב
בשאלת בקשתו: על אדותי וכו'. שנחיה ונבוא אל הארץ ולא נמות במדבר: (ז) עם לבבי. כי בפיו היה בעצה אחת
עם יתר המרגלים, כי פחד מהם, ובבואו לפני משה כחש אותם: (ח) ואחי. המרגלים כולם המסו לב העם: מלאתי.
השלמתי להחזיק דבר ה': (ט) אם לא. הוא ענין לשון שבועה, כאילו אמר אם לא יהיה הדבר הזה אזי יהיה עונשו
כך וכך, וגזם ולא אמר, וכן (איוב א יא) אם לא על פניך יברכך: אשר דרכה רגלך בה. זה חברון, שנאמר (במדבר יג
כב) ויבא עד חברון, וכלב לבד בא לחברון: (י) אשר הלך וכו'. במשך השנים האלו:

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲרֻבָּעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָאֵז דִּבֶּר יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֶל־מֹשֶׁה
 אֲשֶׁר־הִלָּךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וְעַתָּה הִנֵּה אֲנֹכִי הַיּוֹם בֶּן־חָמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה:
 יא עוֹדֵנִי הַיּוֹם חֹזֶק כַּאֲשֶׁר בְּיוֹם שַׁלַּח אוֹתִי מִשֶּׁה כִּכְחִי אֲזוּ וּכְכַחֲחִי עַתָּה
 לְמַלְחָמָה וּלְצֹאת וּלְבֹא: יב וְעַתָּה תִּנְהַלֵּי אֶת־הַהָר הַזֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
 בְּיוֹם הַהוּא כִּי־אַתָּה שָׁמַעְתָּ בְּיוֹם הַהוּא כִּי־עֲנַקִּים שָׁם וְעָרִים גְּדֹלוֹת בְּצֻרוֹת
 אוּלֵי יְהוָה אוֹתִי וְהוֹרִשְׁתִּים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: יג וַיְבָרְכֵהוּ יְהוֹשֻׁעַ וַיִּתֵּן
 אֶת־חֲבֶרֹן לְכָלֵב בֶּן־יִפְנֶה לְנַחֲלָה: יד עַל־כֵּן הִיתָה־חֲבֶרֹן לְכָלֵב בֶּן־יִפְנֶה
 הַקְּנֹזִי לְנַחֲלָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה יַעַן אֲשֶׁר מָלָא אַחֲרָי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
 טו וַיֵּשֶׁב חֲבֶרֹן לְפָנִים קִרְיַת אֲרָבָע הָאָדָם הַגָּדוֹל בַּעַנְקִים הוּא וְהָאָרֶץ שְׁקֵטָה
 מִמַּלְחָמָה:

רש"י

הראשון, לאחר שבע שכבשו סביבותיהם,
 נכנעו האמוריים ולא נאספו עוד למלחמה
 עליהם, לכך התחילו לעסוק בחילוק הארץ.
 ומדרש אגדה: האדם הגדול בענקים הוא.
 אברהם אבינו, הוא שגרם להם שהארץ שקטה
 ממלחמה ארבעים שנה שנתעכבו במדבר,
 בשכר שכבדו את הזקן בקרית ארבע, שאמרו
 לו (בראשית כג ו): נשיא אלהים אתה בתוכנו:

מצודת ציון

(יב) בצורות. חזקות, והוא מלשון צור: אותי. עמי, אף
 כי הוא בחול"ם, וכן (יחזקאל ב א) ואדבר אותך:
 והורשתים. וגרשתים: (יד) יען. בעבור: (טו) קרית.
 מלשון קריה ועיר:

מצודת דוד

(יא) עודני היום חזק. לפי שבא לשאול את חברון, חשש
 פן ישיב יהושע לאמר הלא זקנת ותש כחך, ואיך תכבוש
 את חברון, לזה אמר עודני חזק כמאז: ככחי אז. כמו
 הכח שהיה בי אז, כזה הכח בי היום, הן להלחם בעצמי,
 הן לצאת ולבוא לפני העם להורותם תכסיסי המלחמה:

(יב) החר הזה. זה חברון: ביום ההוא. אשר הלכנו לתור את הארץ: כי ענקים שם. ומי יעצר כח להלחם בם: אולי
 ה' אותי. אולי יהיה ה' עמי, לכבשם ולגרשם, כאשר דבר לתת לי: (יג) ויברכהו. שיצלח בהלחמו בם: את חברון.
 שדה העיר וחצריה, אבל העיר עצמה היתה עיר מקלט, והיא ומגרשיה היו לכהנים כמו שכתוב למטה (פסוק יד):
 (יד) על כן. רצה לומר, לא באה לו בחלקו וגורלו בתוך בני משפחתו ושבטו, כי אם בעבור זה באה לחלקו, חוזר
 ומפרש יען אשר מלא וכו': (טו) קרית ארבע. קרית איש שהיה שמו ארבע והוא היה אדם הגדול בענקים, ורצה
 לומר, גם למול ענקים היה נחשב לגדול וגבה הקומה: והארץ שקטה ממלחמה. כאילו אמר הנה הדבר הזה, עם
 שנכתב פה אחר כל המלחמות, מכל מקום נהיה הדבר בזמן המלחמה, ולאחר זה שקטה הארץ ממלחמה:

דברי הימים א יב א-יט

יב א וְאַלֶּה הַבָּאִים אֶל־דָּוִיד לְצִיָּקָלָג עוֹד עֲצוֹר מִפְּנֵי שָׂאוּל בֶּן־קִישׁ וְהֵמָּה
בְּגִבּוֹרִים עֲזָרֵי הַמִּלְחָמָה: ב נִשְׁקֵי קֶשֶׁת מִיַּמִּינִים וּמִשְׁמָאלִים בְּאֲבָנִים וּבַחֲצִים
בִּקְשֵׁת מֵאֲחֵי שָׂאוּל מִבְּנֵימִן: ג הָרֹאשׁ אַחִיעֶזֶר וַיֹּאשׁ בְּנֵי הַשְּׁמֶעִיהַ הַגִּבְעוֹתִי
וַיִּזּוּאֵל (וַיִּזְאֵל קרי) וּפְלֹט בְּנֵי עֲזֻמּוֹת וּבִרְכָּה וַיְהִיָּה הָעֲנֹתָתִי: ד וַיִּשְׁמַעִיָּה הַגִּבְעוֹנִי
גִּבּוֹר בְּשָׁלָשִׁים וְעַל־הַשְּׁלָשִׁים: ה וַיִּרְמִיָּה וַיַּחֲזִיאֵל וַיּוֹחָנָן וַיּוֹזָבֵד הַגִּדְרָתִי:
ו אֶלְעֻזַּי וַיִּרְיָמוֹת וּבַעֲלִיָּה וְשִׁמְרִיָּהוּ וְשַׁפְטִיָּהוּ הַחֲרִיפִי (הַחֲרוּפִי קרי): ז אֶלְקָנָה
וַיִּשְׁיָהוּ וַעֲזֹרָאֵל וַיּוֹעֶזֶר וַיִּשְׁבַּעַם הַקְּרָחִים: ח וַיִּזְעָאֵלָה וּזְבַדְיָה בְּנֵי יֶרֶחַם
מִן־הַגִּדְרֹר: ט וּמִן־הַגִּדִי נָבְדָלוּ אֶל־דָּוִיד לְמַצָּד מִדְּבָרָה גִּבְרִי הַחִיל אֲנָשֵׁי צָבָא
לְמִלְחָמָה עֲרֻכֵי צִנָּה וְרֹמַח וּפָנֵי אַרְיֵה פָנִיהֶם וְכִצְבָאִים עַל־הַהָרִים לְמַהֵר:
י עֹזֵר הָרֹאשׁ עֲבַדְיָה הַשֹּׁנִי אֱלִיאָב הַשְּׁלָשִׁי: יא מִשְׁמַנָּה הַרְבִּיעִי וַרְמִיָּה
הַחֲמִשִּׁי: יב עֲתִי הַשִּׁשִּׁי אֱלִיאֵל הַשְּׁבַעִי: יג וַיּוֹחָנָן הַשְּׁמִינִי אֶלְזָבֵד הַתְּשִׁיעִי:
יד וַיִּרְמִיָּהוּ הָעֲשִׁירִי מִכְּבֹנֵי עֲשֵׁתִי עֶשֶׂר: טו אֶלָּה מִבְּנֵי־גֵד רֹאשֵׁי הַצָּבָא אֶחָד

רש"י

כ"ג) ויקומו וילכו זיפה לפני שאול ודוד ואנשיו
במדבר מעון בערבה וכתוב (שם כ"ד) ויעל דוד
משם וישב במצדות עין גדי: לפני אריה.
פניהם מפוחדים כאריה: וכצבאים על ההרים
למהר. קלים היו במרוצתם כי דרכן של צבאים
לרוץ על ההרים כשצדין אותם: (טו) אלה
מבני גד. כדכתיב למעלה ומן הגדי נבדלו אל
דוד: אחד למאה הקטן. הקטן שכולם ירדוף
מאה: והגדול לאלף. והגדול שכולם ירדוף
אלף כאן נתקיים הפסוק ורדפו מכם חמשה

מצודת ציון

(א) עצור. נחבא וכלוא כמו עצור בחצר המטרה (ירמיה לג):
(ב) נושקי. ענין מזוין כמו נושקי רומי קשת (תהלים עח):
(ד) בשלשים. בשרים כמו ומבחר שלישי (שמות טו):

שאול מבני בנימין: (ג) הראש. מן הבאים היה הראש אחיעזר ובא עמו יואש אחיו והמה בני השמעה: (ד) גבור
בשלשים. הוא היה הגבור בהשרים וממונה עליהם: (ו) הקרחי. אלקנה וכו' היו מבני קרח: (ט) נבדלו. מעם שאול
נבדלו ללכת אל דוד אל המצודה אשר במדבר שהיה דוד נחבא שם: אנשי צבא. למודים לצאת בצבא מלחמה ועורכי
מלחמה בצננה והוא כעין מגן: לפני אריה פניהם. מפחדים במראות פניהם כמו האריה: וכצבאים. ממהרים לרוץ
כצבי הרץ מהר על ההרים להנצל מיד הציד: (טו) הקטן. החלש שבהם האחד ירדוף מאה והגבור שבהם האחד
ירדוף אלף:

מצודת דוד

(א) עוד עצור. בעוד שהיה נחבא מפני שאול: והמה
בגבורים. נחשבים המה בין הגבורים עוזרי נצחון
המלחמה: (ב) מימינים וכו'. שולטים בשתי ידיהם
לירות באבנים ובחצים ע"י הקשת: מאחי שאול. מקרובי

לְמֵאֵה הַקָּטָן וְהַגָּדוֹל לְאַלְתָּהּ: מִזֹּ אֱלֹהֵהֶם אֲשֶׁר עָבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן בַּחֲדָשׁ
הָרִאשׁוֹן וְהוּא מִמֶּלֶא עַל־כָּל־גְּדִיתָיו (גְּדוּתָיו קרי) וַיִּבְרִיחוּ אֶת־כָּל־הָעַמֻּמִּים
לְמִזְרַח וּלְמַעֲרָב: י וַיָּבֹאוּ מִן־בְּנֵי בְנִימִן וַיהוֹדָה עַד־לְמִצְדָּ לְדָוִיד: יח וַיֵּצֵא
דָּוִיד לַפְּנִיָּהֶם וַיַּעַן וַיֹּאמֶר לָהֶם אִם־לִשְׁלֹם בָּאתֶם אֵלַי לְעֹזְרִי יִהְיֶה־לִּי עֲלֵיכֶם
לִכְּבֹּ לַיָּחִיד וְאִם־לְרִמּוֹתַי לְצָרִי בְּלֹא חֶמֶס בְּכַפִּי יֵרָא אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּזְכָּח:
יט וְרוּחַ לִבְשָׁה אֶת־עֲמָשִׁי רֹאשׁ הַשְּׁלֹשִׁים (הַשְּׁלֹשִׁים קרי) לָךְ דָּוִיד וְעַמָּךְ בֶּן־יִשִׁי
שָׁלוֹם ׀ שָׁלוֹם לָךְ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֹזְרֶךָ אֱלֹהֶיךָ וַיִּקְבְּלֶם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי
הַגָּדוֹד:

רש"י

לכב ליחיד. לבככם ולכבי יהיה כלב אחד:
ואם לרמותני לצרי בלא חמס בכפי. כי מה
עשיתי לשאול כי הוא צודה את נפשי לקחתה
על חנם: (יט) ורוח לבשה את עמשי.
טלטנ"ט בלע"ז ולא רוח נבואה כלומר זה
הרוח והרצון לבשו שקפץ בראש לדבר לפני
בנימין ויהודה הבאים עמו ודוגמתו ותהי על
יפתח רוח ה' (שופטים י"א) ואמר לך דוד אתה
אומר אם לשלום באתם ודאי לשלום באנו
אליך. ועמך בן ישי. אנו רוצים להיות עמך
ולעזורך: שלום שלום לך ושלום לעוזרך.
ואתה שואל אלי לעזורך ודאי לעזורך באנו ולנו
אין לך להחזיק טובה כי מאת השם הוא וזהו
כי עזרך אלהיך: ויקבלם דוד. לאותם בני
בנימין ויתנם בראשי הגדוד שלו:

מאה ומאה מכס וגו': (טז) אלה הם אשר
עברו את הירדן בחודש הראשון. בניסן
שכבר נפרשו השלגים. ויבריחו את כל העמקים
למזרח ולמערב. עברו את הירדן ובקעו
במגיניהם את כל עמקי המים למזרח ולמערב
ועברו ביבשה וי"א ויבריחו את כל העמקים
עמים היושבים בעמקים: (יז) מן בני בנימין
יהודה עד למצד לדויד. אל המצודה אשר
דוד נחבא שם מפני שאול ולקחו עמהם בן
אחות דוד לפי שדאגו בני בנימין מדוד שמא
סבור הוא דוד שבאו בני בנימין לכפותו ולתתו
ביד שאול לפיכך לקחו עמשי עמהם וגם שאר
מיהודה קרובי דוד כדכתיב מן בני בנימין
ויהודה כשיראה דוד שבאו עמהם באמונתם
שלא יחשדם בכל דבר: (יח) ויצא דויד
לפניהם. מן המצד: ויען ויאמר להם וגו'.

מצודת ציון

(טז) גדותיו. שפתי הנחל: (יח) ויוכח. ענין ברור דברים
כמו אשר הוכיח ה' (בראשית כד): (יט) ורוח. ענין רצון
כמו הנני נותן בו רוח (מ"ב יט): הגדוד. חיל הצבא:

בעברם במים מ"מ הבריוו כל יושבי העמקים לפה ולפה ולא עצרו כח לעמוד כנגדם: (יח) ויצא דוד. מן המצד:
יהיה לי וכו'. ר"ל ה' יתן בלבי שיהיה לבבי עליכם להיות לעם אחד ר"ל אהובים זה לזה: ואם לרמותני. על שראה
בהם מאחי שאול חשש בדבר ואמר אם ביאתכם הנה לרמות אותי למען לא אהיה נשמר מכס ורוצים אתם לתפשני
ולהצר לי בחנם בלא חמס בכפי כי לא עשיתי מאומה רע לשאול: ירא אלהי וכו'. אזי יראה ה' בהחמס הנעשה לי
ויברר את הדבר להיות נגלה המרמה לבל אשמע לכם להיות לעם אחד: (יט) ורוח לבשה וכו'. ר"ל באה בלבו
הרצון לדבר בעבור כולם: לך דויד. ר"ל להנאתך ולטובתך באנו: ועמך. חפצים אנו להיות עמך ובעזרתך: שלום
שלום לך. ר"ל הלא רואים אנו אשר השלום עמך ועם העוזרים לך ולא השיגם יד שאול וזהו בעזר אלהים ובהשגתו
ומדוע א"כ נבוא עמך ברמאות וכפל שלום שלום לחזק: ויקבלם. כי האמין לדברי עמשי בן אחותו: בראשי הגדוד.
להיות גם המה לראשים על הגדוד:

מצודת דוד

(טז) והוא ממלא. כי אז מתרבים המים מן הפשרת
שלגים ובעבור זה היה הירדן מלא עד שהלכו המים על
כל שפתיו ולגבורה גדולה תחשב לעבור במים עמוקים
שוטפים ולא ישטפוהו המים: ויבריחו. עם כי נתייגעו

כמאן היא ברייתא זו? כרבי שמעון שהוא סובר כן, כמבואר לעיל.

בא וראה, כמה נסים נעשו לישראל באותו היום שעברו את הירדן:

א. עברו ישראל את הירדן.

ב. ובאו באותו היום להר גריזים ולהר עיבל, שהוא מרחק של יתר מששים מיל מן הירדן.

ג. ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם, וכל העומד בפניהם מיד נתרו ומתקלקל ברעיו.

שנאמר (שמות כג כז): "את אימתי אשלח לפניך וכשתבוא אל הארץ, והמותי את כל העם אשר תבא בהם, ונתתי את כל אויביך לפניך עורף ושינסו מלפניך", ומה שאמר הכתוב: "והמותי", הוא לשון מהומה וערבוב הגוף ומה שבתוכו.

ואומר עוד הכתוב (שמות כג טו): "אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד, נמוגו כל יושבי כנען, תפול עליהם אימתה ופתח עד יעבור עמך ה', עד יעבור עם זו קנית":

עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה שבאו ישראל לארץ כנען בימי יהושע.

עד יעבור עם זו קנית: זו ביאה שניה שבאו ישראל בימי עזרא.

אמור מעתה: ראויין היו ישראל לעשות להם גם נביאה שניה שיעלו בזרוע לארץ ישראל ולא יצטרכו ליטול רשות ממלכי פרס, ולא ישתעבדו למלכות, ובשם שהיה **בביאה ראשונה**.

אלא שגם החטא בימי בית ראשון, ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות כורש, וכל ימי מלכי פרס נשתעבדו להם, לכורש, ולאחשורוש, ולדריוש האחרון.

וממשיכה הברייתא לבאר את סדר מעשה בני ישראל:

ואחר כך – אחר שעברו ישראל והכהנים את הירדן – הביאו את האבנים שהעלו מן הירדן, ובנו את המזבח בהר עיבל, וסדרוהו בסיד, וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון, שנאמר "באר היטב".

והעלו על המזבח עולות ושלמים ואכלו ושתו ושמחו, וברכו וקללו הלוויים כפי שנצטוו ישראל, ואחר כך קיפלו וקילפו את

האבנים של המזבח מהסיד שעליהם, ולקחו את האבנים ובאו ולנו בגלגל.

שנאמר בצווי ה' ליהושע: "וצו אותם ואת שנים עשר האנשים אשר תכין לאמר: שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים, הכין שנים עשרה אבנים, והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה".

יכול ככל מלון ומלון, תלמוד לומר "אשר תלינו בו הלילה", ו"בו" לשון יחיד הוא.

וכתיב עוד ביהושע: "ואת שנים עשרה האבנים האלה אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל", הרי שלא לקחו מן הירדן אלא שנים עשרה אבנים בלבד, ואותם הקימו, ולא שנים עשרה אבנים בכל מלון ומלון.

תנא בברייתא: **צרעה לא עברה עמהם את הירדן.** ותמהינן: וכי אטו לא עברה?

והא כתיב: "ושלחת את הצרעה לפניך וגרשה את החוי", והרי החוי היה יושב בעבר הירדן המערבי, ובהכרח שעברה צרעה את הירדן?

אמר תירץ רבי שמעון בן לקיש: **על שפת ירדן עמדה הצרעה, וזרקה בהן בעם החוי מרה, וסימתה עיניהן מלמעלה, וסירסתן מלמטה.**

שנאמר (עמוס ב ט): "ואנוכי השמרתי את האמורי מפניהם, אשר כנוכה ארום נכהו, וחסון הוא כאלונים, ואשמיד פרוי ממעל ואלו עיניו, ושרשיו מתחת וזה הסירוס".

רב פפא אמר: **שתי צרעות הוא: חדא דמשה, וחדא דיהושע.**

צרעה דמשה לא עבר את הירדן, אבל צרעה דיהושע עבר את הירדן.

שנינו במשנה: ששה שבטים עלו לראש הר גריזים, וששה שבטים עלו לראש הר עיבל, והכהנים והלוויים והאזן עומדים למטה באמצע, הכהנים מקיפים את הארון, והלוויים את הכהנים וכל ישראל מכאן ומכאן, שנאמר: "וכל ישראל וזקניו ושוטרים ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון, נגד

הכהנים הלוויים נושאי ארון ברית ה' כגר כאורה, חציו אל מול הר גריזים וחציו אל מול הר עיבל, כאשר צוה משה עבד ה' לברך את העם ישראל בראשונה":

שואלת הגמרא: מאי הוא דכתיב: "חציו אל מול הר גריזים והחציו אל מול הר עיבל", ומשמע לשון "והחציו" שהוא חצי הידוע, או חצי שנזכר במקום אחר?

אמר רב כהנא: **כי בדרך שחלוקין השבטים כאן בהר גריזים והר עיבל וכפי שנתבארה חלוקתם בתורה, כך חלוקין שמות השבטים כאבני אפוד ואבנים טובות שהיו על כתפות האפוד שהיה כתוב על כל אחד מהם שמות ששה שבטים, שהיו אלו שבהר זה כתובים על אבן זו, ואלו שבהר זה כתובים על האבן האחרת. וזה הוא שאמר הכתוב: "והחציו", שהוא החצי הידוע החקוק באחת מן האבנים שבכתפות האפוד.**

מיתבי: **שתי אבנים טובות היו לו לכהן גדול על כתיפיו, אחת מכאן ואחת מכאן, ושמות שנים עשר שבטים כתוב עליהם, ששה על אבן זו, וששה על אבן זו.**

שנאמר (שמות כח ו): "ששה משמות על האבן האחת, ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית כתולדותם".

הרי למדנו ממה שאמר הכתוב "על האבן השנית כתולדותם": על שניה בלבד היו כתובים ששה שבטים כסדר תולדותם בזה אחר זה, ולא היו כתובים על האבן הראשונה ששה שבטים כסדר תולדותם – מפני שיהודה מוקדם באבן האחת, שכך היו כתובים בו: יהודה מוקדם לכולם, וחזר לראובן ומשם כסדר תולדותם בזה אחר זה: ראובן שמעון לוי דן ונפתלי.

וחמשים אותיות של שמות השבטים היו על שני האבנים כאחד:

עשרים וחמש אותיות על אבן זו, שהרי כך עולה סכום אותיותיהם של השבטים הנזכרים, ועשרים וחמש אותיות על אבן זו, ויתבאר חשבון זה בהמשך הענין.

רבי חנינא בן גמליאל אומר:

לעשות לרכיו. נראה משום דהוילוף בלשון ביאה ויבא הכינס קא דייק נמי דלעשות לרכיו נכנס: **באותה** עשה באתה דיוקנו על אביו. כתב רבינו משה הכהן ואין איש מאנשי הבית וסם בבית דמשמע דוקא מאנשי הבית לא היה שם מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית כלומר חלוק ומפולג ומתורם מאנשי הבית היה שם

וזכר דמות דיוקנו על אביו ותימה קתא מנל דלכאיהו לו בחלו ושמא מדכתיב בבית דמשמע בבית לאחבל בחלון היה: **איתשיל** נמי אדיקדק ואע"ג דלא ניחא ליה. ותימה הלא לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדעתו על פרעה כמו שהוא מעשה דלדקדקו ונכודלגל דמיימי החם מיהו מהבא משמע דהוה בפניו דלחמר כפי' ר' אליעזר בנדרים (דף סה) הסודר הלא מתכור אין מתורין לו אלא בפניו פי' בפניו ואפילו בעל כרחו ומיהו תימה לומר דהסודר על דעת חכמיו מתורין לו שלא מדעת חכמיו ושמא אוקמיס במלחא דגיוס בעלמא שגויזם כך מיהו לא היה יכול לישאל עניו אי לא ניחא ליה לפרעה:

וכיו

לא בדרך שחלוקין בחומש הפקודים, חלוקין באבני אפוד, אלא בדרך שחלוקין בחומש שני. כיצד? בני לאה בסידרו, בני רחל, אחד מבין ואחד מבין, ובני שפחות באמצע. ואלא מאי אני מקיים "בתולדותם"? בשמותן שקרא להן אביהן ולא בשמות שקרא להן משה. "ראובן", ולא "ראובני", "שמעון", ולא "שמעוני", "דן" ולא "דני", "גד" ולא "גדני". תיובתא דרב כהנא תיובתא! ואלא מאי "החציו"? תנא: חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל, מפני שליו למשה. אדרבה! מפני שליו למשה בצרר להו! הכי קאמר: אף על פי שליו למשה, בני יוסף עמהם. שצאמר: "וידברו

בני יוסף את יהושע לאמר מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב... ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה". אמר להן: לכו והחבוא עצמכם ביערים, שלא תשלוט בכם עין הרע. אמרו ליה, זרעיה דיוסף לא שלטא ביה עינא בישא, דכתיב: "בן פרת יוסף בן פרת עלי עין" ואמר ר' אבהו: אל תהי קורא "עלי עין" אלא "עולי עין". ר' יוסי בר' חנינא אמר: מהבא "וידגו לרב בקרב הארץ" מה דגים שבבים, מים מכסין עליהן ואין העין שולטת בהן, אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן. הני חמשים אותיות, חמשים נבי חדא הויין! אמר ר' יצחק: יוסף, הוסיפו לו אות אחת, שצאמר: "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים". מתקין לה רב נחמן בר יצחק: "בתולדותם" בעינן? אלא, כל התורה כולה "בנימן" כתיב, והבא "בנימין" שלם, בדרבנן: "ואביו קרא לו בנימין". אמר רב חנא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא: יוסף שקידש שם שמים בסתר, הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא, נקרא כולו על שמו של הקדוש ברוך הוא. יוסף, מאי היא? דכתיב "ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו" אמר ר' יוחנן: מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונו. "ויבא הביתה לעשות מלאכתו" רב ושמיאל; חד אמר: לעשות מלאכתו ממש, וחד אמר: לעשות צרכיו נכנס. "ואין איש מאנשי הבית" אפשר בית גדול בביתו של אותו רשע, לא היה בו איש? תנא דבי ר' ישמעאל: אותו היום יום הגם היה, והלכו כולן לבית עבודה וזה שלהם, והיא אמרה להן חולה היא, אמרה: אין לי יום שצוק לי יוסף פיוס הזה. "ותתפשטו בבגדו לאמר וגו'". באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו: יוסף! עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם, ותקרא רועה זונות? דכתיב "ורעה זונות יאבד הו", מיד "ותשב באתן קשתו" אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר: ששכח קשתו לאיתנו, "ויפזו רועי ידיו" ענין ידיו פקדוק ויצאה שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו. "מידי אביר יעקב" מי גרם לו שיחקק על אבני אפוד? אלא אביר יעקב. "משם רעה אבן ישראל" משם, וזה נעשה רועה שצאמר: "רעה ישראל האזינה נהג בצאן יוסף". תניא היה ראוי יוסף לצאת ממנו שנים עשר שבטים בדרך שצאמו מעקב אביו, שצאמר: "אלה תולדות יעקב יוסף" אלא שצאמו שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו. ואף על פי כן צאמו מבנימין אחיו, וכולן נקראו על שמו שצאמר "ובני בנימין בלע ובכר ואשב"ל" בלע" שנבלע בין האופות, "ובכר" בכור לאמו היה, "ואשב"ל" ששכאן אל, "גרא" שגר באכסניות, "ונגעמן" שגעים ביותר, "אחי וראש" אחי הוא וראשי הוא, "מפים וחפים" הוא לא ראה בחופתו, ואני לא ראיתי בחופתו, "וארד" שירד לבין אופות העולם. איבא דאמר: "וארד" שפניו דומין לוורד. אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: בשעה שאמר לו פרעה ליוסף "ובלעדיך לא ירים איש את ידו", אמרו איצטגיני פרעה: עבד שלקחו רבו בעשרים כסף, תמשיליהו עלינו? אמר להן: גנוני מלכות

לא בדרך שחלוקין בחומש הפקודים. כלומר לא בדרך שדוורים בחמש הפקודים הוא ספר ודבר, שנסדרו בראשו אלה שמות האנשים אשר נעמדו וגו' ופסוקי אה: בחמש שני. בתחלת ואלה שמות. ראובן שמעון לוי יהודה ויששכר וזבולון באחת מנה, בשניה בנימין דן ונפתלי גד ואשר ויוסף: **א"כ מה תל**

בתולדותם. האיל ולא בדרך לידתן נסדרה תיבתא דרב כהנא: ודלכל עלמא אין זה סדר הר גריזים וזה עיבל. דאלו סדר הר גריזים שמעון לוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין. וזה עיבל ראובן גד ואשר וזבולון דן ונפתלי: **מרבית מחציו כו'**. והני דקאמר והחציו אל מול הר עיבל, החציו ממעט שבחציו: **מפני שליו למשה**. וקני בהנה ולתוה היו עם הארון בין שני הרים בדלקת: **כל שבין דבצרי להו**. חציו של הר גריזים, שהרי שבת לי מנה היה: **אלא הכי קאמר, אע"פ ששבת לוי למשה**. אפי' חציו של הר גריזים מרבה, מפני שיוסף עמנו ומרבין היה וידברו בני יוסף וגו'. סופו דקרא ואני עם רב אשר עד כה ברבני ה: **עולי עין**. עולין על העין ואין העין עולה עליהם: וידגו לרב. כן ברבן יעקב למנשה ואפרים: **בציר חדא הו**. אבן השנה קאי: **בתולדותם בעינן**. בשמות אשר קרא להם אביהם: **בסתר**. שנתחד עם העין והעמיד על עצמו וכבש את יצחק ויהודה שקידש שם שמם **בפרהסיא**. על הים בדלקת: **נקרא כולו**. שם כן ארבעה אותיות כלול בשמו של יהודה: **לדבר עברה**. והיא מלאכתו תשמיש: **מלאכתו ממש**. מלאכה: **צרכיו**. תשמיש: **יאבד הו**. שם טוב שהוא יקר מכל הון: **קשתו**. שכבת זרעו, על שם שירה בחץ: **ונגעמן**. לשון ופוצו, שהיוצין והצדי' מתחלפין, כמו זקנת צעקת: **שנעין אצבעותיו פקדוק**. ונסמך עליהן כדי שיתסר ויטור בצערו ויעבור תקו יצור: **מידי אבירותיו של יעקב**. משם וזה להיות רועה, ומשם וזה להיות באבן מאבני ישראל: **רועה ישראל האזינה**. כלפי שכינה נאמר: **נהג בצאן יוסף**. קרי בצאן יוסף המנהיגים בצאנו של יוסף, אלמא מיקרו ישראל צאנו של יוסף והוא הרועה: **אלה תולדות יעקב יוסף**. תולדות שצאמו מעקב כנגדן ראוי לצאת מיוסף: **ואף על פי כן יצאו מבנימין אחיו**. אותן עשרה שפחתו מיוסף בעשר אצבעותיו: **שגר באכסניא**. בארץ נכריה: **מסים**. מפורש במדרש רבי תנחומא, שהיה פיו כפי יעקב אבינו בהלכות שקבל משם ועבר: **אצטגיניו**. חכמים וחזנים בבוכים ויודעים בחכמת המקלות: **גנוני מלכות**. גנוני מלכות בחכמה בגוריה ופי' עדות ביהוסף שמו. סיפיה דקרא שפת לא ידעתי אשמע: **איתשיל אשבועתך**. השאל לחכמים שיתיריהו לך:

אויפיוסן

אני רואה בו, אמרו לו: אם כן, יהא יודע שבבעים לשון! בא גבראל ולימדו שבעים לשון. לא היה קומר, הוסיף לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא ולמדו, שצאמר: "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע" ולמדו כל לישנא דאישתעי פרעה בהדיה, אהדר ליה. אישתעי איהו בלשון הקדש, לא היה קא ידע מאי היה אמר. אמר ליה, אנאמרי. אנאמריה, ולא גמר. אמר ליה, אישתבע לי דלא מגלית, אישתבע לו. כי אמר ליה "אבי השבעני לאמר" אמר ליה: זיל איתשיל אשבועתך. אמר ליה: ואיתשיל נמי אדיקדק, ואף על גב דלא ניחא ליה. אמר ליה: "עלה וקבר את אביו באשר השבעתך". יהודה, מאי היא? דתניא, היה ר' מאיר אומר: בשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר: אני יורד תחלה לים, אני יורד תחלה לים, קפץ

שכבו

וכי אטו הני שמות השבטים הוו חמשים
אותיות?

והרי בציר חדא הוו ויש כאן חמשים
פחות אחד?

אמר רבי יצחק:

יוסף הוסיפו לו אות אחת ונקרא
”יהוסף” וכך נכתב הוא על האבן השנית,
שנאמר ותהלים פא ו: ”עדות ביהוסף שמו,
בצאתו על ארץ מצרים”.

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק:

והרי ”כתולדותם” בעיני, דמשמע
כשמות אשר קרא להן אביהן.

אלא כל ורובו התורה ”בנימן” חסר
כתיב, והכא על האבנים בנימן שלם נכתב,
כדכתיב: ”ואביו קרא לו בנימן” מלא,
והכתוב אומר באבנים ”כתולדותם” כשמות
אשר קרא להן אביהן.

אמר רב חנא בר בינא אמר רבי שמעון
חסידא:

יוסף שקידש שם שמים בסתר, שנתייחד
עם אשת פוטיפר, והעמיד על עצמו וכבש
את יצרה, הוסיפו עליו אות אחת (ה”א)
משמו של הקב”ה, שנקרא ”יהוסף”.

ואילו יהודה שקידש שם שמים
בפרהסיא על הים וכמבואר בהמשך הגמרא,
נקרא בולו על שמו של הקב”ה, שהרי שם
הו”ה כלול בשמו של יהודה.

ומפרשת הגמרא, היכן קידש יוסף, והיכן
קידש יהודה:

א. יוסף שקידש שם שמים בסתר מאי
היא?

דכתיב: ”ויהי כהיום הזה ויבא ויוסף
הביתה לעשות מלאכתו”:

ואמר רבי יוחנן: זה שאמר הכתוב
”לעשות מלאכתו” היינו תשמיש, ומלמד
ששניהם ויוסף ואשת פוטיפר לזכר עבירה
נתבוננו.

כתיב: ”ויבא הביתה לעשות מלאכתו”,
ופליגי בה בפירוש הפסוק רב ושמואל:

חד אמר: לעשות מלאכתו ממש.

וחד אמר: לעשות צרכיו (לשמש) נכנס,
וכרבי יוחנן.

כתיב: ”ואין איש מאנשי הבית שם
בבית”, וכי אטו אפשר, שכית גדול כביתו
של אותו רשע, לא היה בו איש?

תנא דבי רבי שמעאל:

אותו היום יום חנם היה, והלכו כולם
לכית עבודת כוכבים שלהם, והיא אמרה
להן על עצמה: ”חולה היא” –

ומשום שאמרה בלבה: אין לי יום
שניזקק לי יוסף, כיום הזה.

כתיב: ”ותתפשהו בכגרו לאמר שכבה
עמי”:

המשך בעמוד קו

תנא בברייתא: זה שאמר הכתוב: ”והחציו
אל מול הר עיבל” היינו הממועט שבחציו
(והחציו המועט).

כי חציו של עם ישראל שהיה מול הר
גריזים, היה מרובה במספר מחציו של עם
ישראל שהיה מול הר עיבל, מפני שחלק
משבט לוי – שהיה על הר גריזים – למטה
בין שני ההרים ואינו עומד על הר גריזים.

ותמהינן: אדרבה מפני שלוי למטה הרי
בצרי להו ונפחת מספרם? כלומר: וכי משום
שחלק משבט לוי היה חסר מבני ישראל
שהיו על הר גריזים, אתה אומר שהם היו
מרובים, והרי זה סיבה שיהיה מספרם מועט
ולא מרובה?

ומשנינן: הכי קאמר: חציו שעל הר
גריזים מרובה היה מחציו שעל הר עיבל, אף
על פי שחלק משבט לוי היו למטה, ולמה?
משום שבני יוסף שהיו עם רב עמהם של
החציו מבני ישראל שהיו על הר גריזים.

וכמו שנאמר אצל בני יוסף ויהושע יז טו:
”וידברו בני יוסף את יהושע לאמר, מדוע
נתתה לי נחלה גורל אחד וחבל אחד, ואני
עם רב אשר עד כה ברכני ה’”, הרי שהיו עם
רב.

ואגב שהובאה טענתם של בני יוסף,
מפרשת הגמרא גם את תשובת יהושע לבני
יוסף, וכמו שנאמר:

”ויאמר אליהם יהושע לבני יוסף: אם עם
רב אתה, עלה לך היערה וובראת לך שם
בארץ הפרזי והרפאים, כי אין לך הר
אפרים”.

כך אמר להן יהושע: לבו והחבאו
עצמכם ביערים, שלא תשלוט בכם עין
הרע.

אמרו ליה בני יוסף ליהושע: זרעיה דיוסף
לא שלטא ביה עינא בישא, (בזרעו של יוסף
אין שולטת עין הרע).

דכתיב בברכת יעקב ליוסף: ”בן פורת
יוסף בן פורת עלי עין”, ואמר רבי אבהו:
אל תהי קורא ”עלי עין”, אלא ”עולי עין”,
שעולה הוא על העין שאינה שולטת בו.

רבי יוסי ברכי חנינא, אמר מהכא,
מברכתו של יעקב לבני יוסף אפרים ומנשה
אנו לומדים שאין עין הרע שולטת בהן:
”וידנו לרוב בקרב הארץ”, מה דגים שבים
מים מכסין עליהן ואין העין שולטת בהן,
אף זרעו של יוסף, אין העין שולטת בהן.

תו מקשינן על תנא קמא הסובר: יהודה
ראובן שמעון לוי דן ונפתלי, כתובים היו על
האבן האחת, ועל השניה: גר, אשר, יששכר,
זבולון, יוסף, בנימן, ואמר: ”וחמשים אותיות
היו ועל שתי האבנים כאחד”, עשרים וחמש
על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו”:

לא בדרך שהשבטים חלוקין (סדורים)
בחומש הפקודים (ספר במדבר), חלוקין
(סדורים, כשחצים בזה וחצים בזה) כאבני
אפוד –

כלומר: לא תאמר שסדר כתיבתם על גבי
אבני האפוד הוא כסדר שהם סדורים בספר
במדבר, דהיינו: ראובן הראשון, ואחריו
שמעון (לוי) יהודה יששכר וזבולון באבן
אחת, ובאבן השנית: יוסף והיינו אפרים
ומנשה הנזכרים שם) בנימין דן אשר גד
נפתלי.

אלא סדר כתיבתם באבני האפוד היה
בדרך שהם חלוקין (סדורים) בחומש שני
(ספר שמות), שהם סדורים שם: ראובן שמעון
לוי יהודה יששכר וזבולון, שהם בני לאה
כסדר תולדותם; בנימין וכן רחל, דן נפתלי
גד אשר ובני השפחות, יוסף וכן רחל.
כיצד:

ששת בני לאה וראובן שמעון לוי יהודה
יששכר וזבולון כתובים כסידורן בזה אחר זה
ועל האבן האחת.

שני בני רחל ובנימין ויוסף: כתובים היו
אחד מכאן ובנימין כתוב ראשון לשמות
שבאבן השניה, ואחד מכאן ויוסף כתוב
אחרון לשמות שבאותה אבן.

וארבע בני השפחות (דן נפתלי גד ואשר)
כתובים היו כסדר תולדותם בזה אחר זה
כאמצע בין שני בני רחל.

ומקשינן: ואלא מאי ואין? אני מקיים –
לדעת רבי חנינא בן גמליאל – את הפסוק:
”על האבן השנית כתולדותם”, כיון שאני
אומר שלא היה כתוב על אף אחת מן
האבנים ”כתולדותם” שנולדו ליעקב?

ומפרשינן: שהיו כתובים כשמות שקרא
להן אביהן, ולא כשמות שקרא להן משה!
דהיינו: ”ראובן” ולא ”ראובני”, ”שמעון”
ולא ”שמעוני”, ”דן” ולא ”דני”, ”גד” ולא
”גדי”.

ומברייתא זו תיובתא דרב כהנא שלמד
מתיבת ”והחציו” שהיו חלוקים בהרים כשם
שחלוקים באבנים, שהרי בין לתנא קמא ובין
לרבי חנינא בן גמליאל לא היו חלוקים על
האבנים, בדרך שהיו חלוקים בהרים?

ומסקינן: אכן תיובתא!

ומאחר שנדחה פירושו של רב כהנא
בתיבת: ”והחציו” האמור ביהושע על חצי
מישראל שהיו עומדים על הר עיבל, הלא
תיקשי בין לתנא קמא דברייתא ובין לרבי
חנינא בן גמליאל:

ואלא מאי ”והחציו אל מול הר עיבל”,
דמשמע: החצי הנזכר או הידוע, שהרי בין
למר ובין למר, לא נתחלקו בהרים כשם
שנתחלקו באבנים?

שכמו של בנימין, וירד לים תחילה.

שנאמר [תהלים סח כה]: "וכאשר ראו [ישראל] הליכותיך אלהים [בקדושתך בים], הליכות אלי מלכי בקדוש. וכי אזו קדמו שרים [קדמו ישראל לומר שירה] אחר נוגנים ואחריהם המלאכים, בתוך עלמות תופפות ואלו מרים ונערותיהן. במקלות ברכו אלהים, ה' ממקור ישראל ואף עוברים ממעי אמן אמרו שירה] –

שם [על הים] **בנימין** [והצעיר [נעשה] רודם והדלי' בצירי והוא כמו בקמ"ץ, דהיינו רודה עליהם; שמשם – בעבור שקפץ לים – זכה בנימין שיצא ממנו שאול שהיה מלך על ישראל].

אל תקרי "רודם", אלא "רד ים".

והיו שרי יהודה מתקנאים בהם, ורוגמים אותם באבנים, **שנאמר** [בהמשך הפסוק]: "שרי יהודה רגמתם [היו רוגמים אותם], וכן שרי זבולון שרי נפתלי?"

לפיכך זכה בנימין הצדיק, ונעשה אושפיוכן [אכסניא] **לגבורה** שבית קדשי הקדשים בנוי בחלקו, **שנאמר**: "ולבנימין אמר, ידיד ה' ישכון לבטח עליו, חופץ עליו כל היום ובין כתפיו שכן".

אמר לו רבי יהודה לרבי מאיר: לא כך

היה מעשה!

אלא שבט זה **אומר**: "אין אני יורד תחילה לים עד שלא נבקע", ושבט זה **אומר**: "אין אני יורד תחילה לים", **קפץ נחשון בן עמינדב** משבט יהודה, וירד לים תחילה.

שנאמר: "סבבנוי בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל" וסבבנוי בכחש ובמרמה אפרים ובית ישראל, שהיו יראים לסמוך על הקב"ה וכחשו באמונתם בו, ויהודה [ואבל יהודה] **עוד רד עם אל** [ירד בים עם בטחונו באלהים].

ועליו מפורש בקבלה [תהלים סט א]: "למנצח על שושנים לדוד. הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש. מבעתי ביון מצולה ואין מעמד ואין מקום לעמוד, באתי במעמקי מים, ושבולת [ושטף חוזק המים] שטפתני", וכתוב שם: "אל תשטפי שכולת מים, ואל תבלעני מצולה, ואל תאטר [תסגור] עלי באר פיה".

כאותה שעה היה משה מאריך בתפלה, אמר לו הקדוש ברוך הוא: ידידי טובעים כים, ואתה מאריך בתפלה לפניו? אמר לפניו משה: רבנו של עולם! ומה בידי לעשות?

אמר לו הקב"ה למשה: "ויאמר ה' אל משה מה תצק אליו דבר אל בני ישראל ויסעו. ואתה הרים את מנך ונמא את ירך על הים ובקעהו, ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה".

לפיכך זכה יהודה – שהיה נחשון בן עמינדב משבטו – **לעשות ממשלה בישראל**, שממנו יצאה מלכות בית דוד.

שנאמר: "בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לוטו. היתה יהודה לקדשו, ישראל ממשלותיו. הים ראה וינוס, הירן יסוב לאחור" –

מה טעם "היתה יהודה לקדשו" ו"ישראל ממשלותיו", כלומר: מה טעם נתקדש יהודה שהיה ישראל ממשלותיו? **משום ד"הים ראה וינוס"**.

כאן שבה הגמרא לענין ברכות וקללות דלויים:

תניא: רבי אליעזר בן יעקב אומר:

אי אפשר לומר שהיה כל שבט לוי **למטה** בין שני ההרים: גריזים ועיבל –

שכבר נאמר בכתוב, שהיה שבט לוי **למעלה** על הר גריזים, וכמו שנאמר [ודברים כז יב]: "אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים בעברכם את הירדן, שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין".

ואף **אי אפשר לומר** שהיה כל שבט לוי **למעלה** על הר גריזים –

שכבר נאמר עליהם שהיו **למטה** בין שני ההרים, וכמו שנאמר בספר יהושע [ח לג]: "וכל ישראל וזקני ושוטרים ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון, נגד הכהנים הלויים נושאי ארון ברית ה', כגר כאזרח, חציו אל מול הר גריזים והחציו אל מול הר עיבל, כאשר צוה משה עבד ה' לברך את העם ישראל בראשונה".

הא כיצד יתיישבו שני מקראות הללו: זקני כהונה ולויה היו **למטה** בין שני ההרים, והשאר משבט לוי היו **למעלה**.

רבי יאשיה אומר:

כל הראוי לשרת ולשאת את הארון משבט לוי, דהיינו מבין שלשים עד בן חמשים היו **למטה**, והשאר משבט לוי היו **למעלה**.

רבי – חלוק על אשר שנינו שהיו ששה שבטים עומדים על הר גריזים וששה שבטים עומדים על הר עיבל – **אומר:**

אלו ואלו – כל ישראל וכל הלויים – למטה הן עומדים בין שני ההרים, אלא: הפכו פניהם כלפי הר גריזים, ופתחו

בברכה.

והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה.

ומאי "אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים", ו"אלה יעמדו על הקללה הר עיבל": "על" הוא כסמוך.

והיכן מצינו "על" שהוא בסמוך:

ברתניא: כתיב במצות לחם הפנים: "ולקחת סולת ואפית אותה שתים עשרה חלות, שני עשרונים יהיה החלה האחת. ושמת אותם שתים מערכות שש המערכת, על השולחן הטהור לפני ה'. ונתת על המערכת לבונה זכה, והיתה לחם לאזכרה אשה לה".

רבי אומר: "על" המערכת אינו עליו, אלא **בסמוך** למערכת, כלומר על השולחן בין שתי המערכות.

אתה אומר: על בסמוך, או אינו אלא על ממש? כלומר: וכי היכן מצינו "על" שהוא בסמוך?

כשהוא אומר [שמות מ ג]: "ושמת שם [במשכן] את ארון העדות, וסכות על הארון את הפרוכת", שאי אפשר לפרשו כפשוטו, ששימינו על הארון, שהרי הפרוכת מחיצה היא בין הקודש וקודש הקדשים, וכמו שנאמר [שמות כז לג]: "ונתתה את הפרוכת תחת הקרסים, והבאת שמה מבית לפרוכת את ארון העדות, והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים".

היו אומר: "על" הוא כסמוך.

שנינו במשנה: **הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה**, ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עונין אמר: הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה, אלו ואלו עונין אמר, עד שגומרין ברכות וקללות: **תנו רבנן:**

הרי על כל מצוה ומצוה ברוך בכלל וברוך בפרט, וארור בכלל וארור בפרט, שהרי כשם שהיו אומרים: ארור בכלל וארור בפרט, כך גם בברכה, שהיו אומרים: "ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם", מלבד הברכות שהיו אומרים על כל "ארור בפרט".

וכל מצוה ומצוה הרי יש בה כמה חלקים: א. ללמוד, ב. וללמד, ג. לשמור, ד. ולעשות, ועל כולם נכרת ברית.

הרי כאן

והיו שרי יהודה רגמתם רוגמין אותן. כך שטיה ברייתא במכילתין משל למה הדבר דומה למלך כשר ודס שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן אמר לקטן העמילני עס הכן החמה אמר לגדול העמילני בג' שעות בל הקטן להעמידו עס הכן החמה ולא הניחו גדול אמר לו לא אמר לי אלא עד ג' שעות והקטן אמר לא אמר לי

אלא עד הכן החמה מתוך שהיו עומדים לכוזבין נגער לכוזבין אמר לכן בניי מכל מקום שניכם לא כיוונתם אלא לכבודי אף אני לא אקפח את שכרם מה שכר נעלו שבעו של בניימין שירד תחילה לים ששרתה שכניה בחלקו שנאמר וכו' ומה שכר נעלו שבעו של יהודה זכה למלכות שנאמר שרי יהודה רגמתם אין רגמתם אלא מלכות שנאמר בארצן אמר בשלש ר' והלכישו לדניאל ארורונא (יחזקאל כ):

אי אפשר לומר לוי למטה וכו'. ירושלמי ר' ש' אומר שמעון ולי מה שמעון כולו למעלה אף לוי כולו למעלה מה אני מקיים הדין תנייה נגד הכהנים והלוים כדאמר ר' יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות הכהנים נקראו לויס וזה אחד מהם והכהנים הלוים בני לויק

(בבבא מציעא כ:)

מאי על כל בסמוך כדתייהא רבי אומר וכו'. האי ללא מיימי מתניין

בפרק שתי הלחם (מנחות טז) אבא שאול אומר שם היו נותנין ביזוי לבונה של לחם הפנים ואטפתיהם רוחו דאמנע קליה שיהיו נותנין ביזוי לבונה של לחם הפנים אמרו לו והלא כבר נאמר ונתת על המערכת לבונה זכה אמר להם והלא כבר נאמר ועליו מטה מנשה יס לומר מנשה דברייתא מפשט בדיקא על בסמוך וגרסא אפי' רבי מאיר ור' יהודה דפליגי התם אבא שאול ואמרי על ממש ורבי משמע נמי בסמוך דרבי

(פס כז) כל היכא דאיכא למימר על ממש דאמרי' ועל ממש דבעי שם רבי יוחנן איברים שסדין בלוי מערכת מהו אליבא דמאן דאמר על ממש לא חיבבי לך דעל העלים כתיב [מ"מ] הכא כולי עלמא מודו דעל בסמוך ולא אמרי' המזכירין על הר גריזים ממש והמקללים על הר עיבל כדאמרינן בירושלמי יכול אלו שבה גריזים היו אומרים ברכות ואלו שבה עיבל היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכות והקללות אלו ואלו היו אומרים ברכות ואלו אלו אומרים קללות יכול אלו שבה גריזים היו עונין אחר הברכות אמנו ואלו שבה עיבל היו עונין אחר הקללות אמנו ת"ל וענו

כל העם ואמרו אמנו אלו ואלו היו עונין אחר הברכות והקללות אמנו הא כיצד בשעה שהיו אומרים ברכות היו הופכין פניהם וכו' ופולגנא דרבי יוחנן וריס לקסי דפליגי בפרק התורה (פס קד פת) השותת את התורה לפניו ולחמה חוץ

לחומה וכן בפרק תמיד נשחט (פסחים קד פג) השותת הפסח על התמך לא שייכא להבא וגרסא לר' דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולתמוה על ממש ופליגי הבא דגזירה הכתוב הוא וכדפרישית ובידענא מכאן על בסמוך דומיא דההיא דפרק שתי הלחם (מנחות קד פג) דלם סידר מערכת לחם הפנים שהיו על שבע שעת ואמר רבין רואין את העלויות כאילו אינן והא דבעין ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך וגבי ביזוי לבונה טעמא נמי כיון דמשמע על בסמוך אמרינן דהאי על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חדא שלא יפסדו הלחם ושד' [דכי יחזק] בסמוך [ואין] דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כדאמרינן בכל המנחות באת מזה (פס כז) גבי כבשי עזרת דכתיב והניף הכסן אותם על לחם הביכורים יכול ניחא כבשים על גבי לחם תלמוד לומר על גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חנינא אומר מניח הלחם בין שתי ירכותיהם של כבשים ומניף ומנאל מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב"י אין עושין [וכן] לפני מלך מלכי המלכים עושין כן אלא מניח זה בלד זה ומניף והא דבעין על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה דתניא וכו':

רבי

אושפיוכו לזכוריה. שביט קדשי הקדשים בניי בחלקו: **ב**בכש **א**פריס. שיקראו לסקומו עליו וכחשו באמנותם: **ר**ד עם אל. ירד בים על שבטו בהקדשה: **י**שראל ממשלותיו. ויהודה, שנתקדש למשול בהן: **ש**בכר **נ**אמר לו למעלה. משה כתב בתורה אלה יעמדו לברך וגו' שמעון לוי ויהודה: **ש**בכר **נ**אמר לו למטה. בספר יהושע (ח)

בדכתיב וכל ישראל וקניו עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים והלויים, אלמא כהנים ולויים למטה היה: **ה**ראוי לשרת. לשאת את הארון, דהינו מן שלשים ועד בן חמשים: **ל**מטה. אצל הארון: **א**לו ואלו. ישראל ולויים למטה היו בדכתיב בספר יהושע: על הר גריזים ועל הר עיבל. שכתב משה בתורה על בסמוך דמפרש ואולי: על **ב**סמוך. שהיה מושב שני ידיו לבונה בין שני הסדרים: **ו**סבות על הארון. על כרחך לאו על ממש.

דחאי מחצה הואי פרכת ולא היה סכך: **ב**רוך **ב**כלל **ב**רוך **ב**פרט. כל הברכות ונתקללות נאמרו בהר גריזים ובהר עיבל בכלל ופרט. ברוך אשר יקים את דברי התורה וזאת ארור אשר לא יקים, הרי בכלל. וכל אחת ואחת בפרט ברוך וארור. ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור אשר יעשה פסל ומסכה, וכן בל: **ל**למוד וילמוד לשמור ולעשות. כל המצות בלן טעונות נאמרו אלה, ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם, וכתוב ולמדתם אותם את בניכם וגו'. הרי כאן ארבע מצות לכל מצוה, ועל ארבעתן נמסרו ארור וברוך בכלל ופרט, ברוך אשר ילמוד ארור אשר לא ילמוד, וכן ללמוד וכן לשמור וכן לעשות, בכל אחד ארבע בריהות, בריה לברוך בכלל בריה לברוך בפרט, בריה לארור בכלל בריה לארור בפרט: (ס' הפסוק שך ע"ג) **א**רבע **ו**ארבע. ארבע בריהות ללמוד וארבע ללמוד הרי שמונה: **ש**מונה **ו**שמונה. הא איכא עוד שמונה לשמור ולעשות: וכן **ב**סיני. כשנאמרו כל המצות למשה נתנו בלן בארור וברוך בכלל ופרט: **ו**כן **ב**עבודת מואב. כשאמרה לישראל בדכתיב (דברים ח) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה וגו': **ש**נאמר **א**לה **ד**ברי **ה**ברית וגו'. בתר קללות וברכות כתיב מלבר הברית וגו', אלמא בברית ערבות מואב בברכות וקללות כך בריה בחורב, דהר גריזים ודהר עיבל לא איצטריך לאתויי קרא, דעלה קאי ובה איידי. ושמרתם את דברי הברית הזאת לא גרס ליה הקא:

ארכייעם

ארכייעם

בכתבו

פסל ומסיכה, וכי אטו זה שכפר בעיקר בארור סני ליה ודי לו בארורו?

אלא: זה הבא על הערות [אשת איש] והוליד בן, ומתוך בושתו שאסור לבוא בקהל ואינו מוצא אשה, הלך לבין עובדי כוכבים ועבד עבודת כוכבים, ארורין אביו ואמו של זה, שכך גרמו לו לעשות פסל ומסיכה. וכן מה שנאמר: "ארור מקלה אביו ואמו", מתפרש על נואף ונואפת: כי הבא על אשת איש, מזלזל באביו ואמו שגידלו גידולין רעים בביתם.

"ארור מסיג גבול רעהו": שהבא על אשת חבירו, חסיג את גבולו.

"ארור משגה עור בדרך": המפתה אשת איש, שהיא סומא בדבר, כי אינה יודעת עונש העבירה כמותו.

"ארור מטה משפט גר יתום ואלמנה": זה הבא על אשת איש, והוליד ממנה בן ממזר, ומתוך שהוא ממזר הולך לדור בעיר אחרת בארץ מרחק באשר ימצא, ונמצא שהוא כגר וכיתום, שהוא כגר שאין לו אב, כי זה שהולידו אינו מודה שהוא בנו, וגם אמו אלמנה שנאסרה על בעלה, ויושבת עגונה כאלמנות חיות.

"ארור שוכב עם אשת אביו": שאם היתה גם אשת איש, עובר עליה בשתי ארורים. "ארור שוכב עם כל בהמה": היא אשת איש שעושה מעשה בהמה להזדווג למי שאינו בן זוגה.

"ארור שוכב עם אחותו בת אביו ובת אמו": שאם היתה גם אשת איש, עובר עליה בשתי ארורים.

"ארור שוכב עם חותנתו": שאם היתה אשת איש, עובר עליה בשתי ארורים.

"ארור מכה רעהו בסתר": גורם לאשתו בלחש סתרי תמותות בבדיקת מים המרים. "ארור לוקח שוחד להכות נפש דם נקי": לוקח שוחד להיות עוקב אחר המנאף ולפתות לו אשת איש, וגורם לו מיתה. **תנו רבנן:**

כתיב בפרשת ראה [דברים יא כט]: "והיה כי יביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה, ונתת את הברכה על הר גיזים ואת הקללה על הר עיבל", מה תלמוד לומר?

אם ללמד שתהא ברכה על הר גיזים, וקללה על הר עיבל, הרי כבר נאמר בפרשת כי תבוא: "אלה יעמדו לברך את העם על הר גיזים, וכתיב כבר: "ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל"? **אלא** להקדים ברכה לקללה, שבפרשת כי תבוא לא נאמרו אלא קללות, ולימד הכתוב שצריך להקדים ברכה לארור. **המשך בעמוד צ**

אותן מצוות שנכתבו באופן כללי, לא נאמרו לו כך, אלא עם כל פרטי דיניהם רק שלא נכתבו.

ונשנו מפי ה' למשה **באהל מועד**. ונשתלשו מפי משה לישראל **בערבות מואב**.

ולשיטתו אכן יש למנות את סיני ואת אהל מועד בשנים.

ואין לך כל דבר מצוה ומצוה שכתובה בתורה, שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות, וכמו שנתבאר.

רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו, אמר משום רבי שמעון:

אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה, שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלוש אלפים וחמש מאות וחמשים.

כלומר: כל אחד ואחד מישראל נכרתו לו ארבעים ושמונה בריתות על כל מצוה, כנגד כל אחד ואחד משש מאות אלף ושלוש אלפים וחמש מאות וחמשים בני ישראל, שנמנו במדבר סיני ובמדבר ב' לבו, כי כל אחד נעשה ערב על כל אחד מישראל, והוא הרי יש לו ארבעים ושמונה בריתות.

אמר רבי: לדברי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר משום רבי שמעון, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה, שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלוש אלפים וחמש מאות וחמשים: **ונמצא, לכל אחד ואחד מישראל ויש ככל אחת שש מאות אלף ושלוש אלפים וחמש מאות וחמשים, ויתבאר בסמוך מה בא רבי להוסיף.**

מאי בינייהו בין תנא קמא אליבא דרבי שמעון, ובין רבי אליבא דרבי שמעון? **אמר רב משרשיא:**

ערבא וערבא דערבא וערבות על הערבות איבא בינייהו.

כלומר: מחלוקתם היא, אם נתערב כל אחד מישראל רק על חובותיו של חבירו, וזו היא שיטת תנא קמא: או שנתערב כל אחד על מצותיו ואף על ערבותו של כל אחד, וזו היא שיטת רבי, הרי נמצא, שסכום הבריתות של כל אחד לפי תנא קמא, מוכפל – לדעת רבי – במספר בני ישראל.

דרש רבי יהודה בן נחמני מתורגמניה ושומע הדרשה ומשמיעה לרביסן דרבי שמעון בן לקיש:

כל הפרשה של הר גיזים ועיבל כולה, לא נאמרה אלא כנואף ונואפת ואין ניאוף אלא מאשת איש:

שהרי נאמר: "ארור האיש אשר יעשה

ארבע בריתות לכל מצוה ומצוה.

ארבע בריתות וברוך בכלל ובפרט, וארור בכלל ובפרט על "ללמוד", הרי שמונה בריתות לכל מצוה. ויש לך עוד שני חלקים: "לשמור ולעשות", הרי לך שמונה בריתות משום "ללמוד וללמד" לכל מצוה, ושמונה בריתות לכל מצוה משום "לשמור ולעשות", הרי שש עשרה בריתות לכל מצוה ומצוה.

וכן נכרתו בריתות כמו אלו בסיני וכדמפרש ואזיל, מנין; וכן בערבות מואב שהרי נאמר [דברים א ג]: "בעבר הירדן בארץ מואב, הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר".

ומנין שאף בסיני נכרתו בריתות כמו אלו: שנאמר בסוף פרשת הקללות [דברים כח טז]: "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לברות את בני ישראל בארץ מואב, מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב [בסיני]", הרי שאף בסיני נכרתו בריתות כמו אלו.

נמצא ארבעים ושמונה ושלוש פעמים שש עשרה בריתות על כל מצוה ומצוה.

רבי שמעון מוציא מן החשבון את הבריתות שבהר גיזים ובהר עיבל, שהרי אלו לא היו על כל המצוות אלא כמה מצוות בלבד, ומכנים אהל מועד שבמדבר, שלאחר שהוקם המשכן נדבר הקב"ה עם משה ולימדו כל התורה, כדכתיב ויקרא א א:

"וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר".

ונחלקו תנא קמא ורבי שמעון בפלוגתא דהני תנאי ובמחלוקתם של התנאים הבאים:

דתיא:

רבי ישמעאל אומר: כללות בלבד נאמרו בסיני, ואילו הפרטות לא נאמרו אלא באהל מועד, כלומר: יש דינים שנאמרו למשה בסיני באופן כללי בלבד, מבלי לפרט את כל הדינים שבו.

ובגון מה שנאמר בסיני: "מזבח אדמה תעשה לי, וחבת עלי את עולותיך ואת שלמיך", הרי קרבנות עולה ושלמים אמורים באופן כללי, אך אין בפרשה הזאת את פרטי הדינים, כגון צורת מתן הדמים על גבי המזבח וההפשט והניחוח והקרבנות כליל על גבי המזבח – של העולות, ומתן דמים והקרבנות אימורים של שלמים; ואילו פרטי הדינים נאמרו למשה אחר זמן באהל מועד, במשכן, וכמו שנאמר בתחילת ספר ויקרא העוסק בתורת הקרבנות: "ויקרא אל משה, וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר".

ולפי שיטת רבי ישמעאל אי אפשר למנות את סיני ואת אהל מועד בשנים.

רבי עקיבא אומר: בין הכללות ובין הפרטות נאמרו כולן למשה בסיני, ואף

ככתבו (בשם הוי"ה).

ובמדינה: אומרו ככנינו (באדנות).

במדינה: כהנים נושאין את ידיהן כנגד כתפיהן.

ובמקדש: נושאין את ידיהן על גבי ראשיהן ולמעלה מראשיהן, משום שמברכים את העם בשם המפורש, ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם.

חזין מכתן גדול, שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ, מפני שהשם כתוב בו.

רבי יהודה אומר: אף כהן גדול מגביה ידיו למעלה מן הציץ –

שנאמר: "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם", ומשמע שנשאם למעלה מראשם. גמרא: תנו רבנן:

מה שצייתה תורה: "כה תברכו", היינו בלשון הקודש.

אתה אומר: שבלשון הקודש בלבד מברכים אותה.

או אינו אלא, אפילו בכל לשון? הרי אתה למד גזירה שוה "ברכה ברכה"

מלויים:

נאמר כאן בברכת כהנים – "כה תברכו". ונאמר להלן – בברכות וקללות דלויים –

"אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים". מה להלן בלויים בלשון הקודש דוקא,

וכמבואר במשנה הקודמת, אף כאן בברכת כהנים בלשון הקודש דוקא.

רבי יהודה אומר: אינו צריך ללמודו בגזירה שוה, כי הרי הוא אומר בברכת כהנים: "כה", ולמדנו: עד שיאמרו בלשון

הזה שנכתב בלשון הקודש.

תניא אידך:

מה שצייתה תורה: "כה תברכו", היינו שיברכו הכהנים בעמידה של הכהנים.

אתה אומר בעמידה מברכים הכהנים, או אינו אלא אפילו בישיבה?

הרי אתה למד בגזירה שוה "ברכה ברכה" מלויים:

נאמר כאן בברכת כהנים: "כה תברכו". ונאמר להלן – בברכות וקללות דלויים –

"אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים". מה להלן – בברכות וקללות דלויים –

הוא דוקא בעמידה, אף כאן בברכת כהנים – בעמידה.

רבי נתן אומר: אינו צריך ללמודו – שהכהנים בעמידה – בגזירה שוה:

כי הרי הוא אומר בפרשת עקב (דברים י ח): "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה', לעמוד לפני ד'

לשרתו (ובעבודתו) ולברך בשמו (וברכת כהנים)".

מה משרת בעמידה, אף מברך בעמידה. ומשרת גופיה מנלן שהוא בעמידה?

דכתיב בפרשת שופטים (דברים יח ה): "כי בו (בכהן) בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים?" תניא אידך:

מה שאמרה תורה "כה תברכו" היינו בנשיאות כפים, שיגביהו הכהנים את ידיהם.

אתה אומר בנשיאות כפים, או אינו אלא שלא בנשיאות כפים?

הרי אתה למד בגזירה שוה "ברכה ברכה" מברכת אהרן ביום השמיני למילואים:

נאמר כאן – בברכת כהנים – "כה תברכו", ונאמר להלן – בברכת אהרן – "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם".

מה להלן בברכת אהרן בנשיאות כפים, שהרי נאמר: "וישא אהרן את ידיו", אף כאן

בברכת כהנים בנשיאות כפים.

קשיא ליה לרבי יונתן על לימוד זה: אי מה להלן בברכת אהרן היתה נשיאות הכפים בכהן גדול וראש חודש ועבודת ציבור.

אף כאן לא ידא כהן נושא את כפיו אלא בכהן גדול וראש חודש ועבודת ציבור?

רבי נתן אומר: אינו צריך ללמוד נשיאות כפים בברכת כהנים מגזירה שוה, כי יש לפרוך עליה כדפריך רבי יונתן, אלא

בהיקש הוא נלמד: כי הרי הוא אומר: "כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים", מקיש בניו של אהרן לו, מה

הוא בירך בנשיאות כפים, אף בניו מברכים בנשיאות כפים, ושוב לא תיקש: מה הוא כהן גדול, שהרי אין משיבין על ההיקש.

והרי כתיב: "כל הימים", ולמדת, שלא דוקא כהן גדול ועבודת ציבור.

ואיתקש ברכה לשירות, כלומר: אל תאמר שלא הוקשו בניו לו אלא לענין שירות, שהרי ברכה הוקשה לשירות, כמבואר בפסוק שבפרשת עקב "לשרתו ולברך בשמו".

ותניא אידך: זה שאמרה תורה: "כה תברכו את בני ישראל", הוא בשם המפורש כשמברכים אותה בבית המקדש.

אתה אומר בשם המפורש מברכים אותה, או אינו אלא ככנינו (באדנות).

תלמוד לומר: "ושמו את שמי על בני ישראל" ומשמע: שמי המיוחד לו.

יכול אף בגבולין (במדינה) כן? הרי אתה למד גזירה שוה "שימה שימה" מבית המקדש:

שהרי נאמר כאן בברכת כהנים: "ושמו את שמי", ונאמר להלן בבית המקדש: "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום

את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה". מה להלן בית הבחירה, אף כאן בבית הבחירה.

רבי יאשיה אומר: אינו צריך ללמוד בגזירה שוה שאין מברכים בשם המפורש אלא בבית המקדש:

כי הרי הוא אומר (שמות כ כא): "בכל המקום אשר אוכיר את שמי אבוא אליך וברכתך ואשרה שכינתי עליך".

וכי אכן "בכל מקום" סלקא דעתך שיהיו מזכירים את השם ככתבו, והרי הכתוב אומר: (שמות ג טו) "זה שמי לעלם, וזה זכרי לדר דר", לא כשם שאני נכתב אני נקרא; ועוד,

וכי בכל מקום שכינה באה ושררה? אלא מקרא זה מסורס (מהופך) הוא: "בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתך, שם אוכיר את שמי".

והיכן "אבוא אליך וברכתך" בבית הבחירה, היינו באהל מועד שבמדבר, ובשילה ובבית המקדש שבירושלים.

תניא אידך:

נאמר: "כה תברכו את בני ישראל", אין לי אלא שמברכים הכהנים את בני ישראל, אבל גרים נשים ועבדים משוחררים מנין שהכהנים מברכים אותם?

תלמוד לומר: "אמור להם", ומיתור הכתוב יש ללמוד שמברכים לכולהו בני ישראל.

תניא אידך:

זה שאמרה תורה: "כה תברכו", ברכה זו תהא פנים של הכהנים כנגד פנים של העם.

אתה אומר פנים כנגד פנים, או אינו אלא אפילו פנים כנגד עורף?

תלמוד לומר: "אמור להם", שיברכו את העם כאדם האומר להבירו, שהם מדברים פנים אל פנים.

תניא אידך:

זה שאמרה תורה: "כה תברכו", ברכה זו תהא פנים של הכהנים כנגד פנים של העם.

אתה אומר פנים כנגד פנים, או אינו אלא אפילו פנים כנגד עורף?

תלמוד לומר: "אמור להם", שיברכו את העם כאדם האומר להבירו, שהם מדברים פנים אל פנים.

תניא אידך:

זה שאמרה תורה: "כה תברכו", היינו בקול רם.

או אינו אלא בלחש?

תלמוד לומר: "אמור להם", כאדם שאומר להבירו.

אמר אביי: נקטינן וקבלה בידיו ומסורת מאבותינו:

לשנים שעולים לדוכן קורא החזן "כהנים", ואילו לאחד לבדו העולה אינו קורא החזן "כהן".

שנאמר: "אמור להם" לשנים. ואמר רב חסדא: נקטינן:

כהן הוא זה שקורא "כהנים", ואין ישראל קורא "כהנים".

שנאמר: "אמור להם", ודרשינן: "להם" כמו "שלהם", ללמד: אמירה, היא אזהרת הכהנים לשאת את כפיהם –

בל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה. ירושלמי במסכת מיר פקח כהן גדול מהו שיעמול אדם לנשיאת כפים אחיו דר' אבה בר כהן אמר קמיה ר' יוסי בשם ר' אחא מטמא כהן לנשיאת כפים שמע ר' אחא ואמר אנה לא אמרי ליה כלום חזר ואמר או דילמא לא שמע מיניה אנה כיון דלמחר ר' יהודה בר פזי בשם ר"א כל כהן

עומד בבבב"ז ואינו נושא את כפיו עובר בשלשה עשה. ר' יוחנן שמואל עשה דוחה למנות ל"ת אמר אנה לא אמרית ליה אייתוניה ואנה מלקי ליה ור' אבהו הו' יתיב ומתני דבי כנישתא דקיסרין וכו' תמן מיתנא ואחא עונתא דנשיאת כפים ולא שאלון ליהו אחא עונתא דמנילל ושאולון ליה אמר לטון על נשיאות כפים לא שאליתון לי ועל מילתא אחון שאלון כד שפעון כן הוה כל חד וחד מנהון משמטי גרמיה וערכי:

הא דסליק לפרקים. ה"ה אי לא סליק אנה למחזיק נפשי ע"י מתנות כהונה כמו שאמר בפרק הורזע (וילין דף קנב) אמר רבוי מריש הוה חטיפנא מתנחא וכו' עד משקל נמי לא שקילנא לבר ממעלי יומא דכיפורי לאחזיקי נפשי בכהני וולפרוס ידיה אנסי ליה עידיניה: **הא** דלניסי ה' אלא דלא לניסי. בסוף מסכת ר"ה (דף קנב) אמרי' דדוקא הני שבשדות לניסי אכל הני דקיימי במתא לא לניסי:

מחיצה מחי. י"ל דדוקא בללא לניסי קמבעיה ליה אכל בללניסי פשיטא דמני גרע ממחיה שבשדות וא"ת אי לא לניסי אמאי עדיפי מעט שאחורי הכהנים בלא הפסק מחיה י"ל עם שאחורי הכהנים מרחין בעמנו כחילו אין הכרעה תשובה בעיניהם דכתיב אמור להם פנים כנגד פנים וכן עומדים אחורי עורף אכל בהפסק מחיה כיון דלא קיימי אחורי עורף לאו מילתא היא דלא חזינן דקפיד קרא בכהני. מההיא דסוף מס' ר"ה (דף קנב) משמע דה"ה לתפלה והכי משמע נמי בפרק כילד לולין (פסחים דף פה) דתנן אבר שינא מקלחו לחוץ מן האגף ולפניו כפניו מן האגף ולחוץ כלחוץ אמר רב וכן לתפלה ופליגא דר' יהושע בן לוי דלמחר רבי יהושע בן לוי אפי' מחיה וכו' מדקא פשיט סתמא דגמ' ממילת' דריב"ל ע"מ

נחמן בר יצחק אמר: עובר בשני לאוין, "אל תלחם", "ואל תתא". ואמר ר' יהושע בן לוי: אין עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי העין, שנאמר: "ועינו ואמרו ידנינו לא שפכו את הדם הזה" וכו' על לבנו עלתה שזקני בית דין שופכי דמים הם, אלא לא בא לידנינו ופטרנוהו, ולא ראינוהו והנחנוהו. לא בא לידנינו ופטרנוהו בלא מזונות, לא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה. אמר אדא אמר ר' שמלאי: בית הכנסת שכולה כהנים, בולן עולין לדוכן. למי מברכין? אמר ר' זירא: לאחיהם שבשדות. איני? והתני אבא בריה דרב מנחמין בר חיאי: עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה! לא קשיא, הא דאנסי, הא דלא אנסי. והתני רב שימי מבריתא דשיחורי, בית הכנסת שכולה כהנים, מקצתן עולין, ומקצתן עונין "אמן"! לא קשיא, הא דאשתירי בי עשרה, הא לא אשתירי בי עשרה. גופא, תנא אבא בריה דרב מנחמין בר חיאי: עם שאחורי כהנים, אינן בכלל ברכה. פשיטא: אריכי באפי גוצי לא מפסקי, תיבה לא מפסקא, מחיצה מאי? תא שמע אמר ר' יהושע בן לוי: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאחיהם שבשמים. איבעיא להו, צדידן מהו? אמר אבא מר בר רב אשי: תא שמע, דתנן: נתפון להזות לפניו והעשרה עונן אמן. לא אישתירי בי עשרה, לא חשיב לברכה לחודייהו. הלכך בלן עולין ומברכין לאחיהם שבשדות:

משלחם תהא. והילכתא בנותיה דאביי ולית הילכתא בנותיה דרב הקדא: (סימן מתאו"ה לברכה"ה דוכ"ן בעבוד"ה כו"ם מכ"ר נהנ"ה בעגל"ה): אמר ר' יהושע בן לוי: מנין שהקדוש ברוך הוא מתאוה לברכת כהנים? **שנאמר:** "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם". ואמר ר' יהושע בן לוי: כל כהן שמברך מתברך, ושאינו מברך אין מתברך, שנאמר: "ואברכה מברכך". ואמר ר' יהושע בן לוי: כל כהן שאינו עולה לדוכן, עובר בשלשה עשה: "כה תברכו" "אמור להם" "ושמו את שמי". רב אמר: חוששין שמא בן גרושה או בן חלוצה הוא. ולא פליגי, הא דסליק לפרקים, הא דלא סליק לפרקים. ואמר ר' יהושע בן לוי: כל כהן שאינו עולה בעבודה, שוב אינו עולה, שנאמר: "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשת החטאת והעלה והשלמים" מה להלן בעבודה, אף כאן בעבודה. איני? והא ר' אמי ור' אסי סלקין? ר' אמי ור' אסי מעיקרא הוה עקרי פרעיהו, ממקא לא הוה מטו התם, וכדתני ר' אושעיא: לא שנו אלא שלא עקר את רגליו, אבל עקר את רגליו עולה. ותנן נמי אם הבטחתו שנושא את כפיו וחזר לתפלתו, רשאי. והיוני בה: הא לא עקר? אלא דנך פורתא, הכא נמי דעקר פורתא. ואמר ר' יהושע בן לוי: אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין, שנאמר: "טוב עין הוא יברך" כי נתן מלחמו ללדל אל תיקרי "יבורך" אלא "יברך". ואמר ר' יהושע בן לוי: מנין שאפילו עופות מביירין בצרי העין? שנאמר: "כי חנם מזרה הרשת בעיני כל בעל כנף". ואמר ר' יהושע בן לוי: כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו, שנאמר: "אל תלחם את לחם רע עין כי כמו שער בנפשו בן הוא אכול ושתה יאמר לך". רב

נחמן בר יצחק אמר: עובר בשני לאוין, "ואל תלחם", "ואל תתא". ואמר ר' יהושע בן לוי: אין עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי העין, שנאמר: "ועינו ואמרו ידנינו לא שפכו את הדם הזה" וכו' על לבנו עלתה שזקני בית דין שופכי דמים הם, אלא לא בא לידנינו ופטרנוהו, ולא ראינוהו והנחנוהו. לא בא לידנינו ופטרנוהו בלא מזונות, לא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה. אמר אדא אמר ר' שמלאי: בית הכנסת שכולה כהנים, בולן עולין לדוכן. למי מברכין? אמר ר' זירא: לאחיהם שבשדות. איני? והתני אבא בריה דרב מנחמין בר חיאי: עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה! לא קשיא, הא דאנסי, הא דלא אנסי. והתני רב שימי מבריתא דשיחורי, בית הכנסת שכולה כהנים, מקצתן עולין, ומקצתן עונין "אמן"! לא קשיא, הא דאשתירי בי עשרה, הא לא אשתירי בי עשרה. גופא, תנא אבא בריה דרב מנחמין בר חיאי: עם שאחורי כהנים, אינן בכלל ברכה. פשיטא: אריכי באפי גוצי לא מפסקי, תיבה לא מפסקא, מחיצה מאי? תא שמע אמר ר' יהושע בן לוי: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאחיהם שבשמים. איבעיא להו, צדידן מהו? אמר אבא מר בר רב אשי: תא שמע, דתנן: נתפון להזות לפניו והעשרה עונן אמן. לא אישתירי בי עשרה, לא חשיב לברכה לחודייהו. הלכך בלן עולין ומברכין לאחיהם שבשדות:

מנהיות בכלל ברכה, דאם בן אין לדבר סוף:

משלחם תהא. אזהרה זו הבקנים יזהירו: ושמו את שמי. תלה הכתוב הדבר בכהן להיות ברכה זו שימת שמו על עמו, ולא עשאה צרך ישראל אלא צרך מקום: **ואברכה מברכך.** דאלו ואני אברכם אישאל קאי ברע דאמרן באלו טרפות (וילין דף מט.) למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, מפי הגבורה לא למדנו, כשהוא אומר ואני אברכם הוי אומר הכהנים מברכים את ישראל והקב"ה מסכים על דם: **לפרקים.** בתמים ובמזעדים: **שאינו עולה בעבודה.** קדם שייסם שליח עבור רצה צריך לעלות על הדוכן: **וירד מעשות.** אלקא בעוד עבודה יקדו ברח ואח"כ ירד מעשות, אלקא השתא הוא דגמיה: **מעיקרא** הוה עקרי פרעיהו. ממקומן בעבודה, אבל רחוק היה מקומן מן הדוכן ולא מטו עד דגמיה ברכת העבודה: **ויתנן נמי.** בברכות, אם הבטחתו כו'. רישא הכי איתא. העובר לפני התבא לא יענה אמן אחר הבקנים מפני הטרות, ואם אין שם בכהן אלא הוא לא ישא את כפיו שלא תשרף דעתו בשבוב לתפלתו ולא ידע להתחיל מיד בשים שלום, ואם הבטחתו שהוא מלמד בדרך ולא תשרף דעתו נושא את כפיו וחזר לתפלתו: **רשאי.** לשא את כפיו: **והא לא עלה בעבודה.** אלא דעקר פורתא, וש"מ סגי בהכי שיעקר מעט רגליו לילך לצד הדוכן בעבודה: **לברך.** בהמ"ו: **לשוב עין.** שונאי בצע וגומלי חסד בממונו: **מביירין בצרי עין.** ואין אובלים משלחם: **כי חנם מזרה הרשת.** לעיל מניה משתעי בצרי עין. נאברה לדם וגו' כל הון יקר נמצא וגו' כי חנם מזרה הרשת, לשון יזרה על נהו ונפרת. כך דרכם של צדיים לזרות חטים ושעורים ברשתם כדי שיבואו העופות לאכול, ואלו צרי העין חנם מאבדין מזונות שזוירן ברשתם בעיני כל בעל כנף, שאף זה מביירין בכהן ואין נהיין ממזונותיהן: **כי כמו שער בנפשו.** שער זה על ברתנו לשון פעל הוא. ונקדוה מוכחת עליו, שחציו קמץ וחציו פתח וטעמו למטה, כאלו זה האוכל מרר והשעיר בנפשו של צר עין, וכך הוא לשון פתאנים השוערים (וילין דף נט.) ומנחם בן סרוק פרשו לשון שעור, תמיד הוא משער כמה יאכל זה ועד מתי: **ויפטרנוהו בלא מזונות.** כלומר למזונות הצורך ולא היתה לו, וקרא אהד נושא מזונות וקא לחטפם ממנו לאנס רעבון, ועמד זה עליו וקרא: **בלא לוויה.** חבורה שילך עמהם: **שבשדות.** דאנסי במלאכתן ואין יכולין לבא: **דלא אנסי.** העומדין בבבב"ז אחורי הכהנים לא אנסי, אלא שאני העובר הכהן חשובה עליהם לעקור רגליהם ולבא לפני הכהנים להיות מתברכים פנים כנגד פנים בדת, הלכך אינם בכלל ברכה, בדאמר' כה תברכו פנים כנגד פנים: **מביירתא** דשחורי. לשון בירה, שחורי מקום: **אישתירי בי עשרה.** מקצתן עולין לדוכן **אריכי באפי גוצי לא מפסקי.** בין כהנים

משלהם (משל כהנים) תהא:

והילכתא כוותיה דאביי האומר שאין קוראים "כהן" לאחר.

ולית הלכתא כוותיה דרב חסדא, האומר שהכהן מקריא.

סימן למימרותיו הבאים של רבי יהושע בן לוי: א. מתאווה; ב. לברכה; ג. דוכן; ד. בעבודה; ה. כוס; ו. מכיר; ז. נהנה; ח. בעגלה. אמר רבי יהושע בן לוי:

א. מתאווה: מנין שהקב"ה מתאווה לברכת כהנים –

שנאמר: "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם", הרי שתלה הכתוב את הדבר בבני ישראל להיות ברכת כהנים שימת שמו על בני ישראל, ולא עשאה צורך ישראל, אלא צורך מקום.

ואמר רבי יהושע בן לוי:

ב. לברכה: כל כהן שמברך, הרי הוא מתברך, וכהן שאינו מברך אין מתברך – שנאמר: "ואברכה מברכך".

ואמר רבי יהושע בן לוי:

ג. דוכן: כל כהן שאינו עולה לדוכן לברך, עובר בשלושה עשה: "כה תברכו את בני ישראל".

"אמור להם".

"ושמו את שמי על בני ישראל".

רב אמר: חוששין שמא בן גרושה או חלוצה הוא (ושהוא חלל, ואין כהונתו עליו).

ולא פליגי, כי אף רבי יהושע בן לוי סובר, שיש לחוש שמא חלל הוא; ובהכי פליגי:

הא דסליק לפרקים, שפעמים עולה הכהן לדוכן בחגים ובמועדים.

הא דלא סליק הכהן אפילו לפרקים, כי אז חוששין שמא חלל הוא.

ואמר רבי יהושע בן לוי:

ד. בעבודה: כל כהן שאינו עולה בעבודה ואינו עולה לדוכן קודם שיסיים שליח ציבור את "רצה", שוב אינו עולה –

שנאמר: "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, ויירד ואחר כן מעשות החמטת והעולה והשלמים".

מה להלן בירך אהרן את ישראל בשעת עבודה שהרי אחר כך סיים את העבודה, אף כאן צריך שיעלה בעבודה.

ומקשינן: איני והרי אין הדבר כך, שהרי: והא רבי אמי ורבי אסי סלקי ועלו לדוכן לאחר רצה?

ומשנינן: רבי אמי ורבי אסי, מעיקרא קודם שסיימו רצה הוו עקרי ברעייהו והיו עוקרים את רגליהם לעבר הדוכן, ורק ממטא לא הוו מטו חתם ולא הגיעו לדוכן עד לאחר רצה.

וכדתני רבי אושעיא ברייתא: לא שנו

אלא שלא עקר את רגליו בעבודה, אבל עקר את רגליו בעבודה, הרי זה עולה.

ותנן נמי משנה במסכת ברכות:

"העובר לפני התיבה, אם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו", שמא לא יוכל לחזור לתפלתו, לדעת לכון להתחיל ב"שים שלום", שדעתו מטורפת מאימת הציבור; "ואם הבטחתו (ואם בטוח הוא) שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו, כי בטוח הוא שאין דעתו מטורפת מאימת הציבור, רשאי" לישא את כפיו.

והוינן בה (והקשו על זה בבית המדרש): והא לא עלה בעבודה לדוכן? אלא דעקר פורתא ועקר רגליו מעט בעבודה, הכא נמי ואף כאן דעקר פורתא.

ואמר רבי יהושע בן לוי:

ה. כוס: אין נותנין כוס של ברכה וברכת הוימוקן לברך, אלא לטוב עין, שונא בצע וגומל חסד בממונו.

שנאמר: "טוב עין הוא יבורך, כי נתן מלחמו לדל".

אל תיקרי "בורך" אלא "יברך".

ואמר רבי יהושע בן לוי:

ו. מכיר: מנין שאפילו עופות מכירים בצרי העין, ואין אוכלים משלהם?

שנאמר: "בני אם יפתוך חטאים אל תבא. אם יאמרו לכה אתנו נארבה לדם נצפנה לנקי חנם. נבלעם כשאול חיים, ותמימים כיורדי בור כל הון יקר נמצא נמלא בתינו שלל. גורלך תפיל בתוכנו כיס אחד יהיה לכולנו", הרי שהכתוב מדבר בצרי עין אוהבי בצע.

ואומר הכתוב: "כי חנם מזורה הרשת ודרך ציידים לזרות חטים ושעורים ברשתם כדי שיבואו העופות לאכול" בעיני כל בעל כנף, כלומר: צרי העין לחינם מאבדים את מה שהם נותנים על הרשת, כי אף בעלי הכנף מכירין בהם, ואינן נהנין מאותן מזונות.

ואמר רבי יהושע בן לוי:

ז. נהנה: כל הנהנה מצרי העין, עובר בלאו.

שנאמר: "אל תלחם את לחם רע עין ואל תתאו למטעמותיו. כי כמו שער ושין קמוצה ועין פתוחה) בנפשו בן הוא ומירר והשעיר האוכל בנפשו של צר העין, כי אכול ושתה יאמר לך וצר העין, ולבו בל עמר".

רב נחמן בר יצחק אמר: עובר בשני לאוין:

א. "אל תלחם את לחם רע עין".

ב. "ואל תתאו למטעמותיו".

ואמר רבי יהושע בן לוי:

ח. בעגלה: אין עגלה ערופה באה, אלא בשביל צרי העין.

שנאמר: "וכל זקני העיר ההיא הקרובים אל החלל, ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל. וענו ואמרו, ידינו לא שפכו את הדם הזה וענינו לא ראו".

וכי על לבנו עלתה, שוקני בית דין וזקני העיר" שופכי דמים הם, עד שצריכים הם לומר שאין הם כאלו?

אלא "ידינו לא שפכו את הדם הזה", היינו: לא בא ידינו ופטרנוהו.

"וענינו לא ראו", היינו: ולא ראינוהו והנחנוהו.

ומפרשת הגמרא: לא נהרג על ידינו, כשבא ידינו ופטרנוהו בלא מזונות, והוצרך ללסטם את הבריות, ונהרג על ידי מי שבא ללסטם ממנו את מזונותיו; וזו היא צרות עין שבאה עגלה ערופה עליה.

לא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה, בלי חבורה שילך הוא עמהם.

אמר אדא אמר רבי שמלאי: בית הכנסת שכולה כהנים, כולן עולין לדוכן.

ולמי מברכין?

אמר רבי זירא: מברכין לאחיהם שבשדות.

ומקשינן: איני והרי אין הדבר כן, שהרי: והתני אבא בריה דרב מנימין בר חייא:

עם שאחורי כהנים שאינם עומדים פנים כנגד פנים אינו בכלל ברכה, וכמבואר לעיל לח א; והרי העם שבשדות אינו עומד פנים כנגד פנים והאין הם מתברכים?

ומשנינן: לא קשיא:

הא דאמר רבי זירא שמברכין לאחיהן שבשדות, היינו באופן זה דוקא, דהרי אנסי (אנוסים הם).

הא דאמרינן בעם אחורי הכהנים שאינם בכלל ברכה, הוא משום דלא אנסי (אנסי אנוסים) מלבוא כנגד הכהנים להתברך מהם פנים כנגד פנים, אלא שאין הברכה חשובה עליהם לטרוח בשביל כך.

תו מקשינן: והתני רב שימי מבירתא דשיחורי (שם מקום):

בית הכנסת שכולה כהנים, מקצתן של הכהנים עולים לדוכן, ומקצתן עונין אמין; הרי שאין כולם עולים לדוכן.

ומשנינן: לא קשיא:

הא – דמקצתן עולים ומקצתן עונין אמין – בכגון דאישתייר בי עשרה כהנים מלבד העולים לדוכן, כי אז חשובים הם העשרה להתברך לבדם.

הא דכולם עולים, בכגון דלא אישתייר בי עשרה אם יעלו חלק מהם לדוכן, והיות ואינם חשובים להתברך לבדם, לכן מברכים כולם לעם שבשדות.

נופא: תנא אביי בריה דרב מנימין בר המשך בעמוד קו

והוה לאחריי, ואף שם היו כלים הטעונים הזאה –

ואם נתכוין להזות לאחריי, והוה לפניו על כלים טמאים שהיו שם.

הרי הזאתו על אותם כלים פסולה, ומשום שצריך כוונה לטהרה, וכדכתיב: "והזה הטהור על הטמא", שיהא מתכוין לו.

ואם נתכוין להזות לפניו ממש, והוה על צדין שבפניו, כלומר: על כלים הנמצאים בצדדים שמן המזה והלאה – ולפניו.

הרי הזאתו כשירה, שאף כלים אלו בכלל שלפניו, והרי הוא נתכוין להזות לפניו.

והוא הדין לענין ברכת כהנים, שכל ממקום הכהן ולפניו הרי הוא בכלל מלפניו, והרי הם בכלל הברכה.

אבל אם כשנתכוין להזות על כלים שלפניו, היזה על הצדין שממנו ולאחריי, אף שאין הכלים שהוזה עליהם נמצאים אחריו ממש, אין הזאתו כשירה; והוא הדין שלענין ברכת כהנים, אינם בכלל הברכה כי אלו כלאחרי הכהן דמי.

אמר רבא בר רב הונא:

ביון שנפתח ספר תורה לקרות בו בבית הכנסת, אסור לספר אפילו בדבר הלכה, אלא הכל שומעין ושותקין ומשימים לבם למזה שהוא קורא שם.

שנאמר [נחמיה ח א]: "ויאספו כל העם כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים,

ויאמרו לעזרא הסופר להביא את ספר תורת משה אשר צוה ה' את ישראל. ויביא עזרא הכהן את התורה. ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים, מן האור עד מחצית היום, נגד האנשים והנשים והמבינים, ואזני כל העם אל ספר התורה. ויפתח עזרא הספר לעיני כל העם, כי מעל לכל העם היה, וכפתחו עמרו כל העם."

ואין "עמידה" אלא שתיקה, שנאמר: "והוחלתי כי לא ידברו, כי עמדו לא ענו עוד".

רבי זירא אמר רב חסדא, מהכא נלמד שאסור לספר משנפתח ספר תורה: "ואזני כל העם אל ספר התורה".

ואמר רבי יהושע בן לוי: כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו.

שנאמר: "שאו ידיכם קודש וברכו את ה'", כלומר: קדשו את ידיכם בנטילה, ואז ברכו את ה' בברכת כהנים.

שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן שמעון: כמה באיזה זכות שיש בידך הארכת ימים? **אמר להן:**

א. מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא, לקצר את הדרך על ידי מעבר דרך בית הכנסת.

ב. ומימי לא פסעתי על ראשי עם קודש, כשהיו התלמידים יושבים בבית המדרש על

גבי קרקע, והולך על גבי המקום שהם מסובים שם כדי להגיע למקומו, נראה כפוסע על ראשי העם, ולכן צריך להקדים לבוא לפניהם, או ישב לו מבחוץ.

ג. ומימי לא נשאתי כפי בלא ברכה שתבאר בהמשך הענין.

ומבאר הגמרא: מאי מברך? **אמר רבי זירא אמר רב חסדא:** "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן, וצונו לברך את עמו ישראל באהבה".

כי עקר כרעיה, כאשר עוקר הוא את רגליו בעבודה לילך לדוכן, ומגיע אליו ועומד כשפניו כלפי ארון הקודש שלפני הדוכן, מאי אמר הכהן?

"הי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל, לא יהא בה מכשול ועוון".

וכי מהדר הכהן אפיה מציבורא וכאשר מסיים הוא את ברכתו, ומחזיר פניו מכנגד הציבור לצד ארון הקודש, מאי אמר הכהן? **אדבריה** [והנהיג] רב חסדא לרב עוקבא, ודרש רב עוקבא:

כך אומר הכהן כאשר סיים לברך ברכת כהנים, והחזיר פניו מכנגד העם: "דבנונו של עולם, עשינו מה שגזרת עלינו ובירכנו את ישראל; ואף אתה עשה עמנו

המשך מדף לז עמוד ב

יכול יהיו כל הברכות קודמות לקללות, כלומר: יגמרו תחילה סדר הברכות, ואחר כך יתחילו בקללות?

תלמוד לומר: "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה [ולשון יחיד]", הרי למדנו: ברכה אחת בלבד קודמת לקללה, ואין כל הברכות קודמות לקללות.

ולכך נאמר עוד: "ברכה וקללה", כדי להקיש ברכה לקללה לכל הדינים הנלמדים מפרשת הקללות שנאמרו בפרשת כי תבוא, ולומר לך:

מה קללה: כללים היא נאמרת, אף ברכה

ואלו עונין ואומרים אמן. **מתניתין:** ברכת כהנים – שהיא: בברך, יאר, ישא – כיצד מברכין אותה:

במדינה: אומר אותה [ואת שלשת הפסוקים] שלש ברכות חלוקות, כי העם עונים אמן בין ברכה לברכה.

ובמקדש: אומר אותה ברכה אחת, לפי שאין עונין אמן במקדש, ויתבאר יותר בגמרא.

במקדש: אומר את השם הקדוש שבפסוקים אלו

כללים היא נאמרת. **ומה קללה:** בקול רם, אף ברכה בקול רם.

ומה קללה: בלשון הקודש, אף ברכה בלשון הקודש.

ומה קללה: בכלל ופרט שאומר: "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת", אף ברכה בכלל ופרט, ואומר: ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת".

ומה קללה: אלו שבהר גריזים ואלו שבהר עיבל עונין ואומרים אמן, שנאמר: "וענו כל העם ואמרו אמן", אף ברכה, אלו

ש"מ דקיימא לן כוותיה וכמזדומה דהכי פסק רבנו חננאל דבכל דוכתא קי"ל כר' יהושע בן לוי ומקשה מפ' כל גגות (פירושין דף קכג) דיתבי ר' זורא ורבה בר רב חנן ויתבי אביי גבייהו ויתבי וקאמר שמוע מניה ממחני' דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה וכו' עד גבור בגדולה ושליח גבור בקטנה ויולאין ידי חובתן גבור בקטנה וי"ש בגדולה אין ויולאין ידי חובתן תשעה בגדולה וא'

בקטנה מנטרפין תשעה בקטנה וא' בגדולה אין מנטרפין וזה"ל גדולה בגדולה דליכא למימר דיורי גדולה בגדולה אלמא לשני תפלה לא אמר אפילו מחילה של ברזל אין מפסקת וגרסה דלא דמי דליכא דאזכא עשרה בגדולה ושליח גבור עמיה ואחד בגדולה כיוצא בה מתוך שמוציא בני הגדולה יולא גס זה שבאחרת כה"ג אמרין דוקא אפילו מחילה וכו' שהרי מוציא אפילו אחיו שבשדות דלחיתא במסכת ראש השנה (דף קכג) אבל היכא דלירך לנרופינהו ודאי לא מנטרפין וההיא דפ' אין עומדין (ברכות דף קכג) דל"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לבין שבשמים לא שייכא להכא דההיא אמר לגבי הא שחין תפלתו מקובלת כמו בזמן שבהמ"ק קיים מינה לשני זה אין מפסקת אם יתברכו הגבור ע"י ברכת כהנים שעמיהו בבית הכנסת או יולא ש"ל ידי חובתן גס זה יתברך ויולא ידי חובתו עמיה דכלפי אביו שבשמים לא תלי בהפסק מחילה:

והזה על הגלדין שבפניו והאזנו כשרה. בירושלמי בפרק אין עומדין אמר' הדא אמרה העומדין מן הגלדין בכלל ברכה: **ביון** שנפתח ספר תורה אסור לספר אפי' בדבר הלכה. מקשינן מפרק קמא דברכות (דף

והזה לאחרינו. ואף שם היו פלים הצריכין הוזה: **הואתו פסולה**. דבשנין בנהו לשהרה. ברכתבי (פמקד' ט) והזה שהורה על הסמא, שהיה מתבטן לו: **על הצדדין שבפניו**. צדדין שיש ממנו ולהלן ולא צדדין שישנו ממנו ולאחור. והכי נמי העומדין בצדדין של פתח הימנו ולהלן בכלל ברכה הן דכלפניו דמי, אצל של

אחר הימנו אפי' שאין אחריתו ממש כלאחרי דמי: **וכפתתו**. וכשהתחיל ובעזרא כתיב: **עמרי**. שתק: **שלא נטל ידיו**. לפני עלותו לדוכן: **במה הארכת ימים**. איזה זכות בידך שהארכת ימים: **קפנדיא**. לקצר דרכו דרך בהכ"ב לבנס בפתח זה ולצאת כנגדו. ולשון קפנדיא מפרש בברכות (דף סג) אדמקיימא אדרי אינעול באה. עד שאני מקיף סביב השורות הללו אכנס בזה ואקצר דרכי. ודרי שורות בתים: **ולא פסעתה על ראשי עם קדש**. שהיו יושבים התלמידים בבית המדרש על גבי קרקע. והמהלך ביניהם בשחן וישבין ונגבס לישב במקומו מרחיב פסיעותיו בעל כרחו. והוא לשון מפסע וזאילו. ונראה כמפסע על ראשיהם. לפיכך צריך להקדים או ישב לו מבחור: **ולא נשאתי כפי לברך**. שבתו היה: **בלא ברכה**. ברכה דמפרש ואזיל מאי מברך: **וכי עקר ברכיה**. בעבודה למיסק והוא מחזיר פניו בלפי תבה מאי אמר: **וכי מהדר אפיה מצבורא**. בשגומר ברכותיו מחזיר פניו לצד התבה עד שייגמר שליח צבור המברך את עמו ישראל בשלום:

מה

(ה) דלמר רב שעת הוה מהדר אפיה וגרים אמר אינו דידעו ואין דידק ומצינו למימר דמהדר אפיה שאני אי נמי רב שעת שאני משום דהוה מאור עיניו והוה פטור מקריאה משום דהוה דברים שבכתב אי אתה ראי לאומרי על פה וכו' דפטור מקריאה אפילו בשעת שמיעה היה יכול לטעון בדבר הלכה והיינו דקאמר אין בדיקין בגון דברי הלכה (בגון) דברים דעל פה ואינו דידעו דברים שבכתב מיהו מסתברא כפיוס ר"ח דפי' הם דוקא רב שעת וכיוצא בו דתורתו אומנתו אבל האידנא כדבא סבירא לן דלמר רבא כיון שנפתח ס"ת וכו' והאי דהוה מהדר אפי' י"ל דלא הוה אורחא דמילתא לאיעסוקי בדבר הלכה כדאפי' ליבורא בעוד שהן עסוקין בשמיעת התורה:

בל כהן שלא נטל ידיו. פירש רש"י אמר לי רבי אס נטל ידיו שחית ונעסר כהן אינו לירך לטעון דיו בשעול לדוכן וכמזדומה שהועתק מהגהת תלמוד שהרי אין לשון משמע כך פירש שלא נטל ידיו לפני עלותו לדוכן משמע ממש סמוך ושד דמיימי גמרא קרא שאו ידכס קדש וברכו משמע חיוק לנטיילת ידים ברכת כהנים דמשמע ליה השתא דברכת כהנים משתעי קרא דהיא בנשיאות ידים ומשמע בירושלמי פ"ח דברכות דברכה דמשתעי קרא בעינן נטיילת ידים סמוך לה דמיימי לה הם אברכת המזון והכי איתא שלשה תכופות הן חיוק לסמיכה שחיתא שנאמר וסמוך וסמוך חיוק לנטיילת ידים ברכה שנא' שאו ידכס וברכו חיוק לגאולה תפלה שנא' יהיו לרצון אמרי פי וגו' ובתיב בתריה יענה ה' ביום לזה וכו' כילך מברכין (ברכות פב) משמע דההיא ברכה איירי בברכת המזון מיהו שמעינן מניה דבעינן חיוק נטיילת ידים בברכה דמשתעי ביה קרא והכא מיימי לה אברכת כהנים ועוד אי מייירי הכא בשלל נטל ידיו בשחיתא אמאי נקט כהן לנשיאות כפים תיפוק ליה משום דברי תורה שצריך לטעון ידיו כדלמרי' בפ"ק דברכות (דף קכג) ובפ"ב (סג) אמר רבי חייה בר רב אבי זמנין סגיאין הוה קאמנין קמיה דרב לתנוי לן פירקא כסיפרא דבי רב ומקדים וקאי ומשי ידיו ומברך ומנח תפילין והדר אמר לן ואמר נמי התם דבעי לאהדורי בתר מיא לנט"י לק"ש מיל ומה לי ק"ש ומה לי ברכת כהנים אי משום דלירך ברכה לפני הכהן נמי לירך ברכה לפני כדלמר לקמן להכי מסתבר דהכא בנטיילת ידים חיוק לברכה מייירי ושיעור תכופה איכא למישמע מתכופת סמיכה לנשיאות דלמרי' בפ"ב הפסולין (נחמס כג) כל הסמיכות שהיו שם קורא חיו בזה חיוק לסמיכה שחיתה חוץ מזה שהיתה בשער נקור שאין מלמד יכול ליכנס שם אלמא כלי מהך משער נקור עד בית המטבחים לא תשיבה תכופה ובמסכת מדות (פ"ה מ"ה) משמע דלא הוי טפי מעשרים ושתים אמה מקום דריסת רגלי ישראל ומקום דריסת רגלי הכהנים שכל אחד היו י"א אמה:

וכי מהדר אפיה מלבורא מאי אמר. סדר נשיאת כפים מפי' רבנו שלמה עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברכה זו וכו' ומאריך בה עד שיאמרו אמן של הוראה מפי הצבור וקורא כהנים אס שנים הם ואם אחד אינו קורא ש"ל והוא מחזיר פניו מאלו כדאביי דלמר לעיל לאחד אינו קורא וכשכלה דבור מהקורא מברכין אשר קדשנו ב' ואחר כך מתחילין בברכה וכשכלה אמן אחריו מפי גבור כן מחזירין ופושפין קשרי אלבעותיהן אס רוצין ושליח גבור מתחיל שיש שלום והכהנים יתפללו רבות של עולם עשיו מה שגזרת וכו' ומאריך בה עד שכלה ברכה מפי שליח גבור עוקרין רגליהן והולכין להן, בשאלות פרשת ויקח קרח כהן שעבר עבודת כוכבים לא ישא את כפיו דגרע מהוה את הגפס דלמרינן בפ' אין עומדין (ברכות כג) כהן שהרג את הגפס לא ישא את כפיו ורבינו גרסו מאור הגולה הסיב בתשובותיו דנשא כפיו וקורא ראשון בתורה דכיון דחזר בתשובה חזר לקדושתו דתנן בסוף מסכת מנחות (דף קטג) אך לא יעלו כהני הכמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מלוא בתוך אחיהם והכי כן כבעלי מומין שחולקין ואוכלין וכסם שבעלי מומין נושאין את כפיהם וקורא ראשון בתורה ואף זה שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהן של בעלי תשובה שיאמרו חיו לזאת בושא חיו לזאת כלימה וימנעו מעשות תשובה ואמר ר' יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה ותנא דבי רבי ישמעאל הואיל והלך זה ועשה כהן לאלילים אחרת אכן אחר הגופל וכו' ונע"ע תוס' מנחות קט. ד"ה לא יקמחו וכו' תענית כז. ד"ה לא יאמרו:

עד שכלה אמן מפי האביר. פירש ר"י אע"ג דלמדין בפרק שלשה שאכלו (נכסות דף 101) אין הבועה ראוי לכוונו עד שכלה אמן מפי העוין ואמר רב חסדא מפי רוב העוין דכל העוה אמן ויתר מדאי איהו אלא טועה מיכו לעוין ברכת כהנים כיון דמשום לשמוע הוא לא משתמע כל זמן שעוין דהו לכו חזי קלי קולות העוין וקול כהנים המזכירים ולא משתמע וחי

תקשי לדברי הרב אי"כ לא ישרא שנים כפיהם דהא אמרינן בפ"ג דמגילה (דף 25א) בתורה אחד קורא ואחד מתרגם וקתני סיפא דאפי' שנים בנביא אין קורין וטעמא מפרש בירושלמי דפרק אין עומדין משום שאין שני קולות נכנסין בארון אחד ואין אומרים לעיל לשנים קורא כהנים אלא מאי אית לך למימר ברכות איירי דתבייב לכו יתבו דעתיבא ומשתמע תרי קלי כדלמרא גבי מגילה קראה שנים יא' גבי אמן נמי יתבי דעתיבא ולישתמע תרי קלי תריז דלא דמו תרי קלי וקורין דבר אחד לתרי קלי שקורין שני דברים כגון אמן והני ברכות כדתנן בפרק ראובן ב"ד (ד"א 17ב) שופר של ר"ה של יעל פשוט ופיו מנופה זכר וכו' תולדות משאי לדדיו שמונת היום בשופר ופריך בגמ' (ס"ב 17) ותרי קלי מי משתמע והתניא זכור ושומר בדבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכול לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע ע"כ היכא דהקולות משונות כגון אחד זכור ושומר אחר זכור ואין האוזן יכולה לשמוע כלל וקול שופר וקול תולדות י"ל דאין משונות להכי מסיק ההם דמשתמע איירי דתבייב אי נמי בעי דלישתמע נמי הכרעה הני דמאריבין באמן אע"פ שטועין וכל עשה שהן בעלמא עוין אין שומעין קול תבייבא ותפוס לשון אחרון דהא מסיק כגון קלי מחד כדלמרא לא משתמע כגון זכור ושומר מפי האביר מתרי גברי משתמע משמע אפי' דומיא דזכור ושומר איירי דתבייב וקול שופר וקול תולדות תרי קלין משונות זה מזה דומיא דזכור ושומר ומשתמע איירי דתבייב:

במנחתא

דפסקין בפ' בגלשה פקדים (תפנית ד' 10א) כר' יוסי דלמרא ליכא גשיותא כפיה במנחתא דתעניתא משום דשכית שכתות ואחי לחלוףי בשאר יומי י"ל הכא אליבא סתמא דמתני' דהתם בעי דקתני ד' פעמים ביום אי נמי אפי' לר' יוסי כדלמרא התם מנחת דק"ל כר' יוסי האלודא מ"ט פרסי כהני ידיהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לסיקתא חתמה קפריסי בתפלה כחפלה נעילה דמי.

אם עונו עו בנו. א"ת הני פסוקים דמנחתא מאי הסברת פנים איכא בכו י"ל משום דהיו מתעניין על הדרה שלא תבא על האביר ואמר בפ"ג דתענית (דף 25א) ובפ' בתרא דמגילה (דף 25ב) דכריבעא בתרא דיומא בעי רחמי דהיינו ממנחה ואיך דכתבי (פסוק 10) ואני יושב משומע עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקשרי בגדי ומעילי ואכרתי על כרכי ואפרוש כפי אל ה' אלקים הלכו התיור למצבי רחמי בעידנא דפרסי ידיהו דעת רזון הוא וענו ליבוצא אמן כדמשמע בפ' הראשון (נכסות 101) האני מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזי ליקו קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו ולימא רבון העולמים חלוס חלמתי וכו'.

מה שהבטחתנו קדשך מן השמים. אמר רב חסדא: אין הכהנים רשאים לכוף קישרי אצבעותיהן עד שיחזירו פניהם מן הצבור. אמר ר' ירמיה אמר רב חסדא: אין הקורא רשאי לקרות "כהנים" עד שיכלה "אמן" מפי הצבור, ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה עד שיכלה דיבור מפי הקורא, ואין הצבור רשאים לענות "אמן" עד שתכלה ברכה מפי הכהנים, ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה "אמן" מפי הצבור. ואמר ר' ירמיה אמר רב חסדא: אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל שליח צבור ב"שים שלום", ואינו רשאי לעקור רגליהם ולילך עד שיגמור שליח צבור "שים שלום". ואמר ר' ירמיה אמר רב חסדא: אין הצבור רשאים לענות "אמן" עד שתכלה ברכה מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה "אמן" מפי הצבור, ואין המתרגם רשאי להתחיל בתרגום עד שיכלה פסוק מפי הקורא, ואין הקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר עד שיכלה תרגום מפי המתרגם. אמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: המפמיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחילה. ואמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: אין המפמיר רשאי להפמיר בנביא עד שיגמור ספר תורה. ואמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: אין שליח צבור רשאי להפשיט את התיבה בצבור, מפני כבוד צבור. ואמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: אין הצבור רשאים לצאת עד שיגמול ספר תורה ויניח במקומו, וישמואל אמר: עד שיציא. ולא פליגי, הא דאיכא פיתחא אחרינא, הא דליכא פיתחא אחרינא. אמר רבא: בר אחינא, אסברה לי "אחרי ה' אלהיכם תלכו". בזמן שהכהנים מברכים את העם, מה הן אומרים? אמר ר' ירמיה אמר רב חסדא: "ברכו ה' מלאכי וגברי כח" וגו' "ברכו ה' כל צבאו משרתיו עשי רצונו" "ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ה'". במוספי דשבתא, מה הן אומרים? אמר ר' אסי: "שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' וגו'" "שאו ידכם קדש וברכו את ה'" "ברוך ה' מציון שכן ירושלם הללויה". ולימא נמי "וברוך ה' מציון" דכתבי בההוא עניינא? אמר יהודה בריה דר' שמעון בן פוי: מתוך שהתחיל בברכותיו של הקדוש ברוך הוא, מסיים בברכותיו של הקדוש ברוך הוא. במנחתא דתעניתא, מאי אמרי? אמר רב אחא בר יעקב: "אם עונו ענו כנו ה' עשה למען שמך" "מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה בנר בארץ" וגו' "למה תהיה פאיש נדרם בגבור לא יוכל להושיע" וגו' בנעילה

מה שהבטחתנו. ששתפים על דינו, בדכתיב ואני אברכם (פסוק 10) לכוף קישרי אצבעותיהם. שפושטין אצבעותיהם בשמברכין, ולאחר שגמרו סוגרין אגרוף שלכם בשאר בני אדם. קשרי אצבע הם החליות שבפופים ופושטין בהם: אין תקורא. שליח צבור שקורא בהנים שיחזירו פניהם לברך: אמן. של ברכת הודאה: דבור. כהנים: לעקור רגליהם. מן הדוכן, אלא עומדין בפופין לפני התבה. יש ללמוד מכאן סדר נשיאת כפים כך הוא, עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התבה ומתפלל וחי רצון שתהא ברכה בו בדלעיל, ומאריך בה עד שתכלה אמן של הודאה מפי צבור, ושליח צבור קורא בהנים אם שנים הם, ואם יחיד הוא אינו קורא והוא מחזיר פניו מאחוריו כדאבני דאמר לעיל (דף 10א) לא אין קורא בהנים, ובשויבקה והודבור מפי והקורא מברך אשר קדשנו בו ואח"כ מתחילין בברכה, ובשכלה אמן אחרון מפי צבור הן מחזירין פניהם ובפופין קשריהם אם רוצים, ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים מתפללין רבש"ע עשניו מה שגזרת עלינו בו, ומאריבין בה עד שתכלה ברכה מפי שליח צבור ועוקרין רגליהם והולכין להם: עד שיכלה אמן. של ברכת התורה. וכל הני משום דתרי קלי לא משתמע: עד שתגמול ס"ת. במשפחותיו, כדי שלא יהיו הגוללים טרודים מלשמוע הפסוקה והמפסיר: להפשיט את התבה בצבור. כל זמן שהצבור בבחכ"י, שהיה דרךם להביא ס"ת מבית אור שמששתמו בו לבית דכנסת, ופושטין בגדים נאים סביב התבה ומניחין אותה בתוכה, ובשויבאין משם ונזקקין ס"ת להוליכו לבית המשתמו בו לא יפשיטו הבגדים מן התבה בפני הצבור, שטרך צבור לעכב שם עם ס"ת, אלא מוליך ס"ת לביתו ומניחו והעם יוצאים אחריו ואח"כ הוא בא ומפשיט את התבה: איכא פתחא אחרינא. משגטל ס"ת לצאת דרך פתחו, דרורא לצאת בפתח אחר יוצא, ואפי' לא יצא ס"ת, ליכא פתחא אחרינא, נכון שיצא ס"ת תחלה ולא יצא האדם בפתח לפני ס"ת: בר אחינא אסברה לי. חכם ששמו בר אחינא אסברה לי, הביני טעמו של דבר: העם מה הם אומרים. שיצאו מסבירי פנים ומודים לפניו על ברכותיו להראות שזקן נוחות לקח ברכו ה' מלאכיו, ברכו ה' כל צבאו, ברכו ה' כל מעשיו. שלש מקראות הן בגמ' ברכות: במוספי דשבתא, שהוא נשיאת כפים קדש שאינו בחל צריך לחדש את דברי העם: ברוך ה' מציון. אינו באותו מקומו, והנינו דקא פריך ונימא וברך ה' מציון דכתבי בההוא ענינא: במנחתא דתעניתא. שנושאין בו כפים, מה שאין בו בשאר מנחות משום שקריות כדאמרין במסכת תענית בפ' בתרא (דף 10א):

בבוכרת

הוא וענו ליבוצא אמן כדמשמע בפ' הראשון (נכסות 101) האני מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזי ליקו קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו ולימא רבון העולמים חלוס חלמתי וכו'.

בנעילה

מה שהכחשתנו ו"זאני אברכם", שתסכים על ידינו; ואנו מבקשים ממך: השקיפה ממעון קודש מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש".

אמר רב חסדא:

אין הכהנים רשאים לכופף את קישרי אצבעותיהן שהם פושטים בהם את אצבעותיהם בשעת ברכה –

עד שיחזירו פניהם מן הצבור, שאז אם ירצו, יכולים הם לכופף את אגרופם כשאר בני אדם.

אמר רבי זירא אמר רב חסדא:

א. אין הקורא רשאי לקרוא "כהנים", עד שיכלה "אמן" שעל ברכת ההודאה מפי הצבור.

ב. ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה שהם מברכים קודם ברכת כהנים, עד שיכלה דיבור ו"כהנים" מפי הקורא.

ג. ואין הצבור רשאים לענות אמן, עד שתכלה ברכה מפי הכהנים.

ד. ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה אחרת וכגון: יאר, ישא, עד שיכלה אמן מפי הצבור.

ואמר רבי זירא אמר רב חסדא:

א. אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הצבור לאחר "ברכת הכהנים", עד שיתחיל שליח צבור ב"שים שלום".

ב. ואינו רשאי לעקור רגליהם מן הדוכן ולילך, אלא עומדים כפופים לפני ארון הקודש, עד שיגמור שליח צבור "שים שלום".

ואמר רבי זירא אמר רב חסדא הלכות

פסוקות בדיני קריאת התורה:

א. אין הצבור רשאים לענות אמן, עד שתכלה ברכה מפי הקורא, כלומר: מפי המברך שבזמנם הוא היה הקורא.

ב. ואין הקורא רשאי לקרות בתורה, עד שיכלה אמן על הברכה מפי הציבור.

ג. ואין המתרגם רשאי להתחיל בתרגום, עד שיכלה פסוק מפי הקורא, שכך היה דרכם לתרגם כל פסוק אחר קריאתו.

ד. ואין הקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר, עד שיכלה תרגום מפי המתרגם.

אמר רבי תנחום, אמר רבי יהושע בן לוי:

המפטיר בנביא, צריך שיקרא בתורה תחילה.

ואמר רבי תנחום, אמר רבי יהושע בן לוי:

אין המפטיר רשאי להפטיר בנביא, עד שתגלל ספר תורה במטפחותיו, כדי שלא יהיו הגוללים טרודים בגלילה, ולא ישמעו את ההפטרה מפי המפטיר.

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי:

אין שליח צבור רשאי להפשים מבגדיה הנאים את התיבה – שבה היה ספר התורה – בפני הצבור, מפני כבוד צבור, שטורח הצבור הוא להמתין עד שיפשיט שליח הציבור את התיבה, ואחר כך יוליכו את ספר התורה למקומו; אלא יחזירו את ספר התורה למקומו, ואחר כך יבוא שליח הציבור ויפשיט את התיבה.

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי:

אין הצבור רשאים לצאת מפתח בית הכנסת, עד שיגמול ספר תורה כדי לצאת מבית הכנסת.

ושמואל אמר: עד שיצא ספר התורה.

ולא פליגי בי:

הא – דאמר רבי יהושע בן לוי: עד שיגמול – בכגון דאיכא פיתחא אחרינא ויש פתח אחר לבית הכנסת חוץ מן הפתח בו אמור ספר התורה לצאת.

הא – דאמר שמואל: עד שיצא – בכגון דליכא פיתחא אחרינא (אין פתח אחר) לבית הכנסת מלבד הפתח בו אמור ספר התורה לצאת, ולפיכך נכון שיצא ספר תורה תחילה, ולא יצא האדם בפתח לפני ספר התורה.

אמר רבא: בר אהינא (שם חכם) אסברה לי טעמו של דבר, שהוא משום שנאמר: "אחרי ה' אלהיכם תלכו", ולא לפניו.

כאן שבה הגמרא לדיני "ברכת כהנים";

ומבארת:

בזמן שהכהנים מברכים, העם מה הן אומרים להודות על הברכות כדי להראות שהן נוחות להם:

אמר רבי זירא אמר רב חסדא: שלש מקראות הם אומרים כנגד שלש הברכות:

א. "ברכו ה' מלאכיו נבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו".

ב. "ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עושי רצונו".

ג. "ברכו ה' כל מעשיו ככל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ה'".

בברכת כהנים שבמוספי דשבתא ומוסף של שבתא מה הן הישראל אומרים?

אמר רבי אסי:

א. ותהלים קלד א: "שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות".

ב. ותהלים קלד ב: "שאו ידיכם קודש וברכו את ה'".

ג. ותהלים קלח כא: "ברוך ה' מציון שוכן ירושלים הללויה".

ומקשינן: ולימא נמי ויאמר כפסוק שלישון את הפסוק ותהלים קלד ג: "ברוך ה' מציון עושה שמים וארץ", דפסוק זה הרי כתיב בהוא עניינא וסמוך הוא לשני הפסוקים הראשונים?!

אמר יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי:

מתוך שהתחיל בברכותיו של הקב"ה ו"ברכו את ה'", מסיים בברכותיו של הקב"ה ו"ברוך ה'", ואינו אומר "וברוך ה'" שהוא ברכת הקב"ה לישראל.

בברכת כהנים שבמנחה דתעניתא ובמנחה בתעניתא, מאי אמרי ישראל?

אמר רב אחא בר יעקב:

א. "אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך כי רבו משבותינו לך חטאנו".

ב. "מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וכאורח נטה ללון".

ג. "למה תהיה כאיש נדהם כנבור לא יוכל להושיע, ואתה בקרבנו ה' ושמך עלינו נקרא אל תניחנו".

חלש דעתיה [חלשה דעתו] של רבי חייא בר אבא.

אמר ליה רבי אבהו לרבי חייא בר אבא, כדי להפסיק את דעתו: **אמשול לך משל!**

למה הרבר דומה: לשני בני אדם, שהיה האחד מוכר אבנים מובות שמחזיר יקר, והאחר מוכר מיני סידקית שמחזיר זול, וכי על מי קופצין בני האדם, לא על זה שמוכר מיני סדקית המוכר דברים זולים?

ואף אני, לא משום חשיבות דברי באים אלי האנשים, אלא אדרבה מפני שזולים הם. הוסיף רבי אבהו ועשה מעשה כדי להפסיק את דעתו של רבי חייא:

כי כל יומא – עד לאותו יום – הוה מלוה ליה רבי חייא בר אבא לרבי אבהו, עד אושפיזיה [והיה מלוה רבי חייא את רבי אבהו לאכסנייתו] משום יקרא רבי קיסר [משום כבוד המלך], כי היה רבי אבהו נשוא פנים בית המלך –

ואילו בההוא יומא [ובאותו יום שבו היה המעשה], אלויה רבי אבהו לרבי חייא בר אבא עד אושפיזיה [וליה רבי אבהו את רבי חייא לאכסנייתו], ואפילו הכי לא איתותב דעתיה מיניה ולא נתיישבה דעתו של רבי חייא.

כאן שבה הגמרא לענין שעסקה בה הגמרא בתחילה, ומענין לענין באותו ענין:

בומן ששליח ציבור אומר "מודים" העם מה הם אומרים:

אמר רב, כך הם אומרים: "מודים אנחנו לך ה' אלהינו על שאנו מודים לך", כלומר: על שנתת בלבנו להיות דבוקים בך ומודים לך.

ושמואל **אמר**, כך הם אומרים: "מודים אנחנו לך ה' אלהינו אלהי כל בשר, יוצרנו יוצר בראשית, על שאנו מודים לך".

נהרדעי אמרי משמיה דרבי סימאי, שכן אומר הציבור: "ומודים אנחנו לך ה' אלהינו, אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית, ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייטנו וקיימתנו, על שאנו מודים לך".

רב אחא בר יעקב מסיים בה – אחר דברי רבי סימאי – הכי: [ועל שהחייטנו וקיימתנו], כן תחיינו ותקיימנו ותאסוף גלויותינו לחצרות קדשך, לשמור חוקך ולעשות רצונך כלכל שלם, על שאנו מודים לך.

אמר רב פפא: הילכך נימרינהו לכולהו ויש לומר את כל מה שאמרו אמוראים אלה. **אמר רבי יצחק:**

לעולם תהא אמת ציבור עליך, שהרי הכהנים את פניהם הם מסיבים כלפי העם, ובעוד שאחוריהם כלפי שכינה וארון

המשך בעמוד קז

[שהיה מתורגמנו משמיע לרבים באופן אחר ממה שהיה רבי אבא אומר לו], ובכל זאת לא קפיד רבי אבא, **אמינא** [אממתי בלבין] אם כך לא עינותנא **אנא** [איני עניו ביחס לרבי אבא].

מבאר הגמרא: ומאי עינותנא דרבי אבהו [ומה היא ענותנותו של רבי אבהו]?

דאמרה לה דביתהו דאמוריה דרבי אבהו [אשת מתורגמנו של רבי אבהו, שהיה מתכופף ושומע מפי רבי אבהו, ומשמיע את הדרשה לרבים] לדביתהו דרבי אבהו [ולאשתו של רבי אבהו]:

הא דידך, לא צריך ליה לדיך [ובעלי אינו צריך כלל את בעלך], שחכם הוא כמותו, והאי דנחין וזקיף עליה, יקרא בעלמא הוא דעביד ליה [ומה שהוא מתכופף לשמוע מבעלך ומתרום מעליה, אין זה אלא משום כבוד שהוא נותן לבעלך].

אזלא דביתהו ואמרה ליה לרבי אבהו [והלכה אשתו וסיפרה לרבי אבהו, שכן וכך אמרה לה].

אמר לה רבי אבהו לאשתו: **ומאי נפקא לך מינה** [ומה איכפת לך אם אכן כך הדבר], סוף סוף מיני ומיניה יתקלם עילאה [וממני וממנו יחדיו מתקלס שמו יתברך], ומה איכפת לך האם משמיע אני לו, או שיועד הוא מעצמו.

ותו, עוד מעשה היה המוכיח על ענותנותו של רבי אבהו:

דרבי אבהו, אימנו רבנן עליה למימניה ברישא [ונמנו החכמים להעמיד את רבי אבהו בראשם], אך כיון דחוייה לרבי אבא דמן עכו, דתפסי ליה בעלי חובות [ומשראה את רבי אבא שהיו לוחצים עליו בעלי חובותיו] –

אמר להו רבי אבהו לחכמים: איכא רבה [והנה יש כאן אדם גדול ממני] וראוי שתמנהו עליכם, כי כך היה הנדוג, שהיו החכמים נותנים ממנו ומעשירים את העומד בראשם כדי שיהא חשוב וישימעו דבריו.

עוד מביאה הגמרא מענותותו של רבי אבהו:

דרבי אבהו ורבי חייא בר אבא, איקלעו לההוא אתרא [ונקלעו שניהם למקום מסוים], ונתכבדו לשאת דרשה לרבים.

רבי אבהו דרש כאגדתא, ואילו רבי חייא בר אבא דרש בשמעתא [ורבי אבהו דרש בדברי אגדה, ורבי אבא בדבר הלכה]. שכן קנה כולי עלמא לרבי חייא בר אבא, ואזל לגביה דרבי אבהו [והניחו ציבור השומעים את רבי חייא בר אבא, והלכו לשמוע את דרשתו של רבי אבהו בדברי אגדה].

בברכת כהנים שבנעילה **דיומא דכפורי** [ונעילה שבים כיפור] מאי אמרין?

אמר מר זוטרא, ואמרי לה כמתניתא תנא ויש אומרים שבברייתא שנינו כן:

א. "הנה כי כן יבורך נבר ירא ה'". ב. "יברך ה' מציון וראה כטוב ירושלים כל ימי חיך".

ג. "וראה בנים לבניך שלום על ישראל". ומבאר הגמרא: היכן באיזה מקום

בברכת כהנים אומרן הישראל לפסוקים אלו?

רב יוסף אמר: בין כל ברכה וברכה של הכהנים אז אומר הישראל פסוקים.

ורב ששת **אמר:** בהזכרת השם אומר הישראל פסוקים.

פליגי בה רב מרי ורב זביד:

חד מהם **אמר:** פסוקא לקבל פסוקא [פסוק כנגד פסוק], על כל פסוק שאומר הכהן, אומר הישראל פסוק אחד, או בהזכרת השם או בסוף הפסוק, למר כדאית ליה, ולמר כדאית ליה.

וחד מהם **אמר:** אבל פסוקא אמר להו לכולהו [ועל כל פסוק שאומר הכהן, אומר הישראל את כל שלשת הפסוקים], אם בהזכרת השם, אם בסוף הפסוק.

אמר רבי חייא בר אבא:

כל האומרן לפסוקים אלו בנבולין אינו אלא מועה, שאין אומרים פסוקים אלו אלא לכבוד שם המיוחד שאומרים במקדש.

אמר רבי חנינא בר פפא:

תדע שאין לאומרן בגבולין, דהרי במקדש נמי לא מיבעי למימרינהו [ואף במקדש לא היה ראוי לאומרם]: שהרי:

כלום יש לך עכר שמברכין אותו, ואינו מאוין?

אמר רבי אחא בר חנינא:

תדע, דאדרבה אף בנבולין נמי מיבעי למימרינהו [וצריך לאומרם]: שהרי:

כלום יש עכר שמברכין אותו, ואינו מסביר פנים ומראה שמודה הוא עליהם ונוח לו בהם?

אמר רבי אבהו:

מריש הוה אמינא להו [בתחילה הייתי אומר פסוקים אלו], ואף שבגבולין הוא, אך כיון דחוינא ליה לרבי אבא דמן עכו, ולא אמר להו [אך משראיתי לו שהוא אינו אומר], אנא נמי לא אמינא להו [אף אני חדלתי מלאומרם].

ואמר רבי אבהו:

מריש הוה אמינא: עינותנא אנא [בתחילה הייתי סבור בעצמי שעניו אני], אך כיון דחוינא ליה לרבי אבא דמן עכו, דאמר איהו חד מעמא ואמר אמוריה חד מעמא

ובל כד למה לפי שאין עוין אמן במקדש. תימה והלא היו עוין ברוך שכלמ"ו כשהיו שומעין שם הקדוש כדתן בפרק אמר להן הממונה (יומא דף לה:) ובפרק טרף בקלפי (שם דף נט.) וזה היה הפסק גדול מעניית אמן ועוד שהיו נוטלין על פניהם שהרי כשהיו שומעין את השם מפי כהן גדול בשעת הגרלה היו נוטלין על פניהם כדאיתא בירושלמי הקרובים היו נוטלין על

פניהם והרחוקים היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואלו ואלו לא היו זזין משם עד שהיה מתעלם מהן וגראה דהתם ה"פ הקרובים היו נוטלים וכו"ש שהיו אומרים בשכלמ"ו אבל הרחוקים לא היו נוטלין אלא בלא נפילה היו אומרים והיה שם הקדוש מתעלם ומשכת מן השומעים קודם שהיו זזין משם מ"מ ק"ל חזינן שהיו מפסיקין בעניינן בשכלמ"ו ושמת היו עוין בשכלמ"ו לאלתר כשהיו שומעין שם הכבוד והטורא ולא היו ממתנין עד סוף הפסוק ולפי שאל היו מפסיקין בין פסוק לפסוק חשוב להו כמו ברכה אחת: **ומנין** שעל כל ברכה תהלה. שא"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה ואותה תהלה מפרש בפ"ב דמסכת תענית (דף טז:) שהיא בשכלמ"ו:

שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. פי' הרב ר' יוחנן בר מרדכי

בפרק ב"א לו (יומא סט:) נראה דאסגן קאי שמקבל ס"ת מראש הכנסת ואינה מקבלה מחזן בית הכנסת נמאף שזה חלק לו לסגן כבוד שראש הכנסת לריד לקבל מיד חזן הכנסת וליטתן לסגן ומשני אב"י כולה משום כבודו דכ"ג דסופו לקבלה מיד הסגן אע"פ שסגן חשוב ומכבוד עדיין כהן גדול מעולה ממנו: **שמעת** מינה. וא"ת אחאי לא משיני כגון דפליג ליה כ"ג אסגן וסגן וכו' לקבל הכנסת כדפסיק התם ביט נוטלין (ב"ב דף קטז:) והילכתא חולקין והילכתא אין חולקין קשיא הילכתא והילכתא ל"ק הא דפליג ליה רביה יקרא הא דלא פליג ליה י"ל הכא בסתמא קמינו דלעולם היה המנהג כך בין פליג בין לא פליג ופולגאטייהו התם נמי בין פליג בין לא פליג דאי פולגאטייהו דפליג לפסוק בהדיא כמ"ד חולקין ואי בדלא פליג לפסוק כמ"ד אין חולקין:

והאמר מר אין ישיבה בעזרה. לא ידעיתו מקומו ומייתא לה בפ"ק דתמיר (דף כז.) ובפ' עשרה יוחסין (קדושין עה:) ובפ' ב' דיומא (דף כה.) ובמסכת רבי הראני דבחלק (סנהדרין קא:) בגמ' דג' מלכים מקומו ומורי הרב רבי מאיר בר קלונימוס הראני מקומו בתוספתא דסנהדרין (פ"ד) בפרק כהן גדול ונראה דבתוספתא דר' חייא מקומו דהא מקשה בירושלמי לא כן תני רבי חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ואמר ר' אחי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה תיפתר שסמך לו כותל וישב לו והכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' אמר ר' אייבו ב"ר גריי שישב עמו בתפלה תמן תנינן ילאת כת הראשונה וישבה לה בהר הבית השניה בחיל השלישית במקומה רבי נחמיה בשם ר' מנא מי תנינן ישיבה לה (לא) במקומה עומדה לה במקומה והא דרבי אחי דמיייתי בירושלמי דאף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה במקומה בתחילת מדרג שוחר טוב והתם משמע דלביט דוד היה מתוקן כסא ושם היתה ישיבה וי"ל שאותו כסא היה חוץ לעזרה והכי איתא התם אשכרי האיש זשי"ה ויבא המלך דוד וישב לפני ה' וכן תני רבי חייא אין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד רבי אחי בשם ריש לקיש אמר אין ישיבה בעזרה אלא במקום מלכות בית דוד בלבד משמע דבאותו מקום היתה ישיבה לכל אדם ומינה דייק דכסא היה נתון חוץ לעזרה מכלל דאף לעמו אין ישיבה בעזרה וכו' התם וכן הוא אומר וישב לפני ה' ולא כן א"ר הווא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיטת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכתבי שרפים עומדים ממעל לו וכתבי וכל זכא השמים עומדים מימיו ומשמאלו למעלה אין ישיבה ודוד וישב אמר רבי אחי אף למלכי בית דוד אין להם ישיבה בעזרה מכו וישב לפני ה' אסמך עמו לכותל ולמי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל היו אומר לכ"ג שנאמר ועלי הכהן וישב על הכסא אס כן מכו וישב שישב עמו בתפלה וקסא לר"ג אמר ר' אבהו הימני ומקדש אס לו פלגא דא אפשי לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב ויסק חזירו מסייעו מאי בינייהו (דף יט:) דלמר התם כילד קורש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אס לו פלגא דא אפשי לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב ויסק חזירו מסייעו מאי בינייהו:

עמידה מן האד איכא בינייהו:

ובל כך למה. בשבמקדש אומר את שלשתן ברכה אחת: **שאין עוין אמן במקדש**. ואין כאן במוה להפסיק: קומו וברכו את ה' **אלהיכם מן העולם ועד העולם**. בספר עזרא פתיב, שקל ברכה שהיו מברכין במקדש כך היו מברכין ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם למגן אברהם וכן למחיה המתים:

ויברכו שם כבודך. ושאר העם יענו בשבמל"ו. שחקים ענין להלל ולהודות: **מתני**. **ברכות ב"ג**. ביום הכפורים לאחר שקלטה עבודת היום קורא בתורה בדמפרש ואזיל. ומברך שמונה ברכות בדבעינן למימר לקמן: **תנן הכנסת**. שמש הכנסת שטרח עסקי הכנסת עליו להכניס ולהוציא ולהפשט את התבה ולחבין הכל: **ראש הכנסת**. על פיו נחתכין דברי הכנסת. מי יפטר בנביא מי יפרס על שמע מי ירד לפני התבה: **סגן**. המוכן תחת כ"ג. שאם יאצק בו פסול יעמש תחתיו: **וקורא אחרי מות**. שהוא סדר יום הכפורים. ופרשה ראשונה לחודה קאמר: **ואך בעשור**. פרשת שור או בשב השמונה היא לאחר מות, ויכול לגלול ס"ת לשם בעוד שהתורגמן מתרגם מקרא אחרון של פרשת אחרי מות, ואין כאן שהיה כדי שיפסיק מתרגם ואין כאן גנאי לצבור. וגולל את התורה. ואע"פ שעדין יקרא בעשור של חמש הפקודים. על פה יקרא אותה ולא יגלל ס"ת לשם, מפני שהוא רחוק ויש שהיה שיפסיק מתרגם וישתוק לפנייה ואין מתחיל בפסוק אחר ואיכא גנאי: **ואומר יתר מפה שנקרית** **לפניכם כתוב כאן**. אע"פ שאני עתיד לקרות עוד פרשה שלישית, אל תדמו לאמר שחשקה היא מן הספר הוזה ולקח אני וגולל, דיתר ממה שנקרית לפניכם בענין היום כתוב בו. ובגמרא בעי כל כך למה. ומשניין שלא להוציא לעז על ספר תורה: על התורה. ברכה של אחריה. ועל העבודה רצה. ועל ההודאה מודים. לפי שנמרה העבודה ואין עבודה בלא הודאה כדאמר במסכת מגילה (נ"ה י"ה) וזבח תודה ויבדנני, אחר וביקה הודאה: **ועל מחילת העון**. אהא בחרתנו. שחולתם מלך מוחל וסולח לעוונותינו ונענונו עמו וגו'. **ועל המקדש**. מתפלל על המקדש וחותם בברוך אשר בחר במקדש: **ועל ישראל**. מתפלל על ישראל וחותם ברוך הבורך בעמו ישראל. וכן על ירושלים. ובמסכת סוטה ירושלמית מפרש לה: **ועל שאר התפלה**. בגמרא מפרש לה: **גמ'** **שמע מנה**. מדקתני חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת כו'. ואין חזן הכנסת נותנה לכ"ג אלא מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן ובפני כהן גדול. וראש הכנסת מכבד הסגן בפני כ"ג. ש"מ חולקין כבוד לתלמיד, תלמיד קטן חולק כבוד לתלמיד גדול ממנו ואע"פ שהרב שם ואין גנאי לרב, וסתמא כמ"ד חולקין, דפולגאטיא היא ביש נוטלין גבי בנות צלפחד (ב"ב קטז:) **כלה משום כבודו דכ"ג**. ולעולם אין חולקין, והכא כלה משום יקרא דכ"ג הוא, שפיראין אין מעלותיו מעלה למעלה מפעלה: **אין ישיבה בעזרה**. דאין כבוד שמים בכך. ואפי' מלאכי השרת אין להם שם ישיבה דכתיב (ישעיהו ו) עומדים מפעל לו, (קריאת) על חר מן קאמין (קריאת ו) **אלא למלכי בית דוד**. שחלק להם המקום כבוד להראות שמיכלכותו שלמה: **בדאמר רב חסדא**. לקמן: **בעזרת נשים**. דהי קורין בו, והיא היתה חל בשאר הר הבית נתקדש אלא מן הוואה ולפנים. ואפילו חלל שער נקדש העולה מעזרת נשים לעזרת ישראל לא נתקדש:

ויקרא

הוא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיטת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכתבי שרפים עומדים ממעל לו וכתבי וכל זכא השמים עומדים מימיו ומשמאלו למעלה אין ישיבה ודוד וישב אמר רבי אחי אף למלכי בית דוד אין להם ישיבה בעזרה מכו וישב לפני ה' אסמך עמו לכותל ולמי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל היו אומר לכ"ג שנאמר ועלי הכהן וישב על הכסא אס כן מכו וישב שישב עמו בתפלה וקסא לר"ג אמר ר' אבהו הימני ומקדש אס לו פלגא דא אפשי לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב ויסק חזירו מסייעו מאי בינייהו עמידה מן האד איכא בינייהו:

גמרא: שנינו במשנה: חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול: ומדייקת הגמרא: האם שמעת מינה – מסתם משנתנו ששנינו: מכבדים את ראש הכנסת ואת הסגן בפני הכהן הגדול – שהלכה כמאן דאמר [ובא בתרא קיט ב:] חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב וכשהרב שם, ואין בזה גנאי לרב?

אמר אביי: אין מכאן הוכחה, כי כולל וכל מה שעושים שם משום כבודו של כהן גדול הוא, שעל ידי זה מתכבד הכהן הגדול שמראים את מעלותיו זה למעלה מזה. שנינו במשנה: וכזה גדול עומד ומקבל וקורא:

ורדיקין: מדשנינו שהכהן גדול "עומד" כדי לקבל את ספר התורה, מכלל דעד עכשיו יושב הוא?

וקא סלקא דעתין שקריאת הכהן הגדול היתה בעזרה, ולפיכך מקשינן: והאמר רב: "אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד".

ומניין שהותרה ישיבה בעזרה למלכי בית דוד? שהרי מצינו בהם ישיבה, שנאמר [שמואל ב ז יח] "ויבא המלך דוד, וישב לפני ה' [לפני הארון שהיה בעיר דוד] ויאמר מי אנכי ה' אלקים ומי ביתי כי הביאתני עד הלום", הרי שהותר לדוד לישב "לפני ה'", והוא הדין שמותר לו לישב בעזרה.

ואם כן האין יושב הכהן הגדול בעזרה, קודם שמקבל הוא את ספר התורה לידו? ומשנינן כדאמר רב חסדא בסמוך, שהיתה הקריאה של הכהן הגדול בעזרת נשים.

הבא נמי בעזרת נשים, ועזרת נשים לא היתה קדושה, אלא היתה חול כשאר הר הבית, ומותר לישב בה.

מיתבי:

והיכן קורין בו את הקריאה של הכהן הגדול: בעזרה.

רבי אליעזר בן יעקב אומר: בהר הבית היו קורין בו, שנאמר:

לחודש השביעי הזה יום הכפורים.

וקודם שקורא הכהן הגדול את הפרשה השלישית, הרי הוא גולל את ספר התורה, ומניחה בחיקו, כי את הפרשה השלישית אינו קורא מן הספר אלא בעל פה.

ואומר לעם: "יתר ממה שקריית לפניכם – בענין היום – כתוב כאן [בספר התורה], כלומר: אל תחשבו כי מאחר שאת הפרשה השלישית של ענין היום אקרא לפניכם על פה, ודאי ספר תורה זה חסר את אותה הפרשה, אין הדבר כן, כי בספר כתוב מענין היום יותר ממה שקריית לפניכם עד עתה.

ג. "ובעשור לחודש השביעי הזה" **שכחוש הפקודים** – היא פרשת המוספין של יום הכפורים בפרשת פנחס – קורא הכהן הגדול בעל פה.

ומברך עליה [על הקריאה] **שמונה ברכות:**

א. על התורה, היא הברכה שמברכים בכל קריאת התורה לאחריה: "אשר נתן לנו תורת אמת".

ב. ועל העבודה, "רצה בעמך ישראל ותרצה העבודה בדביר ביתך וכו' ברוך שאתה לבדך ביראה נעבוד", ומברך כן בשביל העבודה שעבד.

ג. ועל התודיה, היא ברכת "מודים אנחנו לך", עד "הטוב לך להודות", והטעם שמברכים אותה, הוא משום שהודאה סמוכה לעבודה, וכמו שנאמר: "זובח תודה יכבדני", ומשמע: אחר העבודה תודה, והיא "הודאה".

ד. ועל מחילת העוון, היא ברכת "אתה בחרתנו" שאנו אומרים בתפילת יום הכפורים עד סוף הברכה.

ועל המקדש, כלומר: מתפלל על המקדש, ומסיים "ברוך אשר בחר במקדש". ו. ועל ישראל, מתפלל על ישראל, וחזתם "ברוך הבוחר בעמו ישראל".

ז. ועל הכהנים, מתפלל על הכהנים, וחזתם: "ברוך שבחר בזרעו של אהרן".

ח. ועל ירושלים. ועל שאר התפלה, מפרש לה בגמרא.

מבארת הגמרא: וכל כך למה, שבמקדש אומרים אותה ברכה אחת?

לפי שאין עונין אמן במקדש.

תנו רבנן:

מנין שאין עונין אמן במקדש?

שנאמר בתפלת עזרא בבית שני: "קומו ברכו את ה' אלהיכם, מן העולם ועד העולם, ויברכו שם כבודך, ומרומם על כל ברכה ותהלה".

"קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם עד העולם": כאשר תברכו את ה' במקדש, כך תאמרו: "ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, ברוך מגן אברהם ואו מחיה המתים".

"ויברכו שם כבודך": כאשר ישמעו העם את ברכת ה', יאמרו: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

ומנין שעל כל ברכה וברכה, תתן לו תהילה [ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"], ולא תהילה אחת בסוף הברכות כולן? **שנאמר:** "ויברכו שם כבודך, ומרומם על כל ברכה ותהלה", ומשמע: על כל ברכה וברכה, תן לו תהלה. **ברכות כהן גדול ביצר:**

לאחר שכלתה עבודת יום הכפורים, הרי חזן [ושמש] בית הכנסת שהיה סמוך לעזרה בהר הבית, נוטל ספר תורה, ונותנה לו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנה לסגן הכהן הגדול, והסגן נותנה לכהן גדול. וכזה גדול עומד ומקבל את ספר התורה, וקורא לפניהם שלש פרשיות בתורה המדוברות מענין יום הכפורים:

א. בפרשת "אחרי מות" מתחלתה וכל פרק טז עד "ויעש כאשר צוה ה' את משה", ופרשה זו היא סדר עבודת יום הכפורים.

ב. ופרשת "אך בעשור", כלומר: קורא בפרשת אמור ויקרא כב כו: מ"ידבר ה' אל משה לאמר שור או כשב", הסמוך לפרשת המועדות; וקורא את כל פרשת המועדות, עד: "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל", ובתוך פרשת המועדות גם פרשת יום הכפורים, וכמו שנאמר שם: "אך בעשור

ועל העבודה, ועל התורה ועל מחילת
עוון כתיקון, כמו שאנו אומרים אותם
בתפילה.

על המקדש מברך בפני עצמו, ועל
הכהנים בפני עצמו, על ישראל בפני עצמו,
ועל ירושלים בפני עצמה, ועל שאר תפלה.
תנו רבנן:

שאר התפלה השניה במשנתנו כך היא:
"תחנה רנה ובקשה, שעמך ישראל
צריכין ליושע", וחותם בברכת שומע
תפלה.

מכאן ואילך אחר גמר הקריאה
והברכות, כל אחד ואחד מן העם, מביא
ספר תורה מתוך ביתו, וקורא בו.
וכל כך למה שמביאים וקוראים בספר
תורה שלהם?

כדי להראות חזונו לרבים, להראות נוי
של ספר תורה ותפארת בעליה שטרח
להתנאות במצוה, שנאמר: "זה אלי ואנוהו"
התנאה לפניו במצוות.

פרשת המלך ששינו בה בריש פירקין
שהיא נאמרת בלשון הקודש, מה היא, וכיצד
היא נאמרת?

במוצאי יום טוב הראשון של חג
הסוכות, בשמיני, כלומר: בשנה השמינית
שכמוצאי השנה השביעית שהיא שנת
השמיטה, עושין לו למלך בימה של עץ
בעזרה שבמקדש, והוא יושב עליה.

ומקור המצוה וזמנה, הוא ממה שנאמר:
"מקץ ובסוף שבע שנים כמועד שנת
השמיטה בחג הסוכות. בבוא כל ישראל
לראות את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר,
תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל
באזניהם".

וקריאה זו על ידי המלך היא, ומשום
דכתיב בפרשת "שום תשים עליך מלך":
"והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את
משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים
הלוויים. והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו".
ותניא בספרי: "את משנה התורה הזאת", אין
קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה וספר
דברים.

וכך היה סדר הקריאה:

חזן [שמש] בית הכנסת ושהיה בהר הבית
סמוך לעזרה, נוטל את ספר התורה, ונותנה
לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנה לסגן
הכהן הגדול, והסגן נותנה לכהן גדול, וכהן
גדול נותנה למלך, והמלך עומד ומקבל כך
את ספר התורה, וקורא בו כשהוא יושב.

אגריפס המלך עמד על רגליו וקבל את
ספר התורה, וקרא בו כשהוא עומד,
ושבחוהו חכמים על כך שקרא בעמידה.

ובשהגיע אגריפס בקריאתו לפסוק "לא
תוכל לתת עליך ומלך איש נכרי אשר לא
המשך בעמוד קז

וממשיכה הגמרא להביא את המשך
הברייתא: ואין מדליגין מנביא לנביא, ובנביא
של שנים עשר [ותרי עשר] מדליגין אפילו
מנביא לנביא, מפני שהכל ספר אחד הוא.
ובלבד שלא ידלג – בין בתורה ובין
בנביא, בין בענין אחד בין בשני ענינין – מסוף
הספר לתחילתו, כלומר, שלא יהא הדילוג
לאחור.

שינוי במשנה: וגולל את התורה ומניחה
בחיקו, ואומר: יתר ממה שקריתי לפניכם
כתוב כאן:

ומפרשין: וכל כך למה לו לומר לעם?
כדי שלא להוציא לעז על ספר התורה
שקרא בו, שיאמרו משובש הוא, וחסר את
הפרשה השלישית שקורא הכהן הגדול.

שינוי במשנה: ובעשור שבחומש
הפקודים קורא על פה:

ומקשינן: וליברכיה לספר ויגלול את
הספר לשם? וליקרי ויקרא בו?

אמר תירץ רב הונא בר יהודה אמר רב
ששת:

לפי שאין גוללין ספר תורה בציבור מפני
כבוד ציבור, שיהיו מצפיין ודוממין לכך.

ומקשינן: ואכתי תיקשי: לא יגללו את
הספר, אלא ליתי ספר תורה אחרניא,
וליקרי ויביאו ספר תורה אחר שהוא מגולל
לפרשת פנחס, ויקרא בו?

רב הונא בר יהודה אמר, תירץ:
משום פגמו של ספר תורה ראשון, שלא
יאמרו מצא בו פסול.

רבי שמעון בן לקיש אמר:

לפי שאין מברכין ברכה שאינה צריכה,
ואם יביא ספר תורה אחר יהא צריך לחזור
ולברך.

ומקשינן על רב הונא בר יהודה:
ומי חיישינן לפגמא ווכי חוששים אנו
לפגמו של הספר?

והאמר רבי יצחק נפחא: ראש חודש
מבט שחל להיות בשבת, מביא שלש תורות
[שלש ספרי תורה] וקורא באחת מעניניו של
יום [פרשת השבוע], ובאחת של ראש חודש,
ובאחת של חנוכה.

הרי שאין חוששין לפגמן של התורות
הראשונות, ומוציאין ספרים אחרים?

ומשינן: תלתא נכרי בתלתא סיפרי
ליבא פגמא וכשקוראים שלשה אנשים
בשלשה ספרי תורה אין כאן פגם, אבל
כשקורא חד גברא בתרי סיפרי [אדם אחד
בשני ספרים], איבא פגמא.

שינוי במשנה: ומברך עליה שמונה
ברכות:

תנו רבנן:

מברכין על התורה בדרך שמברכין
בבית הכנסת לאחריה.

ויביא עזרא הכהן את התורה לפני הקהל
מאיש ועד אשה וכל מבין לשמוע ביום אחד
לחודש השביעי. ויקרא בו לפני הרחוב אשר
לפני שער המים [והוא אחד מהשערים
הדרומיים של העזרה].

והשתא תיקשי: האך אתה אומר שהיתה
הקריאה בעזרת נשים, והרי חכמים סוברים
שהיתה הקריאה בעזרה, וסתם עזרה היינו
עזרת ישראל?

אמר תירץ רב חסדא: זה שאמר תנא
קמא בברייתא שהיתה הקריאה בעזרה, היינו
בעזרת נשים.

שינוי במשנה: וקורא אחרי מות ואך
בעשור:

ורמינה, ותיקשי ממשנה ששינוי במגילה
וכד א: מדליגין מנביא מפרשה לפרשה, ואין
מדליגין בתורה, כי השומע את הקופץ
ממקום למקום אין לבו מיושב לשמוע.

אמר תירץ אביי: לא קשיא: כי:

כאן – במשנה במגילה – שבא לדלג
בכדי שיפסוק המתורגמן, שהמתורגמן
המתרגם את הפסוק הקודם שקרא, יפסוק
מלתרגם עד שיתחיל הקורא לקרוא במקום
שדילג לשם, ונמצא שהציבור עומד
בשתיקה, ואין זה כבוד הציבור.

כאן – במשנתנו – דילוג מעט הוא
מפרשת אחרי מות לפרשת אמור, ובכדי
שלא יפסוק המתורגמן מלתרגם את שקרא
הכהן הגדול בפרשת אחרי מות, ונמצא שאין
כאן שתיקה, ולכן מותר לדלג.

ומקשינן עלה: והא קתני באותה משנה
במגילה: "מדליגין מנביא ואין מדליגין בתורה",
ועד כמה הוא מדלג מנביא, עד כדי שלא
יפסוק המתורגמן?

מכלל, בהכרח דבתורה כלל כלל לא
מדליגין, ואפילו בכדי שלא יפסוק המתורגמן,
ומשום שהשומע את הקופץ ממקום למקום,
אין לבו מיושב לשמוע.

אלא מכח קשיא זו אמר אביי לתרץ
באופן אחר: לא קשיא: כי:

כאן – במשנתנו, שיכול הוא לדלג
ממקום למקום, ואף שקורא בתורה – בענין
אחד הוא מדלג ממקום למקום, שהכל הוא
מעניינו של יום הכפורים.

כאן – במשנה במגילה, שאסור הוא
לדלג בתורה ממקום למקום – בשני ענינין
בלבד הוא שאמרו.

ומסייעת הגמרא לדברי אביי:

והתניא [בניחותא]: מדליגין בתורה בענין
אחד, ובנביא אפילו בשני ענינין; וכאן וכאן
ובתורה ובנביא, בענין אחד ובשני ענינין אין
מדליגין אלא בכדי שלא יפסוק המתורגמן;
הרי מבואר כפי שתירץ אביי שבענין אחד
מדלגים בתורה.

כתב רחמנא בחד הסוכות. תימא השתא דכתיב בחד הסוכות דמועד למה לי ועוד לא ליכתיב אלא מקץ שבע שנים שנת השמיטה בחד כל ישראל ליראות ואנא ידענא דלאו היינו מרי"ה דלא אינס בלוי ליראות וי"ל אם כן הוה אמינא בחד הסוכות להכי אילטידי בחד הסוכות מיהו דמועד לא הוה נמיך ונראה דלכאידא אילטידי משום דבבא כל ישראל ליראות משמע מאתחלתא דמועד ביום ראשון קמ"ל דמועד דמשמע בחד המועד ואכתיב בחד כל ישראל דמשמע מאתחלתא דמועד לא ביום ב' או ביום ג' אלא במוציא יו"ט הראשון אבל פ"י רש"י תמוה דפ"י דמציא טעמא ביום טוב ראשון לא דתיקון בימא אינה דוחה יו"ט כיון דגזירת הכתוב לקרות מאתחלתא דמועד יקראו בלא בימא מנל דבימא מסכתא להכי מסתבר דכפ"י ונראה דהוה בונין בימא מעי"ט בנין של פרכים ובחולו של מועד לא היו עושין שום בנין אלא מקמיין אותה ומתכבין הפרכים יחד ואם לא בנו אותה מערב יו"ט נראה דבנייה לא היה דוחה אפילו חולו של מועד:

מנחה

מסוף הספר לתחילתו: וגלגל את התורה ומצינוה בחיקו כו': וכל כך למה? שלא להוציא לעז על ספר תורה: ויגעשור שפחומש הפקודים קורא על פה: וליכריהו לספר וליקרי? אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששית: לפי שאין גולגלין ספר תורה בצבור. וליתי ספר תורה אחרניא וליקרי? רב הונא בר יהודה אמר: משום פנמו של ראשון, ר' שמעון בן לקיש אמר: לפי שאין מברכין ברכה שאינה צריכה. ומי חישינו לפנמא? והאמר ר' יצחק נפחא: ראש חדש טבת שחל להיות בשבת מביא שלש תורות, וקורא אחת מעניינו של יום, ואחת של ראש חדש, ואחת בשל חנוכה. תלתא גברי בתלתא סיפרי, ליפא פנמא. חד גברא בתרי סיפרי, איפא פנמא: "ומברך עליה שמנה ברכות" כו': תנו רבנן: [מברכין] על התורה, בדרך שמברכין בבית כנסת. ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת עון, בתיקון. על המקדש בפני עצמו, ועל הכהנים בפני עצמו, על ישראל בפני עצמו, ועל ירושלים בפני עצמה: "והשאר תפלה": תנו רבנן, השאר תפלה: "תחנה רנה ובקשה שעמד ישראל צריכין ליושע". וחזתם ב"שומע תפלה". מכאן ואילך, כל אחד ואחד מביא ספר תורה מתוך ביתו וקורא בו. וכל כך למה? כדי להראות חזונו לרבים: **מתני'** פרשת המקל, ביצד מוציא יום טוב הראשון של חג, בשמיני, במוציא שביעית, עושין לו בימה של עץ בעזרה, והוא יושב עליה, שגאמר: "מקץ שבע שנים במועד". חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנה לסגן, והסגן נותנה לכהן גדול, וכהן גדול נותנה למלך. והמלך עומד ומקבל, וקורא יושב. אנריפס המלך עומד וקבל וקרא עומד, ושפחוהו חכמים. ובשנהג' ל"לא תוכל לתת עליך איש נכר" ולגו עיניו דמעות, אמרו לו אל תתיירא אנריפס, אחינו אתה, אחינו אתה! וקורא מתחילת "אלה הדברים" עד "שמע", ו"שמע" והיה אם שמע, "עשר תעשר", "כי תכלה לעשר", ופרשת המקל וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה. ברכות שכהן גדול מברך אותה, המקל מברך אותה, אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון: גמ' בשמיני, סלקא דעתך? אימא: בשמיני. וכל הני, למה לי? צריכי, דאי כתב רחמנא "מקץ" הוה אמינא גימנו מהשתא, ואף על גב דלא מתרמי בשמיטה, כתב רחמנא "שמעיה". ואי כתב רחמנא "שמעיה" הוה אמינא בסוף שמעיה, כתב רחמנא "במועד". ואי כתב "במועד" הוה אמינא מריש שתא, כתב רחמנא "בחד הסוכות". ואי כתב רחמנא "בחד הסוכות" הוה אמינא אפילו יום טוב אחרון, כתב רחמנא "בבוא כל ישראל" מאתחלתא

ויקרא כו' בספר עזרא כתיב. קתני מיהא לרבנן בעזרה היו קוראים: **מתני'** בכדי שלא יפסוק התורגמן הוא. שפרשת שור או בשב קרובה לפרשת אחרי מות, ולא גמר התורגמן לתרגם עד שזה רואה אף בעשור ומתחיל בשמפסקי זה: ועד **כמה מדלגין**. בגביא: כאן בענין אחר. מדלגין בתורה, בגון מתני' דתרייהו

בענינא דיהיב ניהוה, הלך מדלגין בכדי שלא יפסוק, וברייחא דקתני דאפי' בכדי שלא יפסוק תורגמן אין מדלגין – בשני עניניו, שזה בענין יום הכפורים וזה בצו את אהרן או בפרשה אחרת, שאין הלב שהוא נמשך אחר ענין אחד ממדה לצאת ממנו לשמוע ולהבין דברי ענין אחר. הלך תורה שהמצות תלויות בה ומשמיעין אותה לצבור, ופסוק אחד שלא יבין בו הוא שוכחו ועובר עליו ואינו מקימו ובאה חורבה על כך. לכן אין מדלגין מענין לענין ואפילו אין התורגמן מפסיק, אצל בגביא שפיר דמי' והתניא. בגיחוחא: ובגביא בשני עניניו, וכל שכן בענין אחד: ובגביא של שנים עשר מדלגין. מנבואה לחברתה, דכילה חד ספרא הוא: מסוף הספר לתחילתו למפרע: וכל כך למה. לו לומר להם: שלא להוציא לעז. שלא יאמרו פרשה שהוא קורא על פה אינה כתיבה בו וספר משבש הוא: משום פנמו. של ספר תורה ראשון, שלא יאמרו מציא בו פסול: בענינו של יום. פרשה של אותה שבת לפי סדר פרשיות התורה: ת"ר השאר תפלה. זו היא שיש ברכה אחת ובו תפלה תחנה רנה ובקשה שיעמך כו': מכאן ואילך. לאחר שגמר ביה גדול לקרוא פרשה בברכותיה, כל אחד מן הצבור מביא ספר תורה ומפילו לעזרה, לעסבב אין ערוב והוצאה ליום הכפורים, אי נמי ירושלים דלתותיה נעלות בלילה ומערבין את בלה: להראות חזונו. של ס"ח ונוי, דאמר מר (פ"י דף כ:) זה אלי ואנוהה התנא לפניו במצות בס"ת נאה בציצית נאה מתני'. בשמיני. בגמרא פריך בשמיני ס"ה, הא אמרת במוציא יו"ט הראשון ומשנינן אימא בשמיני במוציא שביעית בסכות שבתחלת שנה שמינית: בימה. אלמבר"א: שגאמר מקץ שבע שנים. בסוף שבע שנים, ואותה קריה על יד מלך היא. בדתנא בספרי בפרשת המקל, את משנה התורה הזאת, אין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה: וקורא יושב. וקורא בישיבה: אנריפס המלך. מלך ישראל היה מורעו של הורדוס, והוא שנחרב בהמ"ק בימיו: ולגו עיניו דמעות. שהמקרא היה פוסלו מן המלכות: אחינו אתה. שאמו מישראל: וקורא מתחילת אלה הדברים עד שמע. שגאמתחנן: ושמע והיה אם שמע. ע"י

דלוג, ומשם מדלג לעשר תעשר, ומשם מדלג וקורא כי תכלה לעשר וברכות וקללות, ומשם חוזר למפרע וקורא אשימה עלי מלך. שמע קבלת מלכות שמים, והיה אם שמע קבלת עול מצות בדאמר בפי' שני דברכות (דף יג.) וכן ברכות וקללות קבלת ברייתו של תורה. ומשמיע לרבים עשר תעשר כי תכלה לעשר מפני שהוא זמן אסף ומתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות. ואע"פ שפרשת המקל מפסקת בין עשר לכי תכלה, קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות. ואח"כ קורא פרשת המקל. ואי משום דיש כאן דלוג בתורה בכדי (פ"ה) יפסיק התורגמן, אין לפלך תורגמן ואין מתרגמן אחריו: ברכות שכו' מברך. ביוה"כ אחר מקרא פרשה בדאמרן (ויק"ט סה.) מברך עליה שמונה ברכות: המקל מברך. אחר קריאתו של רגלים. מקדש ישראל והומנים מברך תחת ברכות של מחילת העון שבייב: גמ'. צריכי. כל הסיקמין הללו מקץ שנת השמיטה וכתב הסכות ובמועד: ניפגוהו מהשתא. משנת ארבעים והלאה, שבערבות מואב נאמרה פרשה זו ואע"ג דלא מתרמי בשמיטה, שלא מגו שמשין עד לאחר שבע שבבשור ושבע שחלקו בדאמר' (פ"ה דף ס.) [וערבין] (דף כ:) ב'סוף שמיטה. קדם ר"ה של שמינית, דהא מקץ שבע בסוף שנה משמיע: מריש שתא. שכלן נקרא מועד בכתוב (ויקרא כ) אלה מועדי ה' וקחשיב נמי ר"ה:

מצוה שאני. והכי פרכינן נמי בפרק כ"ג בסנהדרין (דף יט:) גבי מלך דמתן לא חולץ ולא חולטין לאשמו רבי יהודה אומר אם רלה לחלוץ וליבס זכור לטוב איני והאמר רב אשי וכו' ומשני מלוא שאני וקשיא לר"י אמאי לא משני הכי בפרק שני דכתובות (דף יז.) מעבידין את המת מלפני כלה וזה וזה לפני מלך ישראל אמרו עליו

על אנריפם המלך שטבר לפני הכלה ושבוטור חכמים וקא פריך מכלל דשפיר עבד והאמר רב אשי וכו' ומשני פרשת דרכים הוא ואמאי לא משני מלוא שאני וכו' איכא למיתמה והא הדיא גופיה דרב אשי מיידי במקום מלוא דמעיקרא אמרי' אפי' למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומותבי ליה מעשה דרבי אליעזר ורבי יהושע ורבי לרוב שהיו מסובין בבית המשמה בנו של ר"ג דרבי והיה ר"ג עומד ומשקה עליהן וכו' אלף לא אחמר הכי אחמר אמר רב אשי אפי' למ"ד נשיא שמחל על כבודו להיטו רבי יהושע שקבל הכוס מרבן גמליאל וכן רבי (אלעזר בר) לרוב מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משמע אפילו במקום מלוא דומיא דנשיא כההוא מעשה דרבן גמליאל שהיה סעודת מלוא ומחל על כבודו בשביל כבוד חכמים אחרתן שהיו מסובין בסעודתו דמייני עליה דלכרסה אבינו והוא עומד עליהם אלמא דאפי' במקום מלוא אמר רב אשי אין כבודו מחול ונראה לתר דדוקא הכא שייך למימר מלוא שאני דמחול על כבודו משום כבוד ההורה שהוא כבוד השכינה וכן הדיא דפרק כסן גדול (בסנהדרין יט:) דחולץ או מיבס מחול על כבודו כדי לקיים מלוא מלך עולמים ומראה בענינו שאיננו סנינה עליו אבל הדיא דכתובות (דף יז.) ופ"ק דקידושין (דף לב:) שמוחל על כבודו כדי לחלוץ כבוד לבשר ודם כגון כללה וכו' בזה גזירה הכתוב הוא שאני מחול אפי' במקום מלוא שהרי מלוא כיבוד עולמו שכן לריבין לעשות בו למלך כבוד גדולה ממנו כיבוד שחיב המלך לנהוג בכו שהרי גם עליהן אמרה תורה שום תשים עליך מלך שמהא אימיתו עליך ולא אימתך עליו מנאל דמה שהמלך מכבדו ליכא מלוא: **אורח** היום נחתיבו שונאי ישראל כלליה. ירושלמי תני רבי תנינא דרבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו בארץ יום שהחניפו לו ודבר תמוה לומר אם היה ראוי מפני [ומזין] ההורה כיון דלמנו היתה מישכאל אלף משום דזינא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חטפה מועטת כזאת עונש גדול ופירש ר"י אע"ג דלמר בפרק מלוא חלילה (ובמות קב.) ובפרק החולץ (סס מה):

מאתחלתא דמועד: וחזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת: שמעתי מינה, חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב? אמר אבוי: כולה משום כבודו דמלך, והמלך עומד ומקבל וקורא יושב. אנריפם המלך עומד וקיבל וקרא עומד: עומד מכלל דיושב והאמר מר: אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, שנאמר: "ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר" וגו'. בדאמר רב חסדא: בעזרת נשים, הכא נמי בעזרת נשים: ושבחוהו חכמים: שבחוהו, מכלל דשפיר עבד? האמר רב אשי: אפילו למאן דאמר נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול, מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, שנאמר: "שום תשים עליך מלך" שתהא אימתו עליך! מצוה שאני: ובשחינוע ל"א תוכל לתת: תנא משמיה דרבי נתן: באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלליה, שהחניפו לו לאנריפם. אמר ר' שמעון בן חלפתא: מיום שגבר אגרופה של חנופה, נתעוותו הדינים, ונתקלקלו המעשים, ואין אדם יכול לומר לחבירו "מעשי גדולים מפעשך". דרש ר' יהודה בר מערבא ואיתימא ר' שמעון בן פאי: מותר להחניף לרשעים בעולם הזה, שנאמר: "לא יקרא עוד לנבל נדיב ולכלי לא יאמר שוע", מכלל דפעולם הזה שרי. ר' שמעון בן לקיש אמר, מהבא: "בראת פני אלהים ותרגני". ופליגא דרבי לוי, דאמר רבי לוי: משל של יעקב ועשו, למה הדבר דומה? לאדם שזימן את חבירו והכיר בו ששבקש להורגו, אמר לו: טעם תבשיל זה שאני מועם כתבשיל שפעמתי בבית המלך. אמר: ידע ליה מלכא, מיסתפי ולא קטיל ליה: אמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם, שנאמר: "וחנפי לב ישימו אף" ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת, שנאמר: "לא ישועו כי אסרם". סימן א"ף עוב"ר גיהנם בידו ניד"ה גול"ה: ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו, שנאמר: "אמר לרשע צדיק אתה יקברו עמים זעמוהו לאמים", ואין "קוב" אלא קללה, שנאמר "לא קבה אל", ואין "לאום" אלא עוברין, שנאמר "ולאם מלאם יאמין". ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם, שנאמר: "היו האמרים לרע טוב ולטוב רע" וגו', מה כתיב אחריו "לבן כאכל קש לשון אש וחשש להכה ירפה". ואמר ר' אלעזר: כל המחניף לחבירו סוף נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו, ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בן בנא, שנאמר: "ויאמר ירמיה אמן בן יעשה ה' יקם ה' את דבריו", וכתוב: "וידי"

גבי רב מרי דמנייה רבא אפורי דבבל וגבי ארשיוכניה דרב אדא בר אבהו אם היתה אמו מישכאל מקרב אחיך קרינ ביה (קדושין דף עו:) היינו דוקא גבי נשיאות ושריות בעלמא דליהגה שריות במתא דדרשנין שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מדסמך משמעות למקרב אחיך ש"מ דבעינן ביה מקרב אחיך קאת כגון אמו מישכאל אבל מלך חזן דאסה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממנוע מאביו ואמו מישכאל וזו היתה החנופה שמלך בזרוע של כלן דתורה והוא לו והחזיקו בכך נהי שלא יוכלו למחות היה לכן לשחק ולא להחזיקו וזה עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו מושג על יראתו הקב"ה ועושה עין שמעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יוחסין בגמרא אין בודקין מן המזבח כתיב שום תשים עליך מלך אין לו אלא מלך מנין לדבות שוטרי הרבים וגבאי לזקא וסופרי דינין ומכין ברשות ת"ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל ששמינו עליו לא יחל אלא מן הבכורין שבאחיו:

בל המחניף לחבירו. י"ל לפרש שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר כי הדיא דפרק ארבעה נדרים (דף כב.) עולא חזל לארעא דישראל לוו כהדיה תרי בני חוזאי קס חד שחתייה לחבירה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה אפרע לוי חזקא דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח"ו אחזקתי לוי עובדי עבדיה א"ל רבי יוחנן נפסח הללחה:

הדרן עלך אלו נאמרין

הוא בבית המלך, וידע ליה מלכא והמלך מכירו, ועל ידי כך מיסתפי ומתירא בעל הבית שמא יודע למלך שהרגו, ולכך לא קפיל ליה ושוב לא יהרגנו. וזו היתה גם כוונת יעקב, שרצה לאיים על עשו ולהודיעו שהוא רגיל לראות פני מלאכים, ומתוך כך יתירא עשו ממנו ולא יהרגנו.

סימן לאמרתו של רבי אלעזר בענין חנופה: א. אף; ב. עובר; ג. גיהנם; ד. בידו; ה. נידה; ו. גולה;

אמר רבי אלעזר:

א. אף: כל אדם שיש בו חנופה מביא חרון אף לעולם. שנאמר "וחנפי לב ישימו אף".

ולא עוד, אלא שכל מי שיש בו חנופה, אין תפלתו נשמעת. שנאמר "לא ישועו כי אסרם!" כשיבואו עליהם יסורים, לא תועיל להם שוועה.

ואמר רבי אלעזר:

ב. עובר: כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברין במעי אמן מקללים אותו.

שנאמר: "אומר לרשע צדיק אתה, יקבוחו עמים, יועמיהו לאומים", ואין "קוב" אלא קללה, שנאמר בנבואת בלעם: "מה אקב לא קבה אל".

ואין "לאום" אלא עוברין, שנאמר ברבקה, "שני לאומים ממעיך יפרדו ולאום מלאום יאמן!" והיינו דכתיב, החנוף שאומר לרשע "צדיק אתה", יקללוהו לאומים דהיינו עוברים.

ואמר רבי אלעזר:

ג. גיהנם: כל אדם שיש בו חנופה, הרי הוא נופל בגיהנם.

שנאמר: "היו האומרים לרע טוב ולטוב רע. שמים חשך לאור ואור לחשך, שמים מר למתוק ומתוק למר". דהיינו המחנפים לרשע ואומרים עליו שהוא טוב.

ומה כתיב בפסוק שלאחריו - "לכן כאכל קש לשון אש וחשש להבה ירפה, שרשם כמק יהיה ופרחם כאבק יעלה", שיענשו באש הגיהנם.

ואמר רבי אלעזר:

ד. בידו: כל המחנף לחבירו, לבסוף נופל בידו של הנחנף, ואם אינו נופל בידו, נופל ביד בניו, ואם אינו נופל ביד בניו, בסופו של דבר נופל ביד בן בנו.

שנאמר אצל חנניה נביא השקר, שנתבא נבואת שקר על גלות יכניה וכלי המקדש, שכעבור שנתיים ימים ישיבם ה' ממקום גלותם: "ויאמר ירמיהו לחנניה, אמן בן יעשה ה', יקם ה' את דברך!" וחנופה היא זו, לפי שהיה לירמיהו לומר לו, שקר אתה מתבא. וכתיב לאחר מכן, לאחר שיצא ירמיהו מירושלים לארץ בנימין:

עליך איש נכרי", זלגו עיניו דמעות, אמרו לו: אל תתירא אחינו אתה, אחינו אתה: תנא משמיה דרבי נתן:

באותה שעה שאמרו לו לאגריפס בן, נתחייבו שונאי ישראל וישראל בלשון סגי נהורו בלייה -

לפי שהחניפו לו לאגריפס! שהשיבו לו שלא כדן, משום שבאמת לא היה ראוי למלכות, ואף על פי שלא נחשב ל"איש נכרי" כיון שאמו היתה מישראל, מכל מקום מצד אביו עבד היה, ולפיכך אין למנותו למלך משום דזילא מילתא.

אמר רבי שמעון בן חלפתא:

מיום שנבר אגריפס ונכחהו של חנופה בכך שהשיבו בן לאגריפס:

נתעוותו הדינים, שלמדו הדינים מכך להחניף לבעלי הדין ולא פסקו את הדין לאמיתו.

ונתקלקלו המעשים, שהגדולים ראו עוברי עבירה, ולא מיחו בידם מפני החנופה -

ומאז אין אדם יכול לומר לחבירו: מעשי גדולים ממעשיך! שמתוך שלא מיחו הגדולים בעוברי עבירה למדו שאר הדורות ממעשיהם הרעים, ונמצאו כולם עוברי עבירה.

דרש רבי יהודה בר מערכא, ואיתימא ויש אומרים רבי שמעון בן פזי דרש כך: מותר להחניף לרשעים בעולם הזה.

שנאמר: "לא יקרא עוד לנבל נדיב, ולכילי לא יאמר שוע", "כילי" היינו מי שמתאווה לשנות יין תדיר, מלשון "כלתה נפשי", ולעתיד לבוא לא יחניפו לו, ולא יקראוהו "שוע".

ומדלעולם הבא נאמר לשון לאו ואיסור על חנופה, מכלל דבעולם הזה שרי להחניף.

רבי שמעון בן לקיש אמר: מהבא ילפין שמותר להחניף לרשע בעולם הזה:

ממה שאמר יעקב לעשיו: "כי על בן ראיתי פניך בראות פני אלקים ותרגני", שראיית פניך חשובה לי כראיית פני המלאך, ולהחניף לעשו נתכוין.

ופליגא רבי שמעון בן לקיש על מה דאמר רבי לוי.

דאמר רבי לוי:

לא נתכוין יעקב להחניף לעשו בכך; אלא משל של יעקב ועשו, למה הדבר דומה? לאדם שזימן את חבירו אליו, והכיר האורח בו שהזמינו לפי שהוא מבקש להורגו, אמר לו האורח: מעם תבשיל זה שאני טועם עכשיו, הרי הוא כתבשיל שטעמתי בבית המלך! ובכך הציל את עצמו ממיתה.

לפי שאמר המזמין בלבו: אורח זה מצוי

והיינו מאימת דמתחיל מועד ומתחילת המועד ביום טוב ראשון, שהוא זמן ביאת כל ישראל למקדש.

שינוי במשנה: וחזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת:

וסליק אדעתין דעושים בן כדי לכבד את ראש הכנסת ואת הסגן ואת הכהן הגדול, ולכך לא נתן השמש מיד למלך.

ומדייקת הגמרא: האם שמעת מינה מסתם משנתנו, שהלכה כמאן דאמר ובבא בתרא קיט ב: חולקים כבוד לתלמיד במקום הרב, שהרי כולם בפני המלך כתלמידים בפני הרב, ואף על פי כן חולקים להם כבוד?

אמר אביי: אין מכאן הוכחה, כי כולה וכל מה שעושים שם הוא משום כבודו דמלך, שעל ידי זה מתכבד המלך שמראים את מעלותיו זה למעלה מזה.

שינוי במשנה: והמלך עומד ומקבל וקורא יושב; אגריפס המלך עמד וקיבל וקרא עומד:

ורדייקנ: מדשינוי שהמלך עומד "עומד" כדי לקבל את ספר התורה, וכן באגריפס שינוי: "עמד וקבל", מכלל דעד עכשיו היה יושב? ותיקשי, דהאמר מר: "אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד".

ומניין שהותרה ישיבה בעזרה למלכי בית דוד? שהרי מצינו בהם ישיבה, שנאמר ושמואל ב' יחו "ויבא המלך דוד, וישב לפני ה' ולפני הארון שהיה בעיר דוד" ויאמר מי אנכי ה' אלקים ומי ביתי כי הביאתני עד הלום? הרי שהותר לדוד לישב "לפני ה'", והוא הדין שמותר לו לישב בעזרה.

ואם כן תיקשי: הרי אגריפס לא היה ממלכות בית דוד, ואין הותרה לו הישיבה? ומשנינ: כדאמר רב חסדא גבי כהן גדול, שהיתה קריאתו בעזרת נשים, הכא נמי גבי מלך בעזרת נשים היה קורא, והיא היתה חול, ומותר לישב בה.

שינוי במשנה: אגריפס המלך עמד וקיבל וקרא עומד, ושכחוהו חכמים:

ומקשינ: מכך ששכחוהו, מכלל בהכרח דשפיר עבד וטוב עשה אגריפס!!

והאמר רב אשי: אפילו למאן דאמר: "נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול", אבל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, שנאמר "שום תשים עליך מלך".

וממה שהזהירה תורה את ישראל בשימות הרבה ו"שום תשים", למדנו: שתהא אימתו עליך, ואם מחל על כבודו אין כבודו מחול.

ומשנינ: מצוה היתה בזה שקרא אגריפס מעומד, לפי שמחל על כבודו משום כבוד התורה; ואף דבעלמא אין לו למלך למחול על כבודו, לדבר מצוה שאני, ושפיר מצי למחול. שינוי במשנה: ובשהניע ל"לא תוכל לתת

"ויהי הוא כשער בנימן ושם בעל פקידות ושמו יראיה בן שלמיה בן חנניה. ויתפש את ירמיה הנביא לאמר, אל הכשרים אתה נופל. ויאמר ירמיהו, שקר, איני נופל על הכשרים".

ובתנ"כ: "ולא שמע אליו ויתפש יראיה בירמיהו ויבאהו אל השרים!"
הרי שנפל ירמיהו ביד יראיה בן בנו של חנניה, לפי שהחניף לחנניה.

ואמר רבי אלעזר:
ה. נידה: כל עדה שיש בה חנופה, מאוסה כנדה.

שנאמר: "כי עדת חנה גלמוד", ו"גלמוד" היינו נידה, שכן בכרבי חים קורין לנדה "גלמודה".

ומפרשת הגמרא: מאי הוא לשון "גלמודה"? גמולה דא (נבדלת אשה זו) מבעלה.

ואמר רבי אלעזר:
ו. גולה: כל עדה שיש בה חנופה לבסוף היא גולה.

דהרי בתנ"כ הכא: "כי עדת חנה גלמודה", ובתנ"כ התם: "ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה, ואני שכולה וגלמודה גולה וסורה".

ומדמין התם גלות לגלמודה, אף "גלמוד" דכתב גבי חנופה, לבסוף יש בה גלות.

אמר רבי ירמיה בר אבא:
ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה, ואלו הן:

כת ליצים, וכת חניפים, וכת שקרנים, וכת מספרי לשון הרע.

ומפרשין: כת ליצים מגלגל – מדכתנ"כ: "משך ידו את לווצים", שמושך הקדוש ברוך הוא ידו מלהיות עם מתלוצצים.

כת חניפים – מדכתנ"כ: "כי לא לפניו ולפני הקדוש ברוך הוא חנה יבא".

כת שקרנים – מדכתנ"כ: "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני".

כת מספרי לשון הרע – מדכתנ"כ: "כי לא אל חפץ רשע אתה, לא יגורך ויגור עמך רע", כלומר: צדיק אתה ה' ולפיכך לא יגור במגורך רע!

ו"רע" הכתוב כאן אמור לגבי מספרי לשון הרע, שהרי כתוב בהמשך המזמור: "כי אין בפיחו נכונה, קרבם הוות, קבר פתוח גרונם, לשונם יחליקין".

הדרן עלך פרק אלו נאמרין
פרק משות מלחמה

הקדמה: הכהן שנתמנה להיות משות מלחמה, היה מדבר פעמיים אל העם (כמבואר בגמרא), פעם אחת בספר (על גבול ישראל), ופעם אחת במלחמה (לפני

המערכה).

ובשעה שהיה מדבר אל העם, בלשון הקודש היה מדבר,

שנאמר: (דברים כ) "והיה בקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן" – זה כהן משות מלחמה, שנתמנה ונמשח בשמן המשחה כדי שידבר אל העם את הדברים דלהלן.

"ודבר אל העם" – בלשון הקודש וזה נלמד בגזירה שוה מהלשון "ודבר" הנאמר כאן, ובעשרת הדברות נאמר (שמות יט, יט) "משה ידבר", מה שם מדובר בלשון הקדש, אף כאן בלשון הקדש.

"ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרנים היום למלחמה על אויביכם" – ולא על אחיכם, כלומר לא יהודה על שמעון ולא שמעון על בנימין ששניהם היו מעם ישראל, וההבדל הוא שאם תפלו בידם ירחמו עליכם כמה שנאמר במלחמה שעשה פקח בן רמליהו כשלחם עם אחז ושבנו מבני יהודה הרבה, ואמר להם עודד הנביא בחמת ה' על בני יהודה נתנם בידכם והכיתם בהם לאין מרפא ועתה אתם אומרים לכבוש אותם לעבדים שמעוני והשיבו את השביה (דברי הימים ב' כח, טז) "ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערומיהם הלבישו מן השלל וילבישו וינעלו ויאכילו וישקו ויסכסכו וינהלום בחמורים לכל כושל – כל אלו שלא יכלו ללכת ברגליהם הנהיגום בחמורים – ויבאו וירחו עיר התמרים אצל אחיהם וישבו שומרון וגו'".

הרי שריחמו בני ישראל על מאתים אלף השבויים מבני יהודה וירושלים שנפלו בידם, אבל עכשו על אויביכם אתם הולכים למלחמה, שאם תפלו בידם אין מרחמין עליכם לפיכך עליכם להלחם בעוז ובחירוף נפש.

ממשיך הכהן ואומר: "א. אל ירך לבבכם ב. אל תיראו ג. ואל תחפזו ד. ואל תערצו מפניהם"

ארבעה לשונות אלה הם כנגד טכסיס האויב בשביל להכניס מהומה ובהלה במחנה הלוחם בו.

"אל ירך לבבכם" – מפני צהלת סוסים וציחצוח חרכות שאתם שומעים במחנה האויב.

"אל תיראו" – מפני הגפת תריסין של החיילים, שמכים המגינים זו בזו להשמיע קול, ושפעת הקלגסין ויריבי גרודי החיילים.

"אל תחפזו" – לברוח מקול קרנות שתוקעים בשופרות להפחידם.

"אל תערצו" – מפני קול צווחות האויב.

"כי ה' אלהיכם ההולך עמכם" במלחמה,

הם האויבים כאין ובוטחים בנצחוננו של שר צבאם, שהוא בשר ודם, ואתם באים בנצחוננו של מקום.

פלשתים באו למלחמה בנצחוננו של גלית שבטחו בגבורתו, מה היה סופו?

לסוף נפל בחרב ונפלו עמו.

בני עמון באו למלחמה בנצחוננו של שוכר שהיה שר צבא של הדורעזר מלך עמון, מה היה סופו?

לסוף נפל בחרב ונפלו עמו.

ואתם אי אתם כן לא על בשר ודם אתם בוטחים,

"כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם וגו'", זה מחנה הארון שהארון הולך עם מחנה ישראל שיוצא למלחמה, והלוחות בתוכו, הרי שהשכינה עמכם במחניכם:

גמרא: שנינו במשנה: "ודבר אל העם" – בלשון הקדש.

והיונן בה: מאי קאמר כיצד לומדים מהפסוק שדיבר בלשון הקודש.

הכי קאמר, כך הוא הלימוד, לומדים מגזירה שוה, שנאמר כאן לשון "ודבר" ולחלן בעשרת הדברות אומר (שמות יט, יט) "משה דבר והאלהים יענו בקול"

מה לחלן בעשרת הדברות דברי ה' ומשה היו בלשון הקודש – אף כאן בלשון הקודש.

תנו רבנן:

"ונגש הכהן ודבר אל העם" יכול כל כהן שירצה נגש לדבר?

תלמוד לומר בהמשך הפרשה "ודברו השומרים"

מה שומרים בממונה שנתמנו לכך,

אף כהן צריך שיהיה בממונה, שנתמנה

לכך לדבר אל העם,

ואימא אולי כהן גדול נגש לדבר אל העם בלא שממנים אותו לכך, שהרי הוא ממונה כבר להיות כהן גדול,

ומתצינן: שצריך שיהיה דומיא דשומר, מה שומר שיש ממונה על גביו שיש שופט הממונה עליו, והשומר נוגש את מי שמצווה השופט לכוף,

אף כהן שמדבר אל העם, צריך שהוא

יהיה כהן שיש ממונה על גביו,

ומקשינן: כהן גדול נמי איכא מלך על גביו?

ומתצינן: בעבודתו קאמר, שצריך כהן שיש לו ממונה על גביו בעבודתו.

ואימא סנן הכהן הגדול מדבר אל העם

בלא שממנים אותו לכך? שהרי הוא ממונה המשך בעמוד קח

משוח מלחמה. נראה האי דלא תנא הכי משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם כדקדקתי בפרק אלו נאמרין (לעיל דף לב). מקרא בבורים כולל משוח דהתם סליק מיניה דתני לעיל מיניה ואלו נאמרין בלשון קודש אבל תימא למה הקדים פרק זה קודם פרק עגלה ערופה והלא שנה משוח מלחמה בדבא אחרונה כולן ויש לומר דהתם הקדים פרשת עגלה ערופה משום דחייבי בפרשת המלך נקטו בתריה פרשת עגלה ערופה אבל הכא שבה לפרשה מקדים משוח מלחמה משום דזוטר מיליה ופסיק וסדי לכו וא"מ וליחתי לעיל פרשת משוח מלחמה דקדתי פרשת עגלה ערופה יש לומר דלא שייך לומר פרשת משוח מלחמה שהרי לא נתנה משום מלוא קריאה אלא משום התראה: **חב"י** קאמר שגאמר ודבר. ירושלמי למה בגין דכתי' ודבר הכי ק"ש דכתי' בם ודברת בם והוא נאמר בלשון אלה בגין דכתיב בם אמירה הכי פרשת דווי מעשר הכי כתיב בם אמירה והיא נאמרת בלשון אלה אמר רבי חגי נאמר כאל הגשה ונאמר להלן הגשה ונגשו הכהנים בני לוי מה נגישא שני' להלן בלשון קודש אף כאל בלשון קודש עד דכיון כדכי עקיבא דאמר לשונות ריבויין הן כדכי ישמעאל דאמר לשונות כפולין הן כדכי מאי אמר ר' חייא בר אבא נאמר כאל נגישא ונאמר להלן נגישא ונגש משא אל הערפל מה לשם לשון הקודש אף כאל לשון הקודש מסתבא דלא ופקדו שרי נבאית בראש העם ואחרי כן ונגש הכהן ודבר אל העם בשר דמתקן לכוין הוא משמע לוי:

סגן לאו ממונה הוא. ואם תאמר הא אמרין בסנהדרין פרק כהן גדול (דף יע.) כשהוא מנהס אחרים כל העם עובדין ז' אחר זה והממונה ממלא ונתיא כשהוא עומד בצורה לנחם את האחרים סגן ומשוח מלחמה עומד בימיו ואמר רב פפא ש"מ מהא מתניתין חלל שמע מינה היינו סגן היינו ממונה יש לומר ודאי ממונה היה לדברים שמעוהו אחיו הכהנים דתנן (יומא דף כח.) אמר להם הממונה אבל מן התורה אין לו שום מוני וסברה יותר על אחיו הכהנים ואינו אלא כעניי מוני אמרכל וגויזר שגידלוהו אחיו הכהנים: מלח

ויהי הוא בשער בנימין. לאחר כמה ימים היה ירמיה יוצא מירושלים ללכת ארץ בנימין לחלוק נחלה שנפלה לו, ותפסו ירמיה ואמר לו אל הבשדים אתה נופל: גמולות. בדולח. כמו ויגמול (נפלה לו): משך ידו. הקב"ה מדיות את לוצצים: לא יגורד רע. לא יגור עמך רע. וגבי מספרי לשון הרע כתיב, דכתיב בהווא פרשתא כי אין בפייה נבחה וגו':

הדרן עלך אלו נאמרין

מתני'. משוח מלחמה. כהן שנתרבה לקה, שגאמר ונגש הכהן וגו', ובגמרא פריך מאי קאמר: ויקומו האנשים. כתיב גבי פקח בן רמליהו שנחלם עם אחיו בדברי הממים, ששבו מבני יהודה הרבה ושם היה בביא עודד שמו והזכירם לבני ישראל ואמר להם בהמת ה' על בני יהודה נתנם בידים והביאתם בהם לאין מרפא, ועתה אתם אומרים לכבוש אותם לעבדים, שמעוני והשיבו את השביה וגו': לכל בושל. כל הבושלים שבהם שאין יכולין לילף בגליתם: צהלת סוסים. צנף סוסים קרי צהלת בלשון המקרא: קלגסין. חילות: הגפת תריסין. מגיפין וסוגרין ומדבקין התריסין זה קמור לזה כדי שישקשו זה על זה, והקול נשמע בקול המון לאים על שפנגדם: שובך. שר צבא הדרעור: גמ'. מאי קאמר. היכי יליף לשון הקדש מהבא: דומיא דשומר. תירוצא היא. השופט ממנה על השומר, ששומר עשוי לנגוש את מי שרצח השופט לכופו ואימא סגן. מדבר דברים הללו, דהא ממנה הוא ויש ממנה על גביה: למה סגן ממנה. לאיזה דבר הוא ממנה ומדבר: שאם ארע בו. אבל בעוד שלא ארע פסול לכהן גדול אין לסגן גדלה של כלום: מאי שנא שמו ישראל. למה מתחיל בלשון זה: פעמים מדבר עמהם, אחת בפסוק. כשדכאנו מארצם: שמעו

"ויהי הוא בשער בנימין ושם בעל פקדת ושמו ירמיה בן שלמיה בן הנניה ויתפש את ירמיה הנביא לאמר אל הבשדים אתה נפל. ואמר ירמיהו שקר אינני נפל אל הבשדים", וכתוב: "ויתפש ירמיהו ויבארו אל השרים". ואמר ר' אלעזר: כל עדה שיש בה חנופה מאוסה בנדה, שגאמר: "כי עדת חנה גלמוד", שכן בברכי הים קורין לנדה "גלמודה". מאי "גלמודה"? גמולה מבעלה. ואמר ר' אלעזר: כל עדה שיש בה חנופה לסוף גולה, כתיב הכא "כי עדת חנה גלמוד", וכתוב התם "ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גלה וסויה". אמר ר' ירמיה בר אבא: ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה: בת ליצים, ובת חניפים, ובת שקרים ובת מספרי לשון הרע. בת ליצים, דכתיב: "משך ידו את ליציים". בת חניפים, דכתיב: "כי לא לפניו חנה יבוא". בת שקרים, דכתיב: "דבר שקרים לא יכון לנגד עיני". בת מספרי לשון הרע, דכתיב: "כי לא אל הפך רשע אתה לא יגורד רע" צדיק אתה ה' לא יגור במגורד, רע:

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה, בשעה שמדבר אל העם, בלשון הקודש היה מדבר, שגאמר: "ויהי בקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן". זה כהן משוח מלחמה "ודבר אל העם" בלשון הקודש. "ואמר אליהם שמע ישראל וגו' על אויביכם, ולא על אחיכם, ולא יהודה על שמעון ולא שמעון על בנימין. שאם תפלו בידם ירחמו עליכם, כמה שגאמר "ויקמו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערביהם הלבישו מן השלל וילבשו וינעלו וינעלו וישקו ויסכסו וינהלום בחמרים לכל בושל ויביאום ירחו עיר התמרים אצל אחיהם וישבו שמו"ן וגו'. על אויביכם אתם הולכים, שאם תפלו בידם אין מרחמין עליכם. "אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו", "אל ירד לבבכם" מפני צהלת סוסים וצחצוח חרבות, "אל תיראו" מפני הגפת תריסין ושפעת הקלגסין, "אל תחפזו" מקול קרנות, "אל תערצו" מפני קול צנחנות, "כי ה' אליהם ההלך עמכם" הם באין בנצחונם של בשר ודם, ואתם באים בנצחונם של מקום. פלשתים באו בנצחונם של גלית, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. בני עמון באו בנצחונם של שובך, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. ואתם, אי אתם בן, "כי ה' אליהם ההלך עמכם" גמ' מאי קאמר? הכי קאמר: שגאמר "ודבר", ולהלן אומר: "משח ידבר והאלהים יענו בקול" מה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש. תנו רבנן: "ונגש הכהן ודבר אל העם" יכול כל כהן שירצה? תלמוד לומר "ודברו השמרים", מה שומרים בממונה, אף כהן בממונה. ואימא כהן גדול? דומיא דשומר, מה שומר שיש ממונה על גביו, אף כהן שיש ממונה על גביו. כהן גדול נמי, האימא מלך על גביו? בעבודתו קאמר. ואימא סגן? סגן לאו ממונה הוא, דתניא אמר ר' חנינא סגן הכהנים: למה סגן ממונה? שאם אירע בו פסול בכהן גדול נכנס ומשמש תחתיו: "ואמר אלהם שמע ישראל": מאי שנא "שמע ישראל"? אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי, אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל: אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית, אי אתם נמסרין בידם: "אל ירד לבבכם אל תיראו" בו: תנו רבנן: פעמים מדבר עמם, אחת בפסוק ואחת במלחמה. בפסוק, מה הוא אומר?

מאה פפי וחד נאנאי. ביזשולמי בפרק החולץ אגמרא וחייבין אשם תלוי את ש"מ [שהאשה] מתעברת וחוזרת ומתעברת את ש"מ שאין האשה מתעברת משני בני אדם כאחת ופליגי על רבנן לאגדתא דרבנן דאגדתא אומרים וילא איז הבינים ממעברות פלשתים ממאה ערלות פלשתים שהערו בה מאה ערלות פלשתים אמר רבי

מתניא וילא פליגין עד שלא נסרחה הטרע האשה מתעברת משני בני אדם כאחת משנסרת הטרע אין האשה מתעברת משני בני אדם כאחת זה משמע שכולן מאה היו אבותיו שהרי מכולן נחשבה אמו ולא כפי"ר ש"פ פירש וחד נאנאי שאלח מכן אביו ופי' העירוב נאנאי כלב שבו עליה מאה אנשים וכלב אחד וכן מפורש בויקרא רבה ובאגדה דשמואל אמר ר' יוחנן אותה הילולא שפירשה ערפה מחמומה נחשבה בה גיים של מאה ביה אדם הדא דכתיב והוא מדבר עמו והנה איש הבינים וגו' ממעברות פלשתים ממעברות כתיב ממאה ערלות פלשתים רבי תנחומא אמר אף כלב אחד שנאמר ויחמר הפלשתי אל דוד הכלב אנכי וגו' ותו התם ויתלכז ארבעים יום אמר רבי ברכיה ב"ר יוחנן בשכר ארבעים פסיעות שהלכה ערפה עם חמומה נתלה לבנה ארבעים יום: **מפני** ששם וכל כוונתו מנחם בלחיו. תוספתא (פ"ו ע"ג) כי ה' אליהם ההולך עמכם זה השם נתנון בחרון שנאמר וישלח אותם משם וגו' מלמד שהם פתחו משות מלחמה וכלי הקודש זה הארון ויש אומרים אלו בגדי כהונה שאלו ובגדי הקודש אשר לאהרן ורבי יסודה בן לקיש אמר כ' ארונות היו עמם זה שיואל עממן למלחמה היו בו שברי לוחות שנאמר ויסעו מזה ה' וגו' זה שהיה עממן היה בו ס"ח שנאמר ויעפילו לעלות וגו' וביזשולמי אמרי' כרון אחד היה:

מאלו התוס' לא מצאתי יותר

שמעו דברי מערכי המלחמה, וחזרו. במלחמה, מה הוא אומר "אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו", כנגד ארבעה דברים שאומות העולם עושין: מגיפין, ומריעין, צוחין, ורומסין: פלשתים באו בנצחונם של גלית כו'. גלית, אמר ר' יוחנן: שעמד בגילוי פנים לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "ברו לכם איש וירד אליו" ואין "איש" אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "ה' איש מלחמה". אמר הקדוש ברוך הוא: הריני מפילו על יד בן איש, שנאמר: "וירד בן איש אפרתי הה". אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר: בשלשה מקומות לכדו פיו לאותו רשע, אחד "ברו לכם איש וירד אליו", ואידך "אם יוכל להלחם אתי והפני". ואידך, דקאמר ליה לרוד: "הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות". דוד נמי אמר ליה "אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון"? הדר אמר ליה "ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלהי מערכות ישראל אשר הרפת". ויגש הפלשתי השכם והערב אמר ר' יוחנן: כדי לכפול מקריאת שמע שחרית וערבית. "ויתיצב ארבעים יום" אמר ר' יוחנן: כנגד ארבעים יום שנתנה בהן תורה. ויצא איש הבנים ממחנות פלשתים. מאי "בינים"? אמר רבי: שפמבונה מכל מום. ושמואל אמר: בינוי שבאחיו. דבי ר' שילא אמר שהוא עשוי כבניו. ר' יוחנן אמר: בר מאה פפי וחדא נאנאי. גלית שמו מנת" תני רב יוסף: שהכל דשין את אמו בנת. כתיב "מערכות", וקרינו "מערכות". תני רב יוסף: שהכל הערו באמו. כתיב "הרפה" וכתוב "ערפה", רב ושמואל, חד אמר: "הרפה" שמה, ולמה נקרא שמה "ערפה" שהכל עורפין אותה מאחריה. וחד אמר: "ערפה" שמה, ולמה נקרא שמה "הרפה" שהכל דשין אותה בהירפות, וכן הוא אומר: "ותקח האשה ותפרש המסך על פני הכאר ותשטח עליו הרפות". ואי בעית אימא מהכא, "אם תכתוש את האוייל במכתש בתוך הרפות בעלי". את ארבעת אלה ילדו לרפה בנת ויפלו ביד דוד וביד עבדיו, מאי גינה? אמר רב חסדא: סף ומדון גלית וישבי בגוב. ויפלו ביד דוד וביד עבדיו, דכתיב: "ותשק ערפה לחמומה ורות דבקה בה" אמר ר' יוחנן: אמר הקדוש ברוך הוא: יבואו בני הנשיקה, ויפלו ביד בני הדבקה. דרש רבא: בשכר ארבע דמעות שהורידה ערפה על חמומה, זכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים, שנאמר: "ותשנה קולן ותבכינה עוד". כתיב "חץ חניתו" וקרינו "עץ חניתו", אמר ר' אלעזר: עדיו לא הגיעו לחצי שבחו של אותו רשע, מכאן שאסור לספר בשבחן של רשעים. ולא לפתח ביה כלל? לאדוועי שבחיה דדוד "בני עמון באו בנצחונם של שובד כו'": כתיב "שובד" וכתוב "שופד", רב ושמואל, חד אמר: "שופד" שמו, ולמה נקרא שמו "שובד" שעשוי שובד, וחד אמר: "שובד" שמו, ולמה נקרא שמו "שופד" שכל הרואה אותו, נשפד לפניו בקיתון. "אשפתו כקבר פתוח כלם גבורים" רב ושמואל, ואמרי לה ר' אמי ור' אסי, חד אמר: בשעה שזרקין חץ, עושין אשפתות אשפתות של חללים, ושמואל תאמר שאומנין בקרב, תלמוד לומר: "כלם גבורים". וחד אמר: בשעה שעושין צורכיהן עושין אשפתות אשפתות של זבל, ושמואל תאמר מפני שחולי מעיים הם, תלמוד לומר: "כלם גבורים". אמר רב מרי: שמע מינה, האי מאן דנפיש ויכליה, חולי מעיים הוא. למאי נפקא מינה? לימרח בנפשיה. "דאגה כלב איש ישחנה" ר' אמי ור' אסי, חד אמר: ישחנה מדעתו, וחד אמר: ישחנה, לאחרים: "ואתם אי אתם בן כו'". וכל כד למה? מפני שהשם וכל כינויו

שמעו דברי מערכי מלחמה. מי ראוי לחזור ומי ראוי לילך, וחזרו הראייתם לחזור, בגון בנה בית ונטע כרם וארש אשה וירא ורך חלב. ואע"ג דכתיב בהן וברו השוטים, לקמן אמרינן דבהן קאמר להו. אלא שהשוטים משמינן דבריו לזעם אל ירד לבבכם, אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו. ארבעה אזהרות כנגד ארבעה דברים שהעובדי כוכבים היו עושין לאדם, מגיפין בתריסין ומריעין בקרנות וצוחין בקולם ורומסין בצחלת סוסייהו ודורוהו, אבל צמצת חרבות ושפעת קלגסים הן עקר המלחמה ואין לאדם: כגליו פנים. בחצפה: כרו. בחרה: לברו פיו. אמר פיו את בשלונא: וירד אלי. משמע עלי, שהוא יגבר, דדחה ליה למימר וילחם אחי: ואידך ויחנני. ואע"ג דהדר אמר ואם אני אוכל לו והחיתיו, מכל מקום פתית פיו לרעתו והתו: דוד הדר קאמר ליה ואני בא. ואין זו פתיתת פה לרעה, דאמר ליה אתה בא למשול בי על ידי דבר שאין בו ממש, ואני בא למשול בך בשם שהצחנת שלו: כנגד ארבעים יום. שאחריה תורה להתקבל נתן לו פה להתיצב: ככל מום. מתקן ומקנה מכל מום של בעור: שבאחיו. ארבעה אותיות היו (ו) בדרקמן: בר מאה פאפי וחד נאנאי. בן העשרבת, שבאו הרבה אנשים על אמו בלילה אחת ונתעברה מן אהר, נמצא האחד אביו וכלן מנאפים: נאנאי. וזה איש בלשון פרסי: פאפי. פרשטרא, ולשון איש הבנים שצא מבין אנשים הרבה: כתיב מעירות. ממעירות פלשתים: כתיב ערפה. שם האחת ערפה וזו אל. וכתוב דקרא אשר בילידי הרפה, והיא ערפה כדאמר' לקמן שנגמר עליה ויפלו בניה בחרב ביד בני רות שדבקה בשכינה: עורפין אותה. הפקידה עצמה כבהמה פנים כנגד ערף: כהירפות. חטין בתושי: סף ומדון וגלית וישבי. כלם בספר שמואל (ו' כ'): בני הנשיקות, שנשקק לחמומה להפדר מעמה, שלא נתגלה וכתבניה עור. פגם שניה, לדעיל מניה כתיב ותשאה קולן ותבכינה: ארבע דמעות. שתי בכיות משתי עינים: חץ. לשון חצי, הודיעך הכתוב שלא ספר בחצי גבורתו: לאדוועי שבחיה דדוד. שנלחם עם גבור כמותו: כתיב שובד. בספר שמואל (ו' כ') וכתוב שופר בדברי הימים (א') יט: אשפתו כקבר פתוח. בחילות של נבוכדנצר כתיב, ואידי דנקט פלוגתא דרב ושמואל בדרשות דקראי נקט לה: מפני שאומנים. אבל אינם גבורים: של זבל. מחמת שאוכלין הרבה בגבורה: שמע מנה. מדקאמר שמואל תאמר חולי מעיים הם לימרח בנפשיה. לבקש לו רפואות טובים יכבד חליו עליה: דאגה כלב איש ישחנה. יסחנה מדעתו. ויחנה לאחרים: וכל כד למה. אמר להם, ומה היא הבקשה הזו שהבטיחן כי ה' אליהם החולץ ולא אמר כי ה' אליהם עמכם, ומה היא הליכה זו דמשמע חולץ ממש: שהשם וכל כינויו עורפין פאפי. ויציא עממה במלחמה: שפטפט

וכן הוא אומר (שמואל ב' יז, יט) "ותקח האשה ותפרוש המסך על פני הבאר ותשטח עליו הריפות"

ואי בעית אימא, מהכא יש להביא ראיה שהחטים הכתושים יקראו הריפות, (משלי כז) "אם תכתש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי"

ערפה היתה אשה מבנות הענקים, ונולדו לה ארבעה בנים, וארבעתם היו ענקים כגבורים אשר מעולם אנשי השם, וכולם מתו על ידי דוד ועבדיו,

(שמואל ב' כא) "ואת ארבעת אלה יולדו להרפה בנת ויפלו ביד דוד וכיד עבדיו"

מאי ניהו, מי הם ארבעת בניה של הרפה – אם גלית, אמר רב חסדא: סף, ומדון, גלית, וישבי בנוב כולם מובאים שם בשמואל ב' פרק כ"א.

"ויפלו ביד דוד וכיד עבדיו" מדוע נפלו דווקא ביד דוד? משום דכתיב (רות א) "ותשק ערפה לחמותה (שנשקה לחמותה להפרד ממנה, שלא נתגיירה, אבל) ורות דבקה בה" – בנעמי, ונתגיירה.

אמר רבי יצחק: אמר הקדוש ברוך הוא, יבואו בני הנשוקה כלומר גלית שבא מערפה שנשקה לחמותה אך נפרדה ממנה, ויפלו ביד בני הנשוקה – ביד דוד שבא מרות שדבקה בה.

דרש רבא: בשכר ארבע דמעוות ושתי בכיות משתי ענינים שהורידה ערפה על חמותה וזכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים, שנאמר (רות א, יד) "ותשאנה קולן ותבכינה עוד" משמע שהיא בכתה פעם שנית, שהרי לעיל (שם פסוק ט') כתוב כבר "ותשאנה קולן ותבכינה".

כתיב (שמואל א' יז, ז) "חץ חניתו כמנור אורגים, ולהבת חניתו שש מאות שקלים ברזל וגו'" וקרינן "עץ חניתו" שהוא הבית יד של החנית, שהיתה עבה כמו העץ שהאורגים לופפין היריעה עליו, והוא גס מאוד ביחס לנהוג בשיעור עץ החנית, והיה משקל ברזל חניתו קרוב לשלושים ככר, וזה ענין נפלא מאוד, מורה על כח הפלשתי הזה.

אמר רבי אלעזר: קראו הכתוב "חץ" מלשון חצי, להודיעך שעדיין לא הניענו לחצי שכחו של אותו רשע, מכאן שאסור לספר בשבחן של רשעים, ומקשינן, אם אסור לספר בשבחן של רשעים, אם כן ולא לפתח ביה כלל, שהכתוב לא יספר כלל בשבחן, המשך בעמוד קח

פתיחת פה לרעה, שדוד אמר לו, אתה בא למשול בי על ידי דבר שאין בו ממש, ואני בא למשול בך בהשם שהנצחונות שלו.

כתוב שם: (שם טז) "ויגש הפלשתי השכם והערב" לחרף את מערכות ישראל.

אמר רבי יוחנן: גלית עשה זאת כדי לבטלן מקריאת שמע שחרית וערבית. (שם) "ויתיצב ארבעים יום" לפני מחנה ישראל.

אמר רבי יוחנן: כנגד ארבעים יום שנתנה בהן תורה, שכיון שאיחרה תורה להתקבל, ניתן לו כח להתיצב, ולא היה כח לישראל על גלית אלא רק בסוף ארבעים יום שאז ירד משה מן ההר וקבלו את התורה.

(שם ד) "ויצא איש הבינים ממחנות פלשתים גלית שמו מגת, גבהו שש אמות וזרת" שירד ממחנות פלשתים אשר בהר אל העמק שבין המחנות,

מאי בינים? מדוע נקרא "איש הבינים"? א. אמר רב: שמכונה מכל מום שהיה מתוקן ומנוקה מכל מום של כיעור.

ב. ושמואל אמר: שהיה בינוני ואמצעין שבאחיו, שהם היו ארבעה אחים.

ג. רבי רבי שילא אמר: שנקרא בינים כיון שהוא היה עשוי כבנין בגבורה ד. רבי יוחנן אמר: שנקרא "איש הבינים" כיון שהיה בן התערובת, בר מאה פפי שהיה לו מאה אבות חורגים וחדא נאנאי ואב אחד (בלשון פרסי), שבאו הרבה אנשים על אמו בלילה אחת ונתעברה מן אחד, ונמצא אחד אביו וכולן מנאפים.

(שם) "וגלית שמו מגת" תני רב יוסף: שהכל דשין את אמו בנת כתיב (שם) "ממעירות פלשתים" וקרינן "ממעירות פלשתים" ודרש הכתוב: תני רב יוסף: שהכל הערו כאמו.

אמרו רבותינו, כי "הרפה" אמו של גלית היתה ערפה בלתי נעמי,

כתיב (שמואל ב' כא) "הרפה" וכתיב (רות) "ערפה"

רב ושמואל נחלקו מה היה שמה האמיתי ומה היה כינוי, חד אמר: הרפה שמה!

ולמה נקרא שמה ערפה? שהכל עורפין אותה מאחריה, שהפקירה עצמה כבהמה, פנים כנגד עורף.

וחד אמר: ערפה שמה! ולמה נקרא שמה הרפה?

שהכל דשין אותה כהריפות – חטין כתושין.

וראיה לכך שהחטים הכתושים יקראו הריפות,

שמעו הקשיבו לדברי מערכי המלחמה ותדעו מי הם הראויים והמותרים לחזור מן המלחמה,

וחזרו הראויים לחזור, כגון מי שבנה בית, ונטע כרם, ואירש אשה, וירא ורך הלבב.

במלחמה מה הוא אומר לעם? "שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, א. אל ירך לבבכם ב. אל תיראו ג. ואל תחפזו ד. ואל תערצו"

ארבעה אזהרות אלו הם כנגד ארבעה דברים שעובדי כוכבים היו עושים כדי לאיים, א. מניפין בתריסים, ב. ומרעין בקרנות, ג. צווחין בקולם, ד. ורומסין בצהלת סוסיהם ודהרותם, ואף על פי שבמשנה הוזכר גם צחצוח חרבות וריבוי חיילים, אלו אינם לאיים, אלא חן עיקר המלחמה:

שנינו במשנה: פלשתים באו בנצחונם של גלית כו': גלית היה הפלשתי שעלה מהפלשתים לחרף את שם ה'.

אמר רבי יוחנן: שמו גלית על שם שעמד בגילוי פנים לפני הקב"ה ולא פחד להלחם עמו

שנאמר: (שמואל א' יז, ח) "ברו (בחרו) לכם איש וירד אלי" להלחם עמי ואין איש אלא הקב"ה!

שנאמר: (שמות טז) "ה' איש מלחמה" אמר הקב"ה: הריני מפילו על ידי בן איש – על ידי דוד, שהיה אז נער, ולא היה נקרא עדיין על שם עצמו אלא על שם אביו. שנאמר: (שמואל א' יז) "ודוד בן איש אפרתי הזה"

אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: בשלשה מקומות לכדו פיו לאותו רשע ואמר פיו של גלית את כשלונו

אחד, שאמר: "ברו לכם איש וירד אלי" שמשמעותו שירד האיש ויגבר עליו, והיה לו לומר "וילחם אתי".

ואידך, שאמר: (שם טז) "אם יוכל להלחם אתי והכני והיינו לכם לעבדים ואם אני אוכל לו והכני והיינו לנו לעבדים ועבדתם אותנו" שפתח פיו ואמר קודם לרעתו.

ואידך, דקאמר ליה [שהוא אמר] לדוד: (שמואל א' יז, מג) "הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות"

ומקשינן: דוד נמי פתח פיו לרעה, שאמר ליה לגלית (שם מה) "אתה בא אלי בחרב ובחנית וכבידון"

ומתרצינן: שדוד הדר [אחר כך] אמר ליה, "ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלהי מערכות ישראל אשר חרפת" ואם כן, אין זו

באותה שעה, באה דיוקנו של אבי ונראתה לו בחלון –

אמר לו אבי ליוסף: יוסף! עתידין אחיך שיכתבו על אנכי אפוד, ואתה ביניהם, האם רצונך שיימחה שמך מביניהם, ותיקרא "רועה זונות"? דכתבי: "ורועה זונות יאבד הון ושם טוב שהוא יקר מכל הון". מיד:

"ותשב באיתן קשתו", ואמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: ששבה קשתו ושכבת זרעו שהיא יורה כחץ לאיתנו.

"ויפוזו זרועי ידיו": שנעץ אצבעותיו בקרקע ונסמך עליהן כדי שיתייסר ויטרד ביצרו ויעבור תוקף יצרו, ויצאה שכבת זרע מבין צפרני ידיו, וזה הוא שאמר הכתוב "ויפוזו" שהוא כמו "ויפוצו" שהצדי והזיז מתחלפין.

"מידי אביר יעקב": מידי אבירותיו של יעקב ושנראתה דמות דיוקנו ליוסף.

"משם רועה אבן ישראל":

א. משם זכה ונעשה רועה, שנאמר: "רועה ישראל – הוא הקב"ה – האזינה, נוהג (הקב"ה) בצאן יוסף", אל תקרי "בצאן" בכ"ף פתוחה, אלא "בצאן" בכ"ף שבאית, כאילו ישראל הם צאנו של יוסף כי הוא הרועה.

ב. ומשם זכה להיות באבן מאבני ישראל. תניא:

היה ראוי יוסף לצאת ממנו יב שבמים, בדרך שיצאו מיעקב אביו.

שנאמר: "אלה תולדות יעקב, יוסף", ומשמע: ותולדות שיצאו מיעקב, כנגדן ראוי לצאת מיוסף, אלא שיצא שכבת זרעו מבין עשרת ציפורני ידיו ושוב לא ילד, ולא היו לו אלא שני בנים.

ואף על פי כן יצאו עשרת הנותרים מבנימין אחיו, וכולן בני בנימין נקראו על שמו של יוסף.

שנאמר: "ובני בנימין: בלע ובכר ואשביל וגרא ונעמן ואחי וראש מופים וחופים וארדר". ומפרשת הגמרא כיצד היו שמות אלו על

שם יוסף:

"בלע": על שם שנבלע יוסף בין האומות.

"ובכר": על שם שכבוד לאמו היה יוסף.

"ואשביל": על שם יוסף ששבאו אל.

"גרא": על שם יוסף שגר באכסניא בארץ נכריה.

"ונעמן": על שם יוסף שהוא נעים ביותר.

"אחי" ו"ראש": אחי הוא יוסף, ויוסף ראשי הוא.

"מופים": ושהיה פיו של יוסף כפי יעקב אביו, בהלכות שקיבל משם ועבר, מדרש תנחומא.

"וחופים": על שם שהוא לא ראה בחופתי, ואני לא ראיתי בחופתי.

"וארדר": על שם יוסף שירד לבין אומות העולם.

איכא דאמר: ו"ארדר" הוא על שם שפניו של יוסף דומין לוורד.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: בשעה שאמר לו פרעה ליוסף: "ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים", אמרו איצטגניני פרעה לפרעה: וכי אטו עבד שלקחו רבו בעשרים כסף, תמשילוהו עליונו?

אמר להן פרעה לאיצטגניני: גינוני מלכות (גיוני מלכות) בחכמה גבורה ויופי אני רואה בו, כלומר: אני רואה בחכמתו ותוארו שאין הוא מיוסדי עבדים אלא מבני מלכים, ושלא כדון נמכר לעבד.

אמרו לו: אם כן יהא יודע בשבעים לשון!

בא נבריא ולימדו ליוסף שבעים לשון. לא הוה קנמר יוסף ולא הצליח ללומדם, עד שהוסיף לו גבריא אות אחת משמו של הקב"ה וקראו "היוסף" – ולמד.

שנאמר: "עדות ביהוסף שמו על ארץ מצרים – ועל ידי זה – שפת לא ידעתי אשמע".

ולמחר: כל לישנא דאישתעי פרעה בהדיה, אהדר ליה יוסף, ובכל שפה שדיבר

פרעה עם יוסף ענהו יוסף, אבל כי אישתעי איהו [יוסף] בלשון הקודש לא הוה קא ידע פרעה מאי הוה אמר יוסף, ואך כשדיבר יוסף בלשון הקודש לא הבינו פרעה.

אמר ליה פרעה ליוסף: אנמרי ולמדני לשון הקודש.

אנמריה ולא נמר ולימדו יוסף את לשון הקודש ולא למד פרעה.

אמר ליה פרעה ליוסף: אישתבע לי דלא מגלית ודישבע לי שלא תגלה שאני יודע לשון הקודש.

אישתבע לו יוסף לפרעה שלא יגלה.

לאחר זמן, כי אמר ליה יוסף לפרעה אחר מות יעקב, בבקשתו שיתן לו ללכת לארץ כנען לקבור את אביו ובראשית נ ד': "וידבר יוסף אל בית פרעה לאמר, אם נא מצאתי חן בעיניכם דברו נא באוני פרעה לאמר. אבי השביעני לאמר הנה אנכי מת בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען, שמה תקברני, ועתה אעלה נא ואקברה את אבי ואשובה".

אמר ליה פרעה ליוסף שסירב להרשותו לצאת מארץ מצרים: ויל איתשיל אשבעותך [צא והישאל על שבועתך], והישאר במצרים.

אמר ליה יוסף לפרעה: ואם כן שאתה שואל ממני להישאל על שבועתי לאבי, איתשילי נמי אדיך [אשאל אף על שבועתי לך] שלא לגלות כי אינך יודע לשון הקודש, ואף על גב דלא ניהא ליה ואף על פי שאין נוח לך שאישאל.

ועל כרחו אמר ליה פרעה ליוסף: "עלה וקבור את אביך כאשר השביעך".

ב. יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא, מאי היא?

דתניא: היה רבי מאיר אומר:

כשעמדו ישראל על הים ועדיין לא נבקע, היו השכמים מנצחים זה עם זה, זה אומר: אני יורד תחילה לים, וזה אומר: אני יורד תחילה לים.

קפץ

איכעיא להו:

ישראל העומדים מן הצדדין של הכהנים, מהו שיהיו בכלל ברכה?

אמר אבא מר בר רב אשי: תא שמע

מהא דתנן במסכת פרה:

אם נתכוון – המטהר את האדם או הכלים שהם טמאי מת – לחוות ממי פרה לפניו,

ואפילו גבוהה יותר מקומת אדם ורחבה ויש לה מחיצות, ומשום שתשמיש בית הכנסת היא.

ומה שיש להסתפק הוא: מחיצה מאי דינה להפסיק בין ישראל לבין הכהנים?

תא שמע: דאמר רבי יהושע בן לוי:

אפילו מחיצה של ברזל, אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

הקודש.

רב נחמן אמר, מהבא יש לך ללמוד
שתהא אימת ציבור עליך;
דכתיב: "ויקם המלך דוד על הגליו,
ויאמר: שמעוני אחי ועמי" –
והרי צריך ביאור, שאם "אחי" הם, למה
קראם "עמי" שמשמע שהוא מולך עליהם,
ואם קראם "עמי", למה קראם "אחי"?
ואמר רבי אלעזר: כך אמר להם דוד
לישראל:

אם אתם שומעין לי להיות שלימים
למקום, כי אז "אחי אתם"; ואם לאו, שאין
אתם שומעים לי, כי אז "עמי אתם, ואני

רודה אתכם במקל".

הרי למדנו, שאף המלך אימת ציבור עליו
כאשר כשרים הם, והוא קורא אותם "אחי"
ולא "עמי".

רבנן אמרי, מהבא יש ללמוד שלעולם
תהא אימת ציבור עליך;
דתנו רבנן: אין הכהנים רשאים לעלות
בסנדליהם לדוכן, וזהו אחת מתשע תקנות
שהתקין רבן יוחנן בן זכאי.

והרי מאי טעמא אינם עולים בסנדליהם?
וכי לאו משום "כבוד צבור", שלא יראו את
סנדליהם עם הטיט שעליהם, בשעה שהם
נושאים את כפיהם, ושולי גלימתם אינה

מכסה שוב את סנדליהם?

אמר רב אשי: לא זה הטעם; אלא:

התם הוא משום דילמא מפסקא רצועה
בסנדלו ושמא תיפסק רצועה בסנדלו,
ומתבייש הוא בכך, ובשעה שאחיו הכהנים
מברכים את העם, הדר איהו ואיל
למיקטריה, וישב הוא לקשור את הרצועה,
ומתוך שאינו מברך את העם, אמרי הציבור:
ודאי בן גרושה וכן חלוצה הוא, ואינו כהן
הראוי לעלות לדוכן.

שנינו במשנה: במדינה אומר אותה שלש
ברכות, ובמקדש ברכה אחת:

המשך מדף מא עמוד א

שנצטוו ישראל במצוה זאת בשנת הארבעים
ליציאתם ממצרים בערבות מואב.

ונטעה לומר שבשנה השמינית מאותה
שנה הוא זמן הקהל, ואף על גב דלא מתרמי
[שלא חלה אותה שנה שמינית] בשנת
השמיטה.

לפיכך כתב רחמנא "שנת השמיטה",
ללמדנו שבשמיטה הדבר תלוי.

ואי כתב רחמנא "מקץ שבע שנים בשנת
השמיטה", ולא כתב "במועד", הוה אמינא
שזמן המצוה הוא בסוף שנת השמיטה, קודם
ראש השנה של שנה שמינית, שהרי "מקץ
שבע שנים" משמע בסוף שנה שביעית.

לפיכך כתב רחמנא: "במועד", כלומר
בחג, שמוזכר מוכרח שאין זמן מצות הקהל
בסוף השנה, שהרי אין בה מועד, ואי אתה
יכול לומר במועד אחר בשמיטה, שהרי
הכתוב אומר: "מקץ [בסוף] שבע שנים".

ואי כתב רחמנא "מקץ שבע שנים במועד
שנת השמיטה", ולא כתב "בחג הסוכות",
הוה אמינא דאיירי במועד דמריש שתא
[בראש השנה] שלאחר תום שבע שנים, שאף
הוא קריי מועד.

לפיכך כתב רחמנא: "בחג הסוכות".
ואי כתב רחמנא: "במועד שנת השמיטה
בחג הסוכות" ולא כתב "בבוא כל ישראל",
הוה אמינא: אפילו ביום טוב אחרון אפשר
לקיים מצות הקהל.

לפיכך כתב רחמנא "בבוא כל ישראל
לראות את פני ה' אלקיך", דמשמע בשעת
ביאתם,

במקדש, ומפורטות במשנה ובברייתא לעיל –
אף המלך מברך אותן לאחר קריאתו,
מלבד הברכה על מחילת עוון שאותה לא
היה אומר, אלא שנותן ומברך ברכה של
רגלים [וברכה רביעית שבתפילת הרגלים],
תחת ברכת מחילת העון, שהרי זמן הרגל
הוא.

גמרא: שנינו במשנה: פרשת המלך
כיצד, מוצאי יום טוב ראשון של חג בשמיני
במוצאי שביעית:

קא סלקא דעתין ד"שמיני" הוא שמיני של
חג, דהיינו שמיני עצרת, ולפיכך תמדינן:
בשמיני של חג סלקא דעתך שהוא זמן
הקהל, והלא "במוצאי יום טוב ראשון של
חג" שנינו במשנתנו שהוא זמן הקהל.
ומשנינן: אימא וכך תשנה: "מוצאי יום
טוב ראשון של חג, בשנה השמינית במוצאי
שביעית".

עוד מקשה הגמרא על לשון הכתוב:
"מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג
הסוכות בבוא כל ישראל לראות את פני ה'
אלהיך":

וכל הני זמנים למצוה זו: "מקץ שבע
שנים" ר"במועד שנת השמיטה" ו"בחג
הסוכות" ו"בבוא כל ישראל לראות" – למה
לי לכולם?

ומשנינן: כל זמנים אלו צריכי להכתב.
ומשום דאי כתב רחמנא: "מקץ שבע
שנים", ולא כתב "שנת השמיטה", הוה
אמינא שאין הדין תלוי בשנת השמיטה, אלא
נימנו מהשתא ויתחיל המנין מיד, מעת

אחיק הוא, ולגו עיניו של אגריפס דמעותו
לפי שהמקרא הזה פוסלו מלהיות מלך, שהרי
היה מזרע הורדוס האדומי שהיה עבד.

אמרו לו חכמים: אל תתירא אנריפס!
אחינו אתה, אחינו אתה! שהרי אמך
מישראל היא, ולפיכך כשר אתה למלכות.
וקורא המלך במעמד זה, מתחלת "אלה
הדברים" שבתחילת משנה תורה, עד פרשת
"שמע ישראל" שבפרשת ואתחנן.

ואחר כך קורא את פרשת שמע, משום
שפרשה זו היא קבלת עול מלכות שמים.
ומשם מדלג לפרשת עקב, וקורא שם את
פרשת "והיה אם שמוע", שהיא קבלת עול
מצוות.

ומשם מדלג וקורא את פרשת "עשר
תעשר את כל תבואת זרעך" שבפרשת ראה,
מפני שהוא זמן אסיף ומתנות עניים והפרשת
תרומות ומעשרות.

ושוב מדלג עד פרשת כי תבא, וקורא שם
אף את פרשת "כי תכלה לעשר את כל
מעשר תבואתך", שהיא מצות ביעור
מעשרות.

ואחר כך חוזר לפרשת שופטים, וקורא
את פרשת המלך, שהיא מצות מינוי מלך.

ומדלג לפרשת כי תבא, וקורא את פרשת
הברכות והקללות, עד שגומר את כל
הפרשה ההיא המסתיימת בפסוק "אלה דברי
הברית", ומשום שפרשה זו היא קבלת
בריתות של תורה, וכמבואר לעיל דף לז.

אותן שמונה ברכות שבהן גדול מברך
אותן ביום הכפורים לאחר קריאתו בתורה

כבר להיות סגן ויש ממונה על גביו.

ומתרגינן: סגן כהן גדול לאו ממונה הוא, הוא לא נתמנה לדבר אל העם, אלא לדבר אחר.

דתניא: אמר רבי חנינא סגן הכהנים: למה סגן ממונה לאיזה דבר הוא ממונה ומוכן,

שאם אירע בו פסול בכהן גדול, נכנס ומשמש תחתיו אבל כל זמן שלא אירע

פסול לכהן גדול, אין לסגן שום גדולה:

שנינו במשנה: כתוב בפסוק "ואמר אליהם שמע ישראל":

מאי שנא שמע ישראל מדוע מתחיל בלשון זה?

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי:

אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל, אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע

שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם של האויבים:

שנינו במשנה: כתוב בפסוק "אל ירך לבבכם אל תיראו בו":

תנו רבנן: פעמיים מדבר עם הכהן, פעם אחת בספר על גבול ישראל, ופעם אחת במלחמה לפני המערכה.

בספר מה הוא אומר לעם?

המשך מדף מב עמוד ב

ומתרגינן: הכתוב פתח במקצת שבחו, כדי לאודועי שבחיה דדוד שנלחם עם גבור כמורה.

שנינו במשנה: בני עמון באו בנצחוננו של שובך בו:

כתיב (שמואל ב' י, טז) "שובך שר צבא הדרעור" וכתיב (דברי הימים א' יט, טז) "שופך"

רב ושמואל נחלקו מה היה שמו האמיתי ומה היה כינוי,

חד אמר: שופך שמו!

ולמה נקרא שמו שובך?

שעשוי כשובך שהיה גבוה כמו שובך

וחד אמר: שובך שמו!

ולמה נקרא שמו שופך?

שכל הרוואה אותו נשפך לפניו בקיתון,

שהיה שופך דמים כמים.

אגב זה שהביאו בגמרא מחלוקת של רב ושמואל בדרשות של הפסוקים, הביאו כאן מחלוקת נוספת שלהם,

כתוב לגבי חיילות של נבוכדנצר, מגבורתם (ירמיהו ה) "אשפתו כקבר פתוח

כולם גבורים" שהאשפה שלהם, והוא הכלי שבו שמים את החצים, הוא כמו קבר פתוח, שמוכן להשחית בו את המתים, כי כולם גבורים מלומדי מלחמה ולא תוכל להנצל מהם.

רב ושמואל נחלקו בביאור הדבר, ואמרי לה ויש אומרים שרבי אמי ורבי אסי נחלקו בה

חד אמר: שגבורתם היתה, שבשעה שזורקין חץ עושין אשפתות אשפתות של חללים,

ושמא תאמר שהיו עושים כן מחמת שהיו אומנין בקרב, ולא מחמת שהיו גבורים,

תלמוד לומר "כולם גבורים".

וחד אמר: שגבורתם בכך, שבשעה שעושין צורכיהן, עושין אשפתות אשפתות של זבל מחמת שאוכלים הרבה בגבורה,

ושמא תאמר שהיו עושים הרבה זבל מפני שחולי מעיים הם

תלמוד לומר "כולם גבורים".

אמר רב מרי: שמע מינה [למד מכאן]

ממאמר זה שהאי מאן דנפיש ויבליה [מי שמרובה הזבל שלו] – חולי מעיים הוא! והוינן בה: למאי נפקא מינה?

ומתרגינן: לימרח בנפשיה שיבקש לו רפואות טרם יכבד חוליו.

כתוב במשלי (יב, כה) "דאנה בלב איש ישחנה ודבר טוב ישמחנה"

רבי אמי ורבי אסי נחלקו בפירוש המילה "ישחנה",

חד אמר: ישחנה [יסיחנה] מדעתו

וחד אמר: ישיחנה לאחרים:

שנינו במשנה: ואתם אי אתם כן לא על בשר ודם אתם בוטחים, "כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם וגו'", זה מחנה הארון:

וכל כך למה אומר להם, ומה היא הבטחה זו שהבטיחם "כי ה' אלקיכם ההולך" ולא אמר "כי ה' אלקיכם עמכם", וכן, מה היא הליכה זו שמשמעותה שהולך ממש, ומבארינן: מפני שהשם וכל כינויו

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ו וכל זה* פשקוצין לו דמים בשכר מלאכתו, שאז הוא מורח לעצמו כדי לקבל שכר ואינו נראה פעושה שליחותו של הישראל או שעושה בטובת הנאה, דהיינו שעושה בחנם בשביל טובת הנאה שקבל כבר מהישראל*, ועל דרך שנתבאר בסימן רמ"ז⁴⁷ שדינו כאלו קצץ לו שכר. אבל אם אין הנכרי חפץ לעשות בחנם אלא מצפה הוא לתשלום שכר אבל אין דעתו סמוכה עליו בודאי*, שלא קצץ לו הישראל שכר, ונמצא שהוא מורח בספק בשביל הישראל ונראה פעושה שליחותו*, לפיכך לא יתן לו אלא אם כן שיכול לגמרה קדם השבת⁵⁰. ודבר שקצפתו ידוע, כגון כלים לכובס בזמננו זה, מתר לתן לו אפילו סמוך לחשכה בסתם בלא קציצה, דאטו בכל פעם ופעם יקצוץ עמו.

ויש מתירין אפילו בדבר שאין קצבתו ידוע לתן לו בה' בשבת או קדם לכן אע"פ שלא יוכל לגמרה קדם השבת. שפשוטן לו בערב שבת, אם אינו יכול לגמרה מבעוד יום הרי זה נראה כאלו נותן לו על מנת שיגמור בשבת, כיון שנותן לו סמוך לשבת והוא אינו יכול לגמרה מבעוד יום. אבל בחמישי, כיון שאינו סמוך לשבת, אין נראה כנותן לו על מנת לעשות גם בשבת⁵¹, ואם הנכרי יעשה מעצמו בשבת אין בכך כלום, שלהשלים קבלנותו הוא עושה, ואינו נראה בשלוחו של הישראל אלא בשעה שמקבל הקבלתו, שאז אף אם הישראל קוצץ לו דמים הרי זה נראה בשלוחו של ישראל, וכיון שנותן לו רחוק מיום השבת, אף אם הוא נראה אז בשלוחו, מכל מקום אין נראה כאלו שולחו לעשות בשבת אלא אם כן נותן לו סמוך לשבת, וכן עקר.

(ומה שאנו מחמירים גבי שלוח אגרת כסברא הראשונה כמו שנתבאר בסימן רמ"ז⁵², הטעם הוא* לפי שבששולחו

ביאורים

העין וחדש כלל, אפילו הכי מחזי כשלוחו וכאילו אומר לו לעשות בשבת⁴⁹.

הטעם הוא – טעם נוסף לחילוק ביניהם: שיש אומרים שלא הצריכו קצץ בקבלנות אלא במשלוח אגרת שהיא כתב יד ישראל שניכר לכל שהיא של ישראל, אבל בנותן בגדיו לכובס ועורות לעבדן התיירו קבלנות אף בלא קצץ. ואף דלא קיי"ל כוותיהו, מכל מקום יש לסמוך עליהם ברביעי וחמישי עכ"פ⁵³.

וכל זה – שמותר ליתן לנכרי בקבלנות אפילו בערב שבת סמוך לחשיכה גם כשיודע שהנכרי יעשה בשבת⁴⁵.

שקבל כבר מהישראל – אבל לא טובת הנאה שיקבל ממנו אחר כך, שבזה לא נחשב כקצץ⁴⁶.

אין דעתו סמוכה עליו בודאי – לפי הנהוג בזמננו, אם הזמין נכרי לעשות לו מלאכה נחשב כקצץ לו שכר אפילו כשלא קצץ ואפילו בדבר שאין קצבתו ידוע, דכיון שהזמין הנכרי – דעתו של הנכרי סמוכה שבודאי ישלם לו⁴⁸. ונראה כעושה שליחותו – ואע"פ שאין בזה חשש מראית

מקורות

(48) שמירת שבת כהלכתה פ"ל הערה פג.
(49) מהדו"ב סי' רמג ד"ה אי נמי, ולהעיר שלאידך האיסור הוא מטעם מחזי כשלוחו בלבד, ולא שנחשב כשלוחו ממש (כשכיר יום), וזהו טעם הרעה השניה בהמשך הסעיף שכתבו שכאשר נותן לו המלאכה רחוק מן השבת ומסיר בכך את חשש מראית העין, אין לחשוש שעושה המלאכה על דעת הישראל אע"פ שלא קצץ, (קו"א סי' רמז ס"ק א).

(50) שיכול לגמרה קודם השבת – כן נתבאר גם בסי' רמז ס"ב לגבי שלוח אגרת, אלא ששם מסקנת הדין שונה משאר המלאכות כמבואר בהמשך הסעיף.

(51) על מנת לעשות גם בשבת – סברא זו הובאה גם בסימן רמז ס"ב לענין השכרת ריחיים ושאר כלים שעושים בהם מלאכה לנכרי בערב שבת.

(52) בסי' רמ"ז – סעיף ו שכתב שלכתחילה יש להחמיר לקצוץ לו שכר אפילו רחוק מן השבת, ורק כשצריכים לכך אפשר להקל בלא קצץ לו שכר.

(53) מהדו"ב רמג ד"ה והשתא.

(44) אולם גם לדיעה זו יש להחמיר שלא ליהנות מהכלי בשבת ולהמתין במוצאי שבת עד שיעשו כדלהלן סעיף יא.

(45) המבואר לעיל סעיף ד עם התנאים שנתבארו בסעיף ה שלא ייראה כעושה בשליחות הישראל, ועל כל אלה מוסיף כאן רבינו תנאי נוסף שיקצוץ לו דמים או שלא יתן לו סמוך לשבת כפי שמבאר והולך.

(46) אבל כאשר הנכרי עושה המלאכה מעצמו, ואינו אומר כלום לישראל, מותר גם כשעושה בשביל טובת הנאה שיקבל ממנו אחר כך כמבואר (עם התנאים שבזה) להלן סעיף י. (אריכות הביאור בגדירי ודיני קצץ לו שכר נמצא בקו"א ס"ק ה, במהדו"ב סי' רמג ד"ה ומכל מקום וד"ה וה"נ ס"ל למהר"ם, ובס' 'הלכות אמירה לנכרי משו"ע אדה"ז' פרק טו).

(47) סעיף ט, ושם הביא דיעה שבחינם נחשב כשהנכרי הציץ מעצמו לעשות את המלאכה בחינם, אבל לא כשהישראל ביקשו לעשות בחינם, והסיק שטוב להחמיר כדבריהם (ראה שם בסעיף ה תוספת ביאור בדין קצץ לו שכר, והאם צריך שינקוב בסכום מסוים).

בדרך עם אגרת שיוליכנה למחוז חפצו, נראה כאלו אומר לו לילך בכל יום אפלו בשבת עד שניגיע למחוז חפצו, ולפיכך צריך שיהיה יכול להגיע לשם קדם השבת אע"פ שמשלחו הרבה ימים קדם השבת):

חלק ב סימן רנב, מלאכות המותרים והאסורים להתחיל בערב שבת כדי שיהיו נגמרים בשבת סעיף ו

שולחן ערוך – הלכות ברכות השחר

ח יש מקומות שנוהגין לסדר ברכות התורה קדם פרשת "תמיד". ואף על פי שאומרים פסוקים הרבה קדם ברכות התורה — אין חוששין לזה, הואיל ואומרים אותן דרך תחנונים ולא דרך למוד וקריאה בתורה. אבל יותר נכון מנהג הנוהגין לברך מיד אחר "אשר יצר" ו"אלהי נשמה" (או אחר "גומל תפדים טובים" ו"יהי רצון כו'") קדם שאומרים שום פסוק מן המקרא.

ובימי הפליחות יברך ברפת התורה קדם הפליחות וידלגנה אחר כך. וכן יש לנהוג בכל מקום. ואם יש אחד שלא אמרה עדין — ירד לפני התבה, ויאמנה אחר כך במקומות שנוהגין לאמרה לפני התבה כדי להוציא את מי שאינו יודע. וכן יעשה בראש השנה ויום כפור:

ט טוב לומר בשחרית אחר "שמע ישראל וגו'" — "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", כי לפעמים אומרים הצבור פיוטים ב"יוצר" ושוהין עד קריאת שמע לקרותה שלא בזמנה, ויוצא בזה לדברי האומרים שפסוק ראשון בלבד הוא מן התורה.

ומכל מקום, אף על פי שאומר בן בכל יום — לא יתפנו לצאת ידי חובתו בזה אלא כשיאמר שהצבור יעברו זמן קריאת שמע, אבל כשלא יעברו — מוטב לצאת ידי קריאת שמע עם הצבור ולקרותה בדינה בברכותיה ולסמך גאלה לתפלה. וכשיאמר שהצבור יעברו זמן קריאת שמע — יש לו לקרות כל הפרשה ראשונה כדי לצאת ידי חובתו, להאומרים שכל הפרשה הראשונה היא מן התורה (ולהאומרים שגם פרשת וקהיה אם שמע וגו' הוא מן התורה — יש לקרותה גם כן, ויבון שאם יעברו הצבור זמן קריאת שמע — יהיה יוצא בזה, ואם לאו — יהיה פקורא בתורה).

אבל זכירת יציאת מצרים אף על פי שמצותה גם כן בזמן קריאת שמע, מפל מקום יוכל לסמך על זכירת יציאת מצרים שבפסוקי דמרה, כגון "אנכי ה' אלהיך המעלה מארץ מצרים":

י במדינות אלו שנוהגין לומר "אתה הוא עד שלא נברא העולם כו'" — אין לשנות הנסחא ולומר "אתה הוא עד שלא נברא" (אבל מה שנהגו לחתם "ברוך אתה ה' מקדש כו'" — מן הראוי הנה שלא לחתם בשם, כיון שלא הזכירה ברכה זו בתלמוד שלנו (וגם בתלמוד ירושלמי יש שאין גורסין בו הזכרת השם בתיממה, וגם הגאונים לא מצינו שתקנו בה הזכרת השם כמו שתקנו ב"הנותן ליצף כו'), אלא כיון שנהגו — נהגו. לפיכך, הרוצה לזהר שלא להכניס עצמו לספק ברכה לבטלה — יפה הוא עושה):

יא על פי הסוד יש לומר פסוק "ואני ברב חסדך" קדם בוא לבית הנסות. ובכניסתו יאמר "בבית אלהים נהלך ברגש". ויקבל עליו מצות עשה של "ואהבת לרעך כמוך" קדם תפלה. ויש מי שקבלה בידו לומר פרשה "שמע ישראל" כשיצא מביתו לבית הנסות:

חלק א סימן מו, הלכות ברכות השחר ושאר ברכות, סעיפים ח"א

א ברפת התורה צריך לזהר בה מאד, שלא תרבה הארץ אלא מפני שלא ברכו בתורה תחלה, לפי שלא היה תשובה בעיניהם כל כך לברך עליה, לכך היו מזלזלים בברכתה, לכן לא הגנה עליהם תורתם אף על פי שעסקו בה הרבה. ולכך נראה כל אדם שתהיה כלי חמדתו של הקדוש ברוך הוא שיהיה משתעשע בה בכל יום, תשובה בעיניו לברך עליה בשמחה יותר מעל כל הנאות שבעולם, שנה מורה שעוסק בה לשמה. ויזכה לשלשלת הנמשך לעוסק בה לשמה, שהוא "לא ימוש מפד ומפי ורעך וגו'", שתעשה שאלתו ובקשתו שמבקש בברכתה "ונהיה אנחנו וצאצאיו". ויש מדקדקים להוסיף "וצאצאיו צאצאיו", כי כל שהוא ובנו וכן בנו תלמיד חכם — שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם. ואין צריך לך, כי בכלל "צאצאיו" הם גם כן בני בני:

ב צריך לברך בין למקרא לבד, בין למשנה לבדה, בין לתלמוד לבדו, בין למדרש לבדו, שהכל תורה היא ונתנה למשה מסיני. והמהרהר בדברי תורה — אין צריך לברך. והוא הדין שיכול לפסק דין בלא נתינת טעם לדבריו, שנהגו גם כן אינו אלא הרהור, והרהור לאו כדבור הוא, כמו שנתבאר בסיומן ס"ב:

ג יש מי שאומר שהפוסק בדברי תורה אף על פי שאינו קורא — צריך לברך. והוא שפוסק ספרים לעצמו דרך למודו ומבין מה שהוא כותב, אבל סופר המעתיק ואינו מבקש להבין — אין צריך לברך. וכן אם כותב איזה פסוק באגרת הרשות לדבר צחות — אינו צריך לברך, כיון שאינו מתכוון ללמוד.

ולענין מצוה אין לסמך על דבריו לברך על כתיבה לבדה בשום ענין, שהרי אינו רק מהרהר בדברי תורה, אלא ראוי לכל כותב בדברי תורה שיצא מפיו קצת תבונה להנצל מברכה לבטלה, אם אינו אומר פסוקי ברפת כהנים או שאר דבר מן התורה אחר הברכה כמו שנוהגין:

חלק א סימן מז, דיני ברכת התורה סעיפים ג-א

בשבוע השביעי ה"ז כאילו נשלמו כל הז' ספירות בשבוע זאת".

ונעשו אז ישראל מוכנים ועומדים לקבל בחינת בטול זה, והי' אז מולד הלבנה, שהוא גילוי אור אין סוף ב"ה אחר בטול הלבנה אליו.

מאחר שה"ז כאילו נגמרה כל הספירה, נעשו ישראל אז מוכנים לקבל את התורה, בביטול גמור אליו יתברך. וזה גופא הוא הטעם שיום זה בספירה חל בראש חודש, שאז הוא זמן מולד הלבנה (מחמת ביטול הלבנה אל השמש כנ"ל), שזה מורה על גילוי אור אין סוף ב"ה בישראל ע"י הקדמת הביטול שלהם.

ולכן נק' ביום הזה סתם, כי יום היינו אור וגילוי כמ"ש ויקרא אלהים לאור יום.

עפ"ז מתורצת השאלה שבתחלת המאמר - מה טעם נקרא ראש חודש בכתוב זה בשם "ביום הזה" - אלא לפי שביטוי זה ("ביום הזה") מורה על גילוי אור אין סוף ב"ה בנשמות ישראל שנמשך בהם ע"י הביטול שלהם (כביטול הלבנה להשמש, ע"ז נעשה מולד הלבנה).

כי "יום" מורה על אור וגילוי, כמ"ש ויקרא אלקים לאור יום", והיינו שביום זה הגיעו ישראל לביטול אליו ית' ובמילא הם ראויים לגילוי אור אין סוף ב"ה.

נובהגתה הצמח צדק כאן מוסיף שביטול זה נרמז ג"כ בלשון "ביום הזה" - כי "זה" מורה על גילוי אלקות במדריגת "יחודא עילאה", וכמחז"ל "משה נתנבא בזה". פירוש: "זה" מורה שהדבר גלוי לפניו, "מראה באצבע ואומר זה", וכמ"ש "הנה אלקינו זה גו' זה ה' קוינו לו גו'", ו"יחודא עילאה" הוא מצד התגלות אור אין סוף בלי שום צמצום והסתר, ולכן נרמז יחוד זה בלשון "זה".

והיינו גילוי ואהבה שבבחינת בטול אליו ית', כי ואהבת ב' פעמים אור.

בלשון "ביום הזה" נרמזת גם האהבה הגדולה להקב"ה, אלי' הגיעו בנ"י ביום הזה, שהיא אהבה רבה לה' בבחינת "בטול אליו ית'" - כי אהבה נקראת ג"כ בשם "אור", כדאיתא בכתבי האריז"ל ש"ואהבת" בגימטריא ב' פעמים "אור", ונמצא שהלשון "ביום הזה" מורה ג"כ על עבודת האהבה של בנ"י.

תוכן הפרק: הטעם שגמר ההכנה העיקרית למתן תורה נפעל בראש חודש סיון

וזהו בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה כו'.

ומעתה יבואר התוכן הפנימי של הכתוב "בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני", שהכוונה היא שבר"ח סיון הגיעו ישראל לידי ביטול גדול להקב"ה, כתוכן הרוחני של מולד הלבנה כנ"ל, ובמילא היו מוכנים לקבלת התורה ('וידבר גו' לאמר' כנ"ל), כי תנאי עיקרי לקבלת התורה הוא בחינת הביטול כנ"ל.

כי בצאת ישראל ממצרים התחילו לספור ספירת העומר, כמ"ש שבעה שבועות תספור לך.

ענין זה, שקודם מתן תורה הוצרכו ישראל להכין א"ע לקבלת התורה, ע"י התעוררות ענין הביטול, הוא גם תוכן ספירת העומר שהתחילו ישראל לספור בצאתם ממצרים, שתוכן הכנה זו הוא, כי ע"י ספירת העומר מזדכך האדם, כידוע שספירת העומר ענינה בירור וזיכוך המדות של נפש הבהמית, שיסוד ועיקר כל מדות רעות הוא ישות וגסות הרוח, וזיכוך המדות תלוי בזה שהאדם מבטל את ישותו ומגיע לידי ביטול להקב"ה.

והם הכנה להיות קבלת התורה בשבועות, דהיינו להיות גילוי אור אין סוף ב"ה למטה כמו למעלה, בבחינת בטול אליו יתברך, לאמר אחר מה שיאמר הוא, ולהיות דבר ה' ממש בתוך בני ישראל בעסק תורתם.

ובשבוע הז' ביום ג' בו הוא כאלו כבר נכנסה כל השבוע.

הקשר דר"ח סיון לגמר ההכנה למ"ת הוא לא רק מצד מולד הלבנה שבו, אלא גם מצד העבודה דספירת העומר, כי ר"ח סיון הוא יום השלישי של שבוע השביעי של ספירת העומר, והרי זה כאילו כבר נכנס כל השבוע (ונשלמה כל הספירה כולה).

כי שבעה שבועות הם לנגד שבע המידות כידוע, ובכל שבוע יש ז' ימים כי כל מידה כלולה משאר המידות, ונמצא שביום הג' לשבוע הז' נגמרה הספירה של "תפארת שבמלכות", וידוע שחסד גבורה תפארת הן עיקרי המידות, ונצח הוד יסוד מלכות אינן אלא ענפי חסד גבורה תפארת, "וא"כ בהגיע יום הג'

בפיך", שאין זה דיבור שלו אלא רק "כעונה אחר האומר", שאומר מה שכבר נדבר, לפי שהוא בטל לדבר ה' המדבר בו, וזהו ענין המ' "להקטין הענין", היינו בחינת ביטול וקטנות.

ואזי ויסעו מרפידים, בחינת רפיון ידיים, כמארו"ל למה נק' שמה רפידים כו', דהיינו בחינת חלישת כח הנשמה, רק שניתנה להם עוז ותעצומות לנשמה ותושי' לסטרא אחרא כו'.

המסע למדבר סיני הי' מרפידים, וכמ"ש בפסוק שלאח"ז "ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני", ומשמעות הכתוב, שהכח לנסוע מרפידים הוא משום שהי' "בחדש השלישי ביום הזה" (שנאמר בפסוק שלפניו).

והתוכן הפנימי שבו: רפידים פירושו - כמאמר רז"ל - למה נקרא שמה רפידים לפי שרפו ידיהם מדברי תורה, המורה על חלישות כח הנשמה, וע"י שבנ"י נעשו ראויים ומוכנים לקבל את התורה (כנ"ל), ניתן העוז לנשמה שהוא בדרך ממילא תושי' לסטרא אחרא, וזהו "ויסעו מרפידים", "שאחר שבאו למדבר סיני אז ויסעו מרפידים, מבחינת רפיון ידיהם הנ"ל, לפי שאין שליטה לחיצונים כלל" - תושי' לסטרא אחרא.

ד"ה בחדש השלישי פרק ו

ואזי באו למדבר סיני, שירדה שנאה כו', דהיינו ענין תושי' שמתשת כח הסטרא אחרא כו'.

וזהו שממשיך בכתוב "ביום הזה באו מדבר סיני", ופירושו חז"ל סיני - שירדה שנאה לאומות העולם, שזהו ענין "ותושי' - שמתשת כח הסטרא אחרא" הנפעל בכח גילוי אור אין סוף ב"ה בנפש האדם ("ביום הזה").

ומדבר מלשון דבור, כמו ומדברך נאווה, ונק' מדבר בתוספת מ', כי המ' הוא מאותיות האמנותי"ו שהן להקטין הענין.

ומדייק "באו מדבר סיני", מדבר דייקא, ד'מדבר" הוא מלשון דבור, כמו בכתוב "ומדברך נאווה" (שפירושו "דבורך"), וענין אות מ' שנתוספה בתחילת התיבה ('מדבר'), הוא, כי אות מ' היא מאותיות "האמנותי"ו" שהן באות להקטין הענין.

כלומר שאין בזה בחינת דבור בפני עצמו, רק בחינה שכבר נדבר, דהיינו שהדבור הוא בחינת בטול בדבר ה' המדבר בו.

תוכן הדבר "להקטין הענין" - בעניננו ("מדבר סיני"):

הדיבור ששייך לסיני (מדבר סיני) הוא הדיבור בדברי תורה, שצ"ל באופן של "דברי אשר שמת

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

כאש חמת המלך על איש שיעשה דבר מכוער כזה ויצוה להשליכו חוץ ולהענישו ביותר כו'. וכמ"כ הוא ההפרש בין העבד' לשרים שכאשר יחטא העבד פחו' הערך עונשו קטן, אבל השר הגדול גם שיחטא בדקות ענין שלא הי' חטא כלל בעבד יחשב לו לחטא גדול עד שיענש עונש גדול כו' שלפי ערך מעלתו כן יגדל עונשו גם בחטא קל ביותר כידוע. וכך הוא למעלה בענין ההפרש שבין חטא פחות הערך לחטא הנשמו' הגבוהות וכידוע שיש ב' מדרגו' בנשמו' בחי' אדם ובחי' בהמה וכמ"ש וזרעתי את ב"י זרע אדם וזרע בהמה, כי אור הזרוע לצדיק עליון יש בחי' נשמו' גבוהו' שנק' זרע אד"ם בגדלות הדעת שבצלם אד"ם העליון ויש בחי' זרע בהמ' שלמטה מן הדעת בבחי' הקטנו' ביותר כע"ה וכה"ג, ולפי ערך כל א' כך ערך עונשו דודאי נשמו' שנק' זרע אד"ם כשימצא בהם איזה פגם דק

ועד"ז יובן ענין התשובה בצדיק' ג"כ שהוא לפי ערכם דוקא דהיינו שצריכי' לבחי' תשובה עילא' ופנימי' יותר ולא מצד עצם הפגם אע"פ שלא פגמו כלום גם בפנימי' ודקו' רק מפני ערכם ומעלתם בעבודת הקדש היא הנותנת שיחשבו כחוטאי' ממש, ויותר מן הנפש החוטאת בפ"מ וכמו וסביביו נשערה מאד שמדקדק עליהם כחוט השערה ממש וכה"ג, לפי שכל הגבוה יותר מחבירו יותר הוא חוטא לפי ערך מעלתו הגם שהחטא הוא בדקות מאד כחוט השערה יותר יחשב לחטא מן החוטא שחטא פחות הערך בדבר עבירה גדולה כו'. ויובן זה עד"מ הידוע בהפרש שבין אדם לבהמה שאדם הוא בעל שכל ונבדל מעלתו בערך מן הבהמ' וע"כ כאשר הבהמ' מטנפת בהיכל מלך וצריכי' לנקו' ההיכל אין זה פלא כלל, שדרך הבהמה בכך, אבל האדם שמטנף היכל המלך יחוייב מיתה כי יבער

נעשה בנפשו חוטא גדול יותר כשאינו בתכלית העבוד' כדבעי וע"כ או' סלח לנו כו' לבקש על נפשו סליחה ומחילה יותר מעובר עבירה גשמי' כאותן שהן מבחי' זרע בהמה כע"ה וכהנ"ל, וזהו וסביביו דוקא מדקדק עליהם כו', וזהו ענין התשוב' שבצדיקי' דוקא וד"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקאי בתיובתא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

וצריך להביאם לידי גילוי ע"י ההארה השכלי' כפי שבא בתורה, והנה אהבה שבנפש אלהית כשבאה לידי גילוי הוא ענין העלאה כי בתחלה היתה בהעלם ובהסתתר ואח"כ עולה היא בגילוי ברשפי אש התשוקה והיינו שארז"ל לא כאברהם שקראו הר (עי' פסחים פ"ח א') להיות כי אברהם מדתו אהבה כמ"ש אברהם אוהבי (ישע' מ"א ח') שזהו דמיון ההר שכולט ונראה בגובה עפ"י שטח הארץ המישור ונק' חותם הכולט שהאותיות בולטים מן מישור גולמת החותם וכן בכללות נשמות ישראל בכאו"א כשאומר ואהבת בק"ש ה"ז בחי' העלאה וגילוי האהבה מן ההעלם וההסתתר דעוה"ז והיציאה ממנו ונמשל להר ולחותם הכולט, ואמנם מהיכן יבא סיבת ההתפעלות באהבה שהוא ע"י ההארה השכלי' בהתבוננות בגדולתו ית' ואיך שהמלאכים ושרפים וחיות ואופנים זעים ומרעיישים בהשגתם הארה וזיו זעיר שם מיני' גדולתו ית' הלא זהו ענין הק"ש שנצטוינו בה וענין שתיים לפניו שתקנו לנו אנכנה"ג ופסוד"ז וכבר נת' במ"א ע"ש ואין כאן מקומו לעסק הדרוש הזה בענין חותם הכולט שהוא אחר שהגיע למדרגת האהבה באמרו ואהבת, והנה בחי' אהבה זו היא אתעדל' ועי"ז נעשה אח"כ אתעדל' והמשכת אלקות בבחי' חותם שוקע והיינו מ"ש אח"כ והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ודברת בם (דברים ו' ו') להמשיך אא"ס בדבר ה' זו הלכה כי התורה היא חכמתו ית' ועי"י לימודו בה שמקשר חכמתו בחכמת ה' להתחכם איך לבוא לבחי' ביטול באחדות ה' ע"י שיכדיל בין הטמא לטהור ויפריד הרע מהטוב וכן מ"ש אח"כ והי' אם שמוע תשמעו אל מצותי כו' (דברים י"א י"ג) שזהו כל עיקר רמ"ח מ"ע להיות כלי מוכן לשכתו ית' דהיינו להיות גילוי אא"ס למעלה בע"ס כי מצד עצמותו ית' אינו מערך י"ס כלל ולאו מכל אינון מדות איהו כלל אלא שע"י תורה ומצות ממשיכים מעצמותו שיתצמצם להלביש אורו בכלים להקרות חכם בחכמה ומבין בבינה ע"י התורה שו"ס הקב"ה קורא ושונה כנגדו וכן ע"י רמ"ח מ"ע שהם רמ"ח אברים דמלכא שיתלבש בחסד דרועא ימינא ע"י הצדקה

שבדקות חוטא גדול יחשב מחטא דע"ה כפ"מ כו'. וזהו שאו' בש"ע סלח לנו אבינו כי חטאנו אע"פ שבק"ש או' ואהבת בכל לבבך ובכל נפשך כו' ובש"ע בא לכלל ביטול במציאו' בקרבנו לאלקי' בתכלית בעילוי ההשג' האלקי' כו', דאדרבה היא הנותנת אחר שקרוב אל אור פני מלך

ג) ואחר שנתבאר ענין הפרשיות והרצעות בתש"ר יש להבין ההפרש בדרך כלל עכ"פ בין תש"ר לתש"י והנה בתש"ר כתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך (דברים כ"ח י') משא"כ בתש"י אמרו"ל להיפוך לך לאות ולא לאחרים לאות (מנחות ל"ז ב') שצריך להניחה במקום שהוא מכוסה כדאי' בגמ' במקום לך לאות אתמר, והנה זה יובן בביאור ענין כוונת הנחת התפילין שנת' בפע"ח שתש"י הוא לתקן עולם הבריאה ותש"ר באצי' ולכן תש"י הוא מיושב כי בריאה הוא בחי' תפלה מיושב משא"כ באצי' הוא בחי' עמידה תפלה מעומד, הנה ידוע דהתפילין נמשלו לחותם כמו שדרשו בזהר ותיקונים ע"פ שימני כחותם, והנה יש ב' חותמות א' הוא חותם הכולט דהיינו שהאותיות בולטים כחותם וכשחותמים בהם על השעוה נעשה בשעוה אותיות הללו משוקעים והב' חותם השוקע שאותיות שבו שוקעים וכשחותמין בו נעשה בשעוה אותיות הללו בולטים כידוע הרי מבליטה נעשה שקיעה ומשקיעה נעשה בליטה והיינו פ"י ב' חותמות הללו כחותם על לבבך שהוא תש"ר בחי' חותם הכולט (כי כל בליטה נק' בגמ' בשם זכר כמ"ש בסוכה ד"ב חיצין זכרים כו' והוא בחי' יסוד דדכורא וכל שקיעה נק' בגמ' שם נקבה בחי' יסוד דנוק') שנעשה משקיעה שלמטה וכחותם על זרועך שהיא תש"י בחי' חותם השוקע שנעשה מן בליטה דלמטה, והנה ענין בליטה ושקיעה שמלמעלה הוא בענין איכות המשכות גילוי אא"ס ב"ה, וענין בליטה ושקיעה שמלמטה הוא באיכות ההתעוררות שמלמטה הגורם המשכה זו והתעוררות זאת נקראת אתעדל' בזהר, ומ"ן בע"ח, וישנה ג"כ בעולמות הרוחניים בנבראים ונמצאי' הרוחניים שהם מעוררים בעבודתם, וג"כ למטה בישראל עם קרובו, ולהבין זה למעלה י"ל תחלה למטה בעבודת ה', הנה נודע שהנפש אלהית שבאדם יש בה רצון ושכל ואהוי"ר אלהית שהיתה עובדת בה את ה' בעודה בג"ע וכשנתלבשה בגוף ונפש הבהמית החיונית שיש בה ג"כ רצון ושכל ומדות גשמיים לתאוות עוה"ז המה מסתירים על כחות נפש האלהית,

תש"ר הבאים בבחי' בליטה מלמעלה ע"י שהוא בשקיעה למטה וענין השקיעה שמלמטה הוא בשמו"ע שאחר הק"ש כי בשמו"ע הוא בחי' ביטול הרצון מכל וכל שזהו ענין הכריעות וההשתחוואות שבשמו"ע שהוא רק בחי' ביטול האמיתי וכמאמר בטל רצונך מפני רצונו (אבות פ"ב מ"ד) דהיינו השתחווי' פנימיות ברצונו ושכלו ומדותיו אלא שצריך להיות גם בגילוי בגופו להרכין הראש אבל העיקר הוא ביטול הרצון וזהו אמרם ז"ל הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו (ברכות כ"א א') פי' שיהי' לו ביטול רצון כל היום כי זהו עיקר התפלה וכוונתם על בחי' הרשימו שנשאר מן התפלה כל היום להיות ונפשי כעפר לכל תהי', ועד"ז הוא העבודה בשס"ה ל"ת שכל ענינם הוא רק בחי' ההעדר שב ואל תעשה לא תאכל חלב לא תלבש שעטנז שהוא בחי' ביטול המציאות, והם למעלה במדרגה מן המ"ע לדבקה בו בבחי' אהבה שיש מי שאוהב שלכן נק' הר' וחיותם הבולט אבל מל"ת הוא ביטול עצמותו מכל וכל והוא בחי' שוקע עצמכם וכיטל א"ע ונעשה כמו שוקע ועי"ז מעורר למעלה המשכת וגילוי אלקותו ית' בבחי' חותם הבולט וכנודע דשס"ה ל"ת נמשכים מאותיות י"ה שלמעלה מאותיות ו"ה שמהם שורש רמ"ח מ"ע כדאי' בת"ז שמי עם י"ה שס"ה ו"ה עם זכרי רמ"ח וזהו לאו שקודם להן וכמ"ש במ"א וכן ע"י שקיעה דשמו"ע שענינה בחי' תש"ר שהוא בחי' שקיעה דלמטה ולכן הוא בבחי' אצילות בבחי' א' עם צלוחת דמעומד כנ"ל בשם האריז"ל, נמשך מלמעלה בחי' בליטה בתש"ר שמלמעלה למטה ולכן הם בולטים על הארץ כדכתיב וראו כי שם ה' נקרא עליך, (דברים כ"ח י'). וביאור ענין בליטת תש"ר הוא ע"ד מ"ש לע"ל כי עין בעין יראו (ישעי' נ"ב ח') ונגלה כבוד ה' (ישעי' מ' ה') כי בזמן הגלות נאמר אותותינו לא ראינו (תלים ע"ד ט') שהאותיות מדבר ה' המחי' כל העולמות מאין ליש אינן בגילוי אלא בבחי' העלם והסתיר בכמה לבושים שונים ואין גילוי אלקות כ"כ למטה, אבל לעתיד כתיב ולא יכנף עוד מוריך (ישעי' ל' כ') שלא יסתתר עוד בבחי' לבושים אלא יבא בגילוי ממש לעין וכמ"ש ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה (ישעי' כ"ה ט'), ועד"ז הוא ענין חותם הבולט דתש"ר שיהי' ההמשכה האלהית בולטת בגילוי בלי לבוש המעלים וזהו היפוך גילוי האלהות אשר עכשיו דאעפ"י שבודאי כל העוסק בתורה ממשיך אא"ס בחכמה וממנה בחכמה שבנפשו האלהית אבל ממשיך בבחי' לבוש וכמ"ש עוטה אור כשלמה (תלים ק"ד ב') שהחכ' הנק' אור נק' לבוש ושלמה להעלים ולהסתיר אא"ס ב"ה וכך הוא בכל רמ"ח מ"ע שנק' כלים ואברים שאא"ס ב"ה מוסתר ונעלם בהן כעת כמשל אור וחיות הנפש שמלוכב בהאברים ולכן נקראים חותם שוקע אבל לעתיד שיתגלו כל ההמשכות שהיו נעלמות לעין ויהי' למטה כמו שהוא למעלה כמ"ש חשף ה' את זרוע קדשו כו' (ישעי'

וכיוצא בכל המצות וכמ"ש ועשיתם אותם (במדבר ט"ו ל"ט) אתם כתיב, ולהיות כן נק' המשכה זו שע"י תורה ורמ"ח מ"ע חותם שוקע דהיינו שהאותיות שוקעים ונבלעים בהחותם שהוא מה שהחותם חלול ובחלל זה המה האותיות, כך המשכה זו שמא"ס ב"ה מתלבש בכלים מכלים שונים הנעשים ע"י תורה ומצות שהם בחי' עשר כלים דע"ס ורמ"ח אברים הנ"ל ומשם מאירה בנפש האדם ג"כ בבחי' העלם, וזהו בחי' תש"י כחותם על זרועך שהיא תפלה מיושב דהיינו לתקן עולם הבריאה שהוא מברכת יוצר עד סוף ק"ש משום דבפסוד"ז וק"ש הוא רק בחי' העלאה ממטה למעלה וד' פרשיותיה כולם בבחי' העלאה קדש והי' כי יביאך בחי' חו"ב ההתכוננות בגדולת ה' לצאת מן המיצרים וגבולים וזהו ענין יצ"מ הנז' בפרשיות הנ"ל ופי' בינה בן י"ה בחי' אהבה הנולדת מן ההתכוננות אלא שבעוד האהבה כלולה בהתכוננות שהוא ענין התפעלות השכל ואינה באה לידי גילוי בלב נקראת בינה בן י"ה והוא ב' פרשיות הנ"ל ולאחר שנולדים מן ההתכוננות לידי גילוי בלב זהו ענין פ' שמע שנאמר בה ואהבת בכל לבבך ופ' והי' אם שמוע בחי' יראה ועסק המצות הנמשך מן האוי"ר כי אהבה שרש לרמ"ח מ"ע ויראה לשס"ה ל"ת ואז אם הבנים שמחה (תלים קי"ג ט') לאחר שהולידה את הבנים שהם אהוי"ר אזי דייקא יהי' נמשך מן אם הבנים שהוא ההתכוננות שמחה ויש בזה ג"כ ב' מדריות שמחה באהבה שכלב דפ' שמע ושמחה של מצוה דוהי' אם שמוע וכל אלה הן בחי' העלאה ממטה למעלה בבחי' בליטה וההמשכה שע"ז מלמעלה ד' פרשיות ד' מוחי' הם בבחי' שקיעה דהיינו פ' קדש למען תהי' תורת ה' בפיק (שמות י"ג ט') בהתלבשות אא"ס בחכמה שבתורה ואח"כ בחכמה שבנפש האלהית, עד שבפ' והא"ש נמשך הצדקה למעלה שמצות הצדקה כוללת כל המצות כמ"ש במ"א וענין הצדקה היא להחיות רוח שפלים הם עולמות הנבראים שזהו אצלו ית' צדקה כמו שהאדם נותן צדקה ממון ודומם גשמי כך הוא להיות המשכת אא"ס במדת הרחמנות כדי להשפיע חיות לנבראים הרי מדה זו היא כמו בחי' דומם ועשי' גשמיות בערכו ית' דלאו מכל אינון מדות איהו כלל כי אני הוי' לא שניתי כתיב (מלאכי ג' ו') להיות בו התפעלות ח"ו וגם ממי יתפעל אחר שאין ערוך כלל בין נברא לבורא, ולזה צריך שימשיכוהו להתלבש במדת הרחמנות כמו ע"י מעשה הצדקה באתעדל"ת שיהי' כמו כן אתעדל"ע וזהו כן צדקה לחיים (משלי י"א י"ט) שהצדקה היא כן ובסיס לחיי החיים הנמשך מא"ס ב"ה והמשכות אלו נקראים חותם שוקע שבאים מלמעלה בבחי' שקיעה בתוך כלים וספירות הנ"ל דהיינו כחותם על זרועך דהיינו זרוע השמאל שלו ית' שממנה בא סיבת הגבהת ועליית כנסת ישראל כדכתיב שמאלו תחת לראשי. (שה"ש ב' ו') ואח"כ כחותם על לבך

ות"ת כנגד כולם יתגלה השכר ולית דין צריך לפנים וכל ספרי הקבלה והנביאים והתלמוד מלאים מזה, ואעפ"כ כולם נקראים חותם שוקע מפני שכעת הם בהעלם א"כ למה יקרא ענין המשכה דתש"ר חותם בולט ע"ש העתיד, ואי על של עתה הרי לכאור' אין ההמשכה דתש"ר נרא' יותר מכל ההמשכות, והנראה לי בכוונת דבריו הקדושים שר"ל באמת שיש יתרון להמשכה זו גם עתה, והוא כי ענין תש"ר שהוא בחי' השקיעה וביטול רצון שמלמטה כמו ענין השמו"ע בכריעות והשתחוואות הרי עי"ז נמשך הארת א"ס מלמעלה בבחי' בליטה מלמעלה עד שיהי' בולט גם למטה והיינו כי ע"י התפלה גורם שינוי הפעולה כמו ירידת המטר ובריאת החולה וכמו שאמר רחב"ד מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק (תענית כ"ה א') שזהו ענין שינויי הצירופים המחיים את אותו הדבר להיות משתנים מצירוף אל צירוף כמ"ש במ"א ה"ז אותותינו ראינו ממש, וגם באמת למעלה בעולמות הרוחניים יש חילוק בין ההמשכות שע"י רמ"ח מ"ע שבאים בהתלבשות גם שם כנ"ל ובין ההמשכות שע"י מל"ת ותש"ר שהם שם בגילוי גמור וכמשי"ת ואפשר שגם לעתיד יהי' להם יתרון באיכות הגילוי וה' יראנו נפלאות מתורתו. (ע"כ הגה"ה):

ספר המצוות – מצוות תפילין

נ"ב י' וראו כל אפסי ארץ לעיני הגוים גלה (תלים צ"ח ב') וכמבוי' בהרבה כתובים זהו נק' חותם הבולט שהאותיות עליונים וגילוי האלהות בולט בלי לבוש המעלים, ועד"ז המה תש"ר כמשרו"ל הקב"ה מניח תפילין (ברכות ו' א') דהנה הקב"ה בחי' סוכ"ע ותש"ר שלו היינו גילוי אורו במדות דאצי' חכים ומבין כו' כאשר יבא בגילוי ולא בבחי' לבוש המעלים כמו במצות אלא כמו לעתיד [דכתי' ולא יכנף עוד מוריק כו'] ומה שאמרו שבתש"ר שלו ית' נו' ומי כעמך ישראל (דה"א י"ז כ"א) היינו לפי שע"י בחי' ביטול רצון שלהם שהוא השקיעה דלמטה נעשה בליטה דהמשכה זו הנק' תש"ר כנ"ל*:

הג"ה

(* כמו שהעתיקתי כאן מבואר בכתב ע"פ שימני כחותם וגו' ויש כאן מקום לשאול, כי מה נשתני' המשכה זו דתש"ר שנקרא אותה חותם בולט אי ע"ש העתיד שאז תתגלה אור המשכה זו כמו שהיא בלי לבוש הרי כל ההמשכות מכל רמ"ח מ"ע שהם כעת בהעלם יתגלו לעתיד לבא כמבואר בכמה מקומות שז"ס שכר מצוה מצוה (אבות פ"ד מ"ב) שגילוי אלקות הנמשך ע"י המצות הוא עצמו השכר שיתגלה לעינינו לע"ל ופשיטא שמכל רמ"ח מ"ע

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

וט' תקיעות דר"ה כנ"ל¹³ שע"י הברכות והתקיעות ממשיכים ט' ספירות לבחי' נקודת המל' ואז נעשית בבחי' פרצוף שלם כו', וזהו ענין פסוקי מלכיות¹⁴ וזכרונות ושופרות שמביאים ראי' מן התורה שצ"ל בנין המל', כמו אחד האומר לחבירו תדע שהנכון אתי שהרי פלוני אומר ג"כ כן, וכן אומרים ככתוב בתורתך ענין בנין המל', והם כל פסוקי מלכיות, וכן הוא בענין זכרונות ושופרות כו', וזהו ג"כ ענין והאיתנים מוסדי ארץ שהם מייסדים תושבע"פ שנק' ארץ בחי' מל'. ומ"מ בכל ר"ח צ"ל יחוד שימשא וסיהרא לצורך קבלתה אור חדש מהשמש, דהנה השמש הוא בחי' שמש הוי', וכת' זה הוי' קוינו לו שיש בחי' שם

[סג] ולפרש זה צ"ל מ"ש (תלים מ"ו) נהר פלגיו¹⁰ ישמחו עיר אלקים פי' נהר הוא בינה, פלגיו הוא הנחלים הנמשכים מבינה שהם ז' מדות הנולדים מבינה שז"ע כל הנחלים הולכים אל הים שנת"ל¹¹, וא"כ מהו עוד ענין נהר פלגיו ישמחו עיר אלקים, ונודע כי עיר אלקים הוא בחי' המל' הנק' עיר אלקינו ומה"ע השמחה¹² כו'. הנה נודע כי בכל ר"ה הוא בנין המל' כי אדה"ר וחיה דו פרצופים נבראו, ונסר אחת מצלעותיו היא חיה ראשונה ויבן ה' אלקים את הצלע זהו בחי' בנין המל', והיינו כי מדת המל' נאצלה בסוד שורש רק נקודה אחת לבד, ובר"ה הוא בנין המל' שבונים אותה להיות בבחי' פרצוף שז"ע ט' ברכות

מלא, עי' בפ' המפרשים ע"ז, ועכ"ז לדברי כולם צריך לומר שהים אינו מתפעל מזה כ"כ, והרי זהו היפך השמחה שענינה הוא התפעלות שמצד הגילוי כו', אלא בהכרח לומר ששני ענינים הם. (13) שז"ע ט' ברכות וט' תקיעות דר"ה כנ"ל: לעיל ד"ה כל הנחלים שם.

(14) וז"ע פסוקי מלכיות שמביאין ראי' מן התורה: ראה בכ"ז לקו"ת דרושים לר"ה נו, ג. סידור עם דא"ח רלה, ב. רמא, ג. מאמרי אדה"ז תקס"ד ע' ריח. ועוד.

(10) צ"ל מ"ש. נהר פלגיו: ראה עוד ע"פ זה לקו"ת במדבר ה, ג ואילך. ו, ד ואילך. מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תקפא ואילך. תקפט ואילך. ובארוכה בס' מאמרי אדה"א צ' במדבר ח"א ע' ק ואילך. סה"מ תרנ"ט ע' פט.

(11) שז"ע כל הנחלים הולכים אל הים שנת"ל: לעיל ד"ה כל הנחלים. (12) מהו עוד ענין נהר פלגיו ישמחו עיר אלקים. ומה"ע השמחה: בד"ה בסה"מ תרל"ג שם ע' רלט"מ מבאר זה: ואם נאמר ש[נפסוק נהר פלגיו] זהו ענין אחד עם פסוק כל הנחלים, הרי שם נאמר והים איננו

דוקא, וכמו באדה"ר שלאחר שנסר אחת מצלעותיו בנה אותה בבחי' בנין כמ"ש ויבן ה' אלקים את הצלע, ואח"כ ויביאה אל האדם להיות היחוד ואז אמר זאת הפעם עצם מעצמי וגו'. וכן הוא בבחי' המל' ג"כ, שתחלה צ"ל בנין המל' בר"ה, ואח"כ בכל ר"ח מקבלת היחוד מהשמש בחי' אור חדש דצירוף חדש. ומ"ש במ"א שבעת קבלתה נסתר כל בנינה עד שנעשית נקודה תחת היסוד, אמת שכן הוא אך זהו בבחי' הביטול לפי שא"א לה לקבל האור באופן אחר, אמנם זהו רק לפי שעה ולא כל בנינה דאל"כ הי' צ"ל בנין המל' בכל ר"ח כמו בר"ה והי' צריך לומר פסוקי מלכיות וזכרונות ושופרות כו' אלא כנ"ל.

המשך והחריט תרל"א

מאמר ד"ה ויאמר גר' מנחם חודש

הוי' שנמשך בצירוף קוין חח"ן מימין בג"ה משמאל דת"י באמצע, ויש י"ב צירופי הוי', והיינו בחי' י"ב גבולי אלכסון דז"א¹⁵, והוא כי חח"ן הוא חיבור חכ' עם החסד והנצח, ובג"ה הוא בחי' חיבור הכינה עם הגבורה ועם ההוד, ונודע כי נצח ענף החסד והוד ענף הגבורה¹⁶, אמנם בכדי להיות חיבור והתכללות החסד עם ההוד והגבורה עם הנצח זהו ע"י בחי' גבולי אלכסונים שבאלכסון מתחבר החסד עם ההוד והגבורה עם הנצח ובכל הששה מדות יש י"ב גבולי אלכסון שבהם מתחברים הששה מדות כו', ובכל ר"ח מקבלת הלבנה צירוף חדש מי"ב צירופי הוי' שהם בחי' י"ב גבולי אלכסון דו' מדות דז"א. וזהו אחר שכבר נבנית בר"ה

15) י"ב צירופי הוי' והיינו בחי' י"ב גבולי אלכסון דז"א: ראה לקו"ת מסעי צד, א. ראה כו, ג. מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' רכה. במדבר ח"א ע' קבר ואילך. [נראה שם ע' שז]. ביאורו לדהאמ"צ פה, א ואילך. ולהצ"צ ח"א ע' תנא ואילך. אוה"ת בראשית שם ז, א. בא ע' ו

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס ומעין

שאין צריכים להאריך בהלבוש יותר מדאי כי זה ללא צורך מאחר שלא הלבוש הוא העיקר כי אם השפעתו יתברך שמשפיע על ידי הלבוש, ואם בן העיקר הוא שיתפלל למי שהעושר והנכסים שלו וישר דרכו בדרך התורה והמצוות שיהיה ראוי לברכת ה' והשפעת חסד, והיינו שיומשך לו קצבת החסד בראש השנה ויום הכפורים על ידי קבלת עול מלכותו יתברך ועל ידי תשובתו האמיתית, והיינו שלא בשביל זה שהקדוש ברוך הוא ישפיע לו קצבת החסד שהוקצבה לו יקבל עליו עול מלכותו ויעשה תשובה, אלא שהקבלת עול מלכות שמים והתשובה תהיה אמיתית מצד עצמה מפני שכן צריך להיות ויהיה חזק בקיום התורה ומצוות כל השנה להתפלל תפלה בזמנה ובכוונה וישאל צרכיו גם בן וילמוד תורה בזמנים קבועים בלי שום מניעות ועכובים ואחר כך יעסוק במשא ומתן ויספיק לו גם מעט זמן על עסק, ומאחר ששכר נקצב לו החסד עליו ונמשך ונתלבש בלבושים שהם הפלים דעשר ספירות דבריאה יצירה עשה ואינו חסר רק לבוש הטבע של המזלות וכן לבושי הטבע של כלי הפרנסה ואשר על בן הנה במעט עסק שיעשה יומשוך ויתלבש החסד בלבוש העסק ותומשוך ההשפעה, והיינו באשר האדם הוא ראוי על פי מעשיו בתורה ומצוות לחסד עליו הגרי אז נמשך החסד מעתיקא קדישא על ידי התעוררות הספירות דאצילות כנ"ל (מאמר

והנה לבושי הטבע עם היות שזהו כפי הכוונה העליונה יתברך ויתעלה שיעלה ברוחנו יתברך לברא עולם גשמי ואשר כל ענין ודבר אף גם האור האלקי בעולם יהיה מתעלם ומסתתר בלבושי הטבע, הנה עם כל זה הנה לבושי הטבע מצד עצמם מהותם הרי הם מעלימים ומסתירים את האור והשפע האלקי, עד אשר האדם העוסק במסחר יוכל לטעות ולדמות בעצמו כאלו חס ושלום כחו ועוצם ידו עשה לו את החיל הזה, וחקמתו עמדה לו שנותחם בעסק המקח והממכר שהתנהג על פי הטבע לחקור ולדרוש בכל עניני הקניות בחר בדרךים היותר נאותים לפי דרכי הטבע, וכן בענין אופני המכירה שעשה כזה פמה תחבולות והתחכמות על פי דרכי הטבע וכל אלה עמדו לו להרויח ריוח גדול, ובאמת הנה כל אלה לבושי הטבע אינם אלא לבוש לבד אבל הברכה נמשכת מלמעלה על ידי הלבוש ולא מצד עצמות הלבוש חס ושלום, וכמו שגידול התבואות נמשך על ידי השמש והירח וכמו שכתוב (דברים לג. יד) וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים ועם זה אינן אלא שלוחי ההשפעה ואין בידם להרע ולהטיב כי אם את אשר יאמר הקדוש ברוך הוא, וכמו שנתבאר לעיל (מאמר כג פרק א), בן העסק והלבוש הוא רק כשליח לבד וההשפעה היא ביד הקדוש ברוך הוא אלא שצריך להתלבש בלבוש ועסק שהן לבושי הטבע, ולפי זה מובן

(א), מה מועיל לו ריבוי ההתעסקות מאחר שאין חס ושלום המשיכת החסד מלמעלה רחמנא לצלן, ואם כן העיקר הוא שיהיה מסור לאלקות וכשנמשך בחינת החסד עליון הנה ברבתי ה' היא תעשיר גם במעט עסק.

קיצור. לבושי הטבע הגם שהם על פי סדר שלמעלה הנה המה מעלימים במאד, ובאמת הם רק לבושים בלבד שאין להאריך בהם והעיקר הוא אלקות השופע ואריך להיות זהיר בתפלה בצבור ובמתינות ולקבוע עתים לתורה, דכאשר חס ושלום אינו ראוי לא יועיל גם ריבוי התעסקות וכאשר אינו הנה גם במעט עסק ברבתי ה' תעשיר.

נאמר כה פרק ב

כד פרק א) במלכות דאצילות ויורד ונמשך בלבושים וכלים דעשר ספירות דבריאה יצירה עשיה ומתגשם בלבושי המזלות והרי הוא נמשך למטה על ידי לבוש העסק ואז די גם מעט עסק, אבל אם חס ושלום אינו ראוי להשפעת החסד והיינו כאשר לא נמשך קצבת החסד למעלה באצילות, והיינו דמי יאמר כשלא נמשך חס ושלום קצבת החסד בראש השנה ויום הכפורים כלל, אלא אפילו גם אם נמשך למעלה במלכות דאצילות הנה אם אינו נמשך ומצטייר בלבושי בריאה יצירה עשיה באופן שיוכל להיות מזה השפעה גשמית וכמו שנתבאר לעיל (מאמר יט פרק

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

האור האלקי מחיה את העולם, ובזה ניכרת אחדות ה'. כל המאריך – להתבונן בה' אחד, ובהשגחתו הפרטית, צריך רק לעשות כלי טהור לקבל ברכת ה' שרק היא תעשיר.

מאמרים תר"ץ

הבנה שכלית עיונית, כמו שכתוב "החקר אלקה תמצא", אפער אין נשמה השגה דער הערט זיך דאס בא אלע אידישן, וזהו האריכות ב"אחד", להתבונן בכל פרטי הנבראים בענין ההשגחה פרטית, כי הוא יתברך ון ומפרנס לכל, דכתיב "עיני כל אליך ישברו, ואתה נותן להם את אכלם בעתו" של מאכל כפי שהקצב מההשגחה העליונה. וכן רואה האדם במוחש דכל תחבולותיו בעסק מקח וממכר הם לבלי הועיל, ועל כן הנה כל עבודת האדם הוא רק לצפות לחסדו יתברך, דאינו צריך אלא לעשות כלי וברבתי הו"י היא תעשיר, ובמילא צריך להיות לו זמן על תפלה בצבור וקביעות עתים לתורה, וזהו "ואתה נותן להם את אכלם בעתו", בעתו של הקדוש ברוך הוא ולא בעת שהאדם רוצה, וכתוב "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך", שצריכים עשית מלאכה, אמנם אינו אלא רק כלי לברכה העליונה, ובכדי שתשרה בה הברכה, הנה לא זו בלבד שצריכה להיות כלי טהור מגנבת דעת וכו', אלא עוד זאת שתהיה כלי פרנסתו כשרה על פי התורה, ואז הוא כלי לברכת הו"י.

ד"ה כל המאריך באחד

י"ב"ג תמוז תר"ץ

והנה אחדות הנברא יתברך הוא נראה ונפר בכל הנבראים, והינו כאשר האדם מתבונן בהעולם והנבראים, הוא רואה האור והחיות האלקי, וזהו מה שמהיה ומחיה העולם והנבראים, והנה כתיב "מבשרי אחזה אלקה", וכמו שהאדם יודע ומרגיש בעצמו שהעקר הוא בו אור וחיות הנפש (ועל ידי עבודה הוא מרגיש שהחיות היא אלקות), והגוף בעצמו אינו דבר כלל, והראיה – דבצאת הנפש מהגוף, הגם שישנם כל האברים בשלמות, ומכל מקום אין העין רואה ואין הפה יכול לדבר וכו', הרי העקר בו הוא חיותו, וכמו שהוא בהאדם הנה מזה יבין גם בעולם שהעקר הוא האור והחיות האלקי המחיה את העולם והנבראים, וכדאיתא באבות דרבי נתן דהאדם הוא עולם קטן והעולם הוא גוף גדול, וכשם שבהעולם קטן הרי העקר הוא האור והחיות, הנה כמו כן הוא בהגוף גדול, וזהו "הויה אחד", דאחדות הנברא יתברך הוא נפר ונראה במוחש בכל הנבראים, כמו שמבאר בארפה במקום אחר בענין זה. וזהו "כל המאריך באחד", שהוא להאריך באריכות ההתבוננות דהו"י אחד, דעם היות ידיעה זו היא

ג. אבל בהשגה נשמית - זה מופנם (נקלט) אצל כל ישראל.

לקוטי דיבורים

טו. בשנת תקל"א, באחד הערבים שבחודש חשון בשקלוב, בחוץ היה מזג אויר רע מאד ובבית הכנסת של הפרושים למד הגאון ר' יוסף כל בו בעיון את הסוגיא "נתנו באילן למעלה מעשרה טפחים"⁹, במשך כמה שעות למד את הענין "מאי רבי ומאי רבנן" ודייק ברש"י בעמקות גדולה.

הגאון ר' יוסף כל בו היה כבר מפורסם בכל ליטא, ובמינסק ואפילו בוילנה, הכתירוהו בתואר "מרנא ורבנא" כשהזכירוהו שלא בפניו, וגאונותו הגדולה מפורסמת היתה כבר בין גדולי התורה באשכנז, כי נסע כמה פעמים לירידים בלייפציג שם נפגש עם גדולי התורה, למרות שהיה עדיין צעיר לימים ולא הגיע לשנתו הארבעים.

ר' יוסף כל בו היה בטבעו תקיף בדעתו, בעל לב רחב, ידע מעלת עצמו ונתן להרגיש זאת גם לאחרים, שמר מאד על כבוד התורה בזיהירות גדולה ביותר בכל פרטי הפרטים.

כולם ידעו את דרכו של הגאון ר' יוסף כל בו שבעת לימודו אין לשאול אותו שום דבר. בגמרו את הלימוד או גם באמצע הלימוד, כשהוא בעצמו הפסיק ממשנתו – יכולים לשאול אותו מה שרוצים.

ר' יוסף כל בו רגיל היה ללמוד בקול וברתיחה רבה כטבעו הכל ברחבות. וכשהיה לומד לעצמו, היה לומד בקול רם כאילו לומד עם עוד אחד. כל פיסקא בגמרא, רש"י ותוספות היה מתרגם לאידיש, ובלמדו רש"י או תוספות היה רגיל לעתים קרובות לומר "הרי קושיא עליך רש"י, איך אתה אומר שפירוש מימרא זו כך היא, כי אז הרי ישנה סתירה על כך מענין זה או אחר, רק כוונתך היא כך וכך". כך היה לומד תוספות, רי"ף, רא"ש, הכל ברחבות של מכיר במציאות מהותו המעולה.

בשעה שהגאון ר' יוסף כל בו ישב באותו ערב ולמד, נכנס לבית הכנסת אברך צעיר, שק על כתפיו וניגש מיד אל התנור החם להתחמם. מורגש היה שקר לו מאד לאברך זה ועייף הוא מאד מטרחת הדרך.

טז. כעבור זמן קצר מכניסת האברך לבית הכנסת, ניגש אליו ר' ירוחם דוב הדייג ומוכר הדגים, לומר לו "שלום עליכם", לשאול אותו אם יש לו מה לאכול ולבחנו בלימוד.

ר' ירוחם דוב היה למדן גדול ומכניס אורחים מופלא. בשביל אורח תלמיד חכם היה לו חדר מיוחד.

ר' ירוחם דוב הדייג היה עסוק יומיים בשבוע, ביום הרביעי וביום החמישי, בעסקו מכירת דגים. כשהיה

צעיר יותר ובניו ר' גדליה פישל ור' טוביה היו צעירים ולמדו בישיבות, היה הוא בעצמו הולך יחד עם הנכרים אל הנהרות לדוג דגים, ובהלכו אתם היה חוזר בעל פה על המסכתות של סדר נשים. כשבניו נכנסו בשותפות אתו, התחילו הם ללכת לדוג דגים בנהר, ור' ירוחם דוב היה עסוק במסחרו רק יומיים בשבוע, ובזמנו הפנוי היה יושב ולומד בהתמדה גדולה.

במשך עשרים שנות לימודו בהתמדה רבה, נהיה ר' ירוחם דוב בקי בהרבה דפי גמרא.

זה ימים מספר שהוקשה לו, לר' ירוחם דוב, פירוש רש"י על המימרא "שני ימים טמא ראיתי פתחה י"ז" בפרק אין נערכין¹⁰, הוא שאל זאת כבר לכמה גדולים אך תשובה נכונה עדיין לא היתה לו.

דרך ארץ גדולה היתה לר' ירוחם דוב, כמו לשאר בני התורה, בפני הגאון ר' יוסף כל בו וכבוד גדול כיבדו, אך לשאול אותו בעניני לימוד, אין הוא אוהב. וברש"י זו בחן ר' ירוחם דוב את האברך שנכנס לבית המדרש.

יז. כשר' ירוחם דוב התחיל לומר לאברך שהוא לומד הגמרא במסכת ערכין, המשנה "אין פתח בטועה פחות משבעה וכו'", ומוקשה לו פירוש רש"י על המימרא "שני ימים טמא ראיתי פתחה י"ז" – לא רצה האברך לשמוע מה שמוקשה לו, והתחיל מיד לומר בעל פה את המשנה ולשון רש"י, הגמרא עם לשון רש"י, בקול ובנעימה כמי שלומד בספר, מלה במלה, ותרגם כל דבר באידיש.

ר' ירוחם דוב התפעל מאד מבקיאיותו ולימודו של האברך, ונוכח לדעת, שכפי שהאברך לומד את הרש"י, ברור הדבר ואינו מוקשה כלל וכלל.

ר' ירוחם דוב ביקש את האברך לקחת חבילתו וללכת אתו לביתו, שם יכבדו כראוי לתלמיד חכם.

האברך ענה שעליו ללכת מכאן בבוקר השכם, ובמשך הלילה יהיה בבית המדרש, וכשיאיר היום יתפלל ויצא לדרך.

בבית המדרש נהיה רעש. ר' ירוחם דוב סיפר שכל התירוצים שתירצו לו ר' שמואל נחום פרוש, הישיש ר' זלמן יחיאל "מגיד דף הגמרא", ר' פסח בער המתמיד ועוד לומדים, לא נתקבלו על דעתו, ואורח זה למד לעצמו בעל פה המשנה, הגמרא ופירוש רש"י, בישרות כזו, שקושייתו איננה קושיא כלל וכלל.

כל המאזינים שהיו אז בבית המדרש התפלאו מאד. ובתוך כך נכנס ר' פסח בער המתמיד ועוד כמה מהלמדנים ור' ירוחם דוב סיפר להם עוד הפעם את כל מה שאירע.

- בעל פה - התוספות "סיפא לא קרינא בי' וטבחו כולו באיסורא". חזר על כל הסוגיא של גנב וטבח (א) ביום הכיפורים, (ב) משל אביו, (ג) והקדיש, (ד) לרפואה, עם כל פרטי הדינים להלכה, וכך למד את התוספות במשך שלש שעות. כולם היו בהתפעלות גדולה מאופן לימודו.

הגאון ר' יוסף כל בו לא היו לו מלים להלל בהן אופן לימוד כזה, כפי שהאורח למד, וטען שזה הלימוד האמיתי המכניס רחבות בראש, ולא כדרך הפלפול המכוץ את הראש.

על כל השאלות ששאלו את האורח מאין הוא ומה עבודתו - לא היה עונה, וכשהפצירו בו ענה שהוא יושב אוהל ואיננו רב.

כ. כשגמרו להתפלל תפילת ותיקין, התכונן האורח לצאת לדרכו. אך ר' ירוחם דוב הפציר בו שירחם עליו ויזכהו במצות הכנסת אורחים וטען שבאם חלילה ימאן לעשות זאת - יהיה לו מזה יסורים רבים.

האורח מיאן בתחילה, אך בראותו שהדבר נוגע מאד לר' ירוחם דוב - הסכים.

ר' ירוחם דוב הוביל בשמחה את האורח לביתו והכניסו לחדר המיוחד שלו לאורחים תלמידי חכמים, חדר מלא ספרים. והיות שהיה זה ביום הרביעי, אחד משני הימים שר' ירוחם דוב עסוק בפרנסתו - ישב האורח לבד.

מיד נתפרסם בכל העיר שבבית המדרש הקטן של הפרושים בא עובר אורח, גאון גדול, וכל הלילה דיברו אתו בעניני לימוד, ר' זלמן יחיאל מגיד דף הגמרא, ר' שמואל נחום הפרוש, ר' פסח המתמיד, ר' אברהם שמעיה השותק והגאון ר' יוסף כל בו. ושהאורח נמצא כעת אצל ר' ירוחם דוב הדייג, בחדר המיוחד שלו לתלמידי חכמים.

חדרו זה המיוחד לתלמידי חכמים של ר' ירוחם דוב - היה כבר בבחינת שם דבר בעיר, וכולם ידעו ששם היה מקום אכסניא לרבים מגאוני וגדולי התורה.

כא. בכל הערים והעיירות הליטאיות היו כבוד התורה וכבוד תלמידי חכמים, בזמן ההוא, גדולים מאד. שקלוב, היא אחת הערים המיוחסות בליטא, עיר מלאה גאונים גדולים וגבירים - תורה וגדולה במקום אחד - וכל עניני כבוד התורה וכבוד תלמידי חכמים נשמרו בהידור רב.

המנהג בשקלוב היה, כשהיה בא איזה גאון לעיר, היה הפרנס חודש מודיע על כך לראב"ד, ומיד עשו אסיפה אצל הראב"ד, ודנו באיזה אופן לכבד את הגאון, אם באמירת פלפול בבית המדרש הגדול, או ב"שולחן תורני" בבית הראב"ד או ב"שולחן תורני" בבית הקהל.

יח. ר' פסח בער המתמיד ניגש מיד אל האורח לתת לו "שלוש עליכם", אחריו ניגשו עוד כמה לומדים, ושיחה תורנית התפתחה ביניהם.

הגאון ר' יוסף כל בו ראה שמספר אנשים עומדים ליד התנור ושומעים ומאזינים למה שאחד אומר, ברצותו לדעת על מה מדובר - ניגש אליהם וראה אברך עובר אורח עומד ומדבר וכולם שומעים, ובהאזינו למדובר שמע שמשוחחים בסוגיא "תורבץ הושט" בתחלת פרק אלו טריפות¹¹.

השיחה התורנית נמשכה שעות רבות וכל השומעים והגאון ר' יוסף כל בו בראש, נהנו מאד.

בבית המדרש הקטן של הפרושים היו אז שתי חברות: חברה אחת של "מאחרי שבת" שהיתה רגילה לשבת בבית המדרש עד חצות הלילה וללמוד, וחברה שניה של "משכימי קום" שהיו רגילים לבוא לבית המדרש בשעה שלש לפנות בוקר וללמוד. נוסף על כך היו כמה מנינים פרושים שהיו לומדים מחצות הלילה עד אור הבוקר.

אני - מספר החסיד ר' פנחס - הייתי חבר בחברת "משכימי קום".

בבואי לבית המדרש באותו לילה ללמוד שיעורי הקבוע - מצאתי קהל גדול בבית המדרש. מסביב לשולחן העומד בכותל הדרומי של בית המדרש ישבו הגאון ר' יוסף כל בו, ר' זלמן יחיאל מגיד השיעור, ר' פסח בער המתמיד, ר' שמואל נחום הפרוש, ר' ירוחם דוב הדייג ור' אברהם שמעיה השותק, וכמעט כל אלה שלמדו בחברת "מאחרי שבת". ליד השולחן ישב איש זר שאיננו מכירו והאזין לדברי ר' זלמן יחיאל מגיד השיעור.

יט. ר' זלמן יחיאל למד מסכת בבא קמא. את הדף היה ר' זלמן יחיאל אומר לפני אברכים גדולי תורה, שהיה להם כבר רשות לחדש חידושים בעצמם, ובכל שיעור היו מחדשים חידושים.

את הדף היה ר' זלמן יחיאל אומר פעמיים בשבוע, ביום השני וביום החמישי. באותו יום שני למד ר' זלמן יחיאל את הסוגיא "אינה לשחיטה אלא לבסוף או ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף"¹².

רגיל היה ר' זלמן יחיאל ללמוד בפלפול חריף ועמוק, וכשר' זלמן יחיאל חזר על שיעורו זה של יום שני לפני האורח, בפיסקא - של המשנה - השוחט ונמצא טריפה, עד סוף המשנה, היה האורח עסוק מאד לשמוע את חידושו של ר' זלמן יחיאל.

כשסיים ר' זלמן יחיאל, אמר האורח, שלימוד כזה הוא בדרך של פלפול חריף, וישנם הרבה חידושים טובים, אך הוא רגיל ללמוד בדרך אחרת, והתחיל ללמוד

אבי נהנה רבות מכך, ואמר לי שבדאי יבוא האורח לכאן עם ר' משה דוד הפרנס, ואז אכבדו בכבוד תלמיד חכם כדן.

מסופקני - אמרתי לאבי - אם האורח יבוא אליך, הוא רצה ללכת מכאן אחרי תפלת ותיקין, ורק מפאת הפצרותיו הרבות של ר' ירוחם דוב, שמוכרח הוא לכבדו במצות הכנסת אורחים, ושבאם ימאן יגרום לו יסורים רבים - הסכים האורח על כרחו ללכת אליו. ולכן, אם ברצונך לראות את האורח, עליך לבקשו שיטריח עצמו לבוא אליך.

כ"ה שבט, תרצ"ד

אלה הם אופני כבוד התורה שגאוני שקלוב כיבדו בהם את הגאונים המפורסמים. אך כשהיה בא גדול בתורה ואפילו גאון אך בלתי מפורסם - היה הסדר, שהאורח צריך לבוא אל הפרנס חודש, והפרנס היה הולך אתו אל הראב"ד.

בצהרי היום, כשר' ירוחם דוב חזר לביתו, מצא שם כמה לומדים שהיו אצל האורח בחדר המיוחד לתלמידי חכמים. היה לי - מספר ר' פנחס - שיעור בהלכה שאבי - הראב"ד של שקלוב - למד אתי כל יום אחרי התפלה. כשבאתי אל אבי ללמוד, סיפרתי לו על האורח ועל הסוגיא ב"מרובה" ששמעתי ממנו.

אגרות קודש

ב"ה, ג' י"ג שבט, תרפ"ג

כבוד ידידי עוז הנכבד ונעלה [ווי]ח וי"א
מוה"ר ארי' ליב שי' הכהן

שלום וברכה.

מכתבו מז' טבת (דרך מאסקבא) נכון הגיעני, ונהנית מבואו צלחה. והשי"ת יתן לו פרנסה טובה בריוח ובמנוחה, וימלא השי"ת משאלות לבבו לטובה ולברכה, אשר י[וכ]ל להתעסק בהרמת מוסדות הקודש ותמיכתן.

ראשית אדברה בהנוגע לפנימיות לבבינו, רבות דברתי במכתבים ארוכים ערוכים לאנ"ש שי' פרטיים וכללים אשר בקשתי ודרשתי דבר קביעות עתים לתורה ברבים, באגודת רעים ואוהבים נאמנים, סביב לשולחן ה' בבתי כנסיות ומדרשות בחול וש"ק, בשיעורי גמרא, אגדה, ודא"ח. ובפרט בש"ק לסדר אשר ילמדו דא"ח בפנים, ואם המצא ימצאון מי שיוכל לחזור בע"פ מה טוב ונעים הוא, כי זה חיינו ואור נפשינו ממש, אבינו הראשון הוד כ"ק אדמו"ר רבינו הזקן זצוקלה"ה נב"מ זי"ע פתח בברכה לברך ולהודות לה' כי טוב, שמועה טובה שמע ותחי נפשו הק', ואין טוב אלא תורה, ואחריו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' רועינו במרעה הטוב. זונינו במזון נפשי, ופרנסונו במדות מסולאות בזה הצילוננו מרדת ח"ו כו', ויבואו בכתובים אלינו, הן המה אגרות הקודש, ומאמרים נלהבים, מאירות עינים ומוליכם בדרך ישרה לזרינו בלימודם, ועתה עלינו להתחזק בזה כל האפשרי עוד יותר מאשר בימי קדם, מכמה טעמים הנראים לנו במוחש ממש, אשר לולא ח"ו המעט אשר הניח ה' לנו חסידים ואנשי מעשה, (וכולם חדא כי פי' חסיד הוא המזכה את ישראל, וכמובן היטב בפירש"י סנהדרין ק"י ע"ב בד"ה שבק"י, וז"ל שרגיל לזכות את ישראל, ובגמ' דק"א ע"א אחד מעיר מזכה לכל העיר, בשביל חסיד א' שבעיר, רש"י) כמעט ח"ו וח"ו

כולנו נבערנו ובזקנינו משועבדים היינו חלילה רק לצרכינו הפרטים, כידוע ומוכן לכל, אשר ע"כ עלינו החובה והמצוה, על כאו"א בפרט, אשר ציון אור יקרת אבות קדושים יאיר לנו בכל דרכינו, לתת לבנו ודעתנו על הענף זה הגוף אשר יקבל חיותו מהשורש זו הנשמה, ולקבוע עתים לתורה ברבים, איש איש באשר יוכל, כי תורת ה' תמימה משיבת נפש איש ואנשי ביתו, הבנים והבנות, הנכדים והנכדות יחיו, וכדכתי' וראה בנים לבניך שלום על ישראל, דכאשר האיש יש לו קביעות עתים לתורה (אם יכול בעצמו ללמוד הוא ודאי טוב, וגם מי שהוא פשוט שאינו יכול בעצמו ללמוד, אבל הוא משתתף לשמוע דברי תורה מפי מגיד השיעור, דבאמת בעצם ענין הלימוד אין זה נ"מ כלל, דהכל חייבים בת"ת, והחיוב הוא לכל או"א לפי כחו, דאין הקב"ה בא בטרוניא (בעלילה) עם בריותיו וכמא' המד"ר אמר הקב"ה למשה כשאני מבקש איני מבקש אלא לפי כוחן כאו"א לפי ערכו, כאשר קובע עתים לתורה, ועבודה לחזק ידי לומדי תורה, וכן בשארי עניני הצדקה והחסד) הנה לבד זה אשר הצדקה (פירש לאו דוקא תרומת ידו, כ"א המסירה והנתינה שלו, דער איבערגעבען זיך צוא דעם, ובפרט בעבודה בפועל, בטרחתו ויגיעתו) תרומת האדם, ופותח בו שערי הדעה והבינה, הרחמים והחמלה שהם מהכחות והמדות המעולות, אשר ראינו במוחש כמה אנשים שהיו פשוטים לגמרי לא הבינו בתורת ה' מאומה, והתעוררו ברוח נדיבה לקבוע ולשמוע שיעורי לימוד ובמשך הימים התפתחו ויהיו למביני מדע בידעיה נכונה בגמרא ואגדה יברכם האלקים. הנה עוד זאת אשר בגלל זאת אור נוגה יאהיל בביתם, בניהם ובנותיהם בדרך ממילא אור התורה וחיבת הקדש תחופף עליהם. להיות מובדלים בכמה מן הענינים מבני גילם, להיות אשר אביהם או אחיהם מבעלי התורה או עוסקי הצדקה המה. והטעם פשוט הוא דאינו דומה איש הבא לביתו לערב, משוט בארץ (בעסקיו שלא לצורך, ורק כאשר יש

מורינו ורבותינו הק' צוקללה"ה נבג"מ, ביהכ"נ צמח צדק, ביהכ"נ אנשי ליובאוויטש, והדומה, כוונתם רצוי להיות אחוזה קשורים ודבוקים באחוזה אבות העולם. לזכור תמיד צור מחצבתם, טוב ונעים הדבר במאד מאד, אבל האם רק שמא מילתא היא, עליהם החובה להיות ראשונים בעבודה, להיות למופת לשארי הבתי כנסיות ומדרשים בקביעות עתים לתורה בנגלה ובדא"ח כאמור במכתב הנ"ל, וז"ל.

ועל כל על כל הדברים האלה, אתם ידידי ה', חזקו ואמצו ויתקיימו בכם ובזרעכם, נחלת קדוש ישראל אביכם, נחלה בלי מצרים אשר הנחילנו רבותינו הק', התעוררו [והתעודדו] בכל עיר ועיר קטנה וגדולה, לקבוע לימודים בחסידות, באסיפה וקיבוץ יחד, בזמן מיוחד ובמקום מיוחד [בבית הכנסת] מקום תלפיות, שהכל פונים אליו.

ועתה הנני פונה אליו, אשר יקח עליו בעזרתו ית' את זה לבוא בכתובים לידידינו אנ"ש שי' אשר בכל עיר ועיר קטנה וגדולה לדבר עמהם בכתב בהאמור בזה, לחקור ולדרוש האדרעס של כל בית הכנסת ומדרש, שם הגבאי והאדרעס איליו, כן אחדים מאנ"ש שי' ממתפללים בביהכ"נ והאדרעסין שלהם. אשר אוכל בעזרתו ית', לעשות כפי אשר נצטויות, לבוא בכתובים בכל עת עם ידידינו אנ"ש שי', ואקוה להשי"ת אשר זכות אבותינו רבותינו הק' ואור תורתם יאר עלינו כולנו יחדיו בגו"ר.

מצורף לזה הנני שולח לו העתק מכתב אשר כבר שלחתי לידידינו ולהדביקו בכותלי הבתי כנסיות ובתי מדרשים, והנני שולח בזה גם מכתב כללי עתה בהנוגע בענין זה אשר יטיב לשלחו לידידינו ר' דוד שי' הנ"ל.

כן הנני שולח לו מכתב תעודה כללית, ודעתי אשר בעזרתו ית' יקח עליו העבודה לבוא בכתובים, ובעת שנדרש גם לעשות נסיעה לאיזה מקומם, לסדר אשר בכל עיר ועיר, ובכל ביהכ"נ מאנ"ש שי' יהיה מהמתעסקים בצרכי תמיכת המוסדות והשי"ת יהי בעזרו.

והי' ברכה ושלו' כאו"נ והדו"ש ומברכו כי ימלא השי"ת משאלות לבו לטובה ולברכה בגו"ר, הדו"ש ומברכו יוסף יצחק שניאורסאהן

[אג"ק מוהרריי"צ כך א' עמ' רלז]

לו זמן פנוי, נמצא לו כמה הילוכים שאינם נוגעים לעסקיו (כי לעסק יש זמן קבוע) ורק רווחא בעלמא, או מהילוכו טיול ובקרת בבתי מכיריו) או איש הבא לערב לביתו מהשיעור אשר למד, או מהתעסקותו באיזה ענין של צדקה. הראשון ידבר דברי רוח, ויספר דברים בטלים, שאין בהם לא חכמה לא מדע ולא י"ש. והשני יספר את אשר שמע ולמד מארחי וחיי אבותינו הקדושים, גודל חכמתם, רוחב טוהר לבבם אור נשמתם ומסירת נפשם בעד תורתם ועמם. אשר בגלל אלה השיעורים של לימוד ודברי אגדה, על שפתי בני יעקב ובית ישראל, מרגליות מדע ופניני בינה יתגלגלו.

ובפרט קבוצת ואסיפת אנ"ש שי' אשר הלימוד מוסיף בהם חיות בעבודה, וקצר המצע בזה מהשתרע על הכתב.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק צוקללה"ה נבג"מ זי"ע כותב באחד ממכתבי קדשו וזה לשונו הקדוש: וביותר יכאב הלב על אחינו אשר יחסרו ח"ו הטובה הזאת אבן יקרה הנתלה בצוארינו, לא נהנה לאורה ח"ו, והלא עלינו ליתן חשבון לנפשינו, אנחנו אשר זכינו להיות תלמידי רבותינו הק' הרי מחויבים אנחנו בלימוד תורתם הק', חידוש תורה שנתחדשה על ידם. וכמו שחובה על כאו"א מישאל לעסוק בתורה, כן עלינו שכם אחד על אחינו החובה לעסוק בלימוד החסידות, ובהעדר לימוד החסידות במה אנחנו חסידים, ובמה אנחנו מקושרים לרבותינו הקדושים, וחלילה חלילה לנו שלא לקבל את הטוב אשר גמלנו ה' ופנימיות אור תורתו הק' נטע בתוכנו ע"י עבדיו הנאמנים הק' צוקללה"ה נבג"מ, ומה נאמר ביום שידובר בנו כו'.

אלה הדברים הנאמרים באהבה פנימיות רוחשות טובה וברכה לכל אחד ואחד ביחוד, לו לביתו לזרעו, לזרע זרעו, עד סוף כל הדורות, דורשים מענה ברורה על השאלות הגדולות והאיומות, בהעדר לימוד החסידות, במה אנחנו חסידים, ובמה אנחנו מקושרים, ועוד יוסיף לדבר על לב כאו"א, לאמר: ובין כה וכה יעברו הימים והשנים ללא תורה, ולא עבודה, והדבר מתעלם ומתחלש יותר, ומה יהי הסוף מזה.

אחינו בשרנו, ה' עליהם יחיו, בארצות הברית, תקעו יתד במקום נאמן ויקראו שמות בתי הכנסיות והמדרשים על שם

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז סיון, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו: שהתחיל לכתבו כ"ח אייר, מוצש"ק נשא, כ"ב סיון - עם המצורף אליהם והפ"נ אשר יקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ויהי רצון אשר סו"ס יודיעוני לא רק בהנוגע לאסיפות ולהחלטות אודות פעולות טובות, כי אם גם ע"ד פעולות טובות בפועל. ובפרט שמענינא דיומא הוא, ע"פ המבואר בלקו"ת דפרשת השבוע שקראנוה בשבת זו, שהתכלית הוא המעשה, ואז טובה הארץ מאד מאד, משא"כ כשרוצים להשאר בעולם הדבור. וכמ"ש זה כ"פ, לדעת נקל גם בלי התבוננות וגם לאינו נבון, איך שאין מנצלים כלל ההשפעה שנותנים מלמעלה לא בענינים רוחניים ולא בענינים גשמיים. ועוד בזה, נשארו כשבועים ל"ב וי"ג תמוז האם יעשו התועדות, מי יהיו האחראים וכו'... והרי כנ"ל תכלית הדבור הוא שיבוא לידי מעשה.

בברכה לבשו"ט, ואין טוב באמת אלא כשהתלמוד והמדרש מביא לידי מעשה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

א. קווינט

מזכיר

ב"ה, כ"ז סיון, תשי"ח

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה יוסף חיים שי' הכהן

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ב סיון.

הנה יהי רצון שתכה"י יבשר טוב בהנוגע לפעולות בקדש שלו ושל זוגתו הרבנית תחי' ולא רק ע"ד חידוש הישנות וביסוסם, אלא גם בהתפתחות ובהרחבה, שהרי נצטוינו להעלות בקדש, וכיון שנצטוינו על זה בודאי שהשי"ת בורא עולם ומנהיגו נותן הכחות והאפשרויות למלאות הציווי.

ובמ"ש אודות חוגים שונים שבאים עמהם בקישור ומקרבים, הנה כבר ידועה ההוראה בכגון זה, מעט מעט אגרשנו, ז.א. שאין מוכרח להעמיס עליהם תומ"י עבודה גדולה ביותר בכמה ענינים ובכמה מוסדות ויש להתבונן בהנוגע לכאו"א בפרט ולהכינו באופן שפעם אחר פעם יוכלו לבקש ממנו יותר ויותר.

נעם לי להודע אשר התחילו לסדר תכנית להתועדות דחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל, והרי רואים שכשמכינים תכנית בעוד מועד, הרי הצלחה שלא לפי ערך.

בברכה לבשו"ט ובאופן דהולך וגדול הולך ומוסיף ובפ"ש כל המשתתפים עמדו בעבודת החזקת היהדות בכלל והפצת המענינות ביחוד.

בברכת הצלחה ולבשו"ט.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז סיון, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ב סיון, בו כתב בענין בנו שי' האם כדאי להמשיך המצב בלתי ברור בו נמצא עתה וכו' וכן באם לחשוב ע"ד פירוד, באם יחקור מקודם אם תזדמן אחרת ואז ליתן גט או לא.

והנה ידוע עד כמה שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל ומזה מובן הסברא לעכב הגט עד שתזדמן אחרת, אין לה מקום כלל וכלל ואדרבה, כשישאלו עיגונא דאיתתא תתרבנה עי"ז ברכות השי"ת.

ובעצם הענין הרי כיון שעברו כבר כמה שנים במצב ההווה יש לנסות עתה עוה"פ (לצאת ידי כל הדיעות) בהנוגע לקירוב הלבבות של הזוג, ובאם יתברר שאין לזה סיכויים, הנה לדעתי אין כל מקום לעגן את האשה לבלי כל תועלת לשני הצדדים, ואדרבה מרבים עגמ"נ וכו' והלואי היו עושים בזה לפני כו"כ זמן, אבל אין צועקין על העבר.

בעת רצון יזכירו את כל אלה שכותב אודותם על ציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ויהי רצון שיבשר טוב בהנוגע לכאו"א מהם.

בברכה לבשו"ט.

ב"ה, כ"ח סיון, ה'תשי"ח

ברוקלין, נ.י.

לכבוד מר יצחק שי' קורן

שלום וברכה!

מאשר אני בזה קבלת מכתבו מט"ז בסיון, ומנצל הזדמנות זו להדגיש תקותי אשר שיחתנו בטח תביא תוצאות בפועל בהנקודות אודותן נידבר. וכיון שבימים שעברו מאז נודעתי בהזדמנות - והנני מדויק שלא להשתמש בביטוי של מקרה, שהרי כל אחד מאתנו מאמין שכל המתרחש הוא בהשגחה פרטית ולא במקרה - אשר לכבודו השפעה יותר גדולה גם ממה ששערתי מראש, ולכן עוד נתחזקה תקותי שכי' ינצל השפעתו במילואה להחדיר הרעיון, אשר אלה הממונים מטעם העם לנהל בפועל ענינים הנוגעים לכל העם כולו או לחוג רחב או לחוגים רחבים מן העם, הרי פשוט שאין להם להיות מושפעים מנימוקים של מפלגה ואפילו לא מרווחים מפלגתיים בהנוגע להנהלת הענינים שבפועל שנמסרו לידם לטובת כל העם.

במלים אחרות וגם נעימות יותר, כל כמה שלא יהי' תוכן וכו' בענינים של מפלגה וככל המעלה להיות ב"כ של מפלגה הרי גדול פי כמה התוכן בעניני העם כולו ולהיות בא-כוח העם כולו. ולא עוד אלא כפי שרואים במוחש ואפילו בימי הבחירות, הנה הנהגה האמורה מביאה תועלת לבאי-כוח המפלגה גם ברווחים מפלגתיים.

אף שכותב שבמספר שאלות שבררנו יטפל לאחר שובו לאה"ק ת"ו, תקותי בכל זאת - שיתענין לטפל בהן גם בהיותו כאן, והרי בכמה מהן יש לקוות להצלחה יותר גדולה על ידי הטיפול בהן בחו"ל.

בכבוד ובברכה לבשורות טובות.

ב"ה, כ"ט סיון, ה'תשח"י
ברוקלין, נ.י.

הווי"ח איי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר שלמה זלמן שי

שלום וברכה!

ת"ח בעד מאמריו והחוברות ששלח לי, ובטח גם להבא יעשה כן ותודתי אמורה לו מראש.

גם מאשר אני קבלת מכתבו מכ"ה בסיון, ומתאים לשיחתנו מודיעים לאנ"ש אשר באה"ק ת"ו ע"י משיח צדקנו, שכשיסורו הקשויים שלהם בהנוגע ליסוד כפר חב"ד שני באה"ק יבואו אתו בקשר ותקותי שסייע בידם.

אף על פי שאמרו חכמינו ז"ל עניי עירך קודמים, בכל זאת תקותי חזקה אשר בזמן שהותו בחו"ל ובארה"ב ובניו-יורק בפרט ינצל את השפעתו במילואה לחיזוק הדת ברוח ישראל סבא והפצתה גם בחו"ל בכל מקום שידו מגעת, ועל פי הנקודות שדברנו עליהן במשך שיחתנו.

בכבוד ובברכת הצלחה ולבשו"ט.

זה עתה נתקבל מכ' כ' בצירוף העתק מכ' המהנדס. ות"ח על המישלוח.

ב"ה, כ"ח סיון, תשי"ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ' סיון, בו שואל דעתי בהנוגע באיזה מקום ילמוד בעתיד הקרוב.

ומובן שנכון וטוב ביותר וביותר שיקדיש כל זמנו ללימודי קדש, ובפרט בגילו שנוגע הדבר ביותר, ובלשון החסידות יהי' המוח שבראש ממולא רק מעניני תורתנו הק' תורת חיים של ממה"מ הקב"ה, ובעניני תלמוד תורה הרי כבר נודע הפסק דין שאין מקום לדחות ענין של ת"ת למחר ומחרתים, כיון שבכל יום ויום נצטוינו על לימוד זה, ודי ליומו שיפקיע את עצמו ואינו יוכל למלאות מה שחסר הוא אתמול ושלשום, ובדורות האחרונים ובפרט בשנים אלו ובאה"ק ת"ו, אשר עלי' נאמר, עיני ה"א בה מראשית השנה עד אחרית שנה, מוכרח ג"כ סדר קבוע בלימוד פנימיות התורה, וכמבואר בזהר הק' ויותר בפרטיות בדברי ר"ח וויטל (בהקדמתו לשער ההקדמות), באגרת הקדש לרבנו הזקן בעל התניא והשו"ע באגה"ק סי' כ"ו ובכ"מ ומבואר שם ג"כ עד כמה גדול הענין ועד כמה נחוץ הוא בשביל הצלחה דגולה דתורה וקיום המצות.

בשאלתו איך להשפיע על אלו שרואה שמתרחקים מדרך התורה והמצוה.

ידוע בכגון זה הציווי הוכח תוכיח, אלא שצ"ל בדרכי נועם, הוכחה הבאה מתוך אהבת ישראל, ואז גם מצליחים במדה גדולה יותר ובזמן קרוב יותר, ומובן ג"כ שאין להסתפק במה שמדבר עמהם בעצמו, אלא שצריך למצוא ידידים ומכירים שגם הם ישפיעו עליהם בהאמור.

במ"ש אודות מחשבות המבלבלות בעת התפלה - צריך לבדוק את התפילין שלו שתהיינה כשרות כדין, וכן אשר בכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש איזה פרוטות לצדקה, ואחר התפלה בכל יום גם בש"ק ויום טוב יאמר השיעור תהלים חדשי - כפי שנחלק התהלים לימי החדש - ומובן אשר כל זה צ"ל בלי נדר.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

פרק ד משנה ו

רבי יוסי אומר: כל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות. וכל המחלל את התורה, גופו מחלל על הבריות:

נקודות משיחות קודש

לכן, כאשר יהודי משתדל שהתורה תהיה מכובדת בעיני כולם, גם בעיני הבריות (אומות העולם), הבריות מכבדות "את גופו".

(שיחות קודש תשל"ח - מוצ"ש פרשת קורח)

דברי המשנה צריכים עיון: אצל יהודי הנשמה היא העיקר והגוף רק טפל אליה⁶. לפי זה, כאשר המשנה עוסקת בכבוד האדם ("מכובד על הבריות"), היה עליה להדגיש את הנשמה ולא את הגוף??!

זאת ועוד: הביטוי "בריות" מתאים למי שאין להם שום מעלה (לא מצד שכלם ולא מצד מידותיהם) והם בבחינת "בריות בעלמא"⁷, דהיינו שמעלתם היחידה היא שנבראו על-ידי הקב"ה. נשאלת אפוא השאלה - מהו השבח להיות מכובד על-ידי "בריות" נחותות שכאלה?

ההסבר הוא: כבוד התורה (שהיא חכמתו של הקב"ה) הוא דבר המתחייב בפשטות (גם ללא הנמקות והבטחות). אולם לעיתים עשויה השמירה על כבוד התורה להיות כרוכה בקשיים שמציבים חיי הגוף. שכן, בהיות בני ישראל נתונים בגלות כ"כבשה אחת בין שבעים זאבים"⁸, יתכן שהקפדה יתרה על עניינים הקשורים לכבוד התורה תסב להם קשיים בפרנסה וכיוצא בזה.

אומרת לנו המשנה: כאשר יהודי מכבד את התורה, אזי אפילו ה"בריות" הנחותות ביותר לא זו בלבד שלא יפריעו לו בעיני הגוף הגשמיים, אלא הן אף יסייעו לו בעיני הגוף. ואמנם כך גם רואים בפועל, שכאשר יהודי עומד בתוקף על עקרונותיו בכל הקשור לענייני יהדות - סביבתו רוחשת לו כבוד והערכה ומתקיים בו "כל המכבד את התורה - גופו מכובד על הבריות".

(תורת מנחם - התוועדות' תשד"מ, כרך ג, עמ' 1820)

המפרשים¹ ביארו שהכוונה לכבד את ספר התורה ולומדיו. ואולם מכיון שכיבוד ספר-תורה הוא הלכה בשולחן-ערוך² ומסכת אבות באה ללמדנו ענינים שהם "מילי דחסידותא"³, מוכרחים, לכאורה, לפרש את המשנה באופן אחר.

עוד יש לדייק בדברי המשנה - "גופו מכובד" - מהו הדגש על "גופו" דוקא?

להבנת הדברים יש להתבונן בהנהגתו של רבי יוסי עצמו: מסופר במדרש⁴ על "מטרונה" (גבירה מבית המלוכה) שנהגה להציג לרבי יוסי שאלות שונות (כגון, מה הם מעשי הקב"ה לאחר שסיים לברוא את העולם?) ורבי יוסי היה משיב לה על שאלותיה. למרות שיכול היה להמנע מלהשיב לה - ובפרט שהשאלות לא נגעו כלל לאותן מצוות שהיא מחוייבת בהן - עם כל זאת השתדל רבי יוסי לענות על כל שאלותיה, וזאת כדי להעלות את כבוד התורה אף בעיניה של אותה "מטרונה".

לפי זה יש לומר כי באומרו "כבוד התורה" נתכוון רבי יוסי להסברת התורה באופן כזה שיעלה את קרנה וכבודה בעיני הבריות.

זאת אפוא מלמדנו רבי יוסי כי על-פי מידת חסידות יש לכבד את התורה גם במקום שאינו מחוייב מצד הדין וכמו במקרה הנ"ל: אשה נוכריה שואלת שאלות על התורה ואין כל חיוב לענות עליהן - אף-על-פי-כן טרח רבי יוסי להשיב עליהן, בכדי שגם אומות העולם ("הבריות") יכבדו את התורה.

זו גם הסיבה שרבי יוסי נקט הלשון "גופו מכובד", שכן לגויים יש שייכות אך ורק לגופו של היהודי (כנאמר בתניא⁵: "הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם"), אך בכל הנוגע לנשמת היהודי - אין לגויים כל קשר ושייכות.

(1) רש"י ורע"ב. (2) אורח-חיים סימן קמו, יורה - דעה סימן רמד. (3) בבא קמא ל, א. (4) לדוגמה ראה בראשית-רבה ד, ו. שם יז, ז. ועוד. (5) פרק מט. (6) ראה תניא פרק לב. (7) תניא שם. (8) מדרש תנחומא תולדות ה.

יט א וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן
לאמר: ב זאת חקת התורה אשר-צוה יהוה
לאמר דבר א אל-בני ישראל ויקחו אליך
פרה אדמה תמימה אשר אין-בה מום אשר
לא-עלה עליה על רש"י: ג ונתתם אותה אל-
אלעזר הכהן והוציא אותה אל-מחויז למחנה
ושחט אותה לפניו רש"י: ד ולקח אלעזר הכהן
מדמה באצבעו והוה אל-נכח פני אהל-
מועד מדמה שבע פעמים רש"י: ה ושרף את-
הפרה לעיניו את-ערה ואת-בשרה ואת-
דמה על-פרשה שרף: ו ולקח הכהן עץ ארז
ואזוב ושני תולעת והשליך אל-תוך שרפת
הפרה: ז וכבם בגדיו הכהן ורחץ בשרו
במים ואחר יבא אל-המחנה וטמא הכהן
עד-הערב רש"י: ח והשרף אותה וכבם בגדיו
במים ורחץ בשרו במים וטמא עד-הערב:
ט ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח
מחויז למחנה במקום טהור והיתה לעדת

רש"י

א ומליל יי עם משה ועם אהרן
למימר: ב דא גזרת אורייתא די
פקיד יי למימר מלל עם בני
ישראל ויסבון לך תורתא סמקתא
שלמקתא די לית בה מומא די לא
סליק עליה גירא: ג ונתנון יתה
לאלעזר כהנא ונפק יתה למכרא
למשריתא ויכוס יתה קדמוהי:
ד ויסב אלעזר כהנא מדמה
באצבעה וידי לקבל אפי משפן
זמנא מדמה שבע זמנין:
ה ויזקד ית תורתא לעינוהי ית
משפיה וית בשרה וית דמה על
אכלה יזקד: ו ויסב כהנא אעא
דארזא ואזובא וצבע זהורי וירמי
לגו יקידת תורתא: ז ויצבע
לבושהי כהנא ויסחי בשרה
במאי ובתר פן יעול למשריתא
ויהי מסאב כהנא עד רמשא:
ח ודמוקד יתה יצבע לבושהי
במאי ויסחי בשרה במאי ויהי
מסאב עד רמשא: ט ויכנוש גבר
דכי ית קטמא דתורתא ויצנע
למכרא למשריתא באתר דכי
ותהי לכנשתא דבני ישראל
למטרא למי אדיותא חטאתא

לשלוש מחנות: ושחט אותה לפניו. (יומא מב) זר
שוחט ואלעזר רואה: (ד) אל-נכח פני אהל-
מועד. עומד במזרחו של ירושלים ומתפונ ורואה
פתחו של היכל בשעת הזאת הדם (יומא כח):
(ז) אל-המחנה. למחנה שכניה, שאין טמא
משלח חוץ לשתי מחנות, אלא זב ובעל קרי
ומצרע: וטמא הכהן עד-הערב. סרסוהו ודרשוהו:
"וטמא עד-הערב ואחר יבא אל-המחנה":
(ט) והניח מחויז למחנה. (פרה פ"ג) לשלשה

(ב) זאת חקת התורה. לפי שהשטן ואמות
העולם מונין את ישראל לומר: מה המצוה הזאת
ומה טעם יש בה? לפיכך כתב בה "חקת", גזרה
היא מלפני, אין לך רשות להרהר אחריה: ויקחו
אליך. (כמדבר רבה) לעולם היא נקראת על שמה:
פרה שעשה משה במדבר: אדמה תמימה. שתהא
תמימה באדמימות, שאם היו בה שתי שערות
שחורות - פסולה: (ג) אלעזר. (ספרי) מצותה
בסגן: אל-מחויז למחנה. (יומא סח ספרי) חוץ

בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נָדָה חַטָּאת
 הוּא כִּסְיִי: יִשְׂרָאֵל וְכַבֵּם הָאֵסֹף אֶת־אֶפֶר הַפָּרָה
 אֶת־בְּגָדָיו וְטָמָא עַד־הָעֶרֶב וְהִיתָה לְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם לַחֲקֹת עוֹלָם:
 יֵא הַנִּגְעַ בְּמַת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמָא שְׁבַעַת
 יָמִים: יֵב הוּא יִתְחַטָּא־בּוּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר כִּסְיִי: יֵג כָּל־
 הַנִּגְעַ בְּמַת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא
 יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טָמָא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
 הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמָא
 יְהִי עוֹד טָמְאָתוֹ בּוּ כִּסְיִי: יֵד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם
 כִּי־יָמוּת בְּאֵהָל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֵהָל וְכָל־אֲשֶׁר
 בְּאֵהָל וְטָמָא שְׁבַעַת יָמִים כִּסְיִי: טו וְכָל כָּלִי
 פְּתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צֶמֶד פְּתִיל עָלָיו טָמָא

היא: י ויצבע דבניש ית קטמא
 דתורתא ית לבושוהי ויהי מסאב
 עד רמשא ותהי לבני ישראל
 ולגירא דיתגירון ביניכון לקים
 עלם: יא דיקרב במתא לכל
 נפשא דאנשא ויהי מסאב שבעא
 יומין: יב הוא ידי עלוהי ביומא
 תליתאה וביומא שביעאה ידי
 ואם לא ידי עלוהי ביומא
 תליתאה וביומא שביעאה לא
 ידי: יג כל דיקרב במתא
 בנפשא דאנשא די ימות ולא ידי
 עלוהי ית משכנא דני סאב
 וישתצי אנשא ההוא מישראל
 ארי מי אדיותא לא אזדריקו
 עלוהי מסאב יהי עוד סאובתה
 בה: יד דא אוריתא אנש ארי
 ימות במשכנא כל דעלל
 למשכנא וכל די במשכנא יהי
 מסאב שבעא יומין: טו וכל מן
 דחסף פתיח דלית מגופת שייע
 מקף עלוהי מסאב הוא:

רע"י

חלקים מתחלקת: אחד נתן בחר המשחה, ואחד
 מתחלק לכל המשמרות, ואחד נתן בחיל; זה של
 משמרות הנה חוץ לעזרה, לטל ממנו בני העזרות
 וכל הצריכין להטהר, וזה שבהר המשחה - כהנים
 גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה, וזה שפחיל
 — נתון למשמרת מגזרת הכתוב, שנאמר: "והיתה
 לעדת בני־ישראל למשמרת": למי נדה. למי
 הנה, כמו (איכה ג): "וידוֹאֶבֶן בִּי", (זכריה ב):
 "לִידוֹת אֶת־קִרְנוֹת הַגּוֹיִם" לשון זריקה: חטאת
 הוא. לשון חטוי כפשוטו; ולפי הלכותיה קראה
 הכתוב "חטאת", לומר שהיא כקדשים להאסר
 בהנאה: (יב) הוא יתחטא־בו. באפר הפרה (ס"א

הזה): (יג) במת בנפש. ואיזה מת? של נפש
 האדם, להוציא נפש בהמה, שאין טמאתה צריכה
 הנזה (ולא טמאת שבעה). דבר אחר: בנפש, זו
 רביעית דם (חולין עב): אֶת־מִשְׁכַּן ה' טָמָא. אם
 נכנס לעזרה אפלו בטבילה בלא הנזה שלישי
 ושביעי: עוד טמאתו בו. אף־על־פי שטבל:
 (יד) כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֵהָל. בעוד שהמת בתוכו:
 (טו) וְכָל כָּלִי פְתוּחַ. (חולין כה א) בכלי חרס
 הכתוב מדבר, שאין מקבל טמאה מגבו אלא
 מתוכו, לפיכך אם אין מגופת צמידתו פתולה עליו
 יפה בחבור - טמא הוא. הא אם יש צמיד פתיל
 עליו - טהור: פתיל. לשון מחבר בלשון עברי. וכן

הוא רש"י: מו וְכָל אֲשֶׁר-יֹנֵעַ עַל-פְּנֵי הַשָּׂדֶה
בַּחֲלָל-חֶרֶב אוֹ בְּמָת אוֹ-בַעֲצָם אָדָם אוֹ
בַקֶּבֶר יִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים רש"י: יז וְלָקְחוּ לַטָּמֵא
מֵעֵפֶר שִׁרְפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מִיֵּם חַיִּים
אֶל-כָּלִי: ע"ב בחול שני יח וְלָקַח אִזּוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם
אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל-הָאֱהָל וְעַל-כָּל-הַכֵּלִים
וְעַל-הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר הִיוּ-שָׁם וְעַל-הַנֶּגֶעַ בַּעֲצָם
אוֹ בַּחֲלָל אוֹ בְּמָת אוֹ בַקֶּבֶר: יט וְהִזָּה הַטָּהוֹר
עַל-הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
וְחָטְאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַכִּבֵּם בַּגִּדִּיו וּרְחִץ בַּמַּיִם
וְטָהַר בַּעֲרָב רש"י: כ וְאִישׁ אֲשֶׁר-יִטְמָא וְלֹא
יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל
כִּי אֶת-מִקְדָּשׁ יְהוָה טָמֵא מִי נִגְדָה לֹא-זֶרֶק
עָלָיו טָמֵא הוּא רש"י: כא וְהִיתָה לָהֶם לַחֲקַת
עוֹלָם וּמִזֶּה מִי-הַנֶּגֶד יַכִּבֵּם בַּגִּדִּיו וְהַנֶּגֶעַ בְּמִי
הַנֶּגֶד יִטְמָא עַד-הָעֶרֶב רש"י: כב וְכָל אֲשֶׁר-יֹנֵעַ

טז וכל די יקרב על אפי חקלא
בקטל חרפא או במתא או
בגרמא דאנשא או בקברא יהי
מסאב שבאעא יומין: יז ויסבון
לדמסאב מעפר יקדת חטאתא
ויתנון עלוהי מי מבוע למן:
יח ויסב אזובא ויטבול במיא
גבר דכי ינדי על משפנא ועל כל
מניא ועל נפשתא די הוו תמן
ועל דיקרב בגרמא או בקטלא או
במתא או בקברא: יט וינדי דכיא
על מסאבא ביומא תליתאה
וביומא שביעאה וידכנה ביומא
שביעאה ויצבע לבושהי ויסחי
במיא וידפי ברמשא: כ וגבר די
יסתאב ולא ינדי עלוהי וישתצי
אנשא ההוא מגו קהלא ארי ית
מקדשא דיי סאב מי אדיותא לא
אזדריקו עלוהי מסאב הוא:
כא ותהי להון לקים עלם ודנדי
מי אדיותא יצבע לבושהי
ודיקרב במי אדיותא יהי מסאב
עד רמשא: כב וכל די יקרב בה
מסאבא יהי מסאב ואנש דיקרב

רש"י

בהן שעור הנזה: והנגע וגו' יטמא. ואין טעון
כבוס בגדים: (כב) וכל אשר יגע בו. הטמא
הזה שנטמא במת יטמא: והנפש הנגעת. בו
בטמא מת: תטמא עד-הערב. מכאן למדנו,
שהמת אבי אבות הטמאה והנוגע בו אב הטמאה
ומטמא אדם. והו פרושה לפי משמעה והלכותיה.
ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה
הדרשן, וזהו: (ב) ויקחו אליך. משלהם, כשם
שהם פקדו נזמי הנזה לעגל משלהם, כך יביאו זו
לכפרה משלהם: פרה אדמה. משל לכן שפחה
שטנף פלטין של מלך. אמרו: תבא אמו ותקנח
הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל: אדמה. על

(בראשית ל): "נפתולי אלהים נפתלתי", נתחברתי
עם אחותי: (טז) על-פני השדה. (חולין עב)
רבותינו דרשו: לרבות גולל ודופק, ופשוטו: "על-
פני השדה", שאין שם אהל - מטמא המת שם
בנגיעה: (יט) וחטאו ביום השביעי. (ספרי) הוא
גמר טהרתו: (כ) ואיש אשר יטמא וגו'. אם
נאמר מקדש, למה נאמר משכן כו? כדאיתא
בשבועות (דף טז): (כא) ומזה מי-הנדה. (נדה ט,
יומא יד) רבותינו אמרו שהמזה טהור, וזה בא ללמד
שהנושא מי חטאת - טמא טמאה חמורה לטמא
בגדים שעליו, מה שאין פן בנוגע. וזה שהוציא
בלשון "מזה", לומר לך שאין מטמאין עד שיהא

בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעָת תִּטְמָא
 עַד-הָעֶרֶב ^{כס"ו}: פ כ א וַיָּבֹאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל כָּל-
 הָעֵדָה מִדְּבַר-צֶן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם
 בְּקֶדֶשׁ וַתֵּמַת שָׁם מְרִים וַתִּקְבֹּר שָׁם ^{כס"ו}:
 ב וְלֹא-הָיָה מִים לָעֵדָה וַיִּקְהֲלוּ עַל-מֹשֶׁה וְעַל-
 אֹהֶרֶן ^{כס"ו}: ג וַיִּרְבּוּ הָעָם עִם-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ
 לֵאמֹר וְלוֹ גִּוְעֵנוּ בְּגֹועַ אַחֲינוּ לִפְנֵי יְהוָה ^{כס"ו}:
 ד וְלָמָּה הִבַּאתֶם אֶת-קֹהֶל יְהוָה אֶל-הַמִּדְבָּר
 הַזֶּה לָמוֹת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ: ה וְלָמָּה
 הֵעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל-הַמָּקוֹם
 הָרָע הַזֶּה לֹא אֶמְקוֹם זֶרַע וַתֵּאנָה וְגַפְּךָ וְרִמּוֹן
 וּמִים אֵין לְשִׁתּוֹת: ו וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי
 הַקֹּהֶל אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם

בה יהי מסאב עד רמשא:
 א ואתו בני ישראל כל פנשתא
 למדברא דצין בירחא קדמאה
 ויתב עמא ברקם ומיתת תמן
 מרים ואתקברת תמן: ב ולא
 הוה מיא לכנשתא ואתפנשו על
 משה ועל אהרן: ג ונצא עמא
 עם משה ואמרו למימר ולוי
 דמתנא במותא דאחנא קדם יי:
 ד ולמא אעלתון ית קהל לא דיי
 למדברא הדין לממת תמן אנחנא
 ובעירנא: ה ולמא אסקתונא
 ממצרים לאיתאה יתנא לאתרא
 בישא הדין לא אתר פשר לבית
 זרע ואף לא תינין וגופנין
 ורמונין ומיא לית למשתי:
 ו ועל משה ואהרן מן קדם
 קהל לתרע משפן זמנא ונפלו
 על אפיהון ואתגלי יקרא דיי

רע"ו

בו, כך פרה מטמאה כל העוסקין בה, וכשם
 שנטהרו באפרו, שנאמר (שם): "ויזר על-פני המים
 וגו'", כך, "ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת
 וגו'": (א) כל-העדה. עדה השלמה, שפבר מתו
 מתי מדבר ואלו פרשו לחיים: ותמת שם מרים.
 (מ"ק כ"ח) למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה
 אדמה? לומר לה: מה קרבנות מכפרין (ס"א כמו
 שפרה אדמה מכפרת), אף מיתת צדיקים מכפרת:
 ותמת שם מרים. (שם) אף היא בנשיקה מתה.
 ומפני מה לא נאמר בה: "על-פי ה'?" שאינו דרוך
 פבוד של מעלה. ובאהרן נאמר (במדבר לג): "על-
 פי ה'", ב"אלה מסעי": (ב) ולא-היה מים
 לעדה. מכאן, שכל ארבעים שנה היה להם הבאר
 בזכות מרים: (ג) ולו גוענו. הלואי שגוענו:
 בגוע אחינו. במיתת אחינו בדבר. למד שמיתת
 צמא מגנה ממנה: בגוע. שם דבר הוא, כמו
 "במיתת אחינו", ולא יתכן לפרשו "כשמתו"

שם (ישעיה א): "אם יאדימו בתולע", שהחטא קרוי
 אדם: תמימה. על שם ישראל שהיו תמימים
 ונעשו בו בעלי מומין - תבא זו ותכפר עליהם
 ויחזרו לתמותם: לא עלה עליה על. כשם שפרקו
 מעליהם על שמים: (ג) אל-אלעזר הפהן. כשם
 שנקהלו על אהרן, שהוא פהן, לעשות העגל. ולפי
 שאהרן עשה את העגל לא נעשית עבודה זו על
 ידו, שאין קטיגור נעשה סניגור: (ד) ושרף
 את-הפרה. כשם שנושרף העגל: (ו) עץ ארז
 ואזוב ושני תולעת. שלשה מינין הללו כנגד
 שלשת אלפי איש שנפלו בעגל. וארז הוא הגבה
 מכל האילנות ואזוב נמוך מכלם, סימן, שהגבה
 שנתגאה וחסא, ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת,
 ויתכפר לו: (ט) למשמרת. כמו שפשע העגל
 שמור לדורות לפרענות, שאין לה פקדה שאין בה
 מפקדת העגל, שנאמר (שמות לב): "וביום פקדי
 ופקדתי וגו'". וכשם שהעגל מטמא כל העוסקין

להון: ז ומליל יי עם משה
למימר: ח סב ית חטרא ואכנש
ית כנשתא את ואהרן אחור
ותמללון עם פיפא לעיניהון ויתן
מוהי ותפק להון מיא מן פיפא
ותשקי ית כנשתא וית בעירהון:
ט ונסיב משה ית חטרא מן קדם
יי כמא די פקדה: י ואכנישו
משה ואהרן ית קהל לא לקדם
פיפא ואמר להון שמעו כען
סרבניא המן פיפא הדין נפק
לכון מיא: יא וארם משה ית
ידה ומחא ית פיפא בחטרה
תרתין זמנין ונפקו מיא סגיא
ושתיאת כנשתא ובעירהון:
יב ואמר יי למשה ולאהרן חלף
די לא המנתון במימרי לקדשותי
לעיני בני ישראל בכן לא תעלון
ית קהל הדין לארעא די יהבית
להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את־הקהל הזה

וירא כבוד־יהוה אליהם: פ שלישי וידבר
יהוה אל־משה לאמר: ח קח את־המטה
והקהל את־העדה אתה ואהרן אחיך
ודברתם אל־הסלע לעיניהם ונתן מימיו
והוצאת להם מים מן־הסלע והשקית את־
העדה ואת־בעירם רס"י: ט ויקח משה את־
המטה מלפני יהוה כאשר צוהו: י ויקהלו
משה ואהרן את־הקהל אל־פני הסלע ויאמר
להם שמעו־נא המרים המן־הסלע הזה
נוציא לכם מים רס"י: יא וירם משה את־ידו ויך
את־הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים
ותשת העדה ובעירם רס"י: יב ויאמר יהוה
אל־משה ואל־אהרן יען לא־האמנתם בי
להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את־הקהל הזה

רס"י

ולא הוציא. אמרו: שמא צריך להכותו כבראשונה,
שנאמר (שמות יז) "והיפת בצור" - ונזדמן להם
אותו סלע והכהו: (יב) יען לא־האמנתם בי.
גלה הפתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין
לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם: כעון שאר דור
המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כך היה
עון משה ואהרן. והלא (במדבר יא) "הצאן ובקר
ישחט" קשה מזו? אלא לפי שבפסתר - חסד עליו
הפתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל - לא חסד עליו
הפתוב, מפני קדוש השם: להקדישני. שאלו
דברתם אל הסלע והוציא, הייתי מקדש לעיני
העדה ואומרים: מה סלע זה, שאינו מדבר ואינו
שומע ואינו צריך לפרנסה, מקים דבורו של מקום,
קל וחמר אנו!: לכן לא תביאו. בשבועה, כמו

אחינו", שאם פן היה לו להגיד "בגוע" (בחולם
הוא"ו): (ח) ואת־בעירם. (במדבר רבה) מכאן,
שחס הקדוש־ברוך־הוא על ממונם של ישראל:
(י) ויקהלו וגו'. (שם) זה אחד מן המקומות
שהחזיק מעט את המרבה: המן־הסלע הזה
נוציא. לפי שלא היו מפירין אותו, לפי שהלך
הסלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר, והיו
ישראל אומרים להם: מה לכם? מאיזה סלע
תוציאו לנו מים? לכך אמר להם: "המרים",
סרבנים, לשון יוני שוטים - מורים את מוריהם,
המן הסלע הזה, שלא נצטוינו עליו, נוציא לכם
מים?: (יא) פעמים. לפי שבראשונה לא הוציא
אלא טפין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא
ודברתם אל־הסלע", והמה דברו אל סלע אחר

אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם כִּסִּי: יג הִמָּה מִי
מְרִיכָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה
וַיִּקְדָּשׁ בָּם כִּסִּי: טו רַבִּיעִי יִשְׁלַח מֹשֶׁה
מִלְאָכִים מִקִּדְּשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם כֹּה אָמַר
אֲחִיד יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מִצַּאתֵנוּ כִּסִּי: טז וַיֵּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרִימָה
וַנָּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם
וְלֹא־בִתְּנוּ כִּסִּי: טז וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קִלְנוּ
וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ
בְּקִדְּשׁ עִיר קִצָּה גְבוּלָךְ כִּסִּי: יז נַעֲבֹרָה־נָא
בְּאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה
מִי בָּאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּלְךָ לֹא נִטֶּה יָמִין

להון: יג אנון מי מצותא די נצו
בני ישראל קדם יי ואתקדש
בהון: יד ושלח משה אנגדין
מרקם לות מלכא דאדום כדנן
אמר אחיד ישראל את ידעת ית
כל עקתא די אשפתתנא:
טו ונחתו אבהתנא למצרים
ויתבנא במצרים יומין סגיאין
ואבאישו לנא מצראי
ולאבהתנא: טז וצלינא קדם יי
וקביל צלותנא ושלח מלאכא
ואפקנא ממצרים והא אנחנו
ברקם קרתא דבסטר תחומך:
יז נעבר כען בארעך לא נעבר
בחקל ובכרם ולא נשתי מי גוב
בארץ מלכא גזל לא נסטי
לימינא ולסמאלא עד דנעבר

רש"י

על יעקב: (טו) וירעו לנו. סבלנו צרות רבות:
ולאבתינו. מכאן, שהאבות מצטערים בקבר
כשפרענות באה על ישראל: (טז) וישמע קלנו.
בברכה שברכנו אבינו (בראשית כז): "הקל קול
יעקב", שאנו צועקים ונענים: מלאך. זה משה.
מכאן, שהנביאים קרואים "מלאכים", ואומר (ד"ה
ב לו): "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים":
(יז) נעברה־נא בארצך. אין לך לעורר על
הרשה של ארץ־ישראל, כשם שלא פרעת החוב,
עשה לנו עזר מעט לעבר דרך ארצך: ולא נשתה
מי באר. (במדבר רבה) "מי בורות" היה צריך לומר,
אלא כך אמר משה: אף־על־פי שיש בידינו מן
לאכל ובאר לשותות, לא נשתה ממנו, אלא נקנה
מכם אכל ומים להנאתכם. מכאן לאכסנאי, שאף־
על־פי שיש בידו לאכל, יקנה מן החנוני, כדי
להנות את אשפיו: דרך המלך גלך וגו'. אנו
חוסמים את בהמתנו ולא יטו לכאן ולכאן לאכל:

(שמואל א ג): "לכן נשבעתי לבית עלי". נשבע
בקפיצה, שלא ירבו בתפלה על כך: (יג) הִמָּה
מי מריכה. הם הנזכרים במקום אחר: (סנהדרין ק"א
ב) את אלו ראו אצטגניני פרעה, שמושיען של
ישראל לוקה במים, לכך גזרו (שמות א): "כל־הבן
הילוד היארה תשליכהו": ויקדש בם. שמתו משה
ואהרן על ידם, (ובחים קט"ו ב) שפשקדוש־ברוך־
הוא עושה דין במקדשו, הוא יראוי ומתקדש על
הבריות. וכן הוא אומר (תהילים סח): "נורא אלהים
ממקדשו", וכן הוא אומר (ויקרא י): "בקרבי
אקדש": (יד) אחיד ישראל. מה ראה להזכיר
כאן אתה? אלא אמר לו: אחים אנחנו, בני
אברהם, שנאמר לו (בראשית טו): "כִּי־גֵר יִהְיֶה
זְרַעְךָ" ועל שנינו היה אותו החוב לפרעו: אתה
ידעת את כל־התלאה. לפיכך פירש אביכם מעל
אבינו (שם לו): "וילך אל־ארץ מפני יעקב
אחיו" - מפני השטר חוב המטל עליהם, והטילו

וּשְׂמָאוֹל עַד אֲשֶׁר-נֶעְבַר גִּבְלָךְ כִּסִּי: יח וַיֹּאמֶר
 אֵלָיו אָדוֹם לֹא תֵעָבֶר בִּי פֶן-בַּחֲרֵב אֵצֶא
 לְקִרְאָתְךָ כִּסִּי: יט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
 בַּמִּסְלָה נֵעְלָה וְאִם-מִימִיד נִשְׁתַּה אֲנִי וּמִקְנִי
 וְנִתְּתִי מְכָרָם רַק אֵין-דָּבָר בְּרַגְלִי אֶעֱבֹרָה כִּסִּי:
 כ וַיֹּאמֶר לֹא תֵעָבֶר וַיֵּצֵא אָדוֹם לְקִרְאָתוֹ בְּעַם
 כָּבֵד וּבִיד חֲזָקָה כִּסִּי: כא וַיִּמָּאֵן אָדוֹם נִתַּן
 אֶת-יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעֲלוֹ: פ
 חֲמִישִׁי כב וַיִּסְעוּ מִקֶּדֶשׁ וַיָּבֹאוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל כָּל-
 הָעֵדָה הָרֹהֵר כִּסִּי: כג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה
 וְאֶל-אַהֲרֹן בְּהַר הָהָר עַל-גִּבּוֹל אֶרֶץ-אָדוֹם
 לֵאמֹר כִּסִּי: כד יֵאָסֶף אַהֲרֹן אֶל-עַמּוּי בִּי לֹא
 יָבֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל
 אֲשֶׁר-מְרִיתֶם אֶת-פִּי לְמִי מְרִיבָה: כה קַח
 אֶת-אַהֲרֹן וְאֶת-אַלְעָזָר בְּנָיו וְהֵעַל אֹתָם הָרֹהֵר
 הָהָר כִּסִּי: כו וְהִפְשֵׁט אֶת-אַהֲרֹן אֶת-בְּגָדָיו

תְּחִוּמָּךְ: יח וַאֲמַר לֵה אֲדוֹמָא
 לֹא תֵעָבֶר בְּתִחוּמִי דִילְמָא
 בְּדִקְטָלִין בַּחֲרָבָא אָפּוֹק
 לְקִדְמוּתָךְ: יט וַאֲמָרוּ לֵה בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל בַּאֲרַח כְּבִישָׂא נִסְק וְאִם
 מִיִּיד נִשְׁתִּי אָנָּא וּבְעִירִי וְאִיהֵב
 דְּמִיְהוֹן לְחוּד לִית פְּתָגָם דְּבִיש
 בְּרַגְלִי אֶעֱבֹר: כ וַאֲמַר לֹא תֵעָבֶר
 וּנְפִק אֲדוֹמָא לְקִדְמוּתָהּ בְּחִיל
 רַב וּבִידָא תְּקִיפָא: כא וְסָרִיב
 אֲדוֹמָא שְׂבַק יֵת יִשְׂרָאֵל לְמַעַבְר
 בְּתִחוּמָהּ וְסָטָא יִשְׂרָאֵל מְלוּתָהּ:
 כב וּנְטָלוּ מִרְקָם וְאָתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 כָּל כְּנִשְׁתָּא לְהַר טוֹרָא: כג וַאֲמַר
 יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּהַר טוֹרָא עַל
 תְּחוּם אֶרֶצָא דְּאָדוֹם לְמִימֶר:
 כד יִתְכַנֵּשׂ אַהֲרֹן לְעִמָּה אָרִי לֹא
 יֵיעוֹל לְאַרְעָא דִּי יְהִבִּית לְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל עַל דִּי סָרְבִּתוֹן עַל מִימְרִי
 לְמִי מִצּוּתָא: כה דָּבָר יֵת אַהֲרֹן
 וְיֵת אֶלְעָזָר בְּרֵהּ וְתִסִּיק יִתְהוֹן
 לְהַר טוֹרָא: כו וַאֲשַׁלַּח יֵת אַהֲרֹן
 יֵת לְבוֹשׁוֹהִי וְתַלְבָּשׁוֹן יֵת אֶלְעָזָר

רַעֲשִׁי

הָהָרִים, שְׁלֹשָׁה נִשְׁאָרוּ בָּהֶן: הַר סִינִי - לְתוֹרָה, וְהַר
 נֹב - לְקַבּוּרַת מֹשֶׁה. וְהַר הָהָר - לְקַבּוּרַת אַהֲרֹן:
 (כג) עַל-גִּבּוֹל אֶרֶץ-אָדוֹם. מַגִּיד, שְׁמִפְנֵי
 שְׁנֵתִחְבְּרוּ כָּאֵן לְהִתְקַרֵּב לַעֲשׂוֹ הָרָשָׁע, נִפְרָצוּ
 מַעֲשִׂיהֶם וְחִסְרוּ הַצִּדִּיק הַזֶּה, וְכֵן הִנָּבִיא אוֹמֵר
 לִיהוֹשָׁפָט (ד"ה ב כ): "בְּהִתְחַפְּרוּ עִם-אֲחֻזִּיהוּ פֶרֶץ
 ה' אֶת מַעֲשִׂיךָ": (כה) קַח אֶת-אַהֲרֹן. בְּדִבְרֵי
 נְחוּמִים. אָמַר לוֹ: אֲשֶׁרִיד שְׁתַּרְאָה כְּתָרְךָ נִתּוֹן
 לְכַנֶּד, מַה שָּׂאִין אֲנִי וְכַאי לְכָךְ: (כו) אֶת-בְּגָדָיו.
 אֶת בְּגָדֵי כְהֵנָּה גְדוּלָה הַלְבִּישָׁהוּ וְהִפְשִׁיטָם מַעֲלִיו
 לְתַתָּם עַל בְּנוֹ בְּפָנָיו. אָמַר לוֹ: "הַכֵּנִס לְמַעְרָה",
 וְנִכְנַס. רָאָה מִשָּׂה מַצַּעַת וְגַר דְּלוּק. אָמַר לוֹ: "עֲלֵה

(יח) פֶּן-בַּחֲרֵב אֵצֶא לְקִרְאָתְךָ. אֹתָם מִתְּגָאִים
 בְּקוֹל שְׁהוּרִישְׁכֶם אֲבִיכֶם וְאִמְרָתָם: "וְנִצְעַק אֶל-ה'
 וַיִּשְׁמַע קִלְגוּ", וְאֲנִי אֵצֶא עֲלִיכֶם בְּמָה שְׁהוּרִישְׁנִי
 אָבִי (בְּרַאשִׁית כז): "וְעַל חֲרָבָךְ תִּחְיֶה": (יט) רַק
 אֵין-דָּבָר. אֵין שׁוּם דָּבָר מִזִּיקָךְ: (כ) וּבִיד חֲזָקָה.
 בְּהִבְטָחַת זְקִנְגוּ (שם): "וְהִידִים יָדֵי עֲשׂוֹ":
 (כב) כָּל-הָעֵדָה. כָּלִם שְׁלָמִים וְעוֹמְדִים לְהַכְנִס
 לְאָרֶץ, שְׁלֹא הָיָה בָּהֶן אֶחָד מֵאוֹתָם שְׁנִגְזָרָה גְזָרָה
 עֲלֵיהֶם, שְׂכָבָר כָּלוּ מִתִּי מְדָבָר, וְאֵלוּ מֵאוֹתָם שְׂכָתוּב
 בָּהֶן (דְּבָרִים ד): "חֲיִים כָּלְכֶם הַיּוֹם": הַר הָהָר. הַר
 עַל גְּבִי הַר, כְּתִפּוֹת קָטָן עַל גְּבִי תִפּוֹת גְּדוֹל.
 וְאֶף-עַל-פִּי שְׁהָעֵנָן הוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם וּמִשְׁוֹה אֶת

ברה ואהרן יתקנש וימות תמן: כז ועבד משה כמא די פקיד יי וסליקו להר טורא לעיני כל פנשתא: כח ואשלח משה ית אהרן ית אלעזר ברה ומית אהרן תמן ברש טורא ונחת משה ואלעזר מן טורא: כט וחזו כל פנשתא ארי מית אהרן ובכו ית אהרן תלתין יומין כל בית ישראל: א ושמע פנענאה מלכא דערד יתב דרומא ארי אתא ישראל ארץ מאלליא ואגח קרבא בישראל

והלבשתם את-אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם כס"י: כז ויעש משה כאשר צוה יהוה ויעלו אל-הר ההר לעיני כל-העדה כס"י: כח ויפשט משה את-אהרן את-בגדיו וילבש אתם את-אלעזר בנו וימת אהרן שם בראש ההר וירד משה ואלעזר מן-ההר: כט ויראו כל-העדה כי גוע אהרן ויבכו את-אהרן שלשים יום כל בית ישראל כס"י: ס כא א וישמע הפנעני מלך-ערד ישב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב | ממנו

רש"י

דהא, לפי שהוא נתינת טעם למה שלמעלה הימנו. למה ויראו? לפי שהרי מת אהרן, אבל על תרגום ויחזו כל פנישתא אין לשון דהא נופל אלא לשון אשר, שהוא מגזרת שמוש אי, שמצינו "אם" משמש בלשון "אשר", כמו (איוב כא): "ואם-מדוע לא-תקצר רוחי". והרבה מפרשים מזה הלשון (שם יד): "אם חרוצים ימיו": (א) וישמע הפנעני. שמע שמת אהרן ונסתלקו עניי פבוד כו', כדאיתא בראש השנה (דף ג). ועמלק מעולם רצועת מרדות לישראל, מזמן בכל עת לפרענות: ישב הנגב. זה עמלק, שנאמר (במדבר יג): "עמלק יושב בארץ הנגב", ושנה את לשונו לדבר בלשון פנען, כדי שיהיו ישראל מתפללים להקדוש-ברוך-הוא לתת פנענים בידם, והם אינם פנענין, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון פנען; אמרו: "נתפלל סתם", שנאמר: "אם-נתן תתן את-העם הזה בידי": דרך האתרים. דרך הנגב שהלכו בה המרגלים, שנאמר (שם): "ויעלו בנגב". דבר אחר: "דרך האתרים" דרך התיר הגדול הנוסע לפניהם, שנאמר (שם י): "דרך שלשת ימים

למטה" - ועלה, "פשט ידיך" - ופשט, "קמץ פיך" - וקמץ, "עצם עיניך" - ועצם, מיד חמד משה לאותה מיתה, וזהו שנאמר לו (דברים לב): "באשר-מת אהרן אחיך" - מיתה שנתאזית לה: (כז) ויעש משה. (במדבר רבה) אף-על-פי שהדבר קשה לו, לא עכב: (כט) ויראו כל-העדה וגו'. (שם) כשראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד, אמרו: היכן הוא אהרן? אמר להם: מת. אמרו: אפשר, מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלט בו מלאך המות? מיד בקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה, ראו - והאמינו: כל בית ישראל. האנשים והנשים; לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו: פי גוע. אומר אני שהמתרגם "דהא מית", טועה הוא, אלא אם כן מתרגם ויראו - "ואתחזיאו", שלא אמרו רבותינו זכרונם לברכה, "כ"י" זה משמש בלשון "דהא", אלא על מדרש שנסתלקו עניי פבוד, וכדאמר רבי אבהו (ראש השנה ג): אל תקרי "ויראו" אלא "ויראו", ועל לשון זה נופל לשון

ושבא מנה שבא: ב וקנים
 ישראל קים קדם יי ואמר אם
 ממסר תמסר ית עמא הדין בידי
 ואגמר ית קרויהון: ג וקביל יי
 צלותה דישראל ומסר ית
 כנענאה וגמר יתהון וית קרויהון
 וקרא שמה דאתרא חרמה:
 ד ונטלו מהר טורא ארח ימא
 דסוף לאקפא ית ארעא דאדום
 ועקת נפשא דעמא בארעה:
 ה ואתרעם עמא במימרא דיי
 ועם משה נצו למא אסקתונא
 ממצרים לממת במדברא ארי
 לית לחמא ולית מיא ונפשנא
 עקת במנא הדין דמיכלה קליל:
 ו וגרי יי בעמא ית חונו קלן

שבי רש"י: ב וידר ישראל נדר ליהוה ויאמר
 אם-נתן תתן את-העם הזה בידי והחרמתי
 את-עריהם רש"י: ג וישמע יהוה בקול ישראל
 ויתן את-הכנעני ויחרם אתהם ואת-עריהם
 ויקרא שם-המקום חרמה רש"י: פ ד ויסעו מהר
 ההר דרך ים-סוף לסבב את-ארץ אדום
 ותקצר נפש-העם בדרך רש"י: ה וידבר העם
 באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים
 למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו
 קצה בלחם הקלקל רש"י: ו וישלח יהוה בעם
 את הנחשים השרפים וינשכו את-העם וימת

רש"י

לומר "ותקצר נפש העם בדרך" - בהיותם בדרך,
 ולא פירש בו במה קצרה, שכל מקום שתמצא
 קיצור נפש במקרא מפורש שם במה קצרה כגון
 (זכריה יא): "ותקצר נפשי בהם", וכגון (שופטים י):
 "ותקצר נפשו בעמל ישראל", וכל דבר הקשה על
 אדם נופל בו לשון "קצור נפש", כאדם שהטרח
 בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר ואין
 לו מקום פתוח לבו לגור שם אותו הצער. ובדבר
 המטריח נופל לשון גדל, שגדול הוא וכבד על
 האדם, כגון (זכריה יא): "וגם נפשמ בחלה כי גדלה
 עלי", (איוב י): "ויגאה בשחל תצודני". כללו של
 פרושו: כל לשון קצור נפש בדבר - לשון שאין
 יכול לסבלו הוא, שאין הדעת סובלתו:
 (ה) באלהים ובמשה. השוו עבד לקונו (במ"ר):
 למה העליתנו. שניהם שוים: ונפשנו קצה. אף
 זה לשון קצור נפש ומאוס: בלחם הקלקל. (ע"ז
 ה) לפי שהמן נבלע באיברים, קראוהו "קלוקל",
 אמרו: עתיד המן הזה שיתפח במעינו, כלום יש
 ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא?: (ו) את
 הנחשים השרפים. (במ"ר) ששורפים את האדם

לתור להם מנוחה: וישב ממנו שבי. אינה אלא
 שפחה אחת (ילקוט בשם מדרש): (ב) והחרמתי.
 אקדיש שללם לגבה: (ג) ויחרם אתהם.
 בהריגה: ואת-עריהם. חרמי גבה: (ד) דרך
 ים-סוף. כיון שמת אהרן ובאה עליהם מלחמה זו,
 חזרו לאחוריהם דרך ים סוף, הוא הדרך שחזרו
 להם כשנגזר עליהם גזרת מרגלים, שנאמר (דברים
 א): "וסעו המדברה דרך ים-סוף". וכאן חזרו
 לאחוריהם (עיינ פ' פנחס) שבע מסעות, שנאמר (שם
 י): "ובני ישראל נסעו מבארת בני-יעקן מוסרה
 שם מת אהרן". וכי במוסרה מת? והלא בהר ההר
 מת?! אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו
 כאלו הוא בפניהם. וצא וברק במסעות ותמצא
 שבע מסעות מן מוסרה עד הר ההר: לסבב
 את-ארץ אדום. שלא נתנם לעבר בארצו: ותקצר
 נפש-העם בדרך. בטרח הדרך שהקשה להם.
 אמרו: עכשו היינו קרובים להכנס לארץ ואנו
 חוזרים לאחורינו, כך חזרו אבותינו ונשתהו
 שלשים ושמונה שנה עד היום, לפיכך קצרה נפשם
 בענוי הדרך. ובלשון לע"ז אנקרוטלו"ר. ולא יתכן

וּנְכִיתוּ יָת עָמָא וּמִית עִם סְגִי
מִיִּשְׂרָאֵל: ז וְאַתָּא עָמָא לְמִשָּׁה
וְאָמְרוּ חֲבִנָא אָרִי אֲתֵרְעֻמָּנָא קָדָם
יְיָ וְעָמְדָּ נְצִינָא צְלִי קָדָם יְיָ וְיַעֲדִי
מִנָּנָא יָת חוּיָא וְצְלִי מִשָּׁה עַל
עָמָא: ח וְאָמַר יְיָ לְמִשָּׁה עֲבַד לִךְ
קָלִיא וְשׁוּי יָתָה עַל אֶת וְיִהִי כָל
דִּיתְנִכִּית וְיִחְזִי יָתָה וְיִתְקַיֵּם:
ט וְעֲבַד מִשָּׁה חוּיָא דְנַחֲשָׁא
וְשׁוּיָה עַל אֶת וְהָוָה כִּד נִכִּית
חוּיָא יָת גְּבָרָא וּמִסְתַּפֵּל לְחוּיָא
דְנַחֲשָׁא וּמִתְקַיֵּם: י וְנָטְלוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְשָׂרוּ בְּאֵבֶת: יא וְנָטְלוּ
מֵאֵבֶת וְשָׂרוּ בְּמִגִּזִּית עֲבָרָאִי
בְּמִדְבָּרָא דִּי עַל אִפִּי מוֹאָב
מִמִּדְבָּרָא שְׁמִשָּׁא: יב מִתְּמָן נָטְלוּ
וְשָׂרוּ בְּנַחֲלָא דְזָרְד: יג מִתְּמָן
נָטְלוּ וְשָׂרוּ מִעֲבָרָא דְאַרְנוֹן דִּי
בְּמִדְבָּרָא דְנַפֵּק מִתְּחוּם אֲמוֹרָא

עִם־רַב מִיִּשְׂרָאֵל כִּסְׁי: ז וַיֵּבֵא הָעָם אֶל־מִשָּׁה
וַיֹּאמְרוּ חֲטֵאנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ בִּיהוָה וְכָךְ הִתְפַּלֵּל
אֶל־יְהוָה וְיֹסֵר מֵעַלֵּינוּ אֶת־הַנַּחֲשׁ וַיִּתְּפַלֵּל
מִשָּׁה בְּעַד הָעָם כִּסְׁי: ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מִשָּׁה
עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־גֵּם וְהָיָה
כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וְחִי כִסְׁי: ט וַיַּעַשׂ מִשָּׁה
נָחֹשׁ נִחָשֶׁת וַיִּשְׁמְהוּ עַל־הַגֵּם וְהָיָה אִם־נָשָׁךְ
הַנָּחֹשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נָחֹשׁ הַנִּחָשֶׁת
וְחִי כִסְׁי: י וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֵבֶת:
יא וַיִּסְעוּ מֵאֵבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵיִי הָעֵבְרִים בְּמִדְבָּר
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ כִּסְׁי:
יב מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחֲל זָרְד: יג מִשָּׁם נָסְעוּ
וַיַּחֲנוּ מִעֲבַר אֲרֵנוֹן אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר הַיַּצֵּא מִגִּבֹּל

רע"י

בְּאֵרֶס שְׁנֵיהֶם: וַיִּנָּשְׁכוּ אֶת־הָעָם. יבֵּא נָחֹשׁ שְׁלֵקָה
עַל הוֹצָאת דְּבָה וְיִפְרַע מִמוֹצֵיאֵי דְבָה, יבֵּא נָחֹשׁ
שְׁכַל הַמִּינִין נִטְעָמִין לוֹ טַעַם אֶחָד (טַעַם עֶפֶר)
וְיִפְרַע מִכְּפִיֵּי טוֹבָה, שְׁדָּכָר אֶחָד מִשְׁתַּנָּה לָהֶם
לְכַמָּה טַעָמִים: (ז) וַיִּתְּפַלֵּל מִשָּׁה. מִכָּאן לְמִי
שְׁמִבְקָשִׁים מִמֶּנּוּ מַחִילָה, שְׁלֵא יְהֵא אֲכֹזְרִי
מִלְמַחֲל: (ח) עַל־גֵּם. עַל כְּלוֹנָס, שְׁקוֹרִין פִּירִק"א
כְּלַעַז, וְכֵן (ישעיה ל): "וְכִנָּס עַל־הַגִּבְעָה" (שם מט):
"אֲרִים נָסִי" (שם יג): "שְׂאוּ־גֵם"; וּלְפִי שֶׁהוּא גְּבִיָּה
לְאוֹת וְלִרְאִיָּה, קוֹרְאוּ "גֵּם": כָּל־הַנִּשְׁוּף. (במדבר
רכה) אֶפְלוּ כָּלֵב אוֹ חֲמוֹר נוֹשְׁכוֹ, הָיָה נִזְוֵק וּמִתְנַנָּה
וְהוֹלֵךְ. אֵלָּא נִשְׁכִּית הַנָּחֹשׁ מִמֶּהֱרַת לְהַמִּית, לְכֹךְ
נֹאמַר כָּאן: "וְרָאָה אֹתוֹ", רְאִיָּה בְּעֵלְמָא, וּבְנִשְׁכִּית
הַנָּחֹשׁ נֹאמַר: "וְהִבִּיט" - "וְהָיָה אִם־נָשָׁךְ הַנָּחֹשׁ
אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט וְגו'", שְׁלֵא הָיָה מִמֶּהֱרַ נִשְׁוּף
הַנָּחֹשׁ לְהִתְרַפְּאוֹת, אֵלָּא אִם כֵּן מִבֵּיט בּוֹ בְּכֹנָה.
וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: וְכִי נָחֹשׁ מִמִּית אוֹ מַחֲיָה? אֵלָּא

בְּזִמָּן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין כְּלָפִי מַעֲלָה
וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לְבָם לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים, הָיוּ
מִתְרַפְּאִים, וְאִם לֹא הָיוּ נְמוֹקִים (נ"א נִזְוִקִים):
(ט) נָחֹשׁ נִחָשֶׁת. (שם) לֹא נֹאמַר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ שֶׁל
נָחֹשֶׁת, אֵלָּא אָמַר מִשָּׁה: הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא קוֹרְאוֹ
נָחֹשׁ וְאֵנִי אֶעֱשֶׂנּוּ שֶׁל נָחֹשֶׁת! לְשׁוֹן נּוֹפֵל עַל לְשׁוֹן:
(יא) בְּעֵיִי הָעֵבְרִים. לֹא יִדְעֵתִי לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם
עֵיִים. וְעֵי לְשׁוֹן חֲרֻבָּה הוּא, דְּכָר הֵטְאוּט בְּמִטְאָטְא,
וְהָעֵינן בּוֹ יִסּוֹד לְכַדָּה, וְהוּא מְלִשׁוֹן "יָעִים" (ישעיה
כח): "וְיַעֲזָה כְּרֹד": הָעֵבְרִים. דְּרָךְ מִעֲבַר הָעוֹבְרִים
שֶׁם אֶת הַר נָבֹו אֵל אֲרָץ כְּנַעַן, שֶׁהוּא מִפְסִיק בֵּין
אֲרָץ מוֹאָב לְאֲרָץ אֲמּוֹרִי: עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח
הַשָּׁמֶשׁ. בְּמִזְרָחָה שֶׁל אֲרָץ מוֹאָב: (יג) מִגִּבֹּל
הָאֲמּוֹרִי. תְּחוּם סוּף מִצֵּר שְׁלֵהֶם, וְכֵן (דברים ב):
"גִּבּוֹל מוֹאָב", לְשׁוֹן קֶצֶה וְסוֹף: מִעֲבַר אֲרֵנוֹן.
הַקִּיפּוֹ אֲרָץ מוֹאָב כָּל דְּרוֹמָה וּמִזְרָחָה עַד שְׁכָאוּ
מִעֲבַר הַשָּׁנִי לְאַרְנוֹן בְּתוֹךְ אֲרָץ הָאֲמּוֹרִי, בְּצִפּוֹנָה

ארי ארנון תחום מואב בין מואב
ובין אמורא: יד על פן יתאמר
בספרא קרבין דעבד יי על ימא
דסוף וגבורן דעל נחלי ארנון:
טו ופפון נחליא דמדברין לקבל
לחית ומסתמין לתחום מואב:
טז ומתמן אתיהיבת להון בירא
היא בירא די אמר יי למשה
פנוש ית עמא ואיהב להון מיא:
יז בכך שפח ישראל ית
תושבחתא הדא סקי בירא שפחו

האמרי כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין
האמרי רש"י: יד על-כן יאמר בספר מלחמת
יהוה את-זהב בסופה ואת-הנחלים
ארנון רש"י: טו ואשר הנחלים אשר נטה לשבת
ער ונשען לגבול מואב רש"י: טז ומשם בארה
הוא הבאר אשר אמר יהוה למשה אסף
את-העם ואתנה להם מים רש"י: ס אז ישיר

רש"י

כשיכנסו ישראל [לארץ] לתוך הנחל לעבר, נצא
מן המערות בהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים
ואבני בליסטראות. והיו אותן הנקעים בהר של צד
מואב, ובהר של צד אמוריים היו פגוד אותן נקעים
כמין קרנות ושידים בולטין לחוץ. פיון שבאו
ישראל לעבר, נודעו ההר של ארץ ישראל
כשפחה היוצאת להקביל פני גברתה, ונתקרב לצד
הר של מואב ונכנסו אותן השידים לתוך אותן
נקעים והרגום. וזהו: "אשר נטה לשבת ער",
שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב
ונדבק בו, וזהו: "ונשען לגבול מואב". (בס"א אינו.)
(ועברו ישראל על ההרים ולא ידעו הנסים האלו
אלא על ידי הבאר שנקנס לשם): (טז) ומשם
בארה. משם בא האשר אל הבאר. פיצד? אמר
הקדוש-ברוך-הוא: מי מודיע לבני הנסים הללו?
המשל אומר: "נתת פת לתינוק, הודיע לאמו".
לאחר שעברו - חזרו ההרים למקומם והבאר ירדה
לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרוגים וזרועות
ואיברים ומוליכתן סביב המחנה וישראל ראו
ואמרו שירה: (יז) עלי באר. מתוך הנחל, והעלי
מה שאת מעלה. ומנין שהבאר הודיעה להם?
שנאמר "ומשם בארה" (במ"ר). וכי משם היתה?
והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמקם? אלא
שירדה לפרסם את הנסים. וכן (שבת לה): "אז ישיר
ישראל" - השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים

של ארץ מואב: היצא מגבל האמרי. רצועה
יוצאה מגבול האמרי, והיא של אמוריים, ונקנסת
לגבול מואב עד ארנון, שהוא גבול מואב; ושם
חנו ישראל ולא באו לגבול מואב, כי ארנון גבול
מואב והם לא נתנו להם רשות לעבר בארצם. ואף
על פי שלא פירשה משה, פירשה יפתח, כמו
שאמר יפתח (שופטים יא): "וגם אל-מלך מואב
שלח ולא אבה". ומשה רמזה (דברים ב): "באשר
עשו-לי בני עשו הישבים בשעיר והמואבים
הישבים בער". מה אלו לא נתנום לעבר בתוך
ארצם אלא הקיפוה סביב, אף מואב בן: (יד) על-
כן יאמר. על חנה זו ונסים שנעשו בה יאמר
בספר מלחמת ה'. כשמספרים נסים שנעשו
לאבותינו, יספרו "את-זהב וגו'": את-זהב. כמו
"את זהב", כמו שיאמר מן יעד, ועד, בן יאמר מן
זהב זהב, והיו יסוד הוא, כלומר: את אשר זהב
להם והרבה נסים בים-סוף: ואת-הנחלים ארנון.
כשם שמספרים בנסי ים-סוף, כך יש לספר בנסי
נחלי ארנון, שאף כאן נעשו נסים גדולים. ומה הם
הנסים?: (טו) ואשר הנחלים. תרגום של
"שפף". אשר - שפף הנחלים, שנשפף שם דם
אמוריים, שהיו נחבאים שם, לפי שהיו ההרים
גבהים והנחל עמק וקצר וההרים סמוכים זה לזה:
אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חברו בהר
מזה, והדרך עובר בתוך הנחל. אמרו אמוריים:

יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלַי בְּאֵר עֵנוֹ-
 לָהּ כִּסִּי: יח בְּאֵר חֲפְרוֹת שָׁרִים כְּרוֹת נְדִיבֵי
 הָעָם בְּמַחֲקָק בְּמַשְׁעֲנָתָם וּמַמְדָּבָר מִתְּנָה כִּסִּי:
 יט וּמִמִּתְנָה נִחֲלִיאֵל וּנְחִלִיאֵל בְּמוֹת כִּסִּי:
 כ וּמִבְּמוֹת הַגֵּיאֵל אֲשֶׁר בְּשָׂדֶה מוֹאֵב רֹאשׁ
 הַפְּסָגָה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְּשִׁימֹן כִּסִּי: פ שְׂבִיעִי
 כא וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־
 הָאֱמֹרִי לֵאמֹר כִּסִּי: כב אַעֲבֹרָה בְּאַרְצְךָ לֹא נִפְחָה
 בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתָּה מִי בְּאֵר בְּדֶרֶךְ
 הַמֶּלֶךְ גִּלְדָּה עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלְךָ כִּסִּי: כג וְלֹא־
 נָתַן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיֵּאֱסֹף

לָהּ: יח בְּיָד דְּחֲפְרוֹת רַבְרַבִּיא
 כְּרוֹת רִישֵׁי עֲמָא סְפְרִיא
 בְּחֲטְרִיהוֹן וּמַמְדָּבָר אֲתִיחִיבַת
 לָהּ: יט וּמִדְּאֲתִיחִיבַת לָהּ
 נִחְלִיא וּנְחִלִיא וּמִנְחִלִיא
 סְלָקָא עֲמָהוֹן לְרַמְתָּא:
 כ וּמִרַמְתָּא לְחִילִיא דִּי בְּחֻלִּי
 מוֹאֵב רִישׁ רַמְתָּא וּמִסְתְּכִיא עַל
 אֲפִי בֵית יְשִׁימוֹן: כא וְשִׁלַּח
 יִשְׂרָאֵל אֲנָזְדִין לְוֹת סִיחֹן מֶלֶךְ־
 דְּאֱמֹרָא לְמִימַר: כב אַעֲבֹר
 בְּאַרְעֶךָ לֹא נִסְטִי בְּחֻקִּל וּבְכֶרֶם
 לֹא נִשְׁתִּי מִי גוֹב בְּאַרְחַת מֶלֶךְ־
 גִּלְדָּה עַד דִּי נַעֲבֹר תְּחוּמֶךָ: כג וְלֹא
 שָׂבַק סִיחֹן יְת יִשְׂרָאֵל לְמַעֲבֹר
 בְּתַחוּמָהּ וּכְנַשׁ סִיחֹן יְת כָּל עַמָּה

רש"י

הַמָּקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ יְשִׁימֹן וְהוּא לְשׁוֹן מְדָבָר, שֶׁהוּא
 שֵׁם. דָּבָר אַחֵר: וְנִשְׁקָפָה, הַבָּאָר עַל־פְּנֵי הַיְּשִׁימֹן,
 שְׁנִינְגָזָה בִּימָה שֶׁל טְבִירָה, וְהַעוֹמֵד עַל הַיְּשִׁימֹן
 מִבֵּיט וְרוֹאֶה כְּמִין כְּבֵרָה בֵּינָם וְהִיא הַבָּאָר, כֹּךְ דְּרִישׁ
 רַבִּי תַנְחוּמָא: (כא) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים.
 וּבְמָקוֹם אַחֵר תּוֹלָה הַשְּׁלִיחוֹת בְּמִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר
 (דְּבָרִים ב): "וַאֲשִׁלַּח מַלְאָכִים מִמְּדָבָר קְדֻמוֹת", וְכֵן
 (בְּמִדְבָר כ): "וַיִּשְׁלַח מִשָּׁה מַלְאָכִים מִקְדָּשׁ אֶל־מֶלֶךְ
 אֲדוֹם", וּבִיפְתָח הוּא אוֹמֵר: (שׁוֹפְטִים יא): "וַיִּשְׁלַח
 יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם וְגו'". הַכְּתוּבִים
 הֵלְלוּ צָרִיכִים זֶה לְזֶה: זֶה נוֹעַל וְזֶה פוֹתַח, שֶׁמִּשָּׁה
 הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מִשָּׁה, לוֹמַר לָךְ שֶׁנִּשְׁאִי
 הַדּוֹר הוּא כָּכָל הַדּוֹר, כִּי הַנִּשְׁאִי הוּא הַכָּל:
 (כב) אַעֲבֹרָה בְּאַרְצְךָ. אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִצְטוּר
 לִפְתָּח לָהֶם בְּשָׁלוֹם, בְּקִשּׁוֹ מִהֶם שְׁלוֹם: (כג) וְלֹא־
 נָתַן סִיחֹן וְגו'. לִפִּי שֶׁכָּל מַלְכֵי כְּנָעַן הָיוּ מַעֲלִין לוֹ
 מִסֵּ, שֶׁהָיָה שׁוֹמְרָם שֶׁלֹּא יַעֲבֹרוּ עֲלֵיהֶם גִּיסוֹת. כִּיֹּן
 שֶׁאָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל: אַעֲבֹרָה בְּאַרְצְךָ, אָמַר לָהֶם: כָּל
 עֲצָמֵי אֵינִי יוֹשֵׁב כָּאֵן אֶלֹא לְשֹׁמְרָם מִפְּנִיכֶם, וְאַתֶּם
 אוֹמְרִים כֹּךְ: ? וַיֵּצֵא לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל. אֵלֶּה הֵיחָדָה

וְהַבָּאָר נִתְּנָה לָהֶם מִתְחִלַת אַרְבָּעִים, וְכֵּה רָאָה
 לִכְתֹּב כָּאֵן? אֶלֹא הָעִנִּין הַזֶּה נִדְרֵשׁ לְמַעַל הַיְּמִנֹו:
 (יח) בְּאֵר חֲפְרוֹת. זֹאת הִיא הַבָּאָר אֲשֶׁר חֲפְרוֹתָ
 שָׁרִים - מִשָּׁה וְאַהֲרֹן: בְּמַשְׁעֲנָתָם. בְּמִשָּׁה:
 וּמַמְדָּבָר. נִתְּנָה לָהֶם: (יט) וּמִמִּתְנָה נִחֲלִיאֵל.
 כְּתַרְגוּמוֹ: (כ) וּמִבְּמוֹת הַגֵּיאֵל אֲשֶׁר בְּשָׂדֶה מוֹאֵב.
 כִּי שֵׁם מֵת מִשָּׁה וְשֵׁם בְּטִלָּה הַבָּאָר. דָּבָר אַחֵר:
 כְּרוֹת נְדִיבֵי הָעָם - כָּל נִשְׁאִי וְנִשְׁאִי, כְּשֶׁהָיוּ חוֹנִים,
 נוֹטֵל מִקְלוֹ וּמוֹשֵׁף אֶצֶל דָּגְלוֹ וּמִחֲנֵהוּ, וּמִי הַבָּאָר
 נִמְשְׁכִין דֶּרֶךְ אוֹתוֹ סִימָן וּבֹאִין לְפָנֵי חֲנִית כָּל שֶׁבֶט
 וְשֶׁבֶט: בְּמַחֲקָק. עַל־פִּי מִשָּׁה שֶׁנֶּאֱמָר: "מַחֲקָק",
 שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים לג): "כִּי־שֵׁם חִלְקֵת מַחֲקָק סְפוּן".
 וְלָמָּה לֹא נִזְכַּר מִשָּׁה בְּשִׁירָה זוֹ? לִפִּי שֶׁלָּקָה עַל יְדֵי
 הַבָּאָר. וְכִיֹּן שֶׁלֹּא נִזְכַּר שְׁמוֹ שֶׁל מִשָּׁה, לֹא נִזְכַּר
 שְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ־כְּרוֹת־הוּא. מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ
 מְזַמְּנִין אוֹתוֹ לְסַעֲדָה, אָמַר: אִם אוֹהֲבֵי שֵׁם - אֵינִי
 שֵׁם, וְאִם לֹא - אֵינִי הוֹלֵךְ: ! רֹאשׁ הַפְּסָגָה.
 כְּתַרְגוּמוֹ: "רִישׁ רַמְתָּא": פְּסָגָה. לְשׁוֹן גְּבוּהָ, וְכֵן
 (תְּהִלִּים מח): "פְּסָגוֹ אֲרָמְנוֹתֶיהָ" - הַגְּבוּהָ
 אֲרָמְנוֹתֶיהָ: וְנִשְׁקָפָה. אוֹתָהּ הַפְּסָגָה עַל־פְּנֵי

ונפק לקדמות ישראל למדברא
 ואתא ליהז ואגית קרבא
 בישראל: כד ומחיה ישראל
 לפתגם דחרב וירת ית ארעה
 מארנונא עד יבקא עד בני עמון
 ארי תקיף תחומא דבני עמון:
 כה וכבש ישראל ית כל קרניא
 האלין ויתב ישראל בכל קרני
 אמוראח בחשבון ובכל פפרנהא:
 כו ארי חשבון קרתא דסיחון
 מלכא דאמוראח היא והוא אגח
 קרבא במלכא דמואב קדמאח
 ונסיב ית כל ארעה מידה עד
 ארנון: כז על פן ימרון מתליא
 עולו לחשבון תתבני ותשתכלל
 קרתא דסיחון: כח ארי קידום
 תקיף פאשא נפק מחשבון עבדי
 קרבא פשלהוביתא מקרתא
 דסיחון קטילו עמא דשרו בלחית
 מואב פומריא דפלחין בית דחלא
 רמתא דארנון: כט וי לכו
 מואבאי אבדתון עמא דפלחין

סיחון את-כל-עמו ויצא לקראת ישראל
 המדברה ויבא יהצה וילחם בישראל כס"י:
 כד ויבהו ישראל לפי-חרב ויירש את-ארצו
 מארנון עד-יבק עד-בני עמון כי עז גבול בני
 עמון כס"י: כה ויקח ישראל את כל-הערים
 האלה וישב ישראל בכל-ערי האמרי
 בחשבון ובכל-בנתיה כס"י: כו כי חשבון עיר
 סיחון מלך האמרי הוא והוא נלחם במלך
 מואב הראשון ויקח את-כל-ארצו מידו עד-
 ארנון כס"י: כז על-פן יאמרו המשלים באו
 חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון כס"י: כח כי-אש
 יצאה מחשבון להבה מקרית סיחון אכלה ער
 מואב בעלי במות ארנון כס"י: כט אוי-לך מואב
 אבדת עם-כמוש נתן בניו פליטם ובנתיו

רש"י

ל"ח) ועל ידו טהרה לישראל: מידו. (ב"מ נ"ו)
 מרשותו: (כז) על-פן. על אותה מלחמה שולחם
 סיחון במואב: יאמרו המשלים. בלעם, שנאמר
 בו (במדבר כג): "וישא משלו": המשלים. בלעם
 ובנעור, והם אמרו: באו חשבון. שלא היה סיחון
 יכול לכבשה והלך ושכר את בלעם לקללו, וזהו
 שאמר לו בלק (שם כב): "כי ידעתי את אשר-תברך
 מברך וגו'": תבנה ותכונן. חשבון בשם סיחון
 להיות עירו: (כח) כי-אש יצאה מחשבון.
 משכבשה סיחון: אכלה ער מואב, שם אותה
 המדינה קרוי "ער" בלשון עברי, ו"לחית" בלשון
 ארמי: ער מואב. ער של מואב: (כט) אוי-לך
 מואב. שקללו את מואב שימסרו בידו: כמוש.
 שם אלהי מואב: נתן. הנותן את בניו

חשבון מלאה יתושין, אין כל בריה יכולה לכבשה,
 ואם היה סיחון בכפר חלש, אין כל אדם יכול
 לכבשו, וכל שפן שהיה בחשבון!. אמר הקדוש-
 ברוך-הוא: מה אני מטריח על בני כל זאת לצור
 על כל עיר ועיר? נתן בלב כל אנשי המלחמה
 לצאת מן העירות ונתקבצו כלם למקום אחד ושם
 נפלו, ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד
 לנגדם, כי אין שם איש אלא נשים וטף: (כד) כי
 עז. ומהו חזקו? התראתו של הקדוש-ברוך-הוא,
 שאמר להם (דברים ב): "אל-תצרו וגו'":
 (כה) בנתיה. בפרים הסמוכים לה: (כו) והוא
 נלחם. (חולין ס' ב') למה הצרך להפתח? לפי
 שנאמר (שם): "אל תצור את-מואב" - וחשבון משל
 מואב היתה, כתב לנו שסיחון לקחה מהם, (גיטין

בְּשִׁבִּית לְמַלְךְ אֱמֹרִי סִיחֹן כִּסִּי: ל וַיָּרֶם אֲבִד
 חֶשְׁבֹן עַד־דִּיבֶן וַנָּשִׁים עַד־נֶפֶח אֲשֶׁר עַד־
 מִידְבָּא כִסִּי: לא וַיָּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי:
 לב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעֲזָר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵתִיהָ
 כתיב ויירש קרי וַיֹּרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם כִּסִּי:
 לג וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עֹג מֶלֶךְ־
 הַבָּשָׁן לִקְרֹאתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה
 אֲדָרְעִי: מפטיר לד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶל־
 תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידֶךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ
 וְאֶת־אֲרָצוֹ וְעַשִּׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן
 מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבֹן כִּסִּי: לה וַיָּכּוּ
 אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בְּלָתִּי
 הַשָּׂאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירָשׁוּ אֶת־אֲרָצוֹ כִּסִּי:
 כב א וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת
 מוֹאָב מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן יַרְחוֹ: ססס

פ"ו פסוקים, למידב"א סימן.

לכמוש מסר בנוהי צירין ובנתה
 בשביא למלכא דאמוראה
 סיחון: ל ומלכו פסקת מחשבון
 עדא שולטן מדיבון וצדיאו עד
 נפח דסמין עד מידבא: לא ויתב
 ישראל בארע אמוראה:
 לב ושלח משה לאללא ית יעזר
 וכבשו כפרנהא ותריד ית
 אמוראה די תמן: לג ואתפניאו
 וסליקו לארע מתנן ונפק עוג
 מלכא דמתנן לקדמותהון הוא
 וכל עמה לאגחא קרבא לאדרעי:
 לד ואמר יי למשה לא תדחל
 מנה ארי בידך מסרית יתה וית
 כל עמה וית ארעה ותעבד לה
 כמא די עבדת לסיחון מלכא
 דאמוראה די יתב בחשבון:
 לה ומחו יתה וית בנוהי וית כל
 עמה עד דלא אשתאר לה משויב
 ויריתו ית ארעה: א ונטלו בני
 ישראל ושרו במשריא דמואב
 מעברא לירדנא דירחו: ס ס ס

רש"י

לכדוה, אמרו: לא נעשה פראשונים, בטוחים אנו
 בכל תפלתו של משה להלחם: (לד) אל-תירא
 אתו. (נדה סא) שהיה משה ירא להלחם, שפא
 תעמד לו זכותו של אברהם, שנאמר (בראשית יד):
 "ויבא הפליט" - הוא עוג שפלט מן הרפאים
 שהכו בדרלעמר וחבריו בעשתרות קרנים, שנאמר
 (דברים ג): "רק-עוג מלך הבשן נשאר מיתר
 הרפאים": (לה) ויכו אתו. משה הרגו, כדאיתא
 בבבכות (דף נד) בהרואה עקר טורא בר תלתא
 פרסי וכו': חסלת פרשת חוקת

של מואב: פליטם. נסים ופליטים מחרב ואת
 בנוחיו בשבית וגו': (ל) ויירם אבד. מלכות
 שלהם: אבד חשבון עד-דיבן. מלכות ועל שהיה
 למואב בחשבון אבד משם, וכן "עד דיבן", תרגום
 של "סר" - "עד", כלומר סר ניר מדיבן.
 ניר - לשון מלכות ועל וממשלת איש, כמו (מלכים
 א יא): "למען היות-ניר לדויד-עבדי": ונשים.
 ש"ן דגושה, לשון שממה: כך יאמרו המושלים:
 ונשים אותם: עד-נפח. השמונים עד נפח:
 (לב) וישלח משה לרגל את-יעזר. המרגלים

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲנִיִּים הֵי אֲלֵהֶם לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכִּינָעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבַּע יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׁמְלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. וְיִחְפֹּץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחון. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנָבִיאֵי הָאֵמֶת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת חקת בשופטים פרק יא

יֵא א וַיִּפְתַּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִבּוֹר חֵיל וְהוּא בֶן־אִשָּׁה זִנְיָה וַיּוֹלֵד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח: ב וַתֵּלֶד אִשְׁת־גִּלְעָד לוֹ בָּנִים וַיַּגְדְּלוּ בְנֵי־הָאִשָּׁה וַיַּגְרִשׁוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אֲבִינוּ כִּי בֶן־אִשָּׁה אַחֶרֶת אַתָּה: ג וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפָּנָיו אֲחִיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְּלַקְטוּ אֶל־יִפְתָּח אַנְשִׁים רִיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ: ד וַיְהִי מִיָּמָיו וַיִּלְחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל: ה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיִּלְכּוּ זָקְנֵי גִלְעָד לִקְחַת אֶת־יִפְתָּח מֵאֶרֶץ טוֹב: ו וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לָכֵה וְהִייתָ לָנוּ לְקַצֵּין וְנִלְחַמָּה בְּבְנֵי עַמּוֹן: ז וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לְזָקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וְתִגְרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמִדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עֲתָה כַּאֲשֶׁר צָר לָכֶם: ח וַיֹּאמְרוּ זָקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן עֲתָה שָׁבָנוּ אֵלֶיךָ וְהִלַּכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בְּבְנֵי עַמּוֹן וְהִייתָ לָנוּ לְרֹאשׁ לְכָל יֹשְׁבֵי גִלְעָד: ט וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־זָקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם בְּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לִפְנֵי אֲנֹכִי אֵהְיָ לָכֶם לְרֹאשׁ: י וַיֹּאמְרוּ זָקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יְהִי שְׁמֹעַ בְּיַנּוּתֵינוּ אִם־לֹא כַּדְּבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה: יא וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־זָקְנֵי גִלְעָד וַיִּשְׁיֻמוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקַצֵּין וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה בְּמִצְפָּה: יב וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי וְלָךְ כִּי־בָאתָ אֵלַי

לְהִלָּחֵם בְּאַרְצֵי: י וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מְלָאכֵי יַפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצֵי
 בְּעִלּוֹתוֹ מִמִּצְרִים מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֶּק וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הֵשִׁיבָה אֹתָהּ בְּשָׁלוֹם: י וַיֹּסֶף
 עוֹד יַפְתָּח וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן: יא וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יַפְתָּח לֹא־לָקַח
 יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְץ מוֹאָב וְאֶת־אַרְץ בְּנֵי עַמּוֹן: יב כִּי בְּעִלּוֹתָם מִמִּצְרִים וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר
 עַד־יַם־סוּף וַיָּבֹא קִדְשָׁה: יג וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מְלָאכִים אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם לֵאמֹר אֶעֱבְרָה־נָּא
 בְּאַרְצְךָ וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֲדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשׁ:
 יד וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיָּסֹב אֶת־אַרְץ אֲדוֹם וְאֶת־אַרְץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאַרְץ מוֹאָב
 וַיַּחֲנוּ בְּעֵבֶר אֲרֹנוֹן וְלֹא־בָאוּ בְּגִבּוֹל מוֹאָב כִּי אֲרֹנוֹן גִּבּוֹל מוֹאָב: יו וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מְלָאכִים
 אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֲשִׁבּוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נִעְבְּרָה־נָּא בְּאַרְצְךָ עַד־מְקוֹמִי:
 ז וְלֹא־הָאֱמִין סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עָבַר בְּגִבּוֹלוֹ וַיֹּאסֶף סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ בִּיהֲצָה וַיִּלָּחֶם
 עִם־יִשְׂרָאֵל: כא וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיָּבוֹם וַיִּירָשׁ
 יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־אַרְץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאֲרֶץ הַהִיא: כב וַיִּירָשׁוּ אֶת כָּל־גִּבּוֹל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן
 וְעַד־הַיַּבֶּק וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־הַיַּרְדֵּן: כג וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי
 עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִּירָשְׁנוּ: כד הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִּירָשׁ וְאַתָּה
 כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפְּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ: כה וְעַתָּה הַטּוֹב טוֹב אֵתָּה מִבְּלָק
 בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב הַרּוֹב רַב עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלָּחֶם נִלָּחֶם בָּם: כו בְּשִׁבְתִּי יִשְׂרָאֵל בְּחֲשִׁבּוֹן
 וּבְכַנּוּתֶיהָ וּבְעֶרְעוֹר וּבְכַנּוּתֶיהָ וּבְכָל־הָעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אֲרֹנוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמִדּוּעַ
 לֹא־הִצַּלְתָּם בָּעֵת הַהִיא: כז וְאַנְכִּי לֹא־חָטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עָשִׂה אֵתִי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי וַיִּשְׁפֹּט
 יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן: כח וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דְּבָרֵי
 יַפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו: כט וַתְּהִי עַל־יַפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר
 אֶת־מִצְפֶּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֶּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן: לו וַיֵּדֶר יַפְתָּח נָדָר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם־נָתַן
 תֵּתֵן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: לא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדֹּלְתִי בֵּיתִי לְקִרְאָתִי בְּשׁוֹבִי בְּשָׁלוֹם
 מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהָעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה: לב וַיַּעֲבֹר יַפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֵם
 יְהוָה בְּיָדוֹ: לד וַיָּבֹם מְעֹרְעָר וְעַד־בְּאֵד מְנִית עֲשָׂרִים עִיר וְעַד אֲבֵל פְּרָמִים מִכָּה גְדוֹלָה
 מְאֹד וַיִּכְנְעוּ בְנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנּוֹאֲמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֱמֶת

וְצִדֵּק: נְאֻמָּן, אֵתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹרָי לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אֵתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כֶּסֶּאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי כָשֶׁם קִדְּשָׁךְ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֶה גֵּרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְּשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

ב"ה, א' תמוז, תשי"ח
ברוקלין.

ועד החגיגות אשר בכפר חב"ד ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבם מכ"ד סיון, בו כותבים אודות יסוד הועדה והתחלת פעולותי ובפרט בקשר
עם התועדות דחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל חג הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ויהי רצון שיבואו כל ההחלטות בפועל באופן הכי טוב ובזה כמובן הנקודה הפנימית, אשר התועדות
תביא להחלטות טובות שאחרי כן תתגשמה בפועל לכל אותם הענינים במדובר במכתב בעל השמחה
בהנוגע להתועדות דחג הגאולה זה, ובפרט בהנוגע לכפר חב"ד שהוא מיסדו וגם מנהלו ושם צוה ה' את
הברכה להעשות מקום מרכזי להפצת המעיינות באה"ק ת"ו ע"י משיח צדקנו ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה
מראשית השנה עד אחרית שנה ואין הדבר תלוי אלא באנשי כפר חב"ד שהיכולת המלאה בידם, ויהי רצון
שבעגלא דידן ינצלנה במילואה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א		
אוסטריה וינה	4:00	3:57			8:00	7:58			9:19	9:18	19:58	19:59	19:40	21:01
אוסטרליה מלבורן	7:36	7:36	9:09	9:08	10:00	10:00	10:48	10:47	17:14	17:11	17:42	17:40	16:56	17:56
אוקראינה אודסה	4:11	4:08	6:26	6:19	8:07	8:05	9:25	9:23	19:54	19:55	20:32	20:34	19:36	20:53
אוק. דנייפרופטרובסק	3:45	3:41			7:44	7:42	9:03	9:02	19:44	19:45	20:24	20:26	19:26	20:47
אוקראינה ז'יטומיר	4:01	3:57			8:05	8:03	9:26	9:24	20:18	20:20	21:02	21:04	20:00	21:27
אוקראינה קייב	3:53	3:49			7:58	7:56	9:19	9:18	20:12	20:14	20:56	20:58	19:54	21:21
איטליה מילאנו	4:40	4:37	6:57	7:02	8:32	8:34	9:50	9:51	20:16	20:15	20:53	20:52	19:57	21:12
ארגנטינה ב. איירס	8:01	8:01	9:39	9:40	10:29	10:29	11:18	11:18	17:53	17:55	18:22	18:20	17:37	18:36
ארה"ב בולטימור	4:45	4:42	7:20	7:18	8:26	8:27	9:40	9:41	19:37	19:36	20:08	20:08	19:18	20:24
ארה"ב ברוקלין נ.י.	4:30	4:27	7:04	7:02	8:13	8:15	9:28	9:30	19:31	19:31	20:04	20:03	19:13	20:20
ארה"ב לוס אנג'לס	4:46	4:44	7:24	7:22	8:20	8:22	9:32	9:33	19:09	19:08	19:37	19:37	18:50	19:52
ארה"ב מיאמי	5:34	5:32	8:10	8:08	8:58	9:00	10:06	10:08	19:17	19:17	19:42	19:42	18:59	19:55
ארה"ב משיגן	5:01	4:58	7:30	7:33	8:47	8:49	10:03	10:04	20:13	20:12	20:47	20:46	19:54	21:04
ארה"ב ניו ג'רסי	4:33	4:30	7:05	7:08	8:15	8:17	9:30	9:31	19:30	19:30	20:03	20:02	19:12	20:19
ארה"ב ניו הייבן	4:24	4:22	6:55	6:58	8:08	8:10	9:23	9:25	19:29	19:28	20:02	20:01	19:10	20:19
ארה"ב שיקאגו	4:20	4:18	6:50	6:53	8:05	8:07	9:20	9:22	19:29	19:28	20:03	20:02	19:10	20:20
ברזיל ס. פאולו	6:49	6:49	8:45	8:46	9:29	9:30	10:22	10:23	17:31	17:33	17:57	17:55	17:15	18:09
ברזיל ריו דה ז'נרו	6:34	6:34	8:31	8:32	9:15	9:16	10:08	10:09	17:19	17:20	17:44	17:43	17:02	17:56
בריטניה לונדון	3:49	3:46			7:54	7:57	9:16	9:19	20:21	20:19	21:07	21:05	20:01	21:32
בריטניה מנצ'סטר	3:47	3:43			7:58	8:00	9:22	9:24	20:42	20:40	21:33	21:30	20:22	22:01
גרמניה פרנקפורט	4:22	4:18			8:24	8:26	9:45	9:47	20:39	20:37	21:23	21:20	20:19	21:45
ישראל באר שבע	4:42	4:40	7:17	7:19	8:12	8:14	9:22	9:24	18:49	18:49	19:17	19:16	18:31	19:30
ישראל חיפה	4:37	4:35	7:12	7:14	8:09	8:11	9:20	9:22	18:52	18:52	19:20	19:20	18:22	19:34
ישראל ירושלים	4:38	4:36	7:14	7:15	8:09	8:11	9:20	9:21	18:49	18:48	19:16	19:16	18:08	19:30
ישראל תל אביב	4:39	4:37	7:15	7:16	8:11	8:12	9:22	9:23	18:52	18:51	19:20	19:19	18:31	19:34
מולדובה קישינב	4:16	4:12	6:11	6:23	8:10	8:12	9:29	9:30	20:04	20:03	20:43	20:41	19:45	21:02
מקסיקו מקסיקו	6:02	6:01	8:34	8:35	9:20	9:21	10:26	10:27	19:18	19:19	19:42	19:43	19:01	19:55
סינגפור סינגפור	7:03	7:02	9:24	9:25	10:05	10:06	11:06	11:07	19:14	19:15	19:36	19:37	18:56	19:48
פולין ורשא	3:21	3:18			7:29	7:31	8:52	8:54	20:01	19:59	20:49	20:46	19:41	21:14
צרפת ליאון	4:57	4:54	7:12	7:17	8:49	8:51	10:07	10:09	20:34	20:33	21:12	21:10	20:15	21:31
צרפת פריז	4:54	4:50			8:52	8:54	10:12	10:14	20:58	20:57	21:40	21:38	20:39	22:01
קנדה טורונטו	4:41	4:38	7:07	7:10	8:30	8:31	9:47	9:47	20:03	20:02	20:38	20:37	19:44	20:56
קנדה מונטריאול	4:11	4:08	6:28	6:33	8:03	8:05	9:21	9:22	19:47	19:46	20:24	20:23	19:28	20:43
רוסיה מוסקבה	3:52	3:48			8:10	8:13	9:37	9:39	21:17	21:14	22:16	22:12	20:56	22:50
רוסיה רוסטוב (דנון)	4:32	4:29		6:34	8:27	8:29	9:46	9:48	20:22	20:21	21:01	20:59	20:03	21:21
שווייץ ציריך	4:35	4:32		6:34	8:30	8:32	9:49	9:51	20:26	20:25	21:06	21:04	20:07	21:26

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.

2. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.

3. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

4. המשבצות הריקות הן בגלל קושי טכני לחשב באותו תאריך, את הזמן המדויק של עלות השחר והזמנים הנובעים מכך במקומות אלו.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

להשתתפותכם גם על ידי תרומה כספית בהפצת "דבר מלכות"

בהפקדה לחשבון בנק:

ישראל ISRAEL:

"אור אבנר" בנק הדואר, סניף - 565 חשבון - 8248042

"אור אבנר" בנק הפועלים, סניף - 537 חשבון - 557709

לתרומות מחו"ל:

bank hapoalim, branch: 537, account: or avner 557709, swift: poalilit

ארה"ב U.S.A.:

dvarmalchus, north fork bank, 3464007636

למשלוחים דרך הדואר:

ישראל ISRAEL:

נא לכתוב צ"ק על שם "אור אבנר"

לכתובת: דבר מלכות ת.ד. 373 כפר חב"ד

ארה"ב U.S.A.:

Dvarmalchus 770 Eastern Parkway brooklyn N.Y. 11213

לתרומות דרך אתר "דבר מלכות" באינטרנט:

<http://www.dvarmalchus.org/Donate.aspx>

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00119
29/06/2008